

Németh Ernő

Új Fonyód születése

Adalékok Fonyód történetéhez

Németh Ernő

Új Fonyód születése

Fonyód várossá avatásának
25. évfordulójára

Németh Ernő

Új Fonyód születése

Adalékok Fonyód történetéhez

Fonyód,
2015

Írta és szerkesztette:
Németh Ernő

A kézirat lezárásának éve: 2015

Minden jog fenntartva.
Bármilyen másolás, sokszorosítás illetve adatszolgáltató rendszerben való
tárolás a kiadó előzetes írásbeli hozzájárulásához van kötve.

ISBN 978-963-12-1895-4

© Németh Ernő

Magánkiadás

Borítóterv:
Matucza Ferenc

Nyomdai munkák:
Centrál Press Nyomda
Kaposvár

Felelős vezető:
Nagy László
Zsoldos László

Tartalom

Előszó	9
Bevezetés	11
A KÖZIGAZGATÁS ÁTALAKÍTÁSA	12
A tanácsrendszer bevezetése	12
A megyei tanács megalakulása	12
Fonyód járási székhely lett	14
A járási tanács megalakulása	17
A végrehajtó bizottság szervezeti rendszerének kialakítása	20
A járási hivatal elhelyezése	21
A járási tanács személyi állományának kiválasztása	22
A járási intézmények létrejötte és elhelyezése	28
A járási tanácsi intézmények létrehozása	29
Járási Testnevelési és Sportbizottság	29
Járási Könyvtár	30
Járási Művelődési Ház	39
A járási tanács és végrehajtó bizottságának alakulása 1954-től 1960-ig ...	39
Beiskolázás és államigazgatási vizsga	42
Változás és stabilitás a tanácson	43
A járási intézmények dolgozóinak letelepítése	46
A járási tanács „kulturális hagyatéka”	47
A GAZDASÁG HELYZETE ÉS ALAKULÁSA	49
Új munkahelyek teremtése	49
Mezőgazdasági és ipari üzemek létesítése	49
Üdülők nyitása	50
A LAKOSSÁG SZÁMÁNAK NÖVEKEDÉSE	52
A betelepülés és következményei	52
A népesedés alakulása	53
A KÖZOKTATÁS ÁTALAKULÁSA ÉS BŐVÜLÉSE	55
Az általános iskola kialakulása és kiteljesedése	55
A katolikus elemi népiskola és polgári iskola átalakítása	55
Az Állami Általános Iskola megteremtése	58
A nyolcosztályos állami általános iskola kiépülése	60
Állami tanulóotthon létesítése	63

Az oktatás további szakasza	65
A tanári utánpótlás megteremtése	66
Az oktatás fejlődésének új szakasza	66
Az oktató-nevelőmunka helyzete és fejlesztése	69
Az iskola és a szülők kapcsolata	73
A pedagógusok politikai felkészítése	74
A pedagógusok szakmai önképzése és továbbképzése	75
Az oktatás-nevelés felügyelete	76
Az iskola pedagógusai, mint szakmai vezetők	77
Az iskolai kulturális élet újjáélesztése	78
Iskolaépítés	79
Napközi otthon létesítése	80
Továbbképző iskola bevezetése	83
A gimnázium megszületése	84
Igények, előzmények	84
A döntés	85
A gimnázium indulása, a beiskolázás	87
A gimnázium felépítése	88
A tanulólétszám alakulása	89
Az oktatás feltételeinek megteremtése	90
Az oktatás-nevelés tartalmának kialakítása	90
Kapcsolat a szülőkkel	93
Az első érettségi vizsgák	94
Továbbtanulás, felsőfokú intézményekbe való jelentkezés	95
A tanulás tisztelete, a kiválók megbecsülése	96
A gimnázium, mint munkaadó	96
A tanári kar kialakulása	97
Gimnáziumi diákotthon létesítése	99
Az iparitanuló-képzés megteremtése az új járásban	101
A kisipar újjáéledése, a szakmunkás-utánpótlás szükségessége	101
A tanoncoktatás reformja	102
Iparitanuló-iskola létrehozása a fonyódi járásban	102
A beiskolázás	103
A képzés tartalma	104
Változás az iparitanuló-képzésben	105

A helyiipari iskola áthelyezése Fonyódra	106
A szakmunkástanuló-képzés folytatódása	106
A fonyódi tanulók szakipari pályaválasztása	109
Tanulmányi helyzet	110
A képzési rendszer továbbfejlesztése	112
Az iskola tanárai és szakoktatói	112
Zeneiskola létesítése	114
Előzmények gyökerek	114
A zeneiskola megszervezése és indulása	115
Az oktatási és a művelődési intézmények dolgozóinak letelepítése ..	116
AZ ISKOLÁZOTTSÁG HELYZETE ÉS VÁLTOZÁSAI	119
A tanulás helyzete a Horthy-korszakban	119
A falu értelmiségi helyzete	120
Továbbtanulás az új társadalmi rendszerben	122
A felnőttoktatás rendszerének kialakítása	125
Dolgozók Iskolája és osztályozó vizsgák az általános iskolában	125
Középiskolai levelező oktatás beindítása a gimnáziumban	126
Fonyód kiemelkedő személyiségei	128
Dr. Németh Zsolt	128
Dr. Takács Erzsébet	129
Baricz Katalin	129
A KÖZMŰVELŐDÉS FELTÉTELEI	131
Az intézményi ellátottság helyzete	131
Kultúrház	131
Mozi	133
Szabadtéri színpad	134
Huszka-emlékszoba	137
AZ ELLÁTÁS ÁLLAPOTA	139
A kereskedelem	139
Az üzlethálózat helyzete és fejlesztése	139
Az áruellátás és árak	140
A vendéglátás	142
A vendéglátó-helyek helyzete	142
Új vendéglátóegységek létesítése	143
Az éttermi árak	145

AZ ÉLETMÓD ÉS AZ ÉLETSZÍNVONAL VÁLTOZÁSAI	147
Fizetések, munkabérek	147
Emelkedő életszínvonal.....	150
A takarékoság lehetősége és formái	151
A békekölcsön	151
A magántakarékosság	152
A tanulók takarékosági mozgalma	152
Az idegenforgalom	155
A belföldi idegenforgalom viszonyai és átalakulása	155
Bekapcsolódás a fizetővendéglátásba.....	156
A külföldi utazás kezdetei	158
Szervezett csoportos utazás a szocialista országokba.....	158
Egyéni utazás Nyugatra.....	159
Az otthonteremtés és a nyaralóépítés fellendülése	161
Parcellázás, telekvásárlás	161
Az építkezés	161
A lakások korszerűsítése.....	162
A fuvarozás.....	165
Új fogyasztói igények és kielégítésük.....	166
Rádió.....	166
Televízió.....	167
Motorkerékpár.....	168
Autó	169
Telefon.....	171
Vízi járművek.....	171
ZÁRSZÓ	173
Forrás és irodalom	175

Előszó

Fonyódnak nemcsak a régmúltbeli, de újkori története is elég jól ismert. Ennek ellenére vannak még bizonyos időszakai, amelyek alapvetően határozták meg fejlődését, de történeti feldolgozásuk még nem, vagy csak részben történt meg. Ilyen (nem pontosan körülhatároltan) az 1950–1970 közötti húsz év, annak közigazgatási, művelődési és gazdasági eseményei, amelyek alapjai lettek fel-emelkedésének, nagyközséggé, majd várossá alakulásának, amelyek egyben emelkedő pályára állították a lakosság életét is.

Csak néhány a kor nagyon jelentős és még ismeretlen kérdései közül:

Hogyan lett Fonyód járási székhely? A tanácsrendszer bevezetésével milyen feladatokat kellett megoldani a járási tanácsnak, és az hogyan működött?

Hogyan fejlődött és teljesedett ki a község iskolarendszere, amely által területi oktatási központ, „iskolaváros” lett? A katolikus elemi népiskolából és a polgári iskolából hogyan alakult ki a nagyon fontos oktatási alapintézmény, a nyolcosztályos állami általános iskola? Milyen körülmények között született meg a gimnázium, és hogyan indult meg fejlődése? Az új fonyódi járásban hogyan kezdődött a szakmunkástanuló-képzés? A két középiskola milyen hatással volt a fonyódi tanulók továbbtanulására, pályaválasztására? Hogyan született meg a zeneiskola?

Hogyan lett a községnek új intézményként könyvtára, és az hogyan fejlődött járási könyvtárrá?

Az új, a magasabb szintre emelkedett közigazgatási és művelődési viszonyok milyen eredményeket hoztak a község értelmiségének kialakulásában, a tanulók és a dolgozók továbbtanulásában, a lakosság iskolázottsági és műveltségi helyzetének emelkedésében?

A gazdasági változások folyamán létrejött sokféle munkahely következményeként hogyan ment végbe a lakosság számának gyors és nagyarányú növekedése?

Az újjászületett idegenforgalom során hogyan épült be sok család életébe új vállalkozásként a szálláskiadás, a vendégfogadás? Hogyan jelent meg az életformában a külföldi utazás?

A fejlődő gazdasági, idegenforgalmi és kulturális viszonyok hatására hogyan növekedett a lakosság életszínvonala, hogyan változott életmódja, életminősége? Hogyan tudott sok család, köztük fiatal házaspár is, sok esetben szinte a „nincstelenségi helyzetből” családi házat építeni, majd hogyan lett a szobákban a „vágyálmokból” valóságként új bútor, televízió, a garázsokban motorkerékpár, autó?

E sok válaszra való kérdés szükségessé tette a korábbi kutatómunka folytatását. Ennek eredménye ez a könyv. Dokumentumok adataival és az események szereplőinek mint tanúknak elbeszélései alapján igyekszik választ adni a jelzett, még ismeretlen kérdésekre, vagy kiegészíteni a már részben ismert történeteket.

Németh Ernő

Bevezetés

A lakosságnak 1945-ben, a szovjet katonák elvonulása és a kitelepítésből való tavaszi visszatérése után újra kellett kezdeni az életét.

Legelőször helyre kellett állítani a házakban, a gazdasági épületekben a háború alatt esett károkat. Pótolni kellett az állatokat, tehenet, disznót venni, tyúkokat tartani, hogy legyen tej, hús, tojás. Rendbe kellett hozni a kertet, hogy legyen zöldség, gyümölcs, esetleg eladásra is. Akinek meg földje volt, annak szántani, vetni kellett, hogy az állatoknak legyen takarmány.

A megélhetéshez a munka csak az volt, ami a háború előttről megmaradt. Mivel az emberek foglalkozásában nem történt változás, folytatták korábbi munkájukat. A halászok kihajózhattak, mert megindította a munkát a halászat, hiszen szovjet jóvátételre halat kellett termelni. Újra kapták a részhalat, amelyből eladásra is jutott. A falunak tüzelő kellett, ezért adódott valamennyi munkalehetőség a tőzegtelepen, és a saját részre kitermelt tőzegeből is tudtak eladni. Akik meg a mezőgazdaságban dolgoztak, megkezdték a kevés földjükön a gazdálkodást. Kísérletként még marhahizlálásba is kezdtek. A háziasszonyok és a lányok viszont már alig találtak munkát. Valami kevés napszám adódott a még megmaradt szőlőkben és a kertészeknél, de a bélatelepi nagypolgári családok villáinak megszűnésével a korábban itt dolgozóknak nem volt munkájuk.

A jegyzőség fontos teendője volt a jegyrendszer érvényesítésével a lakossági ellátás biztosítása, az élelmiszerhiány megszüntetése, a földosztás igény szerinti lebonyolítása, a nyaralóvendégek fürdőzésének biztonsága és kulturáltsága céljából a meglévő strandépületek, kabinok rendbe tétele, a községi strand kiépítése.

Az ellátáshoz a korábban meglévő kis boltok, vegyeskereskedések, vendéglők egy része kinyitott, de szállodák alig maradtak. A vendégfogadáshoz a férőhely erősen lecsökkent.

Lassan kezdett visszatérni a mindennapi élet a maga szegényes viszonyai között, miközben már gazdasági és politikai változások kezdődtek. Sorra alakultak a különböző politikai pártok, tömegszervezetek, gazdasági és egyéb bizottságok, amelyekbe az emberek bekapcsolódtak, s maguk döntöttek a földosztás, a közigazgatás, az iskola, a falu politikai és kulturális életének ügyeiről.

Új társadalmi rend volt születőben, amely a fonyódi régi világot mindenben kezdte megváltoztatni.

A KÖZIGAZGATÁS ÁTALAKÍTÁSA

A tanácsrendszer bevezetése

A létrejött politikai hatalom fontosnak tartotta a közigazgatási rendszer átszervezését. Ennek megvalósításához az első lépés a 14/1945. M. E. számú rendelet volt, amely felvilágosításként azt fogalmazta meg, hogy a kormány csak fokozatosan tudja megváltoztatni a régi államgépezetet, és felhívta a figyelmet, hogy a helyi önkormányzatok önállóan, a maguk erejéből gondoskodjanak az igazgatási szervek létrehozásáról és működésük biztosításáról, de ügyeljenek arra, hogy a testületekben a társadalom minden rétege képviselve legyen. A feladat végrehajtását a nemzeti bizottságokra bízta, de kiemelte, hogy az mint politikai szervezet ne illeszkedjen bele az államigazgatásba.

A közigazgatás ideiglenes rendszerének kialakításáról szóló intézkedéseket az 1030/1945. M. E. számú rendelet tartalmazta. A legjelentősebb döntést az 1949. évi XX. törvény (A Magyar Népköztársaság Alkotmánya) hozta meg, amely az V. fejezetben rendelkezett az államhatalom helyi szerveiről. A 30. §. (1) bekezdése szerint:

„Az államhatalom helyi szervei: a megyei tanács, a járási tanács, a városi tanács, a községi tanács, a városi kerületi tanács.”

Tanácsok azonban ekkor még nem voltak. Létrehozásukról az Országgyűlés által hozott 1950. I. törvény (a Tanács törvény) rendelkezett. Az alkotmányban megfogalmazottakat az I. fejezet 3. §. (2) bekezdése is megfogalmazza, majd a törvény az I. fejezet 3. §-a (3) bekezdésében így rendelkezik:

„Helyi tanácsot kell alakítani minden megyében, minden járásban, minden városban, valamint a minisztertanács által meghatározott városi kerületben, és rendszerint minden olyan községben, amelynek lakossága az ötszáz főt eléri.”

A háború után ezzel 1950 az ország életének újabb jelentős éve volt. Megtörtént a régi közigazgatási rendszer felszámolása a megyétől a községig, és megkezdődött a tanácsrendszer bevezetése és kiépítése.

A megyei tanács megalakulása

A tanácsválasztás a Magyar Függetlenségi Népfront feladata volt, a központi irányítást pedig a belügyminiszter végezte.

A tanácsrendszer kiépítése a 143/1950. V. 18. MT. és a 196/1950. (VII. 25.) MT. számú rendeletek alapján történt. Ezek határozták meg az ideiglenes tanácsok létrehozását és a különböző szintű tanácsok megválasztásának időpontját. Eszerint a megyei tanácsokat június 15-én, a járási és városi tanácsokat augusztus 15-én kellett megválasztani.

Így Somogy megyében is 1950. június 15-én alakult meg a megyei tanács a függetlenségi népfront által jelölt 71 rendes tanácstaggal és 42 póttaggal. A

tanácsstagok között két fonyódi is volt, Bihari Irén 29 éves tanítónő és Drávucz István 33 éves asztalos, a függetlenségi népfront járási bizottságának elnöke. A póttagok között szerepelt még egy fonyódi, a 28 éves Szován Károly munkás. A megválasztott megyei tanácsstagok – pár kivétellel – mindannyian párttagok voltak. Így a három fonyódi is.

A megalakult tanácsnak végrehajtó bizottságot kellett választania, mert az alkotmány 33. §. (1) bekezdése és az I. tanácstörvény II. fejezet 17. §-a úgy rendelkezett, hogy a helyi tanácsok végrehajtó és intézkedő szervei a végrehajtó bizottságok, amelyeket a helyi tanácsok tagjaiból választanak

A törvénynek megfelelően a megalakult tanács megválasztotta a végrehajtó bizottságot, amelybe 12 tagot jelölt, és az utána megtartott ülésén megválasztották annak tisztségviselőit.

Elnök lett Varga István, elnökhelyettesek Antal Erzsébet és Kovács György, vb-titkár Bérces Ferenc.

Az őszi folyamán, amikor megtörténtek a tanácsválasztások, az új megyei tanács alakuló ülése 1950. november 3-án volt. Ezen – kevés változással – újra megválasztották az előző tanácsülésen már megválasztottakat. A tanácsstagok között újra megválasztották Fonyódról Drávucz Istvánt, de megválasztották Bihari Irént is, csak akkor ő már Kaposvárra áthelyezett pedagógus volt. A póttagok közül már kimaradt Szován Károly.

A most megválasztott végrehajtó bizottság a régi maradt, de tagjai között fonyódi nem volt.

A tanácsoknak az I. tanácstörvény II. fejezet 21. §. (1) bekezdése értelmében állandó bizottságokat – mint javaslattevő, véleményező és ellenőrző szervet – is kellett választani. Ezeket a december 14-i ülésen választották meg. Tíz állandó bizottságot hoztak létre, és az Építési és Közlekedési Bizottságba beválasztották a fonyódi Drávucz Istvánt. Ezt a napirendet az 1951. április 1-jei ülésen újra tárgyalták és módosították. Új bizottságként alakult meg a Begyűjtési, a Szociálpolitikai és a Népművelési Állandó Bizottság, de fonyódit egyikbe sem választottak be.

Az 1950. június 15-én megválasztott megyei végrehajtó bizottság azonnal megkezdte munkáját, és az előírásnak megfelelően hetenként tartott ülést, amelyen döntően a mezőgazdasági termeléssel és a beszolgáltatással kapcsolatos feladatokat tárgyalta. Üléseinek napirendjeiből csak néhány kiragadott (általános érvényű) határozat, mely mutatja a kor fő kérdéseit:

Az 1950. június 27-i ülés 31/1950. számú vb-határozata arról rendelkezett, hogy fel kell szólítani a járási főjegyzőket, a községi és körjegyzőket: a pártvezetőkkel üljenek össze, és intézkedjenek, hogy a népfrontbizottságok menjenek ki a határba, tartsanak vizsgálatot, szólítsák fel a gazdákat, hogy kezdjék meg az aratást. Külön és kiemelten szerepel az a követelmény, hogy a tantestületeket is szólítsák fel, hogy agitációs és propagandamunkával szorgalmazzák a munkát.

Az augusztus 1-jei ülésén a 67/1950. vb. számú határozatban arról döntött, hogy a járási tanácsok felállításának költségeire 150 000 Ft hitelkeretet kell kérni Pénzügyminisztériumtól.

Hogy a megválasztott megyei tanácsi vezetés hatalmát gyakorolni tudja, kialakította az ellenőrzés és a segítségnyújtás sajátos rendszerét. Úgy határozott, hogy a járási tanácsi rendezvényekre, a testületi ülésekre megyei megbízottakat, elsősorban vb-tagokat és osztályvezetőket kell küldeni, hogy azok szóbeli vagy írásos beszámolója alapján a vezetők tájékozódni tudjanak a járási testületek működéséről, határozatairól. Ez a módszer általános és jellemző lett.

Áttekintve a megyei testületek üléseinek napirendjét, találni lehet benne a fonyódi járást kiemelten érintő helyzetet is.

A vb szeptember 19-i ülésén Boldis Géza arról számolt be, hogy a fonyódi járásban a járási párttitkár nagy segítséget nyújt, de a vb-elnök és a vb-titkár is nagyon aktív. A december 12-i vb-ülésen az állami fegyelem megszilárdításával kapcsolatosan pedig azt állapította meg, hogy a járási elnökök, vb-titkárok nem tanulmányozzák a rendeleteket, és némelyik járásban (és itt szerepel kiemelten a fonyódi járás is) a régi jegyzők magukhoz ragadják a hatalmat.

A megyei tanács munkájának megszervezéséhez, az államigazgatási munka, az ügyintézés rendezett és szakszerű végzése érdekében az alkotmány 34. §-a, ill. az 1950. évi I. törvény V. fejezet 46. §. (1) bekezdésének megfelelően előírta, hogy a vb hivatali szervezetén belül igazgatási ágak szerint osztályokat kell szervezni.

Az 5205/1950. II/8. B. M. számú utasítás alapján a megyei vb az 1950. június 19-i ülésén tíz (I. Pénzügyi, II. Tervstatisztikai, III. Igazgatási, IV. Ipari és Kereskedelmi, V. Mezőgazdasági, VI. Építésügyi, VII. Közlekedési, VIII. Oktatási és Népművelési, IX. Közegészségügyi és Népjóléti, valamint X. Munkaerő-gazdálkodási) osztályt hozott létre. Ezzel megkezdődhetett a megyei tanács irányító és ellenőrző tevékenysége.

Megjegyzésre érdemes az a helyzet, hogy a végrehajtó bizottság tisztségviselőinek a megválasztásuk nem adott teljes biztonságot. Ezt mutatja, hogy öt hónap múlva, amikorra szinte teljesen kialakult a vezetés, a tanácsi apparátus is működött már, akkor a november 11-i vb-ülésen (egy elnökhelyettes kivételével) már váltották a tisztségviselőket. Ekkor vb-elnöknek Polonyi Józsefet, elnökhelyettesnek Keszericze Ferencnét és megbízott vb-titkárnak Galabár Tibort választották meg.

Fonyód járási székhely lett

A tanácsrendszer kiépítése a 144/1950. (V. 20.) MT. számú rendelet alapján azzal a jelentős döntéssel kezdődött, hogy újra határozták meg a megyéket és a járásokat.

A rendelet Somogy megyét is érintette. Nyolc járást állapított meg, melyeknek kialakításához területrendezést kellett végrehajtani. Megszüntette az igali járást, és területét felosztotta a tabi és a kaposvári járás között. Ugyanakkor a lengyeltóti és a tabi járás községeinek átrendezésével létrehozta a siófoki járást, megszüntette a lengyeltóti járást, és a járás székhelyét 1950. június 1-jével áthelyezte Fonyódra.

A döntés lesújtó volt Lengyeltóti számára, hiszen 1870 óta járási székhely. A község értelmisége és iparosága, hogy ez a státusza stabil legyen, már 1872-ben elkészítette a községháza tervét, aztán a következő nyolcvan év alatt folyamatosan sok munkát és pénzt fektetett be a szükséges intézmények létesítésébe. Volt már főszolgabírói hivatal, járásbíróság, járási tisztiorvosi hivatal, adóhivatal, pénzügyőrség, rendőrség, kaszinó, iparoskör, hitelszövetkezet, polgári iskola, tanonciskola.

Lengyeltóti életében már korábban is voltak kritikus időszakok, amikor járási székhelyi léte veszélyben volt. Az 1920-as években Balatonboglár kezdte magának követelni a járási székhely státuszt, amit azzal indokoltak, hogy Lengyeltótinak csak vasúti mellékvonala van, az állomás messze van a központtól, nehezen megközelíthető (ez a helyzet Lengyeltóti sorsát örökké kísértette), és nincs megfelelő járásbíróági épülete. Akkor ez az intézmény az ún. kiskastélyban volt, és valóban leromlott állapotban, amit a tótiak is elismertek. Ezt a tervet Gaál Gáspár (Gaal Gaston) balatonboglári nagybirtokos, a tekintélyes kisközség elnöke is támogatta, de dr. Kovács Lajos, a község nagyon agilis főjegyzője szembeszállt Balatonboglárral.

Dr. Körmeny István, Lengyeltóti tekintélyes ügyvédje arról ír, hogy Kovács Lajos jó barátságban volt dr. Ripka Ferencel, Budapest főpolgármesterével, akinek támogató segítségét kérte ebben az ügyben. Most azzal védték Lengyeltótit, hogy már ipari-kereskedelmi központ lett, és Balatonbogláron, az Erzsébet utcában is alkalmatlan, leromlott állapotú épületet jelöltek ki a járásbíróság céljára, és különben is, Balatonboglár, mint üdülőkör, nem alkalmas járási székhelynek. Ugyanakkor ígéretet tettek arra, hogy a járásbírósnak új épületet építenek. Ekkor a község iparosainak, kereskedőinek, értelmiségieknek kezessége mellett 200 ezer pengővel meg is kezdték az építést. Ezzel a járási székhely Balatonboglárra való áthelyezése megíúsult. Ennek befejezését azonban Kovács Lajos a korai, 1927. szeptemberben bekövetkezett váratlan halála miatt nem érthette meg.

Ugyanakkor Lengyeltóti és Fonyód között is – az összekötő út megépítésén kívül – több kérdésben volt feszültség. Vita volt Fonyódtelep 1905-ös kisközséggé alakulásakor a jegyzőségéből való kiválása kapcsán, de 1931-ben a feketebézsényi és fehérbézsényi földek átcsatolásának kérdésében, vagy a körjegyzőség 1911-es alakulásában is. Fonyód hovatartozásával ugyanis nem volt mindegy, hogy a fonyódi üdülőkör bevétele és az adó hová folyik be.

Ezeket a kritikus eseteket Lengyeltóti átvészelte azzal, hogy hosszú időn keresztül küszködött járási székhelyének megerősítésével. Igyekezett sok erőfeszítéssel gondoskodni az intézmények megfelelő elhelyezéséről, a hivatalnokok megőrzéséről.

Mindezeket túl Lengyeltótinak még további csapásokat is kellett elszenvednie. A környező községek követelésére Lengyeltótitól földeket csatoltak át, és 1923-ban a hivataltól elvették az aljegyzői állást, amit már nem is kaptak vissza. Mindez folytatódott azzal, hogy az 1929-es közigazgatási reform során tovább

csökkentették a köztisztviselők létszámát, amit a súlyos gazdasági helyzettel és Fonyód nagyközséggé fejlődésével indokoltak. Fonyód ugyanis előbb, 1928-ban, míg Lengyeltóti csak egy évvel később, 1929-ben lett nagyközség.

Ez a sok kedvezőtlen esemény erősen gyengítette Lengyeltóti járási székhelyi létét. Hogy végül is a járási székhely áttételének mi volt az igazi oka, ill. hivatalos indoklása, nem ismert. Az ezt tartalmazó írás még nem került elő.

Szántó László Lengyeltóti közigazgatásáról írt tanulmánya alapján az vélelmezhető, hogy a lengyeltóti járás megszüntetésének sorsdöntő okát Lengyeltóti politikai életének alakulásában kell keresni, és ebben a községi nemzeti bizottsági elnök 1945. novemberi megválasztásában folyt csatározások játszhatták a legnagyobb szerepet. A döntő kérdés ekkor az volt, melyik párt képviselője legyen a nemzeti bizottság elnöke, ugyanis a közigazgatási rendszer átalakításában ez a szervezet kapta meg a főszerepet. Végül a Magyar Kommunista Párt – a kisgazdapárt jelöltjének, Egerszegi Józsefnek a kiszorításával – elérte, hogy elnöknek Kőröshegyi János vezető jegyzőt válasszák meg. Kőröshegyi János egyébként fonyódi volt, és családjával a József utca 11.-ben, a Róbert-lakban lakott, és úgy járt ki Lengyeltótiba. De nagy politikai és igazgatási tekintély volt, mert a Magyar Kommunista Pártnak 1945 óta tagja volt, majd 1949-ben tagja lett a Magyar Dolgozók Pártja Lengyeltóti Járási Végrehajtó Bizottságának, sőt 1949 végén még járási főjegyzőnek is megválasztották.

Feltételezhető, hogy Kőröshegyi Jánosnak e tisztségeivel jelentős befolyása lehetett a közigazgatás alakítására. Lengyeltótiiban különben is az a szóbeszéd, hogy a járási székhely azért került Fonyódra, hogy Kőröshegyi Jánosnak ne kelljen naponta Fonyódról Lengyeltótiiba járni, és legyen otthon ideje a horgászásra.

Az igazi kérdés, hogy ez a nagyon jelentős döntés hogyan születhetett meg. Mekkora szerepe volt ebben a helyi politikai viszonyoknak és az emberi tényezőknek? Elképzelhető persze, hogy az országos és megyei igazgatási rendszer kiépítésének tervezésekor, a járási központ kialakítása előtt a kormány vélelmenyt kért a járás valamelyik szervétől, a pártbizottságtól, a nemzeti bizottságtól, a főjegyzőségtől vagy mindegyiktől. Ha ilyen ügyirat egyáltalán létezett, ez akárhová is volt címezve, mindenképpen Kőröshegyi Jánoshoz került volna, hiszen mindegyik szervezetben vezető volt. És ebben a helyzetben akkor az is feltételezhető, hogy mint a nemzeti bizottság elnöke a vele szemben folyt politikai támadások bosszújaként, de fonyódi lakosként is, biztosan nem Lengyeltótit, hanem Fonyódot javasolhatta járási székhelynek. Mindez persze – dokumentum híján – csak feltételezés, de ismerve az akkori politikai viszonyokat és a szubjektív tényezők szerepét, igaz is lehet.

Joggal azonban csak azt szabad feltételezni, hogy ez a döntés a megyei és az országos vezetők részéről nem személyi, nem szubjektív, hanem objektív okok mérlegelése alapján született meg. A realitásnak megfelelően csak úgy értékelhették, hogy Lengyeltóti belső község, elég zárt hely, távol van a vasútállomástól, a hivatalai, intézményei nehezen érhetők el, fejlődése bizonytalan. Ezt a feltételezett koncepciót erősíti, hogy Somogyban megszüntették Igalnak

is, mint belső községnek járási székhely státuszát, és azt kihozták Siófokra, a Balaton-partra.

Ezzel racionálissá vált, hogy Siófok és Keszthely között kell még egy járási székhely a Balaton partján. És hogy erre éppen Fonyódot jelölték, ennek oka szintén nem ismert, de valószínűsíthető, hogy ebben is a valós tények figyelembevételével döntöttek, hiszen ennél nem volt optimálisabb hely. Fonyód fontos vasúti csomópont, az országút mellett van, régi, neves idegenforgalmi központ, a szakszervezeti üdültetés jelentős helye, folyamatosan növekszik a lakossága, és biztos a fejlődése.

A járási tanács megalakulása

A járási tanács felállításáról és működési rendjének megkezdéséről a 196/1950. (VII. 25.) MT. számú rendelet intézkedett. Az I. tanácstörvény szerint az volt a cél, hogy a járási szint is elmozduljon az önkormányzatiság irányába.

Ahogy a rendelet előírta, az Ideiglenes Fonyódi Járási Tanács 1950. augusztus 15-én alakult meg a községek tanácstagjelöltjeinek megjelenésével. A jelöltek előzetesen – a demokrácia és a népi-nemzeti egység kifejezésére a nép széles rétegéből – a Magyar Függetlenségi Népfront Járási Bizottsága választotta ki a helyi párt- és a tömegszervezetekkel történt egyeztetés alapján.

A tanácsülésen megjelent 60 tanácstag és 38 póttag. Jelen volt a megyei tanács kiküldöttjeként Nagy László (oktatási-népművelési osztályvezető), a Magyar Dolgozók Pártjának megyei kiküldöttjeként Szikszai Tamás (helyesen: László) és a helyi Magyar Függetlenségi Népfront Járási Bizottságának elnöke, Drávucz István.

Az ülést Domonkos József vezette. A megnyitó köszöntés után elénekelték a Himnusz, majd Drávucz István tartott megnyitóbeszédet. (Tartalma nem maradt fenn.) Ezt követően javasolta, hogy a jegyzőkönyv vezetésével Bagó Gyula lengyeltóti vezető jegyzőt bízzák meg, és Zala József szakszervezeti titkárt vegyék fel a tanácstagok közé. A tanácsülés a javaslatokat elfogadta.

Bagó Gyula jegyzőkönyvvezető felolvasta a népfront által delegált tanácstagok neveit, és a 71 rendes és a 36 póttag egyhangú megválasztásával megalakult a járási tanács.

Az ülésen a tanácstagok közül Orsolits Jánosné kért szót. Hozzászólásában arról beszélt, hogy Sztálinnak és a szovjet hős hadseregnek köszönhetjük, hogy a járási tanács megalakulhatott. Köszönetet mondott Rákosi elvtársnak és a pártnak, hogy éberek voltak, és nem tudott az ellenség, a reakció rajtunk rést ütni. És felhívta a tanács tagjait, hogy közös munkával építsük a szocializmust.

A tanácstagok megválasztása után Drávucz István javaslatot tett, hogy egyenkénti szavazással válasszák meg a végrehajtó bizottságot. A jelölt személyeket – életrajzuk elmondása után (amit nem jegyeztek le) – megválasztották. A végrehajtó bizottság pedig megválasztotta tisztségviselőit.

Tizenegy tagú végrehajtó bizottságot választottak, amely így alakult meg:

Elnök: Varga József.

Elnökhelyettes: Béres Lajos.

Vb-titkár: Kőröshegyi János.

Tagjai: Szigethy József, Zala József, Cseri Ferenc, Drávucz István, Domonkos József, Miseta János és Garai Mária.

Felszólalásában Kőröshegyi János vb-titkár javasolta a tanácsnak, hogy küldjenek táviratot Rákosi elvtársnak. (A jegyzőkönyv szerint a tanács nagy lelkesedéssel, egyhangúlag megszavazta.)

Még ezen a napon ülésezett a megválasztott végrehajtó bizottság is, amelynek két napirendi pontja volt.

1. A tanács határozata alapján üdvözlő táviratot fogalmaztak Rákosi elvtársnak a járási tanács megalakulásáról. A távirat szövege:

„A fonyódi járási tanács megalakulása alkalmából barcos üdvözlését küldi a magyar nép nagy vezérének, Rákosi elvtársnak. Fogadjuk, hogy mindenkor a Párt útmutatását tartjuk szem előtt, és szorosabbra kovácsoljuk a munkás-paraszt szövetséget, és mindig a dolgozó nép ügyét szolgáljuk. Ezért feladatul tűzzük ki, hogy a gabonabegyűjtést augusztus hó 20-ig 100%-ig befejezzük, és elmélyítjük a Szovjetunió iránti szeretetünket. Fonyódi Járási Tanácsa.”

A 2. napirendként a kulákok elszámoltatása szerepelt, és ennek megszervezése céljából tíztagú közigazgatási csoportot állítottak fel.

A járási végrehajtó bizottság a legközelebbi rendes ülését augusztus 18-án tartotta. Az ülésen megjelent minden vb-tag, és egy napirendet tárgyaltak. A napirend tárgya: őszi mezőgazdasági munkafejlesztés, tszcs-k szervezése, a meglévők megerősítése. A járásban a meglévő tszcs-k adatainak ismertetése, fejlődési lehetőségük előmozdítása érdekében és új tszcs-k szervezése iránt teendő intézkedések.

Időközben aztán lezajlottak az őszi tanácsválasztások, és meg kellett tartani a járási tanács alakuló ülését. Ezt 1950. október 31-én tartották meg, amelyen jelen volt 53 tanács-tag és 20 póttag, távol maradt 18 tanács-tag és 16 póttag. Részt vett az ülésen a megyei tanács kiküldöttje, Boldis Géza (pénzügyi osztályvezető).

A tanácsülésen meghívottként megjelentek a nagyobb üzemek, a lengyeltóti kórház képviselői, a fővárosi nevelőotthon és az általános iskola úttörői, akik szóban, majd verssel és énekkel köszöntötték a tanácsulést.

A tanácsulést Drávucz István, a Magyar Függetlenségi Népfront Járási Bizottságának elnöke vezette. Köszöntője után felkérte a jelenlévőket, hogy énekeljék el a Köztársasági indulót. Az utána következő beszédében méltatta a nap és az esemény jelentőségét.

Részlet a beszédből:

„...bosszú harc következtében eljutottunk a nagy naphoz, a Járási Tanács megalakulásának napjához. Hogy a mai napot megérhettük, és köszönhetjük a dicsőséges Vörös Hadsereg felszabadító harcának, mely lehetővé tette szá-

munkra, szabad hazában a dolgozó nép kezébe adhattuk a hatalmat, s megalakíthattuk a helyi tanácsokat. Október 22-én a dolgozó nép bitet tett népi demokráciánk, a Függetlenségi Népfront mellett, és batártalan lelkesedéssel adta le szavazatát a jelöltekre. Tette ezt azért, mert tudja, hogy öt éves tervünket, a békét csak így tudjuk biztosítani, ha a hatalmat a dolgozó nép veszi a kezébe, és irányítja saját sorsát...”. Majd felkérte a tanácstagokat, hogy „munkájukban kövessék Pártunk irányvonalát, és annak szeretett vezérét, Rákosi elvtársat”. (A jegyzőkönyv szerint a jelenlévők kitörő lelkesedéssel ünneplik Rákosi Elvtársat és Sztálin Elvtársat, a hatalmas béketábor örét.)

A kiküldött vezetők is felszólaltak, és az eddigiekben felvillantott politikai hang szerint beszéltek.

A beszédek után a levezető elnök felkérte Bagó Gyulát a jegyzőkönyv vezetésére, majd a jelenlévőket, hogy megbízólevelük felmutatásával szavazzanak. A jelölt tanácstagokat egyhangúlag megválasztották.

A jelenlévők felsorolása szerint a járási tanácsnak Fonyódról hét rendes tagja és egy pótagja lett. Rendes tag lett Béres Lajos, Kőröshegyi János, Haselbauer József, Sinkovits László, Cseri Ferenc, Drávucz István, Jagadics József. Pótag Magyar László.

Utána Bagó Gyula javaslatot tett a végrehajtó bizottság tagjaira, akiket a tanácsülés egyhangúlag megválasztott. A vb ezután megválasztotta tisztségviselőit és tagjait. Az ekkor megválasztott végrehajtó bizottság:

Elnök: Varga József.

Elnökhelyettes: Béres Lajos.

Vb-titkár: Kőröshegyi János.

Tagjai: Drávucz István (járási népfrontelnök), Domonkos József (a Balatonboglári Állami Gazdaság igazgatója), Szigethy József (pénzügyi osztályvezető), Hencz István (a Lengyeltóti Gépállomás igazgatója), Zala József (oktatási osztályvezető), Garai Mária, Cseri Ferenc (járási rendőrkapitány) és Miseta János (buzsáki vb-elnök).

A vb összetételét a demokratizmust kifejező politikai célok szerint alakították ki, amely aztán jellemző lett minden következő választáson. Mindig tagja lett a négy járási tanácsi vezető, a rendőrkapitány, a járási pártbizottság titkára vagy egy tömegszervezeti vezető, egy-két tanácsi osztályvezető, egy-két jelentős gazdasági üzem (ÁG, tsz) vezetője és egy-két egyéb értelmiségi és munkás.

Betartva az I. tanács törvény előírását, vb-ülések hetenként, tanácsülések kéthavonként voltak, melyeknek napirendjét a tanács által jóváhagyott éves testületi tervben határozták meg.

A megalakult végrehajtó bizottság testületi ülésein – jellemzően – gazdasági, főleg mezőgazdasági kérdésekkel foglalkozott. Az első ülésén elhatározta, hogy legsürgősebb feladatának tekinti az őszi mélyszántás időbeni jó elvégzését, a terménybegyűjtés végrehajtását.

A megyei tanács állandó bizottságainak megválasztása után az 1951. márciusi tanácsülésen a fonyódi járási tanácsban is megválasztották az állandó bizott-

ságokat. Nyolc (pénzügyi, mezőgazdasági, kereskedelmi, egészségügyi, szociálpolitikai, oktatási, népművelési és begyűjtési) állandó bizottságot választottak. Az állandó bizottságokba két fonyódit választottak be: Cseri Ferencet az oktatási, Sinkovits Lászlót a pénzügyi állandó bizottságba.

A megválasztott vezetők személyében egy év múlva már – mert közben új személyek érkeztek vezetőnek – itt is bekövetkeztek a változások. A végrehajtó bizottságban új tag lett Németi László vb-titkár, Szabó Lajosné, Molnár Jenőné, Hanzel Ferenc, Szirmai Jenő, az MDP JB titkára, Orsolics Jánosné, Illés János, Verebélyi István.

Ezt még további változások követték. Az 1951. május 10-i vb-ülésen második elnökhelyettesi tisztséget létesítettek, és erre Miseta János vb-tagot választották meg, aki megválasztása után Buzsákból beköltözött Fonyódra. 1953. márciusban azonban eltávozott Béres Lajos vb-elnökhelyettes, és helyére 1953. áprilisban megválasztották a Kaposvári Vasgyár igazgatóját, Jáger Györgyöt, aki szintén ideköltözött.

A végrehajtó bizottság szervezeti rendszerének kialakítása

A járási főjegyzőség megszüntetése után a tanácstörvény I. fejezet 5. §-a úgy rendelkezett, hogy a járási tanács működési köre kiterjed a járás területén fekvő valamennyi városra és községre. Így most már a járási tanács feladatkörébe tartozott a járás községeiben az általános igazgatási (hatósági) feladatok ellátásának, az oktatási és kulturális intézményei irányító-ellenőrző tevékenységének és törvényességi felügyeletének gyakorlása.

A 196/1950. (VII. 25.) MT. számú rendelet és az 5205-2/1950. II/8. BM. számú utasítás rendelkezett a járási tanácsok és a végrehajtó bizottságok működési rendjéről. Eszerint a végrehajtó bizottság teendőit látja el: járási főjegyző, adófelügyelőség, mezőgazdasági osztály, a művelődésigazgatás járási szervei, szociális titkár, tisztiorvos, járási egészségőr, munkaerő-tartalékok hivatalának kirendeltsége, terv- és statisztikai csoport.

Így a végrehajtó bizottság megalakulását követően a jogszabály előírása szerint a járási tanácsnak is ki kellett alakítania a szakigazgatás szerveit és szakapparátusát. Erre határozat a vb jegyzőkönyveiben nem található, csak a töredékesen fennmaradt ügyiratokból lehet rekonstruálni, ami lényegében megegyezett a megyei tanács osztálytagozódási rendszerével.

Az ügyiratokon talált fejléc szerint a járási hivatal az alábbiak szerint tagozódott: Pénzügyi Osztály, Igazgatási Osztály, Titkárság, Mezőgazdasági Osztály, Ipari, Kereskedelmi, Közlekedési és Építési Osztály, Oktatási, Népművelési, Közegészségügyi és Népjóléti Osztály, Terv- és Statisztikai Csoport, Begyűjtési Csoport.

Hogy az ügyintézés mikor kezdődött és hogyan folytatódott, pontosan nem ismert, mert a kezdeti évekről nem található iktatókartonok, és hiányosak az ügyiratok. Az azonban megállapítható, hogy az osztályok, csoportok létrejötté-

vel azonnal megkezdődött. Pl. az Oktatási, Népművelési, Közegészségügyi és Népjóléti Osztály már 1950. augusztus 25-én 120–21/1950. számmal körlevelet adott ki, amelyben értesíti az iskolákat a megalakulásáról, és kimutatást kér a nevelői helyzetről.

Az egyes osztályok, csoportok feladatainak meghatározásában segítséget adott a megyei vb. Az 1950. október 17-i ülésén elfogadta dr. Bereczky István főügyész előterjesztésében a járási és a városi vb osztályainak feladatait tartalmazó előterjesztést, és ezt iránymutatásként megküldte a járásoknak.

A hivatal szervezeti tagozódása, de az egyes osztályokon belüli feladatrendszerek és a hatáskörök is gyorsan változtak. Talán a legnagyobb változás az oktatásügy területén volt. A kezdeti nagyon összetett osztályból közben csoport, 1957-ben művelődési felügyelőség, majd 1961-ben a 2003/1961. (I. 19.) számú kormányhatározattal végleges besorolásként művelődésügyi osztály lett. De feladatkörei is változtak. Kezdetben hozzá tartozott a gyámügy, és csak pár év múlva került át az igazgatási osztályra. De a hatásköröket is ide-oda rakták. Pl. a pedagógusok kinevezési, áthelyezési vagy átsorolási határozatát – a fejléc és az aláíró szerint – egyszer az osztály, máskor a vb vagy az igazgatási osztály adta ki.

Közben szűntek is, meg létesültek is új igazgatási egységek. Megszűnt a begyűjtési csoport, a terv- és statisztikai csoport, de megalakult az egészségügyi osztály, 1964-ben a községfejlesztési csoport, az építési és műszaki osztály.

A járási hivatal elhelyezése

A járási tanács működéséhez hivatalt, épületet kellett biztosítani. E célra – csak néhány közfal felhúzásán és ajtó berakásán kívül, minden építés nélkül – a Sándortelep központjában, az Ady Endre utca sarkán lévő volt Drechsler Szálló és Étterem épületét (a mai középiskolai kollégium elülső, főútra néző része) vették igénybe.

Az E alakú épület főbejárata akkor is az épület udvari, Hunyadi János utca felőli részen volt. A két oldalsó szárnyon – az alsó-felső szinten egyaránt – nyitott folyosó volt díszes kovácsoltvas korláttal, és innen nyíltak a volt szállodai szobákból kialakított irodahelyiségek

Az induláskori elhelyezés szerint a földszinten a főbejárattal szemben volt a tanácsterem (a volt étterem), a bal oldali szárnyon két szobában a begyűjtési hivatal, egy szobában a munkaügyi csoport, egy szobában az ipari és kereskedelmi osztály, a sarokszobában az oktatási osztály (rövidítve), a tanácsteremtől a jobb oldali szárnyon négy szobában a mezőgazdasági osztály, majd az irattár. Az emelet bal oldali szárnyán három szobában az igazgatási osztály, egy szobában a közlekedési csoport, két szobában a titkárság az elnöki irodával, középen egy szobában a személyzeti vezető, egy szobában a vb-titkár, egy szobában a terv- és statisztikai csoport, a jobb oldali szárnyon végig, négy szobában a pénzügyi osztály. Mivel a járási tanács néhány szervének nem jutott hely a főépületben, elhelyezésükhöz további épületekről kellett gondoskodni. A járási jegyközpont

a mai Vitorlás utca sarkán lévő volt Reizer-házban, a Magyar Nemzeti Bank Járási Fiókjának felső szintjén kapott helyet.

A főépületben történt elhelyezés azonban nem volt végleges, mert ahogy változtak a járási tanács feladatkörei, bővültek az osztályok, úgy helyezgették ide-oda az egyes igazgatási egységeket. Az irodai ellátottság sokat javult, amikor 1965-ben – megszüntetve a nyitott folyosórendszert – a főbejárattól jobbra és balra az üres udvarrészt beépítették mindkét oldalon, két szintig két-két irodával.

Ezzel végleges helyet kaptak az osztályok. A földszint bal szárnyrészén a pénzügyi osztály, az építésügyi és műszaki osztály, középen a tanácsterem, a sarokban a művelődésügyi osztály, a jobb szárnyrészen az egészségügyi osztály, az ipari és kereskedelmi csoport kapott helyet. Az emelet bal szárnyrészén a mezőgazdasági osztály, az igazgatási osztály, az iktató és a telefonközpont, a vb-terem, a művelődésügyi és egészségügyi elnökhelyettes, a sarki szobában a vb-elnöki iroda, a jobb szárnyrészen a titkárság, a vb-titkár, a községfejlesztési csoport.

A járási tanács személyi állományának kiválasztása

A járási tanács létesítése új helyzetet teremtett abban is, hogy nem csak épületeket kívánt. Ahhoz, hogy ez a nagy intézményrendszer működni tudjon, vezetőkre, sok igazgatási szakemberre, adminisztrátorra, gépíróra, aztán technikai dolgozókra, takarítónőkre, fűtőkre, gépkocsivezetőkre volt szükség. Létrejöttével legalább nyolcvan munkahely teremődött.

Ezeket az új állásokat, mert a járási hivatal működésének beindítása fontos volt, azonnal be kellett tölteni. A megyei tanács vezetői megkezdték a személyi állomány kiválasztását.

A tanácsrendszerben a demokratikus centralizmus elve érvényesült. A járási tanács a megyei tanácsnak volt alárendelve, így érdeke volt, hogy a járási igazgatás jól feleljen meg az országos és megyei politikai elvárásoknak, és jól irányítható legyen. E követelmény megvalósíthatósága érdekében a járás első számú vezetőit, a tisztségviselőket a Magyar Dolgozók Pártja megyei politikai és állami vezetői maguk választották ki „káderlista” alapján. Ebből adódott, hogy a vezetők kinevezésében – alapvetően – nem az iskolai végzettség, a képesítettség, hanem a rendszer iránti politikai elkötelezettségen alapuló megbízhatóság és a rendszer melletti határozott kiállás volt a meghatározó szempont.

A járási tanács egész személyi állományának létrejöttét és a húsz év alatt történt változásait nehéz és bonyolult volna bemutatni, ezért e könyvben jobbra csak a testületek és a vezetők személye vagy csak néhány kiemelt esemény szerepel.

A személyek esetében, hogy ki ki volt, mikor és miért helyezték Fonyódra, vagy miért távozott, sok esetben csak az elbeszélésekből ismert, ugyanis a dokumentumok között legtöbbjükéről szinte semmi adat nem található.

Az elsőként megválasztott járási vb-elnököt, Varga Józsefet a megye helyezte ide, aki – a szóbeszéd szerint – alföldi kubikos volt, s aztán minden nagyobb esemény nélkül vitte végig a ciklust.

Némelyik tisztségviselő kinevezéséről ugyanakkor legendák szólnak. Úgy mondják, hogy Miseta János, aki Buzsákon megválasztott vb-elnök volt, a kukoricának köszönhetette járási elnökhelyettesi kinevezését, ugyanis Buzsákon az ő irányításával – a meghirdetett termelési versenymozgalomba benevezve – az állami tartalék földeken kukoricát termeltek, és a jó termés folytán sok kukoricát tudott beszolgáltatni. E jelentős állami feladat teljesítésére felfigyeltek, és kiemelték. Ez lehetne igaz is, de mégsem ez lehetett a valós ok. Miseta Jánost agilis embernek ismerték, mert Buzsákon is vezető lett, és beválasztották az első járási tanácsba, sőt a végrehajtó bizottságba is.

Bagó Gyula volt lengyeltóti községi vb-elnök járási elnökhelyettesi kinevezéséről meg azt mondják, hogy előmenetelét egy felszólalásának köszönhetette. A szóbeszéd szerint egy megyei tanácskozáson elmondott felszólalása annyira tetszett a jelen lévő megyei és országos vezetőknek, hogy mindig magasabb beosztásba emelték.

Ez bizonyosan igaz is volt, mert személyisége erre alkalmassá tette. Bagó Gyula szakképzett volt, jegyző Nagycsepelyen, s onnan került 1949-ben Lengyeltótiba, ahol vezető jegyző lett. Aktivitása, műveltsége, megjelenése, kapcsolatteremtő képessége, kulturált beszéde miatt a megyei és járási párt- és állami vezetők előtt egyaránt biztosan ismert lehetett. Ezt igazolja az a tény, hogy már a járási tanács alakuló ülésén nem véletlenül, nem egy hirtelen ötlet alapján, hanem valamelyik megyei vezető javaslatára jegyzőkönyvvezetőnek jelölték. Sőt, már tagja lett az első járási tanácsnak. A második ciklusban, 1954-ben pedig, amikor már Lengyeltótiban vb-elnök volt, beválasztották a járási tanács végrehajtó bizottságába.

Ezenkívül többen ismerték kulturális szerepléséről is. 1952–53-ban Lengyeltótiban Gaál István tanító vezetésével és Tári János tanító segédrendezésével a műkedvelő színjátszó csoport olyan színvonalon és sikerrel játszott a Kacsóh Pongrác János vitéz című daljátékát, hogy több községi – köztük a fonyódi – előadáson túl még a kaposvári színház is meghívta egy délutáni és esti előadásra. A darabban Kukorica Jancsi (János vitéz) szerepét ő játszotta. Göndör hajával, bajuszával, szép bariton hangjával, amely kitűnő színészi játékkal párosult, minden előadáson nagy sikert aratott.

A különböző szakigazgatási területekre, az igazgatási előadói munkakörökbe alapvetően céltudatos, a szakmaiság követelményeinek megfelelő kiválasztás történt. Elsősorban azokat alkalmazták, akik már a közigazgatásban dolgoztak, vagy valamilyen állami szervezetnél adminisztratív munkát láttak el, akik az ügyintézéshez bizonyos szakértelemmel és ehhez megfelelő iskolai végzettséggel rendelkeztek. Előny volt a jegyzői iskola vagy tanfolyam elvégzése, a kereskedelmi, közgazdasági vagy mezőgazdasági szakirányú középiskolai végzettség, vagy már a tanácsválasztások során kapott tisztség. Az állásokra jobbra a

szomszédos vagy a közeli jegyzőségekről válogatták ki a személyeket. Némelyek munka- és lakóhelye utólag már nem is ismert. Kinevezésük augusztustól hónapokon át folyamatosan történt.

Hogy a kinevezések néha hogyan is történtek, arra sokféle eset említhető. Szinte jellemző volt, hogy olyan személyek is kaptak előadói munkakörbe kinevezést, akiknek nemhogy középiskolai, de még általános iskolai végzettségük sem volt. Közöttük szép számmal voltak fiatalok, akik munkás- és parasztszármazású „káderek” voltak, akikből aztán a rendszer maga nevelte ki magának az államigazgatási szakembereket.

Ez a helyzet azonban nem jelenti azt, hogy az alacsony iskolai végzettséggel bekerült alkalmazottak műveletlenek lettek volna. Többségükben értelmes, jó írás- és szóbeli kifejezőképiséggel rendelkező, munkájukban törekvő emberek voltak, csak korábbi életviszonyaik között nem volt módjuk tovább tanulni, és akiknek most az igazgatást a mindennapi munkában kellett megtanulniuk. De mindezek pótlására aztán tovább tanultak, és megszerezték a szükséges iskolai végzettséget.

A szakigazgatási szerveknél a legmagasabb besorolás a főelőadói tisztség volt, de mellette mindig ott szerepelt, hogy „megbízott osztályvezető”. Az ügyiratok aláírásában és a megszólításokban azonban minden esetben osztályvezetőként szerepeltek.

Kezdetben két osztálynak nem volt önálló vezetője. Az igazgatási osztály vezetését a vb-titkár, a mezőgazdasági osztályét az elnökhelyettes látta el.

A nehezen összehozott vezetői és előadói állomány 1950. augusztus 15-ével kezdte meg a szakigazgatási munkát. De – különböző hivatali vagy személyes okok miatt – hamar jelentkeztek a gondok is, mert csak pár hónapi vagy egy-két évi munkaviszony után már elkezdődtek a csoportok, osztályok közötti áthelyezések, távozások és érkezések. De az is megtörtént, hogyha a megyei tanács vagy intézményeinek vezetői a járási vb általi kinevezést vagy megválasztást kifogásolták, és az általuk kiválasztott kinevezését akarták, annak végrehajtására rákényszerítették a vb-t.

Ezt a nagyarányú személyi változást, hogy némelyek pontosan mikor, honnan és milyen beosztásból jöttek, és még kik voltak rajtuk kívül, kimutatni pontosan lehetetlen, de a talált iratok és a visszaemlékezések szerint (nem a teljes 25 éve alatt) a járási tanácsnak dolgozója volt:

A titkárságon:

Kőröshegyi János volt lengyeltóti vezető jegyző, járási főjegyző, Kerek József (Balatonboglár), Zsilli Ottó elnöki előadó, Gazda Lajos.

Az igazgatási osztályon:

Főelőadók, osztályvezetők: dr. Bertha Lajos tiszteletbeli főszolgabíró, volt lengyeltóti járási főjegyző, Berdán László balatonlellei segédjegyző, vb-titkár.

Előadók: Magyar László fonyódi jegyzőségi irodatiszt, Molnár Lajos lengyeltóti jegyzőségi irodatiszt, Ruda Gyula látrányi vb-titkár, Sípos István és Szabó

Kálmán (Balatonboglár), Mojzes József, Zsiborács Géza (Kisberény), Kovács József, Kovács Jenő, Oláh Ilona, Varga Klára, Érfalvy Ferencné, Zsilli Ottó, Simon Lajos és Tapolczai Ferenc, Ángyán Anna (Balatonberény), Haár Gyula (Pusztaberény), Táskai József (Balatonlelle). Adminisztrátor: Pálffy Gyuláné, Országh Emma, Németh Irén (Balatonlelle), Porkoláb Zsuzsanna.

A pénzügyi osztályon:

Osztályvezetők: Szigethy József (Balatonfenyves), Horváth László (Balatonfenyves), Lantos János volt nagyatádi járási pénzügyi osztályvezető, dr. Máté Gyula pénzügyi csoportvezető (Öreglak).

Előadók: Czmerk József (Csurgó), Seress József (Öreglak), Sass István (Nagyatád), Tikos Emil (Balatonberény), Zákányi Kálmán, Nyers István, Balassa Béláné, Szabó Sándorné, Hajas Gyula (Balatonlelle), Petőfalvi Györgyné, Tüttő István (Somogyvár), Csobod Mária, Csobod Anna, Bogdán Lászlóné, Kovács Jenő, Szomorú István, Hegedüs József. Adminisztrátor: Hausz Jakabné.

A mezőgazdasági osztályon:

Osztályvezető: Béres Lajos, Nézer Nándor, Pallag András, Jani János, Szegi László (Nagykanizsa), Pálffy Gyula, Balassa Béla, Tomka Ákos, Szabó Iván.

Főelőadók, előadók: Molnár Imre, Szekeres Vince (Balatonlelle) és Hámori Arisztid főagronómus, Szatmári Tibor, Hegedüs István erdészeti előadó, Lombár János (Balatonfenyves) vetőmag-felügyelő, dr. Bosznai Géza, dr. Scheib Ibolya (Hács) és dr. Tóth Imre jogász, Hajdú István (Balatonberény), Gyurina Lajos, Bertók Erzsébet statisztikai előadó, Vörös István (Somogyvár) és Dunai Imre főállattenyésztő, Ecséri László oktatási és versenyfelelős, Baksa Sándor gépesítési főelőadó, Máté László (Balatonkeresztúr) munkavédelmi felügyelő, Konyecsni Jenő (Lengyeltóti) rét- és legelőgazdálkodási felügyelő, Kenesei Géza (Lengyeltóti), Liszcai Mihály földrendező, Kovács Imre, Zsíros Ferenc közgazdász, Reizer József (Balatonfenyves) közgazdasági csoportvezető, Kovács Béláné oktatási és személyzeti főelőadó, Fehér László, Zsilli Ildikó könyvelő, dr. Fábíán Imre (Balatonboglár), dr. Lévai Katalin (Galla Ferencné) és dr. Lukács Csaba szakállatorvos. Adminisztrátor: Szentpáli Mária, Neumann Margit (Vörs), Balogh Ferencné (Balatonlelle), Kása Magdolna (Pamuk), Gazda Lajosné, Sípos Józsefné, Péter Mária.

Azt oktatási osztályon, művelődési felügyelőségen, művelődésügyi osztályon:

Ezt az elnevezésében többször is változott szakigazgatási szervet sikerült a legjobban megismerni a kutatás során. Ennek az osztálynak a tanács egész működése alatt így alakult a személyi állománya:

Osztályvezetők

Zala József (Balatonlelle), 1950. VIII. 15. – 1951. V. 7.

Tóth Mihály megbízott osztályvezető, 1951. V. 12. – VII. 31.

Érfalvy Ferenc, 1951. VIII. 1. – 1955. XI. 30.

Fáró József, 1955. XII. 1. – 1957. IV. 15.

Horváth László, 1957. IV. 16. – 1957. IX. 1.

Gál József (Balatonszentgyörgy), 1957. XI. 1. – 1960. VII. 6.
 Németh Ernő, 1960. VIII. 1. – 1974. XII. 31.
 Tanulmányi felügyelők
 Tóth Mihály, (adathiány) 1951
 Tengerdi Ferenc (Balatonkeresztúr), 1951. VIII. 29. – 1953. VIII. 1.
 Fáró József, 1953. IX. 15. – 1955. XI. 30.
 Soós Gézáné, 1955. XII. 1. – 1956. XII. 1.
 Dudás Dezső (Balatonkeresztúr), 1957. I. 1. – 1957. I. 15.
 Tóth József, 1961. VIII. 21. – 1968. XII. 31.
 Pordány-Horváth László (Balatonfenyves), 1969. I. 1. – 1973. VI. 15.
 Fábián György (Balatonfenyves), 1973. VI. 16. – 1974. VIII. 15.
 Népművelési előadók, csoportvezetők, felügyelők
 Szíjártó Sándor, (adathiány) 1950–1951.
 Németh József, (adathiány) 1952–1956. IX. (?)
 Rigó Lajos (Balatonberény), (adathiány) 1952–1953. X. 31., 1958. VI. – 1958. XI. 15. (?)
 Kiss Zoltán, 1957. II. 15. – 1958. VI. 30.
 Somogyvári Ottó (Lengyeltóti), 1958. XI. 1. – 1964. X. 18.
 Molnár István, 1964. X. 19. – 1966. VIII. 31.
 Csapó Árpád (Balatonboglár), 1966. IX. 1. – 1970. VIII. 15.
 Gazdasági felügyelők
 Harangozó József (Balatonboglár), 1952. I. 1. – 1953. VI. 30.
 Siess János, 1953. IX. 1. – 1955. VII. 31.
 Kardos József (Lengyeltóti), 1955. VIII. 1. – 1957. I.
 Dudás Dezső (Balatonkeresztúr), 1957. VI. 16. – 1966. VIII. 31.
 Tüttő István, 1966. VIII. 16. – 1970. XII. 31.
 Személyi és munkaügyi, majd gazdasági főelőadó
 Nagy Lajos (Gamás, Fonyód), 1969. I. 1. – 1974. VIII. 15.
 Adminisztrátor: Boros Istvánné, dr. Berdán Lászlóné, Kralitzky Olga (Balatonberény), Horváth Józsefné.
 Rövid ideig dolgozója volt az osztálynak még kezdetben: Magyar Mária (Balatonmárfürdő), Mozsgay Zoltán oktatási előadó, Muzslai Jenő (Lengyeltóti) irodavezető, Illés Erzsébet (Somogyvár) segédnyilvántartó, adminisztrátor id. Lantos János ny. tanító.
 Az iparügyi és kereskedelmi csoportnál:
 Vezető: Sinkovits László, Maróth Kálmán, Fodor János (Lengyeltóti)
 Előadók: Sík József, Zsiborács Géza (Kisberény), Németh János, Jánosi István (Lengyeltóti).
 A jegyhivatal vezetője: Gazda Lajos volt szőlőisklaci vb-titkár.
 A begyűjtési csoportnál (1953–1956):
 Vezető: Pozsgai József (Balatonlelle).
 Előadó: Nagy Vendel, Gazdag János, Győrei József, Püspök István, Csobod Anna.

A terv- és statisztikai csoportnál: Mészáros István, Berdán László, Nyári Lajos adatgyűjtő, Molnár Lajos.

A munkaügyi csoportnál: Bodrogi Károly (Balatonboglár), Mezei Imre.

A közséfejlesztési, majd tervcsoportnál, amely 1964-ban alakult, de 1970-ben beolvadt a műszaki osztályba:

Csoportvezető: László Sándor.

Előadó: Vass Tamás.

Az egészségügyi osztályon:

Osztályvezető: dr. Sándor Ferenc, dr. Berend Ernő, dr. Hosszú József.

Személyzeti előadó Berdán Lászlóné, Érfalvy Ferencné (szociálpolitikai előadó), Oláh Györgyné (járási védőnő). Adminisztrátor: Kelemen Erzsébet, Zsinkai Katalin, Baranyai Ágnes.

Közegészségügyi és járványügyi csoportvezető dr. Schneider Istvánné (dr. Borislava Sztaneva Hrisztova), közegészségügyi felügyelő dr. Fickó Gyula (Balatonfenyves), dr. Papp Teréz, Varga Gyöngyi (Semsei Lászlóné), Köjál-ellenőr Benei Sándor, Magyar István (Balatonboglár), Máté Ferencné, egészség-őr Nagy János, Gaál Albert, dr. Farkas Kálmán. Adminisztrátor: Bene Jenőné, Horváth Ágnes (Balatonkeresztúr), Tüttő Rózsa.

A műszaki csoporton, osztályon:

Csoportvezető: Horváth Vera.

Osztályvezető: Magyarósi Vendel (Balatonlelle), Bíró László.

Előadók: Bíró Károly (Balatonfenyves), Kovách Imre (Balatonfenyves), dr. Kottász Lászlóné (jogügyi főelőadó), Papp István (Kisberény), Fenyővári János, Bentekovits Imre, Borosán Károly (Balatonlelle), Gréczi Sándor (Balatonlelle), Magyarhoni István. Adminisztrátor: Bartha Ilona, Rozsnyói Erzsébet, Kun Sándorné, dr. Berdán Lászlóné.

Személyzeti előadók: Fehér Imre, Rudics Lászlóné, Zsiborács Géza (Kisberény), Molnár Géza (Szőlősgyőrök).

Központi iktató: Berta Jánosné, Herr Mária, Farkas Vilmosné, Óvári Ilona.

Telefonközpont-kezelő: Galambos Mária, Garzó Imréné.

A járási tanács megalakulásától kezdve ugyan sok igazgatási szakembert kellett keresni, a legkeresettebb dolgozók mégis a gyors- és gépíróiskolát végzett nők voltak, mert óriási mértékű volt a hivatalban az adminisztráció.

Az osztályoknak a járás területén nemcsak a létrejött tanácsokkal, hanem a művelődési és egészségügyi intézményekkel és a gazdasági egységekkel (állami gazdaságokkal, ipari és mezőgazdasági szövetkezetekkel) is állandó kapcsolatot kellett tartani. Ez alapvetően kétféle módon volt lehetséges. Az egyik a telefon, ami rendkívül lassú, nehézkes volt. Az osztályoknak ugyanis nem volt közvetlen vonaluk. A telefonbeszélgetéshez először a kért szerv nevét le kellett jegyeztetni a tanácsi telefonközpontban, aztán szinte el sem mozdulni a készülék mellől, és csak várni, hogy a kért számot a központos mikor tudja kapcsolni. A másik mód, ami a legjellemzőbb volt, az a rendkívüli mértékű írásos ügyintézés. A kiadmányokat, a felsőbb szintű utasításokat, a tájékoztatásokat, valamint a já-

rási tanács és a végrehajtó bizottság határozatait vagy egy-egy helyzetről való adatszolgáltatást a községek, ill. az intézmények számának megfelelő, általában 20-30 példányban kellett elkészíteni. Ezt egy közös szobában, ahol együtt volt az iktató és a telefonközpont, a telefonkezelő (Galambos Mária, Balatonboglár) készítette a korabeli másolóval, a stencilgéppel. Mivel sok volt az osztály, és csak egy gép, sokszor várni kellett. A kisebb példányszámú leveleket az adminisztrátorok egy-egy írógépi berakással öt példányban vékony papíron írták, és azt többször ismételték.

Mivel egyes osztályok (mezőgazdaság, pénzügy, művelődésügy, egészségügy) munkáltatói jogkörrel is rendelkeztek, sok volt a munkaviszonnyal kapcsolatos adminisztráció is.

Emellett a két testület (a tanács és a végrehajtó bizottság) – éves terv alapján – rendszeresen értékelte az egyes szakterületek helyzetét, és ezzel összefüggésben az osztályok munkáját, melyről az értékelő testület számára beszámolót kellett készíteni. És ezt a hihetetlenül sok írásbeli munkát sokszorosító (stencil-) gépet is kezelni tudó, jó gyors- és gépirókkal lehetett csak megvalósítani. E munkakörben hiány soha nem volt, de a személyek sűrűn változtak.

A járási intézmények létrejötte és elhelyezése

A járási székhelyi státusz – a járási tanácson túl – további intézmények (rendőrkapitányság, párt-, ifjúsági és egyéb tömegszervezeti irodák, statisztikai hivatal, országos pénzügyi szervek járási fiókjai) létesítésével járt, ami jelentős változást hozott a falu életébe. Gondoskodni kellett ezek elhelyezéséről is. És ezt a feladatot, szinte egyetlen lehetőségként, csak bizonyos épületek, a magántulajdonban lévő legnagyobb házak és az állandóan nem lakott, jellemzően üdülést szolgáló nyaralók államosítással történő igénybevételel lehetett megvalósítani. (Ezek nagy részét aztán per útján tulajdonjogilag hamarosan vissza is kellett adni.) Ezt a feladatot a Közelbiz, a Közületeket Elhelyező Bizottság intézte.

A rendőrkapitányság (a Belügyminisztérium Fonyódi Járási Osztálya) a József utca 32. számú emeletes házban kezdett, majd 1968-ban új kétszintes, lapos tetős kapitányság épült a Szent István és a Vitorlás utca sarkán. (A mai átépített épület.) A vízi rendőrség a Balaton-parton, a Fürdő utca 4. szám alatti épületben kapott helyet.

A politikai és társadalmi szervezetek, a Magyar Dolgozók Pártja, a Dolgozó Ifjúság Szövetsége, a Magyar Függetlenségi Népfront, a Nőtanács és az Úttörők Szövetségének járási szervezetei Csényi István építési vállalkozó Ady Endre utca 21. szám alatti, az állam által kisajátított házában (a mai kulturális központ keleti felében) kaptak helyet. Cserébe a Csényi család a Jókai utcában kapott egy villát.

Az intézmények közül nem került Fonyódra a járásbíróság, az ügyészség és a vám- és pénzügyőrség, mert ezekhez Lengyeltóti nagyon ragaszkodott. Nem en-

gedte, hogy teljesen leépüljön a község korábbi igazgatási rangja, és elveszítse lakosságmegtartó vonzerejét. Így e három intézmény Lengyeltótiiban maradt. A felsőbb szervek ezt elfogadták, de ebben közrejátszott az a tény is, hogy fogadásukhoz nem volt található megfelelő épület.

Ebben az épületszegénységben azután később, 1955-ben még el kellett helyezni az akkor létrehozott Megyei Hadkiegészítő Parancsnokság védelmi járási végrehajtó szervét, a Járási Hadkiegészítő Parancsnokságot is. A parancsnokság végül – az Óvári család kiköltöztetése után – a Bartók Béla utca 24.-ben (?), a mai zeneiskola épületében kapott helyet.

Később, tizenöt év múlva, 1965-ben – főügyész-ségi döntés alapján – az ügyészség Lengyeltótiból mégis átkerült Fonyódra. E célra Bélatelepen a Sirály Szálloda és Étteremmel szemben, a Bartók Béla utca 88. szám alatti nyaralót vásárolta meg, és célszerű kialakítására el is kezdték a felújítási munkákat. A vezető ügyészi állás ekkor üres volt, a helyettesítést a siófoki ügyész látta el. Az üres állásra 1965. októberben dr. Strasszer István nagykállói ügyész kapott kinevezést. Az áthelyezés most azt a nehézséget hozta, hogy az ügyésznek – mivel a járásbíró-ság Lengyeltótiiban volt – a tárgyalásokra oda kellett átjárnia, és úgy, ahogy tudott, vonattal, busszal, autóval vagy motorral.

Járási tanácsi intézmények létrehozása

Az új társadalom az emberek életének tartalmasabbá tételére, testi és szellemi egészségének művelésére és irányítására külön intézményeket is hozott létre megyei és járási szinten egyaránt, amelyeknek elhelyezéséről és személyi állományának kinevezéséről is gondoskodni kellett.

Járási Testnevelési és Sportbizottság

A testnevelés és a sport irányítása 1951-ben megváltozott. Megszüntették az Országos Sporthivatalt (OSH), és az 1951. évi ET. 2. törvényerejű rendelettel létrehozták a Minisztertanács mellett működő Országos Testnevelési és Sportbizottságot (OTSB). Ez a szerv lett a vezetője és ellenőrzője minden testnevelési és sportszervezetnek. E szervezet kialakítása során hozta létre a járási tanács 1951-ben a Járási Testnevelési és Sportbizottságot (JTSB), melynek helyét először a József utca 2.-ben alakították ki, majd a Vitorlás utcai Margitvillába helyezték át. Vezetőjének kinevezése azonban egy kis bonyodalommal kezdődött.

A járási vb az 1951. június 6-i ülésén 700 Ft-os fizetéssel Cs. Á.-ot nevezte ki elnökének. A döntésre egy héttel később, június 13-i keltével hivatalos úgyszeriratban válaszolt a megyei TSB elnökhelyettese, Cser Sándor, aki elutasította a vb döntését azzal, hogy Cs. Á.-nak nincs sportmúltja, és nem párttag. Helyette javasolta Simon Lajos kinevezését, aki ekkor az igazgatási osztályon anyakönyvi és katonai előadó volt. A vb megváltoztatta korábbi döntését, és Simon Lajost

nevezte ki elnöknek. Utóda 1958-ban Püspök István (Lengyeltóti) lett, majd 1960-tól e tisztséget már egy szakképzett, a Testnevelési Főiskolán végzett friss diplomás, Lehel László középiskolai testnevelő tanár töltötte be.

Járási Könyvtár

A könyvtárügy történetében jelentős év volt 1952, amikor a népkönyvtárak átszervezésére megjelent a 2042-13/1952. (V. 14.) MT. számú rendelet, ill. a végrehajtására vonatkozó 8720-2-33/1952. Np. és a 11-2-21/1952. Np. számú utasítás. A rendelet alapján 1952-ben megalakult a megyei könyvtár, amely az átszervezési munkát folytatta tovább a járásokban.

A fonyódi könyvtár létesítésének előkészületeit – pl. a siófoki és a barcsi járás után – 1953 utolsó hónapjaiban kezdte el. Erre utal a legkorábbi adat, amely a megyei könyvtár igazgatójának 1953. december 19-i beszámolójában olvasható. Ebben az áll: „A fonyódi könyvtár megnyitása folyamatban van.”

A községnek volt nyilvántartott népkönyvtára, de épülete nem, ahol az intézményt létre lehetett volna hozni. Ebből adódóan létesítése nehezen indult, és történeti kezdetét is nehéz pontosan leírni, mert kevés az ezzel kapcsolatosan talált dokumentum, s a találtak meg sok esetben hiányosak időpontokban, helyiségek címeiben. A legnagyobb hiányosság, hogy az első dolgozók munkaviszonyával kapcsolatos minden irat még nem került elő. Ezért nem pontosan ismert a könyvtári dolgozók kinevező hatósága és a munkaviszonyok kezdő napja. Ezek a körülmények már korábban is nehezíthették a kutatók és a későbbi vezetők munkáját, mert az erről írt könyvekben vagy az egymást váltó könyvtárvezetők későbbi, a múltból írt jelentéseiben kevés a konkrét információ, vagy pontatlan az adat.

A községi népkönyvtárban fellelt legrégebbi írásos dokumentumok az 1952-ből való leltározási jegyzőkönyvek és a könyvek jegyzéke. Ezekből lett ismertté, hogy a könyvtárnak leltár szerint (50 hiánnyal) 172 kötet könyve volt, és Györe István földműves-szövetkezeti pénztáros, majd Pusztai Pálné volt a könyvtáros.

A leltározó bizottság mindkét esetben – I. 9-én Kovács János körzeti (Kaposvár) szervező könyvtáros, Haselbeuer József MDP-titkárhelyettes és Györe István könyvtáros, majd V. 14-én Kovács János szervező könyvtáros, Erős István népművelési ügyvezető és Pusztai Pálné könyvtáros – úgy határozott, hogy a meglévő kölcsönzőkartonok alapján megterítetik a vissza nem vitt könyvek árát.

A könyvtár a maga 120 kötetével ekkor elfért egy szekrényben, ami – az elbeszélések szerint – Györe István könyvtáros idején a földműves-szövetkezeti irodában, Pusztai Pálné könyvtáros idejében a községházán volt. Közben folyamatosan érkeztek a könyvek a kaposvári körzeti könyvtártól, pl. 1952. április 27-től (8, 33, 35, 34 db) és 1953. márciustól májusig Siófokról, a járási könyvtártól (27, 81 db) Pusztai Pálné könyvtáros címére. Miután a könyvvállomány folyamatosan már több százra gyarapodott, gondoskodni kellett másféle

elhelyezéséről. Ekkor külön szobát kapott (az MSZBT-terem és a DISZ-helyiség mellett) a Velics-villában. Mindez azt mutatja, hogy a könyvtárnak nem volt önálló épülete, és sokáig még külön helyisége sem. Ekkor a legfontosabb és legidőszorúbb feladat a leltározás mellett a selejtezés, a válogatás, az indexre helyezés volt.

A kölcsönzés általában hetente egy alkalommal, Pusztai Pálné idején jellemzően csütörtökön történt. Arról nem maradt fenn adat, hogy a lakosság milyen mértékben vette igénybe, és hány olvasója volt. Az azonban általánosságban ismert, hogy nagyobb részben iskolások jártak kölcsönözni, és jobbára a szovjet ifjúsági regényeket vitték.

Ahogy Fonyód járási székhely lett, szükségessé vált önálló könyvtár létesítése, és olyan, amelyik alkalmas az egész járás könyvtári helyzetének rendezésére és irányítására is. Ugyanis a járás 28 községéből 13-ban még létesíteni kellett, mert nem volt, ugyanakkor intézkedni kellett a már meglévő 15 könyvtár átvételéről is, mert ezek ekkor még a siófoki járási könyvtár irányítása alá tartoztak.

A tervezett járási könyvtár előkészítő munkája 1954. április 1-jével kezdődött, ugyanis ezzel a nappal kapták (kaphatták) meg kinevezésüket az első dolgozók. Németh Józsefnét – munkakönyvének bejegyzése szerint – 1954. április 1-jével nevezték ki kölcsönző könyvtárosnak. Bizonyítható továbbá, hogy április 17-én már három dolgozója volt, ugyanis Rigó Lajos könyvtárvezetőként e napi keltével már elkészítette a könyvtár II. negyedévi munkatervét, melyben szervező könyvtárosként Bata Lőrinc neve is szerepel. Rigó Lajos és Bata Lőrinc munkaviszonyának kezdő időpontjáról nincs dokumentum, de valószínűsíthető, hogy ők is ezzel az időponttal lettek dolgozói, hiszen a munkaterv elkészítéséhez, a feladatok megtervezéséhez először még meg kellett ismerni a gazdasági és kulturális körülményeket, a vezetőket, amelyhez legalább kéthetnyi idő kellett.

A könyvtár vezetője – áthelyezéssel – a Barcsról érkezett járási könyvtárvezető, a 32 éves Rigó Lajos lett, volt balatonberényi földműves, falujában 1950-ben megválasztott vb-elnök, a fonyódi járási tanács megalakulása után annak népművelési előadója. Szakképzettsége nem volt. Budapesten a Népművelési Minisztérium által szervezett egyéves népművelési iskolát végezte el. (Irodalomtanára pályakezdő tanárként a későbbi neves költő, Fodor András volt.) Helyettese, szervező könyvtárosként, a 47 éves Bata Lőrinc. Nem ismert, hogy ki nevezte ki, és mikor. A háború előtt pék volt, de olvasott, művelt ember, a sakk szerelmese. Sok fonyódit tanított meg sakkozni, versenyeket szervezett, de a legnagyobb eredményt feladványok készítésében érte el. Ebben több nemzetközi díjat kapott. Az 1950-es években szakmáját feladva könyvtárussal kezdett foglalkozni. Vonaton, buszon, kerékpárján vitte a legértékesebb könyveket árusítani a falvakba, elsősorban az iskolákba. Valószínűsíthető, hogy ekkor kerülhetett kapcsolatba a siófoki járási könyvtárral, ugyanis az 1953. május 9-én átadott könyvjegyzéken már szerepel az aláírása. Az azonban bizonyos, hogy a siófoki járási könyvtárnak nem volt kinevezett dolgozója. A kölcsönző

könyvtáros a 37 éves Németh Józsefné vendéglői pénztáros. Mindhármuknak valamilyen alapkiskolai végzettsége volt, de munkaviszonyuk során Bata Lőrinc 5, Németh Józsefné 3 hetes könyvtárosi tanfolyamot végzett.

A járás vezetése, felismerve e jelentős feladatot, a Közelbizen keresztül könyvtár céljára kiutalta a Kossuth Lajos utca 3. szám alatti épületet. (Ezzel a címmel ismeretlen a hely. Valószínűsíthető, hogy ez azonos a Bartók Béla utcai épülettel, amelynek meg a számozásában – 26., 28. – vannak eltérések.) Közben az a döntés született, hogy a könyvtár kapja meg a járási DISZ-bizottság épületét (helye nem ismert, mert címe az iratokban nem található), azok meg cseréljenek a Jászövel, a Földműves-szövetkezetek Járási Központjával. (Ez a szerv Sándortelepen, az országút melletti sorban, a Mária-villát kapta. Ma Vitorlás utca 6.?)

A kijelölt épületbe való beköltözés azonban egyre később, mert az elhelyezések folyamatában a DISZ visszalépett, nem volt hajlandó a kapott épületből sem kiköltözni, sem cserélni. Ezzel minden terv borult, sőt további zavart okozott.

A könyvtár dolgozói május 11-én reggel azt tapasztalták, hogy a szövetkezeti központ elfoglalta a könyvtárnak kijelölt épületet, és már megkezdte belső átalakítását is. Ezt Rigó Lajos könyvtárvezető bejelentette a megyei tanácsnak, május 15-én a BM Fonyódi Járási Osztályának is. Az önkényes beköltözést és a munkát csak a kijött megyei vezető tudta leállítani. Az ügy végleges lerendezésére június 21-én egy Gaschler Rezső népművelési minisztériumi kiküldöttből, Andorka József megyei népművelési csoportvezetőből, Kerekes András megyei könyvtárigazgatóból, Németh József járási népművelési csoportvezetőből és Rigó Lajos könyvtárvezetőből álló bizottság ülést tartott a járási tanácson, és úgy döntött, hogy a Kossuth Lajos utca 3. számú épület változatlanul és véglegesen a járási könyvtaré. Ezt az akkor a pártbizottságon tartózkodó Müller Károly másodtitkárral is megbeszélték, aki a döntést elfogadta.

Az épület felújítására a Fonyódi Épülettartozó Ktsz 1954. május 11-én készített költségvetési árajánlatot, melynek végösszege 48 926,68 Ft volt. Hogy e munkákból mi készült el, nem ismert, de a villany-, vízszerezési és a festőmunkákról június 11-én 8049,71 Ft-os számlát nyújtottak be a megyei könyvtárnak.

Aztán már a működés kezdetén további és újabb nehézség jelentkezett, ugyanis a járási vb döntése, ill. a Közelbiz határozata alapján Szigethy Gyula Jánosné tulajdonos visszakapta a villát. A könyvtár nem költözött ki, hanem megegyezés történt. A két fél 1954. augusztus 30-án közös nyilatkozatot írt alá, mely szerint a tulajdonos megkapja a hátsó épületrészt, melyhez külön bejáratot nyitnak, egy szobát minden nyáron átadnak a családnak üdülés céljára, a tüzelőtárolót pedig a könyvtár veheti használatba. Bérleti díjra az 1955. évi költségvetés tervezetében havi 200 Ft szerepelt.

Az elhelyezési bonyodalmak és a tatarozás miatt minden tervezett munka később. Ezért az először június 29-ére, Móricz Zsigmond születésének 75. évfordulójára tervezett avatási ünnepséget áttették augusztus 8-ára, majd aztán a még újabb időpontra. És a Somogyi Néplap 1954. szeptember 25-i számában az ünnepi könyvhétrel kapcsolatos megyei összefoglaló tudósításban már ez jelent

meg: „A fonyódi járási könyvtár október 3-án az Ünnepi Könyvhét megnyitó ünnepsége keretében nyitja meg új, gyönyörű fekvésű, jól felszerelt könyvtárbeli helyiségének kapuit. A könyvtár az Ünnepi Könyvhét alatt termékiállítással egybekötött mezőgazdasági könyvkiállítást rendez.”

Avatása az ünnepi könyvhét keretében – terménykiállítással és mezőgazdasági könyvárusítással egybekötött – 1954. október 3-án volt, amelyen az írószövetség képviselőjében jelen volt Somlyó György költő. Az ünnepi beszédet dr. Kerekes András, a megyei könyvtár igazgatója tartotta. Azt eseményről a Somogyi Néplap október 5-i számában Felavatták a járási könyvtárat Fonyódon címmel röviden tudósított: „Fonyód községben október 3-án került sor az új járási könyvtár felavatására. Az épületet egy régi, elbanyagolt villából alakították át korszerű, jól felszerelt könyvtárré. Az ünnepségen a helyi kultúracsoporthoz tartoztak színvonalas műsort.”

Az intézmény neve (a hosszúbélyegző szerint): FONYÓDI JÁRÁSI TANÁCS VÉGREHAJTÓBIZOTTSÁGÁNAK Járási Könyvtára, Fonyód, Kossuth Lajos utca 3.

Az intézmény nehéz körülmények között született, közéleti szempontból csendben, mégis a községnek jelentős művelődéstörténeti eseménye volt. Fonyód új kulturális intézménnyel gazdagodott, melynek nagy értékét a későbbi évek munkája mutatta meg.

Mivel a könyvtár a falu központjától távol esett, fontos feladat volt, hogy Sándortelepen, Fonyódligeten és Alsóbélatelepen fiókkönyvtár nyíljon.

A megyei könyvtár igazgatója az év végi írásos összefoglalójában úgy értékelte, hogy könyvtár munkája nagyon nehéz a település 5-6 km-es szétszórtsága folytán, de a könyvtár dolgozói ötletes propagandamunkát végeztek, és berendezése nagyon szép lett. Ezt tette még hozzá: „Megyénk legszebb járási könyvtára.”

Ekkor a könyvállomány a már leszállított és a Népkönyvtári Központ által küldött újabb könyvekkel együtt 2519 kötetre gyarapodott. Az előkészítő és a tatarozási munkával júniusra végeztek, és a kölcsönzés június 10-én megkezdődött.

A gazdálkodáshoz a hitelkerete 47 932 Ft volt.

A könyvtárosok munkája hamar jó eredményeket hozott. Könyvállománya – a kapott ajándék könyvek mellé – 796 könyv új beszerzéssel az év végére 3315 kötetre emelkedett. A járás községeinek letéti anyaga 3728 kötet volt.

Az első nagy feladat az olvasók szervezése volt, hiszen az induláskor a községi népkönyvtártól csak két olvasót (egy fiút és az anyját) vett át. Nagy céltudatossággal végezték a felvilágosító és szervezőmunkát. Sokféle előadást, könyvkiállítást szerveztek, a gyerekeknek szavalóversenyt, mesedélutánt rendeztek. Mindezek eredményeként már az első évben, csak félévnyi munkával is jó eredmények születtek. A december 31-i állapot szerint 514 (271 férfi, 243 nő) beiratkozott olvasója lett. Ez abból is adódott, hogy ezekben az években folyamatosan és jelentősen nőtt a lakosság száma, és ezzel a foglalkozási összetétel

is változott. Ezt tükrözi az olvasók szociális összetételéről készített kimutatás. Eszerint munkás 43 (8,3%), paraszt 7 (1,3%), értelmiségi 79 (15,3%), egyéb 100 (19,4%), tanuló 285 (55,4%) volt a könyvtárhazználók között. A kölcsönzött kötetek száma 6662, az egy olvasóra jutó kölcsönzött kötet 15,6.

A könyvtárnak azonban a helyi könyvtári munkán túl nagyon fontos területi feladatai is voltak: a községekben a tanácsí könyvtár létrehozása, leteti könyvvél való ellátása, a helyi olvasótábor kialakítása és a kiszolgáláshoz tiszteletdíjas könyvtárosok beállítása. A hálózati munka segítésére a megyei könyvtártól kaptak egy 125-ös Csepel motorkerékpárt.

Aztán alighogy elkezdődött az avatás utáni munka, nem vártan a könyvtárban is elkezdődtek a vezetői változások. Novemberben a tanácsválasztáskor a vezetőt, a vonattal bejáró Rigó Lajost faluja, Balatonberény újra megválasztotta vb-elnöknek. Távoztása után 1955. január 1-jétől (január 27-ei átadás-átvétel-lel) Csík Márta buzstáki magyar szakos tanárnő lett a vezető, akit mindössze félévés munkája után már 1955. július 15-ével Mikó Gabriella követett. Aztán egy év múlva, 1956. július 15-i távoztásával újra megüresedett a vezetői állás. Ekkor, 1956. szeptember 1-jével a Budapestről érkezett, egyetemet végzett fiatal könyvtáros, Máté György lett a vezető. A járási szervező könyvtárosi munkát közben Bata Lőrinc, utána Varga Károly főiskolát végzett szakképzett könyvtáros végezte 1957. február 1-jéig, Tapolcára történő távoztásáig. Ekkor visszakerült a könyvtárba a megüresedett szervező könyvtárosi állásra Rigó Lajos, akit azonban jó egy év múlva, 1958. június táján áthelyeztek a járási tanácshoz népművelési csoportvezetői munkakörbe. Az állást ekkor, 1958. november 15-től Menczer György pedagógiai főiskolát végzett könyvtáros töltötte be.

A könyvtár első ötévi munkája jórészt a községi könyvtáratadásokkal, a leltározásokkal, a könyvek feldolgozásával telt el, de közben belső szakmai munkájával további minőségi változtásokat hozott Fonyód kulturális életében is. Sok új rendezvénnyel, előadásokkal, író-olvasó találkozókkal, könyv- és egyéb kiállításokkal gazdagította. Munkatémakörének középpontjában a mezőgazdaság állt. Eljött és előadást tartott a moziban a könyv szerepéről és fontosságáról Szabó Pál író. Aztán volt beszélgetés a könyvtárban Tatay Sándor íróval, Somlyó György és Takáts Gyula költővel.

A könyvtárt a megyei könyvtár, a járási tanács és vb voltak hivatottak ellenőrizni. Munkáját a járási tanács először 1956. január 14-i ülésén tárgyalta. De ebben az időben végzett ellenőrzést Kellner Béla a megyei könyvtár igazgatóhelyettese is, melyről március 1-jei időponttal jegyzőkönyv is készült. A járási vb és a szakmai ellenőrzés egyaránt több téren is jó eredményt állapított meg, és az ifjúsági könyvek beszerzésére, az olvasószám növelésére, a területi munka tartalmának javítására sokféle határozatot hozott, ill. feladatot jelölt meg.

A közben eltelt időben mind a könyvtár működéséről, mind az épület állapotáról jelentésekben, beszámolókbán a könyvtár vezetői sok észrevételt tettek. Ezek közül csak néhány: A könyvtárnak központibb helyen kellene lenni; kiesik a forgalomból; erősen romlik az állaga, hullik a helyiségekben a falról a vakolat, fes-

teni kellene; nehéz az írásos munka végzése, a levelezés, a jelentéskészítés, mert nincs írógép; azt a hivataltól kell délutánonként kölcsönkérni, mert a Magyar-Szovjet Baráti Társaságtól kölcsönkapott írógépet visszakérték. A téli munkára nem alkalmas, nem lehet megfelelően fűteni. Kellner Béla megyei könyvtárigazgató-helyettes a könyvtár munkáját értékelő 1956. március 1-jén készült jegyzőkönyvében arról írt, hogy a két kartársnőnek a lába a könyvtárban elfagyott.

1958-ban már tudott volt, hogy Máté György kérni fogja áthelyezését. Ezért távozása előtt a folytonosság biztosítására, a vezetői stabilitás megteremtésére a megyei könyvtár megbízott vezetőként idehelyezte a 32 éves balatonberényi Májer Sándort, a marcali járás szervező könyvtárosát. Májer Sándor hétéves gyakorlattal rendelkező könyvtáros volt, aki munkáját a megyei könyvtárban kezdte. Máté György távozása után, 1959. június 1-jei hatállyal kapta meg könyvtárvezetői kinevezését.

Munkatársának a Menczer György távozásával megüresedett szervező könyvtárosi állásra 1959. július 1-jével maga választotta ki a szintén balatonberényi Nagy Károlyt, aki Visz község vb-titkára volt, és a fonyódi csapatban futballozott, azzal a követelménnyel, hogy mint kitűnő labdarúgó igazoljon át Balatonberénybe, és saját faluja csapatát erősítse. (Májer Sándor a balatonberényi sportkör elnöke is volt.) A kölcsönző könyvtáros változatlanul Németh Józsefné volt.

A személyi változásokkal azonban nem javult a könyvtár dolgozóinak iskolai és könyvtári szakképzettsége. Májer Sándornak a kereskedelmi középiskolai végzettsége mellett volt könyvtárosi szakképzettsége, ugyanis elvégezte az Országos Széchényi Könyvtár kétéves felsőfokú könyvtárosi tanfolyamát, de Nagy Károly még nem végzett könyvtárosi munkát.

Az 1959-ről készített jelentés szerint a könyvtár címe: Bartók Béla utca 28.

A könyvtár a folyamatos fejlődése és munkájának tartalmi gazdagodása folytán a pár helyiséggel és feltételeivel egyre inkább alkalmatlanná lett a feladatok ellátására, és emellett még bérlet is volt.

E sok hiányosság és rendezetlenség miatt Májer Sándor célul tűzte egy új és nagyobb könyvtár létesítését. A járási tanács által vállalt pénzügyi biztosítékokkal 1962-ben új könyvtár építésének szervezésébe kezdett. Erre kedvező lehetőséget adott, hogy a Szent István utca 27. szám alatti (7385 hrsz., 874 m²-es) telken, a domboldalban akkor épült Keresztes György eladó családi háza. Ezt vette meg a község a járás által adott 150 ezer forintból.

Hogy a könyvtár építése ne terhelje a községet, minél kevesebbe kerüljön, és szakemberek irányítsák, építését a járás saját hatáskörébe vonta. Tervét – az Országos Széchényi Könyvtár szakembereinek javaslata alapján – Magyarósi Vendel, a járási tanács műszaki osztályának vezetője hivatali munkáján belül készítette, építése meg ún. saját rezsiz kivitelezésben történt. Az építés irányítója, műszaki vezetője társadalmi munkában László Sándor mérnök, a járási közséfejlesztési csoport vezetője, pénzügyi lebonyolítója az előadó, Vass Tamás, műszaki kivitelezője Borbély György építésztechnikus volt.

Építése nehéz és bonyodalmas volt, mert a beruházáshoz nem állt rendelkezésre a szükséges pénz. Ennek pótlására az építés különböző szakaszaiban, az alapításban, a különféle segéd munkákban a gimnazisták, a fiatalok és az iparosok sok társadalmi munkát végeztek. A megyei 400 ezer Ft-os támogatás mellé az építőanyag beszerzéséhez, a számlák időközönkénti kifizetéséhez a járásnak mindig úgy kellett összeszedni a pénzt a különféle költségvetési rovatokból. Indulásához a szükséges bútorzat beszerzéséhez a Művelődési Minisztérium 50 000 Ft támogatást adott. A bútorzatot Szita Ferenc megyei könyvtáros tervezte.

Az új könyvtár – a családi ház bizonyos visszabontásával és bővítésével – két szintben és az új berendezéssel úgy készült el, hogy Somogy megye első modern, szabad polcos könyvtára lett, amelyben alakult gyermek- és zenei részleg, a földszinten TIT értelmiségi klub. És ez a könyvtár, bár még nem volt nagy, mégis sok új rendezvénnyel képes volt gazdagítani a falu kulturális életét, s ami legnagyobb értéke, a megyében mintakönyvtár lett.

Avatása 1964. augusztus 19-én történt, amelyen az ünnepi beszédet dr. Bagó Gyula járási vb-elnök tartotta. Létrehozása az érintett körökben oly elismerést váltott ki, hogy ezért az építésben részt vevő minden vezető valamilyen elismerést, jutalmat, a könyvtár vezetője, Májer Sándor pedig augusztus 20-a alkalmából az eddig végzett munkájáért a Parlamentben Kiváló Népművelő kitüntetést kapott.

Az avatásról a Somogyi Néplap az 1964. augusztus 22-i számában így tudósított: *„Fonyódon szerdán délután mintegy 350-en gyűltek össze az új járási könyvtár és klub felavatása alkalmából. Ünnepi beszédében dr. Bagó Gyula, a járási tanács vb-elnöke elmondotta, hogy az új járási könyvtár a községi tanács áldozatkészségével, a minisztérium négyszázezer forintos támogatásával és a járási tanács, a tömegszervezetek nagyarányú társadalmi összefogásával született meg. A járási könyvtár tíz éve jött létre. Alig több mint 3000 könyve és 400 olvasója volt akkor; ma tízezer kötettel rendelkezik, és 800 fonyódi olvasója van. A járás legkisebb települése is része a könyvtár 44 egységéből álló hálózatának. Szólt Bagó elvtárs az új intézmény feladatáról is:*

– A marxizmus-leninizmus eszmei offenzívájának főhadiszállása legyen ez az épület. El akarjuk érni azt, hogy Fonyódon minden családból legalább egyvalaki tagja legyen a könyvtárnak –, majd átadta a járás lakosságának az épületet, és kiosztotta a jutalmakat, a dicséző okleveleket az építkezésben részt vevő dolgozóknak, társadalmi munkásoknak.

Az új szabadpolcos könyvtár kölcsönzőrészlegei, olvasója, földszintjén a TIT klubhelyisége bizonyára kedves otthona lesz a művelődésre vágyó fonyódiaknak.”

A kialakult helyzet és a feladatok alapján a könyvtár létszáma is fokozatosan bővült. A három főfoglalkozású létszám (egy könyvtárvezető, egy szervező könyvtáros, egy kölcsönző könyvtáros) kiegészült ötórás részfoglalkozású munkatársakkal. 1962. február 15-én került a könyvtárba irodatitkárnak és kölcsön-

ző könyvtárosnak a balatonberényi könyvtáros, Kovács Ilona, majd 1964-ben kölcsönzőnek dr. Bagó Gyuláné. Köztük felsőfokú végzettségű nem volt. Ekkor tanult a tanárképző főiskola testnevelés–történelem szakán Nagy Károly szervező könyvtáros, a gimnáziumban Kovács Ilona és dr. Bagó Gyuláné. Könyvtárosi szakképzettséget a tanfolyam elvégzése után a megyei vezetők előtti vizsgával munkaviszonyuk során szereztek.

Bérezésük az év végi beszámoló szerint: a három főfoglalkozású dolgozó bére 1964. december hónapban összesen 5376 Ft (átlaga 1792 Ft), a részfoglalkozásúaké 2060 Ft (átlaga 686 Ft.).

A hálózati munka során Májor Sándor rövid idő alatt a falusi népkönyvtárakból a tanács által fenntartott községi könyvtárakat hozott létre. A községek pedagógusaival való jó kapcsolata alapján pedig elérte, hogy a 37 könyvtári egység közül 35-ben pedagógus lett a könyvtáros.

Fontos feladatának tekintette a könyvtár továbbfejlesztését, a könyvválomány folyamatos gyarapítását. Tervszerű munkával arra törekedett, hogy ehhez támogatókat szerezzen. Ennek érdekében kapcsolatot alakított ki a járás földműves-szövetkezetével, állami gazdaságaival és termelőszövetkezetével. Vállalta a gazdasági egységek kulturális feladatainak segítését, a szorgalmazott szakmai és tudományos előadások megtervezését és azok előadóinak biztosítását. Cserében a gazdaságok pénzzadományokkal segítették a könyvtári beszerzéseket. Ebből adódott, hogy az 1964. évi költségvetésében a jóváhagyott 35 503 Ft-ot már 22 526 Ft támogatással 58 029 Ft-ra növelni tudta.

Emellett aktívan részt vett a községi könyvtárak szakmai és kulturális munkájának kialakításában és gazdagításában is. Mint a TIT megválasztott járási tükára sok falu könyvtárában tartott előadást. Hálózati munkáját a megyei könyvtár azzal is segítette, hogy negyedéves előzetes feladatmegnevezés alapján havonta két alkalommal művelődési autót küldött, amely szállította a könyveket, az előadókat, és a kis településeken, ahol mozi nem volt (Visz, Hács, Hollád), még filmet is vetített. A fonyódi járási könyvtár ezzel irányította, segítette és gazdagította a járás községeinek kulturális életét. A községi könyvtári munka segítésére Fonyódi Könyvtáros címmel negyedévenként megjelenő tájékoztatót is kiadott.

A könyvtár járási szerepéből adódóan évről évre jelentősen fejlődött. 1964 végén, tíz év múlva, amikor már az új épületben működött a könyvtár, az induláshoz viszonyítottnak a könyvek száma csaknem a háromszorosára, 9538-ra, egy lakosra vetítve 2,9-re gyarapodott. Az olvasók száma a két és félszeresére, 1073-ra nőtt, ami a lakosságnak 32,9%-a. Szociális összetételük, már az új osztályozás szerint: a 14 éven felüli olvasóból ipari dolgozó 68 (9%), mezőgazdasági dolgozó 22 (3%), tanuló 291 (40%), egyéb 353 (48%). A kölcsönzött kötetek száma pedig csaknem a négyszeresére, 25 470-ra nőtt. E változásban szerepe van annak, hogy ez alatt az idő alatt 20%-kal nőtt a lakosság száma, nőtt az iskolai végzettség, és szociális összetételének változása folytán sok lett az alkalmazott és az értelmiségi, s mindezzel új kulturális szokások, igények jelentkeztek, amelyek kifejeződtek a könyvtár munkájában is.

A könyvtárlománynak e jelentős növekedése nem jöhetett volna létre járási besorolása nélkül, ami Fonyód számára is hasznos volt, hiszen ezzel jó feltételek teremtődtek meg a fonyódi lakosság olvasási igényének kielégítésére.

Az új könyvtár további rendezvényekkel gazdagította a község kulturális életét. A klubteremben az író-olvasó találkozókon túl TIT-előadások, nyelvtanfolyamok voltak. De megalakította az Értelmiségi Klubot is, ahová országos híré szakembereket, tudósokat hívott meg. Volt itt pl. dr. Radnai Béla egyetemi tanár, Komoly Judit főiskolai docens. Minden évben gazdag programmal rendezték meg az ünnepi könyvhetet. De vonzóvá tette a könyvtárat, és növelte a látogatottságot az is, hogy ebben az évben kapott televíziót. A művelődésügyi osztály a boglári járási kulturális központ szervezésében új kulturális eseményként rendezte meg Gerő Kázmér kaposvári festőművész kiállítását. Gerő Kázmért nagyon vonzotta Fonyód. Több nyáron át Fáró József igazgató családja fogadta be szállásra, ellátásra, és biztosított számára dolgozószobát.

A könyvtár a fiókkönyvtárak sorát tovább bővítette. Újdonságként 1963-ban a sándortelepi strandon strandkönyvtárat létesített, hogy a fürdőző vendégek a Balaton-parton is tudjanak folyóíratot, könyvet vagy napi újságot olvasni. Első könyvtárosa Móricz Béláné volt.

A könyvtár e munkáival olyan eredményt ért el, hogy országosan is példaként emlegették, és ennek hírében nemcsak a megyéből, hanem külföldről is jöttek ide könyvtárosok tapasztalatcserére. De ugyanúgy a könyvtár dolgozói is elmentek tájékozódni Békés megyébe.

A könyvtár mindennemű működéséhez, szakmai munkájának fejlesztéséhez – személyes megjelenésükkel is – rendszeres segítséget adtak a megyei könyvtár igazgatói, dr. Kerekes András és Kellner Béla.

A járási testületek továbbra is napirendjükre tűzték munkájának értékelését. Ebben az időben 1964. október 9-én.

Közben a bérleti díjat folyamatosan utalták dr. Csejdy László budapesti lakosnak. Amikor azonban megtörtént a kiköltözés, a bérletet a könyvtárvezető 1964. december 11-én felmondta.

A község és a járás vezetése – kiválónak értékelt munkája alapján – Májer Sándort szerette volna Fonyódra letelepíteni. Ehhez még telekvásárlási kedvezményt is felajánlottak. Nem fogadta el. Sőt, engedve a csábításnak, hívásra 1965. márciusban elment a székesfehérvári megyei könyvtárba igazgatóhelyettesnek.

Távozása után 1965. április 6-i kinevezéssel és 2268 Ft bérrel László István balatonszentgyörgyi lakos, a balatonfenyvesi általános iskola történelem szakos középiskolai tanára lett a könyvtárvezető.

Az új könyvtár megnyitásával azonban a régi épületben nem szűnt meg a könyvtári munka. 1964. szeptember 1-jétől – mint időszakosan nyitva tartó fiókkönyvtárat – a község továbbra is fenntartotta, és ide 15 órás munkaidővel könyvtárosként Magyar Lászlónét alkalmazta. Ennek a helyi könyvtárnak 114 olvasója és 1500 kötet könyve volt.

A könyvtár szervezetileg a járási tanács művelődésügyi (oktatási-népművelési) osztályához tartozott. 1965-től az osztályvezető nevezte ki a könyvtárvezetőt, aki részt vett az osztályértekezleten, amelyen beszámolt a végzett munkáról és a legjelentősebb időszerű feladatokról. Az osztály más munkáltatói jogkört nem gyakorolt, nem kellett. Konkrét irányító munkát és ellenőrzést ott sohasem végzett. A könyvtár a legnagyobb önállósággal végezte munkáját.

Járási Művelődési Ház

Fonyódnak nemcsak könyvtáráépülete nem volt, de önálló, épített kultúrháza, művelődési otthona sem. Így nem lehetett Fonyódon létrehozni a járási tanácshoz kapcsolódó járási művészeti és módszertani központot, a járási művelődési házat sem. Mivel a feladatra alkalmas épület nem volt, ezért más községben kellett megtalálni létesítésének lehetőségét. Erre a célra a legközelebbi művelődési otthon, a balatonboglári látszott a legalkalmasabbnak, mert jók voltak a feltételek. Klubhelyiséggel, kiállításra alkalmas térrel, színpaddal és színházteremmel rendelkezett.

A járás a balatonboglári Hock Jánost nevezte ki igazgatónak, aki levelezőként a jogtudományi egyetemet végezte. Az igazgató, miután a Népművelés c. folyóiratból és a teniszbajnokságokban megismerte Csákabonyi Balázst, a fiatal Békés megyei, gerlai színjászó és teniszező tanítót, akire Balatonboglárnak mindkét szempontból nagy szüksége volt, 1958. augusztusban felkérte művészeti előadónak. Hock János 1959. évi távozása után ő lett az igazgató egészen távozásáig, 1961-ig.

Az intézmény a helyi, a boglári kulturális feladatokon kívül ellátta – a járási művelődésügyi irányítás szerint – a járás községekben működő klubok, szakkörök, műkedvelő művészeti csoportok munkájának módszertani segítségét, tapasztalatcserék szervezését, és megrendezte minden év tavaszán intézményében az ifjúsági és felnőtt járási kulturális szemlét.

Az intézmény további dolgozói az 1960-as években (váltásokkal), akik mindannyian balatonbogláriak voltak: igazgató Sifter László, Harangozó József ált. isk. tanár mb., Hegedűs László német–néprajz szakos középiskolai tanár, módszertani-művészeti előadó Eiter Sándor, Jámbor Erzsébet (Gergely Imréné) népművelés–könyvtár–ének szakos tanárnő.

A járási tanács és végrehajtó bizottságának alakulása 1954-től 1960-ig

Az első ciklus végén, az 1954. november 8-i vb-ülésen, amelyen megjelent Hornyák Mihály megyei vb-elnökhelyettes és Király Ferenc megyei személyzeti osztályvezető is, rendkívüli esemény történt. Hornyák Mihály az ülésen bejelentette, hogy a megyei vezetés nem elégedett Varga József elnök munkájával. Ezt azzal indokolta, hogy az egyre növekvő tanácsi feladatoknak nem tud megfelelni, erélytelen vezető, és megalkuvó az ellenséggel szemben. Ezért őt áthelyezik

a tabi járási tanácshoz elnökhelyettesi munkakörbe, és kérte, hogy támogassa ezt a vb.

A vb-tagok közül néhányan védelmükbe vették Varga Józsefet, méltatatták munkáját, erényeit, de aztán ők is megszavazták felmentését. Varga József elfogadta a megyei vezetés döntését, és elköltözött. Ugyanakkor Hornyák Mihály azt is bejelentette, hogy a pártvezetéssel egyeztetve helyére vb-előnöknek az itt megjelent Király Ferencet javasolja megválasztani. Király Ferenc bemutatkozásában elmondta, hogy eredeti foglalkozása kubikos, 1949-ben került be az államigazgatásba, és mielőtt a megyei tanácsra áthelyezték, a babócsai, majd a barcsi tanácsra dolgozott.

Így érkezett el egy hónap múlva az 1954-es tanácsválasztás, a második ciklus.

A járási tanács az alakuló ülését 1954. december 6-án tartotta, amelyen 45 tanácstag közül 44 jelent meg. Az ülésen Béres Lajos elnökölt, a levezető elnök Bagó Gyula volt. Jelen volt a megyei tanácsról Hornyák Mihály elnökhelyettes, a megyei pártbizottságról Szikszai József (helyesen: László).

(Kialakult rend volt, hogy a megyei kiküldöttek köszöntötték a tanácsot, és aktuális politikai beszéddel buzdították a megválasztottakat a közéleti munkára.)

A tanácsülés mind a 45 tag mandátumát igazolta. A tanácstagok között kilenc volt fonyódi: Király Ferenc, özv. Zsinkai Istvánné, Rudits József, Járfás János, Jáger György, Kaponya István, Béres Lajos, Hargitai Gyula és Lantos János.

Az újonnan megválasztott tizenegy tagú végrehajtó bizottság a megválasztott tisztségviselőkkel így alakult meg:

Elnök: Király Ferenc.

Elnökhelyettesek: Jáger György és Miseta János.

Titkár: (Harbach) Hargitai Gyula.

Tagok: Rudits József, Budapestről jött MDP JB-másodtitkár, Lantos János pénzügyi osztályvezető, Magyar József, Kaponya István rendőrtiszt, Vincze Istvánné, Szabó Gyula, Bagó Gyula lengyeltóti vb-előnök.

A tanács törvénynek megfelelően most is megválasztották az állandó bizottságokat. Az ülésen összesen nyolc, három-három tagú községgazdálkodási, ipari és kereskedelmi, egészségügyi és szociálpolitikai, valamint üdülőkörhelyi, és öt-öt tagú pénzügyi és költségvetési, mezőgazdasági, begyűjtési, valamint oktatási és népművelési állandó bizottságot választottak. A tagok között két fonyódi volt. A mezőgazdaságiba Járfás Jánost, az üdülőkörhelybe Zsinkai Istvánnét választották be.

Az új tanácsválasztás után már az első, az 1955. év rendkívüli eseményt hozott. A február 25-i vb-ülésen Király Ferenc vb-előnök bejelentette, hogy Miseta János vb-előnökhelyettest a Buzsáki Munkaharcosa Tsz kikérte a baromfirészleg vezetésére, majd hozzátette: „És akit visszahívnak a tsz-be, annak menni kell.” Az ülés – a jegyzőkönyvben foglaltak szerint – éles vitában drámává változott. Miseta János erre úgy válaszolt: hogyan menne vissza, amikor ő egyéni gazda,

és soha nem volt tsz-tag. Beteg (asztmás), dolgozni nem tud. Megszerette a tanácsai munkát, mindig vállalta a nehézségeket is, és lelkiismeretesen dolgozott. Továbbra is a tsz mellett fog agitálni, de őt nem kötelezhetik olyan munkára, amit nem tud ellátni. Ha kiteszik, és ha kell, majd eltartja a családját, de nem megy a tsz-be.

A vb-tagok hozzászólásaikban védelmükbe véve elmondták, hogy Miseta János mindig vállalta a legnehezebb munkákat is, de ha ez a megyei pártbizottság és a vb-elnök döntése, elfogadják felmenését. Vb-tagsága alól azonban nem mentették fel, és ezt Miseta János sem kérte.

A történet ismerői azt mondják az esetről: „Ez a döntés azért született, mert a vezetők már nem szerették, hogy Miseta János sokszor bírálta a vezetést, hogy nem jól megy a tsz-szervezés, és nem jó a vezetésük sem. És most ezzel a véleményével szembesítették. Mutassa meg mindezt a valóságban.”

Az ügy folytatódott a március 14-i vb-ülésein, ahol Király Ferenc elnök Miseta János helyére Bagó Gyula vb-tagot javasolta megválasztani. A testület Bagó Gyulát elnökhelyettesnek megválasztotta, aki ezt követően Lengyeltótiból átköltözött Fonyódra.

A vezetésben azután 1957-ben történt csak változás. A december 13-i vb-ülésen Jáger György elnökhelyettes bejelentette, hogy távozik Fonyódról, mert a Kaposvári Vaskombinát vezetésére kérték fel.

És nem telt el még egy év sem, amikor további jelentős változások következtek. Még a következő, az 1958. évi tanácsválasztás előtt, szeptemberben eltávozott Király Ferenc elnök is, aki nem sok időt töltött a mindennapi vezetésben, mert fonyódi megválasztása után azonnal elküldték pártiskolára, és annak elvégzése után Marcaliba helyezték MSZMP járási első titkárnak. És elment Hargitai Gyula vb-titkár is.

A szeptember 22-i vb-ülést már Bagó Gyula elnökhelyettes vezette, amelyben új megbízott elnökhelyettesként megjelent Ruda Gyula, aki eddig az apparátusban, a mezőgazdasági osztályon dolgozott. Ekkor az új vb-titkár is jelen volt, a Csurgóról áthelyezett járási vb-titkár, Szokola Károlyné. Aztán még októberben betöltötték a második megbízotti elnökhelyettesi állást is, amelyre Rigó Lajos népművelési csoportvezetőt jelölték.

A soron következő, 1958-as tanácsválasztás utáni alakuló tanácsülés 1958. december 9-én volt. Ezen megjelent Hevesi János, a megyei pártbizottság másodtitkára, dr. Németi László, a megyei tanács elnökhelyettese és Nagy Lajosné, a megyei Békebizottság titkára. Meghívottként jelen volt még három megyei tanácsstag, Csóka Anna, Horváth Lajosné, Koller Imre, és a járás országgyűlési képviselője, az öreglaki Hegedűs Lajos.

Az ülést Németh József, a Hazafias Népfront járási elnöke vezette. A november 16-án megválasztott 45 tanácsstag mandátumát igazolták. Közülük tizenegy volt a fonyódi: Járfás János, Ruda Gyula, Farkas Imre, Vörös Istvánné, Németh József, Bagó Gyula, Béres Lajos, Szokola Károlyné, Lantos János, dr. Berend Ernő, Aracsi Géza (járási kieg. parancsnok).

A megválasztott végrehajtó bizottság összetétele a választás során így alakult:

Elnök: Bagó Gyula.

Elnökhelyettesek: Ruda Gyula és Rigó Lajos.

Titkár: Szokola Károlyné.

Ez a négytagú vezetés aztán nagyon stabil lett, ugyanis a későbbi tanácsválasztások során is maradtak még 15 évig, csaknem 1974-ig, a járási tanács megszűntetéséig.

A vb megválasztott tagja lett Nemes János, az MSZMP Járási Bizottsága első titkára, Knoll László balatonszentgyörgyi tsz-elnök, Béres Lajos öreglaki vállalati igazgató, Vörös Istvánné, a Nőtanács elnöke, dr. Berend Ernő egészségügyi osztályvezető, Lantos János pénzügyi osztályvezető, Farkas Imre rendőrtiszt, akit Varga István rendőrkapitány váltott.

Az ülésen összesen hat, négy öttagú (pénzügyi, művelődési, egészségügyi és szociálpolitikai, ipari, kereskedelmi és felvásárlási), és két héttagú (mezőgazdasági, üdülőhelyi és községgazdálkodási) állandó bizottságot választottak.

A bizottságokba két fonyódit választottak be. A mezőgazdasági állandó bizottság tagja lett Járfás János, és a művelődési állandó bizottság elnöke Németh József.

Beiskolázás és államigazgatási vizsga

A hivatal kinevezett dolgozói közül, akiknek nem volt meg a szükséges iskolai végzettségük, azoknak a személyzeti vezető előírása szerint a megfelelő iskolába be kellett iratkozniuk. Akiknek csak hat elemjük volt, azok osztályozó vizsgákkal vagy levelező oktatásban való részvétellel először elvégezték a nyolc osztályt, majd folytatták tanulmányaikat középiskolában. A siófoki gimnázium levelező tagozatán ekkor kezdte meg tanulmányait Varga József járási vb-elnök is. Az általános vagy polgári iskolát végzett előadók középiskolába, a vezetők meg a különféle egyetemekre iratkoztak be, és itt szerezték meg az előírt iskolai végzettséget.

Az 1960-as években a diploma megszerzéséért többen tanultak tovább egyetem, főiskola levelező tagozatán. Jogtudományi egyetemen Bagó Gyula vb-elnök, Szokola Károlyné vb-titkár, Berdán László igazgatási osztályvezető, Ruda Gyula, Kerek József (Balatonboglár), Máté Gyula (Öreglak) előadók, és jogi doktorok lettek. Az ELTE-bölcsészkar történelem szakán tanult és szerzett diplomát Rigó Lajos elnökhelyettes, a Műszaki Egyetem Építésmérnöki Karán Magyarósi Vendel (Balatonlelle), az építési és műszaki osztály vezetője, Bíró Károly (Balatonfenyves) építési főelőadó.

A képesítettségben ugyanakkor ennek fordítottjára is volt példa. Egyes osztályok (az egészségügyi, a művelődésügyi) vezetőinek megvolt az egyetemi, orvosi, tanári végzettségük, viszont nem rendelkeztek a munkájukhoz szükséges igazgatási ismeretekkel. Ennek pótlására nekik pedig kinevezésük után – a ká-

derterv szerint – pár éven belül az Általános államigazgatási ismeretek c. tankönyv alapján államigazgatási ismeretekből kellett vizsgát tenniük a megyei tanács kiszállt háromtagú vizsgabizottsága előtt, melyről osztályzattal bejegyzett, erre a célra készült díszes, címeres, pecséttel és aláírással ellátott bizonyítványt állítottak ki.

Változás és stabilitás a tanácson

A járási tanács működésében, elsősorban annak első tíz évében, különösen nagy volt a személyi változás. És nemcsak az előadók, hanem a vezetők körében is.

A változásoknak sokféle oka volt. Egyeseket „kiemeltek”, más szervhez vittek magasabb beosztásba, volt, aki elment gazdasági egységhez, intézményhez igazgatónak, a bejárók pedig, mihelyt falujukban valamelyik intézménynél vagy gazdasági egységnél adódott számukra ideális munkakör, azt választották, mert ezzel megszabadultak a napi utazgatástól.

A személyi változásokban meghatározó ok mégis magának a járási tanácsnak a jellege volt. A hivatali egységek vezetőinek és előadóinak kapcsolatot kellett tartani a községi tanácsok, a gazdasági egységek, de még a politikai szervek vezetőivel is. E feladatból adódóan a községekbe rendszeresen el kellett utazni, amit „kiszállásnak” hívtak. Erre minden héten előzetes tervet kellett készíteni, külön a gépkocsiigényt, és ezt a titkárságon leadni.

A kiszállás sokszor igen nagy gondot jelentett. Kezdetben volt egy autó, majd egy Csepel motorkerékpár. A gépkocsik száma – a növekvő feladatok szerint – folyamatosan nőtt, és az 1960-as évek mások felétől már négy (elnöki, egészségügyi, igazgatási-művelődési, mezőgazdasági) is volt, de ezek a leggonoszabb irányítás mellett is kevésnek bizonyultak. Gépkocsivezető volt (váltásokkal) Timár Sándor, Gál Sándor, Hegedűs József, Kispeti Károly, Gubonyi János, Tóth Rudolf, Doma János, Vidovics József, Fáró László, Horváth József (Balatonboglár), Zsiborács Sándor (Öreglak).

A dolgozóknak sokszor kellett (a nagyon ritkán, a naponta csak egyszer-kétszer járó) autóbusszal vagy vonattal utazni. Ehhez alkalmazkodni kellett, ami a közlekedési viszonyok miatt időt felemésztő volt. Korán kellett kelni, és a munkaidőt jóval meghaladóan késői, sokszor éjszakai hazaérkezést jelentett.

Mindezt fokozta még az a gyakorlat is, hogy ahhoz, hogy a járási vezetés megismerhesse az egyes községek tanácsai testületének gondjait vagy kéréseit, járási kiküldöttnek kellett jelen lenni a kijelölt község tanácsülésén, amit általában este, de nagy dologidőben késő éjszaka tartottak. A tanácsai gépkocsik nem tudták minden esetben kiszállítani, majd összegyűjteni a dolgozókat, ezért azok sokszor használták saját járműveiket, vagy esetenként az autóval rendelkező ismerősöket kellett megkérniük a hazaszállításra.

Mindezekon túl egyes években és bizonyos évszakokban, ősszel és nyáron – a vb-elnök által elkészített terv szerint – ki kellett menni egy kijelölt községbe,

a termelőszövetkezetbe, ahol tájékozódni kellett az aktuális munkák állásáról, ősszel az őszi mélyszántás, nyáron az aratás, a betakarítás helyzetéről, az esetleges gondokról, pl. van-e elég gép, javítási lehetőség, milyen az alkatrészellátás. Az itt szerzett tapasztalatokról aztán hétfőn reggel az elnöki értekezleten be kellett számolni.

A művelődésügyi osztályon dolgozóknak még további sok esti és vasárnapi feladatot is el kellett látniuk. A járási tanács ugyanis nagy gondot fordított arra, hogy a falvakban jó és színvonalas kulturális élet alakuljon ki. Legyenek tudományos ismeretterjesztő előadások, alakuljanak különböző klubok, népdalkörök, színjátszó és néptáncscsoportok, irodalmi színpadok. És ezeknek a csoportoknak a szakmai segítésére, műsoruknak a kulturális szemlékre való felkészítéséhez az osztály dolgozóinak ki kellett járni, s egész tavasszal a vasárnapokon rendezett körzeti bemutatókon, majd a járás legjobb művészeti együttesének és szólistáinak bemutatóin részt venni.

Ez a megterhelő munka, az időnkénti jutalommal sem megfizetett áldozat sokaknak – a családtagok ellenérzésével erősítve – egy idő után elidegenítő lett.

Ezt a sok munkaidőn túli munkát a tanács anyagilag próbálta rendezni. Az útiköltség-térítés mellett 31 Ft-os napidíjat állapított meg, ami azonban csak 12 órai kiszállás után járt, ami ritkán fordulhatott elő. A szigorú pénzügyi ellenőrzés sok esetben a felének, a 15 Ft 50 fillérnek a kifizetését tette lehetővé, de azt is csak 8 óra kinn töltött idő után. Ezenkívül térítést vagy juttatást nem adott. Ezzel kapcsolatosan maradt is fenn egy „tanulságossá lett” eset. Egy hónap végi útiszámla-kifizetés alkalmával történt, hogy a pénzügyi csoportvezető egy mezőgazdasági előadó útiszámláját nem fizette ki, mert annak utolsó sorában külön tételként ott szerepelt: + 1 db kalap 70 Ft. Megkérdezte, ezt miért számolta fel. Az előadó elmondta, hogy egy napon véletlenül kihajolt a vonatablakon, a szél lekapta a fejéről, és elveszett a drága kalap. Ez hivatalos kiküldetésben történt, tehát kárpótlását kéri. Ilyet nem számolhat el a tanács, mondta a csoportvezető, és visszaadta az útiszámlát kijavításra. Fél óra múlva az előadó visszavitte a már újból írtat. A csoportvezető most még gondosabban végigellenőrzött minden (csak a korábbinál már több) sort, ahol percnyi pontossággal szerepelt az utazás, annak költsége és a jogszerű napidíj. Most jó, kifizethető – állapította meg. Az előadó nevetve jegyezte meg: „Pedig most is benne van a kalap!”

Ennek a megfeszített munkának a tanácsi vezetés részére meg is volt az eredménye. A megye politikai és tanácsi vezetése a fonyódi járási tanácsnak és vezetőinek a közigazgatási, a gazdasági és közművelődést irányító munkáját egyaránt mindig kiválónak értékelte, és a különböző fórumokon, testületi üléseken, értekezleteken sokszor kaptak érte elismerést.

A járási tanácson nemcsak az előadók, hanem a vb-titkárok személye is változott. És – Kőröshegyi János kivételével – mindannyian máshonnan jöttek. Németi László és Harbach Gyula nem ismert helyről, Szokola Károlyné Csurgóról.

1960 után aztán valamelyest csillapodott az elvándorlás, és jelentősen javult a szakember-ellátottság. Az egyetemeken végzettek már nagy számban pályáztak a hivatalhoz. A tanács szinte igényei szerint tölthette be diplomásokkal az üres állásokat. Legnagyobb minőségi változás a mezőgazdasági és az építési-műszaki osztályon volt, ahová sorra érkeztek a diplomások: Druzsín (Dunai) Imre állattenyésztő, dr. Scheib Ibolya (Hács) jogász, Reizer József (Balatonfenyves) közgazdász, Ecséry László agrármérnök, Baksa Sándor gépesítési üzemmérnök, Horváth Vera, Magyarósi Vendel és Bíró László építésmérnökök.

A leírt apparátusi elvándorlás ellenére azért voltak nagyon szilárd pontok is. Elég sokan voltak, akik hűek maradtak. Voltak olyan előadók, mint Csobod Anna (pénzügy), Zákányi Kálmán, Tikos Emil (adóügy), Gazda Lajos, dr. Kerek József (titkárság), Magyar László (igazgatás), Sípos István (gyámügy), Hegedűs István (erdőgazdálkodás), akik már az 1960-as évek közepére legalább 8-12 éve ugyanazt a munkakört látták el.

Elég stabil volt a pénzügyi osztályvezetői tisztség. Szigethy József és Horváth László gyors távozása után már 1952-től Lantos János, a Nagyatádról jött osztályvezető lett az osztályvezető, aki 14 éven keresztül, az 1966. szeptember 15-én 41 évesen bekövetkezett haláláig vezette az osztályt. (Búcsúztatásához tisztelgésként a tanácsteremben ravatalozták fel.)

A mezőgazdasági osztályon is csak három vezető volt az első tíz év alatt: Béres Lajos, Pallag András és Jani János. Az 1957-ben önállóvá vált egészségügyi osztályon dr. Berend Ernő, majd távozása után dr. Hosszú József volt segesdi körorvos lett az osztályvezető. Az önállóvá vált építési és műszaki osztályon Horváth Vera és Bíró László töltötte be a vezetői beosztást.

A legstabilabb az elnöki tisztség betöltése volt. A járási tanács 25 éve alatt mindössze három elnök volt, Varga József, Király Ferenc és dr. Bagó Gyula, aki maga tizenhat évig töltötte be e tisztséget. Ilyen stabilitás csak egyetlen osztályon, az igazgatási osztályon volt, amelyet Berdán László vezetett elnökhelyettesi kinevezéséig, 23 éven át, 1951-től 1973-ig.

A járási tanács 70-80 fős apparátusában a hosszú ideig dolgozók száma elérte a harminc főt, ami azt mutatja, hogy a dolgozóknak több mint egyharmada stabil volt. Ez a személyi stabilitás nemcsak a járási vezetésben és az ügyintézésben volt nagy jelentőségű, de a községi vb-elnökök, vb-titkárok, az egészségügyi és az oktatási intézmények vezetői számára is, mert a munka során kialakult jó személyes kapcsolatok biztonságot jelentettek munkájuk végzésében. Hihettek a megbeszélte ügyek elintézésében, vagy a fejlesztésre ígért és jóváhagyott pénzek kiutalásában, és tudták, hogy az adódott feladatok elintézéséhez kihez kell fordulniuk.

A járási tanács mind a lakosság, mind az irányítása alá tartozó tanácsok, intézmények részéről elismert munkahely volt. Rangot jelentett, ha valaki a járási tanácson dolgozott. E rangja miatt diplomások és alkalmazottak egyaránt szívesen pályáztak meg az üres állásokat, de jelentős tényező volt az is, hogy itt a fizetés az átlagbéreknél már 30-40%-kal volt magasabb.

Ez a tekintélye persze státuszából is eredhetett, mert munkáltatóként dönthetett alkalmazásról, bérekről, felügyeleti szervként ellenőrizhetett, fegyelmi jogköre volt, pénzeszközökkel rendelkezett, amellyel befolyásolhatta az intézmények vagy még egy-egy falu fejlődését is. De igaz az is, hogy a vezetők és az előadók tekintélyét, az elismerést meghatározóan szakmai tudásuk, együttműködő és segítő mentalitásuk adta.

A járási intézmények dolgozóinak letelepítése

Mivel csaknem minden kiválasztott vagy jelentkezett vezető és előadó máshonnan érkezett, fontosságuk és megtartásuk miatt le kellett őket telepíteni. Így csak a járási intézmények esetében 20-25 család lakhatását kellett megoldani. Albérleti lehetőség alig volt, hiszen a lakosság szegény volt, házaikat nem úgy építették, hogy hasznosítani tudták volna. E célra olyan házat kerestek, amelyet tulajdonosaik csak idényben használtak.

Nagyon sok lakásügyet kellett intézni, ezért kiemeléssel csak néhány, elsősorban a vezetők lakásigényének kielégítésén keresztül lehet bemutatni a helyzetet.

Erre más lehetőség nem volt, mint az üres házak, villák kisajátítása vagy megegyezés alapján bérlése. Így kapott a József utca 33. számú házban lakrészt Varga József elnök. Béres Lajos a Jókai utcában a Keller-féle villát bérelte. 1953-ban történt kiköltözése után ezt kérte Miseta János, amit a községi vb megszavazott, de más döntések következtében nem foglalhatta el, és az ekkor már családot alapított Berdán László kapta meg. Érfalvi Ferencnek saját háza volt a Szent István utca 19.-ben. Önálló házat kapott Németi László vb-titkár a Szent István utca 1.-ben (dr. Pohl Tibor épületegyüttese), amit később a tiszti orvosok kaptak szolgálati lakásként. Itt lakott dr. Berend Ernő, majd dr. Hosszú József egészségügyi osztályvezető. A két járási elnökhelyettes, Miseta János és Jáger György a Szent István utca 33–35. szám alatti kettéválasztott Barkóczy-villába költözött. Miseta János kiköltözése után az ő lakását kapta meg Bagó Gyula, majd elnökként a Szent István utca 13. alatti sarokházat. (A Szabó Ferenc utca 1. szám alatt épített és neki szánt új – luxusnak tartott – házat a közfelháborodás miatt nem foglalhatta el. Az épületben községi kultúrházat létesítettek.)

Lantos János osztályvezető a Karácsony utca 40. szám alatti házat bérelte. Király Ferenc elnöknek kiutalták a Hunyadi János utca 10. szám alatti házat (a Városi Bíróság épülete helyén állt), amit kiköltözése után Szokola Károlyné vb-titkár kapott meg, ahol a tetőtérben Hegedűs József gépkocsivezető és Varga Károly könyvtáros lakott. Németh József népművelési előadó, a későbbi fonyódi tanácselnök az akkori Sándor utcában (Hóvirág utca 4.) kapott egy államosított házhoz tartozó istállóépületet, amit saját költségen maguk átépítettek.

De ugyanígy kellett gondoskodni az államnak a járási párt- és egyéb szervezetek vezetői, munkatársai, a rendőrök és a katonatisztek lakhatásáról is. A Jáger György által lakott részt kapta meg Kila Zoltán, a kiegészítő parancsnokság tiszt-

je, a Bagó Gyula által lakott részt pedig a Balatonfenyvesről bejáró Frankberger Mihály járási párt agit.-prop. vezető. Két fontos szakember, a sporthivatal vezetője és védőnő felesége részére a Kripta-villában utaltak ki lakást.

A szolgálati- és a bérlakásállománynak ez a szegénysége arra kényszerítette a járási vezetést, hogy ha le akarja telepíteni a vezető értelmiséget, akkor gondoskodnia kell újabb szolgálati vagy bérlakásokról. Ezzel 1966 után elkezdődött az Ady Endre utcai félsor szanálása során a 12 lakásos társasházak építése. A Pénzügyminisztérium a járási vezetők, meghatározóan Szokola Károlyné dr. vb-titkár és dr. Berdán László igazgatási osztályvezető lobbizása nyomán támogatást adott ehhez.

A községi vezetés az 1965. október 26-i végrehajtó bizottsági ülésén jelentette be, hogy a megye 12 lakásos társasház építését tervezi a 7-es út mellett, de ennek érdekében Sárkány János kurd-csibráki, dr. Bíró Kálmánné és Bíró Endre budapesti lakosok házáat ki kell sajátítani. A következő évi augusztusi tanácsülésen bejelentették, hogy a kisajátítás 109 926 Ft értékben megtörtént. Elsőként a 37. szám alatti 12 lakásos ház készült el, amelybe a lakók 1968 májusában költöztek be. Ebben kapott lakást a járási tanácsi dolgozók közül Gazda Lajos, Borosán Károly és hatévi Hegyalja utcai pedagógus szolgálati lakás után e könyv írója, a munkásörparancsnok Nagy Frigyes, Magda Endre pártbizottsági munkatárs és dr. Gaál Menyhért ügyész.

Két év múlva megépült mellette a másik, a 35. szám alatti 12 lakásos ház. Ebben kapott lakást Szabó Iván mezőgazdasági osztályvezető, Kolip Gyula rendőrtiszt és Juhász Mihály pártbizottsági munkatárs.

Korábban, 1964-ben épült még megyei beruházásból az Ady E. utca 65. szám alatti iker szolgálati lakás, amit László Sándor és Hámori Arisztid járási tanácsi dolgozó kapott. Külön épült két szolgálati lakás a Halász utca 2. szám alatt, amelyet Bíró László építési osztályvezető kapott meg, a másik a Hunyadi János utca 4. alatt, ezt pedig dr. Berdán László igazgatási osztályvezető, aki az építéshez maga szerezte meg a pénzügyi támogatást.

A járási tanács „kulturális hagyatéka”

Meg kell említeni, hogy a járási tanács munkájából – annak megszűnése után is – két „hagyatéka” is fennmaradt. Az egyik egy könyv, a másik egy rendezvény.

A végrehajtó bizottság 1968-ban kiadta Veres Péter – Tüskés Tibor Párbeszéd a Balatonról címmel a Balatonról, ill. egy közös balatoni utazásukról szóló írás-gyűjteményét. Az ötlet gazdája és kivitelezője a kulturális elnökhelyettes, Rigó Lajos volt.

A könyv előszavában szerepel a kérdés: miért a fonyódi járási tanács adta ki? És olvasható itt a válasz is. Azért, mert a tanácsoknak dolgozni kell a Balaton fejlesztéséért, és ahhoz minden észrevétel nagyon fontos, különösen Veres Péter véleménye.

A könyv megjelenése után Rigó Lajos megszervezte a könyv bemutatóját, amelyre meghívta a két író, Veres Pétert és Tüskés Tibort. Hogy ez pontosan mikor volt, már feledésbe merült, de májusban lehetett, mert amikor e könyv írója elment a járási tanács autójával (Doma János gépkocsivezetővel) Veres Péterért Balatonakaratyára, akkor az író a még újdonságnak számító, a kertjében termett, frissen szedett eperrel kínálta.

Két találkozó volt. Az egyik a járási tanács nagytermében, ahol jelen voltak a Balaton-parti községi vb-elnökök, a másik Balatonszentgyörgyön a kultúrházban. Ezekről a találkozókról olvasni lehet Tüskés Tibor írásaiban.

A könyv kiadásának azonban volt szubjektív oka is: Rigó Lajos, mint volt falusi gazdálkodó legény, a későbbi járási népművelési előadó, járási könyvtárvezető nagyon tisztelte Veres Pétert. Szinte az írásain nevelődött. A másik ok: Tüskés Tibor nagyon régi ismerőse, csaknem falubeliek. Rigó Lajos balatonbényi, Tüskés Tibor bizonyos értelemben meg balatonszentgyörgyi, mert ott élt a testvére, a falu által nagyon tisztelt Tüskés István állomásfőnök és családja (felesége községi vb-titkár volt), akiknél sokszor volt látogatóban, és ahol többször is találkoztak.

A másik egy kulturális rendezvény, ami aztán országos hírűvé lett, a Buzsáki Búcsú. E könyv írója mint művelődésügyi osztályvezető 1967-ben úgy értékelte, hogy a hagyományos buzsáki augusztusi búcsú két napján a miséken, a bazári és körhintás forgatagon kívül nincs semmi olyan esemény, ami a vendégségbe meghívott rokonoknak és az odalátogató embereknek a szórakoztatás mellett emlékezetes kulturális értéket adna, és főleg hívna a népművészetéről nevezetes községbe. Így született meg az a gondolat, hogy 1968. augusztus 17–18-án szervezni kell Buzsáki Búcsú elnevezéssel egy kétnapos kulturális eseménysorozatot. A két nap programját e könyv írója tervezte és rendezte. A rendezvények előkészítésében aktívan közreműködött a budapesti művészek felkérésével Gergely Imréné, a járási művelődési ház művészeti előadója, a szabadtéri színpad elkészítésében, a népművészeti kiállítás rendezésében, a tánc- és énekcsoport felkészítésében, a sportpálya előkészítésében a helybeli pedagógusok közül Vida Árpád igazgató, Németh Géza népművelési ügyvezető, Németh Gézané népművészeti vezető, Knézics István tánccsoportvezető, Knézics Istvánné, Bodrogi Sándorné és Vida Árpádné.

Erről az első rendezvényről a Magyar Távirati Iroda fényképfelvételeket készített, melyek az MTI archívumában a HEG 690812/1-45. számon találhatók. Megrendezését két év után a művelődésügyi osztály átadta a községnek, amit azóta a község is Buzsáki Búcsú néven rendez meg minden évben.

A GAZDASÁG HELYZETE ÉS ALAKULÁSA

Új munkahelyek teremtése

Mezőgazdasági és ipari üzemek létesítése

A háború utáni években nem történt lényeges változás a lakosság foglalkoztatásában, a kereseti viszonyok alakulásában. Ahogy azonban a község járási székhely lett, jelentős változás következett be. A megyei, a járási tanácsi és párttestületek döntései nyomán több új vállalat, ipari üzem, ktsz létesült, amelyek sok lehetőséget teremtettek a munkára, az elhelyezkedésre.

Ezek között a legjelentősebb volt a Nagybereki Állami Gazdaság (Balatonfenyves) megalapítása. Ebben a kezdeményező nagy lépést a megyei végrehajtó bizottság tette meg az 1950. augusztus 1-jei ülésén. A 66/1950. számú vb-határozatában megállapította, hogy a gazdaság létrehozása 1073 egyéni gazdát érint 1300 kat. hold területen, melyhez még hozzá kell tenni az OFA területét, s ezzel 14 ezer kat. holdon lenne kialakítható.

E nagy gazdaság létrejötté jelentős változáshoz vezetett Balatonfenyves életében. Az itt kialakult sajátos növénytermelési, állattenyésztési, gépesített mezőgazdasági munkával szinte korlátlan munkahelyet adott nemcsak a helybelieknek, de a környező településeken (Imremajor, Pálmajor, Csisztapuszta, Somogyzentpál, Balatonkeresztúr) a mezőgazdaságban dolgozó férfiaknak és nőknek is. Különösnek tűnik, de a fonyódiak számára nem volt vonzó. Kevesen választották munkahelyül. Ennek talán a távolság, az odaváló közlekedési nehézségek, onnan még a berki földek messzesége lehettek az okai.

A biztos állami gazdasági munkalehetőség miatt Balatonfenyvesen sok vidéki munkás és a gazdaság vezetésére érkezett számos értelmiségi, sokféle mérnök, pedagógus telepedett le. Szép és hosszú vízpartján sorra épültek a vállalati üdülők, családi nyaralók. Balatonfenyves is elindult a fejlődés útján. A lakosság és az iskola tanulói számának növekedésével 1953-ban iskolája önálló lett, sőt 1955-ben új iskolája is épült, a szomszéd községektől átcsatolt területek folytán Fonyódtól elszakadt, és 1958-ban önálló község lett.

A nagyobb számú foglalkoztatáshoz Fonyódon a jelentős üzem a tőzegüzem lett, de sorban alakultak újabb és újabb munkahelyek, az Építőipari Ktsz, a Háziipari Szövetkezet, a Magyar Tenger Tsz, a Bambi Üzem, a Sütőüzem, a Dédász, a Finommechanika, a Vízmű, a MÉK, a Költségvetési Üzem. Ezek a gazdasági egységek kb. hatszáz embert tudtak foglalkoztatni, köztük nagy számban szakmunkásokat. A megalakult vállalatok és szövetkezetek azoknak a szakmunkásoknak, és nemcsak fonyódiaknak, hanem a környező községekben élőknek is, akik nem akartak önálló iparosok lenni, biztos munkahelyet, jó megélhetést adtak. Száznál is több szakiparost alkalmaztak, aki közül 25-30 fonyódi volt.

E gazdag munkavállalási, elhelyezkedési lehetőség tovább nőtt, amikor 1967-ben a Pécsi Kesztyű- és Bőrdíszmű Ktsz üzemet létesített. A szövetkezet megvette a Hegyalja utcai általános iskolát, és beindította a kesztyűkészítést. Itt még további nyolcvan szakképzetlen nő és férfi tudott elhelyezkedni, s egy év múlva már 120-ra nőtt a létszám, melyből 30-40 volt a fonyódi. Igen nagy jelentőségű esemény volt ez, mert az új munkalehetőség mellett új ipart is hozott, melynek későbbi eredményei ismertté tették Fonyódot több országban is. Páncsics István, majd Bolvári József vezetésével olyan modern és minőségi utcai és sportkesztyűt készítettek, ami a tőkés export feltételeinek is megfelelt.

A felsorolt új munkahelyeken még általános iskolai végzettséggel is el tudtak helyezkedni, de hirtelen nagy igény volt adminisztratív dolgozókra, könyvelőkre, számlázókra, bérszámfejtőkre, statisztikai, munkaügyi, gépkocsi-előadókra, raktárosokra, de gépkocsivezetőkre is.

Üdülők nyitása

Ezt a felmenő foglalkoztatási hullámot még fokozta, hogy Bélatelepen, Alsóbélatelepen és Fonyódligeten vállalati, tanácsi, szakszervezeti, szövetkezeti üdülőket nyitottak, amelyeknek az üdültetéshez sok és sokféle dolgozóra volt szükségük. Kelltek beszerzők, szakácsok (főzőnők), felszolgálók, konyhai kisegítők, takarítók, karbantartók, udvarosok. Az üdülőben való alkalmazáshoz az érettségi vagy a munkakör szerinti szakmunkás-bizonyítvány előny volt, mivel azonban a munka jó része fizikai munkát kívánt, a falusi embereknek, különösen a nőknek, esetenként még középiskolás diákoknak is megfelelő munkahelyet adott.

Bélatelepen és Alsóbélatelepen az alábbi nagy üdülők kezdték meg az üzemelést a megnevezett gondnokok vezetésével:

az Egyesült Izzólámpa és Villamossági Rt. Üdülője (Zánchy Jeremiás),

az Országos Villamos-távvezeték Dolgozóinak Üdülője (Major Ferenc, majd György Sándor),

a SZOT Közalkalmazottak Üdülője (Kovács Barna, majd Garay Imre),

a SZOT Orvos-Egészségügyi Dolgozók Üdülője (Kovács Barnáné, majd Garay Imréné),

Pécs Város Tanácsa Üdülője (Sípos Zoltán),

a Budapesti Honvéd Sportegyesület Üdülője (Nemes Sándor),

a Szellőző Művek Dolgozóinak Üdülője (Lakatos Ferenc),

a SZOT Gyermekeuduló (Skricsek Károly),

a Szombathelyi Markusovszky Kórház Dolgozóinak Üdülője (Szulimán Lajosné),

az Országos Egészségügyi Pénztár Dolgozóinak Üdülője (Mezei Istvánné),

a Mecsek-vidéki Bányászok Üdülője (Makk Aladár, majd Makk Aladárné).

A SZOT Üdülők Területi Központja Balatonföldváron volt, igazgatója Káldosi Rudolf. Az igazgatósághoz öt üzemegység tartozott. A fonyódi üdülők a boglár-

ri 5-ös üzemegységhez tartoztak, melynek vezetője Kiss Imre, majd Kelemen Ferenc volt.

Sok üdülő létesült és kezdte meg az üdültetést Sándortelepen és Fonyódligeten is. Pl.

a Magyar Jogászsövetség Üdülője (Hortobágyi Jánosné),

a Szegedi Orvostudományi Egyetem Üdülője (Takács Ferencné),

a Lenin Kohászati Művek Üdülője (Kovács István),

a Mofém Üdülő (Káldi József, Podegráczy Istvánné),

a Textilművek Üdülője (Kovács József),

a Somogy Megyei Rendőrkapitányság Üdülője (Kiss Imréné),

a Pest Megyei Tanács Üdülője (Lehoczky József),

a Mechanikai Laboratórium Híradástechnikai Kísérleti Vállalat Üdülője (Palásti József),

a Magyar Nemzeti Bank Üdülője (Cseresznyés Jenőné),

a Polgár, Egyek, Tiszacsege Gyermekeudülő (Kovács Tibor),

a Textilfestő Gyár Üdülője (Kovács Tibor).

Az üdülők csak tavasztól ősziig üzemeltek, s a dolgozók munkabért (a gondnokok, esetenként a főszakácsok kivételével) csak a tényleges munkaidőre kaptak.

A LAKOSSÁG SZÁMÁNAK NÖVEKEDÉSE

A betelepülés és következményei

A megteremtett sokféle munkahely nagy népességváltozás elindítója lett. Az üzemek, a szövetkezetek, a szaporodó intézmények sok alkalmazottat és diplomás értelmiségit igényeltek. Olyan helyzet jött létre, amikor a fonyódiakon kívül a környékbeli emberek, és nemcsak a szakképzettek, hanem a képzettség nélküli fizikai dolgozók is, megfelelő munkalehetőséghez juthattak. Jobban és biztosabban, mint otthon, a falujukban. Ez azt hozta magával, hogy akik a saját földből már nem tudtak megélni, és a szinte egyetlen munkahelyen, a termelőszövetkezetben nem kaptak megfelelő munkát, vagy nem láttak benne jövőt, eladva saját házukat elhagyták falujukat, és Fonyódra jöttek lakni. Itt vettek a saját pénzen házat, vagy építési kölcsön igénybevételével és a kaláka megszervezésével építkeztek.

Az érkezők közül sokan egyedülállóak voltak, akik jellemzően albérletben laktak, vagy bejárók voltak. Aztán pár év múlva legtöbbjük már itt házasodott, itt alapított családot. Népszerű, kedvelt munkahely lett Fonyód. Még felsorolni is nehéz lenne, hány faluból költöztek ide. Csak a közelből, Öreglakból, Somogyvárról, Pamukról, Buzsákból, Pusztakovácsiból, Somogyszentpálról, Böhönyéről, Kaposmérőből. De jöttek más megyékből, Tolnából, Baranyából, de még az Alföldről is.

Mint később, a nyugdíjazásuk során megtapasztalták, döntésük jó volt, mert életükre kedvezően hatott. Mivel a választott munkahelyen bejelentetten dolgoztak, az itt megszerzett 25-30 éves munkaviszonnal nyugdíj jogosultságot szereztek.

Mindennek fő szervezője, irányítója Szokola Károlyné dr., a járási tanács vb-titkára volt, aki Mezei Imre munkaügyi csoportvezető közreműködésével mindezt nagy törődéssel intézte. Munkájuk céltudatosan arra irányult, hogy a fonyódiak mellett a környéken élő falusi emberek is munkaviszonyba kerüljenek, rendszeres és biztos munkabért kapjanak, hogy ezáltal a szegényes viszonyaikból fölemelkedhessenek, biztos új otthonuk legyen.

A sokféle foglalkozású és képesített dolgozó beköltözése megváltoztatta a lakosság foglalkoztatási viszonyait, vele szociális szerkezetét. Megnőtt az ipari dolgozók száma, kialakult egy nagyobb számú alkalmazotti réteg, és gyorsan gyarapodott a diplomás értelmiségiek száma is. A beköltözöttek beilleszkedtek a falu életébe. Magukat már fonyódinak vallották, és a régi fonyódiakkal – rang- vagy munkakörbeli megkülönböztetés nélkül – jó közösségi hangulatban dolgoztak együtt a különböző politikai, társadalmi szervezetekben, de a kulturális életben is.

Ahogy azonban tovább érkeztek nagy számban a beköltözők, érezhető lett, hogy a falut jellemző együttműködés és összetartozás viszonyai szűkülnek. Városiasodik a magatartás. Egyre kevesebben ismerik már egymást. Ezt hozta magával a társadalom elidegenítő hatása is, de inkább a befelé fordulás, a családi sok munka, az építkezés, az autó, a televízió megjelenése idézte elő. A változó és az újonnan alakuló társadalmi csoportok, kulturális együttesek már nem

a falu széles rétegeiből, hanem értelmiségi-alkalmazotti-vállalkozói körökből és azok barátaiból alakulnak. Az értelmiségiek egy része pedig már visszavonul, szinte ismeretlenné lesz.

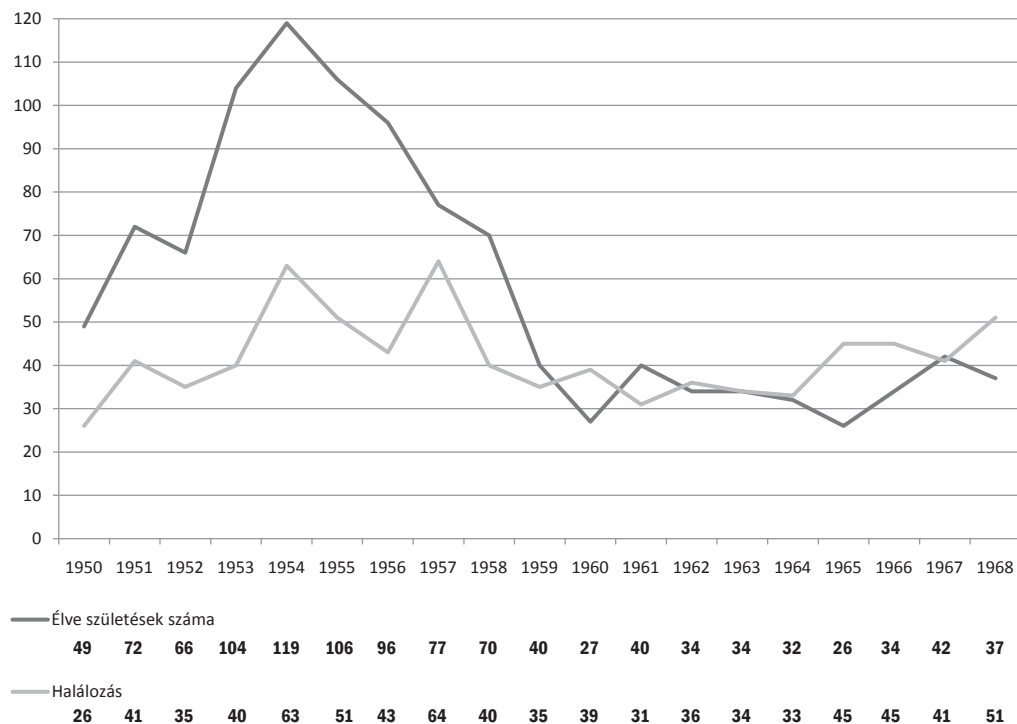
A népesedés alakulása

A munkára idejött egyedülálló fiatalok házasságával, a nagyarányú betelepüléssel Fonyódon gyors és jelentős társadalmi mobilitás és népességnövekedés következett be. Így lett a lakosság száma az 1949. évi 2612-ről 1950-ben 2996, 1960-ban 3255 és 1970-ben már 3957. A statisztikai adatok szerint a 21 év alatt egy nagy falunyival, összesen 1345 fővel, 51,5%-kal nőtt a lakosság száma. A fejlődés folyamatos volt, de nem egyenletes. A beköltözés és a kiköltözés egyaránt hullámzó volt. Pl. 1960-ban a beköltözöttek száma 486, a kiköltözötteké 335 volt, 1968-ban ugyanakkor 89 volt a beköltözés, és 90 a kiköltözés.

Külön említést érdemel 1949 és 1950, mert ekkor egyetlen év alatt 384 fővel, 12,8%-kal gyarapodott a lakosság. Utána ugyan kissé lelassult a folyamat, aztán újra gyorsulni kezdett. 1950 és 1960 között 259 fővel, 7,9%-kal, de 1960–1970 között már 702 fővel, 17,7%-kal nőtt a népesség.

A beköltözés folyamatossága és nagysága rendkívül fontos volt Fonyód fejlődésében, mert a lakosság számának jelentős növekedése ellenére is kedvezőtlenül alakult a természetes szaporulat

Ezt mutatja a születések és a halálozások számának alakulása:

Amint a számok és adatok mutatják, 1950-től 1956-ig a születések száma ugrásszerűen növekedett. Kétszer annyi gyerek született, mint ahányan meghaltak. Ez az időszak volt a Ratkó Anna egészségügyi miniszter nevéhez kapcsolt „Ratkó-korszak”, amely az 1953. februárban megszületett 1004/1953. MT. számú határozatban kimondta a terhességmegszakítás tilalmát, és bevezette az agglegényadót.

Utána viszont már ugyanilyen gyorsasággal csökkent a születések száma, és az 1960-as évek elején már szinte azonos volt a születések és a halálozások száma. 1964-ben drámai fordulat következett be. Egyharmadára visszaesett az élve születések száma, és megfordult a trend. Annak ellenére, hogy a halálozások száma nem emelkedett jelentősen, 1965-től már többen haltak meg, mint ahányan születtek.

A KÖZOKTATÁS ÁTALAKULÁSA ÉS BŐVÜLÉSE

Az általános iskola kialakulása és kiteljesedése

A katolikus elemi népiskola és a polgári iskola átalakítása

Az új társadalmi rend kormánya meg kívánta változtatni a korábbi iskola-rendszert. Ennek megvalósítása érdekében sorra hozta meg a rendeleteket.

A 6650/1945. ME. számú rendeletben az iskolák újjászervezéséről a következő döntést hozta: „...a népiskola I–VIII. és a gimnázium, illetőleg a polgári iskola I–IV. osztálya helyett „általános iskola” elnevezéssel új iskolát kell szervezni.”.

Fonyódon ekkor két iskola volt, a Római Katolikus Elemi Népiskola és a Miasszonyunkról elnevezett Szegény Iskolanővérek Szent István Polgári Iskolája. A rendelet végrehajtása során az iskola továbbra is az egyház, ill. a volt katolikus polgári iskola igazgatónőjének irányítása alatt maradt.

Az új típusú általános iskola tartalmának kialakításához 1946-ban elkészült a tanterv is, amely így fogalmaz:

„Az általános iskola célja, hogy a tanulót egységes, alapvető nemzeti műveltséghez juttassa, mindenirányú továbbnevelésre és önnevelésre képessé tegye, és közösségi életünk tudatos tagjává nevelje.”

Ekkor, az 1946/47. tanévben az iskola hatosztályos volt, egy részben osztott osztállyal és 264 tanulóval. Az oktatást nyolc nevelő végezte: Szűcs Mária Laura, Fonyódi Mária Beáta, Gyöngyösi Mária Fidelis, Pákay Mária Terézia, Ormosi Mária Flóra és a két férfi tanító, Csutorás F. László és Kenedi Zoltán. Az igazgatónő Dusa Mária Evangelista is – akit a feljegyzések szerint 5911/1949., ill. 12.263/1940. T. számmal dr. Czapik Gyula veszprémi püspök a rendelkezésében még a polgári iskola igazgatójává nevezett ki. Ezt követte – egy fellelt feljegyzés szerint – most mint apostoli kormányzónak az 1946. augusztus 31-én kelt 1294/1946. T. számú rendelkezése, melyben Dusa Mária Evangelistát az általános iskola igazgatójává nevezte ki.

Ettől az időtől kezdve a tanítók, tanárok, így az iskolanővérek is, már az államtól kapták a fizetést. Kiemelten kell megemlíteni a következő, az 1947/48. tanévet, mert nevezetes az iskola életében. Ezzel a tanévvel kezdődött el a nyolc osztály kiteljesedése. Az eddig kötelező hat osztállyal most nem fejeződött be a tankötelezettség, hanem folytatódott már a VII. osztállyal és önálló, osztott osztályokkal.

A női osztályfőnökök apácák voltak, a szegény iskolanővérek rendjének tagjai, a két férfi tanító katolikus néptanító.

Az 1947/48. tanév iskolája:

Osztály	Tanuló	Osztálytanító, osztályfőnök
I.	41	Szűcs Mária Laura
II.	41	Kenedi Zoltán
III.	42	Csutorás F. László
IV.	37	Fonyódi Mária Beáta
V.	51	Gyöngyösi Mária Fidelis
VI.	58	Pákay Mária Terézia
VII.	59	Ormosi Mária Flóra

Az iskola tanulólétszáma 329. Osztály nélkül maradt Vedres Mária Rafaella. Az igazgató Dusa Mária Evangelista.

A létszámnövekedés abból adódott, hogy a háború előtt létesített, de újra szervezett zárdai internátusba nehéz körülmények között élő 82 vidéki tanulót, 47 leányt és 35 fiút vettek fel.

Az internátusi tanulók szociális megoszlása:

ipari munkás	paraszt	kisiparos	értelmiségi	egyéb
3	28	27	8	16

Nehéz az internátusról, sőt magáról a rendről írni, mert eléggé ismeretlen. Kívülálló oda nem járhatott be. De az egyház vagy a rend történetírói is mostohán kezelték, mert sok-sok keresés után is szinte alig található írás a nővérekről, az életükről, a termelőmunkájukról. Oktatómunkájukról is csak annyi, amennyit a megjelent évkönyvekben maguk írtak. Pedig múlhatatlan az érdemük. A polgári iskola és az internátus létrehozásával, a vidéki tanulóknak saját autóbusszal való szállításával, a magas színvonalú oktatással és neveléssel ők adták a környék sok tanulója részére a magasabb iskolai végzettséget, amely érték volt nemcsak a magasabb szintű munkavállaláshoz, hanem a továbbtanuláshoz is.

Két emlékkép azért megmaradt. Van emlék arról, hogy az internátus végében volt egy kis épület, a pedelluslakás és a mosoda, ahol az apácák kézi hajtású mosógéppel meg hosszú teknőkben kézzel maguk mosták a zárda és az internátus ruhaneműit.

Már többen emlékeznek arra, hogy egy kis szamaras kocsijuk volt, amivel a boltokból az árut, földjeikről a termést szállították, s egy színes viseletű erdélyi fiú hajtotta. Különös helyzet, érdekes emlékkép. Ki volt ez a fiú? Hogyan kerül erdélyi gyerek Fonyódra és az apácák szamaras kocsijára? A kutatás során aztán ez is ismertté vált.

1943-ban egy katolikus misszió járt Erdélyben, melynek résztvevői között voltak iskolanővérek is. A missziósokat családoknál szállásolták el, ahol vendégül is látták őket. A missziót vezető pap Bélborban egy családnál kapott étkezést, ahol a beszélgetés során elmondta, hogy a rend szegény sorsú erdélyi gyerekeken szeretne segíteni. A vendéglátó család ekkor azt mondta: ha segíteni szeretnének a szegény erdélyi gyerekeken, akkor segítsenek abban, hogy a

most 11 éves fiuk jusson el Magyarországra, és ott egy egyházi iskolában tanulhasson, hogy kikerüljön a szegénységből.

És ez a fiú – már az egyház meghívására – apja kíséretében szeptemberre megérkezett Fonyódra, a szegény iskolanővérekhez. Felvették a polgári iskolába, és elhelyezték az internátusban. Jó tanulása után tandíjmentes volt, de anyagi támogatást kapott a szegény gyerekek részére létrehozott alapítványon keresztül. Dr. Ripka Ferenc, Budapest főpolgármestere egy vagon szemet küldött a polgári iskolának, a Törley család pedig rendszeresen pénzt adományozott.

A háború alatti kitelepítés idején a fiú együtt menekült az apáccal Fehérbézsénybe, Gamásra, Hácsra, de a háború elmúltával haza kellett volna mennie Erdélybe, mert már nem volt támogatója. A fiú azonban nem ment vissza.

A rendi nővérek, hogy az internátust fönnt tudják tartani, gazdálkodtak. Bélatelepen meg a falu végén földet műveltek, a zárda udvarában disznókat tartottak, s levágásuk után a húst értékesítették. A munkák során szükséges mindenféle szállításhoz egy igazi, de kicsi kocsit és hozzá szamarat vettek. Elhelyezésére az iskola udvari szárnya mögött ácsoltak egy féltetős istállót, de akkorát, hogy benne elfért még egy tehén is, mert azt meg Flóra nővér bácsalmási szülei ajándékozták a rendnek a tejjelátás biztosítására.

Ekkor történt, hogy az iskola pedellusa, aki zalai volt, visszament falujába, mert ott földet kapott. S jelentkezett a gond: mi lesz a gazdasággal, a számmal, a szállítással? Az erdélyi fiú ekkor ellátása fejében vállalta a tehénnek meg Lurkónak – mert így hívták a szamarat – a gondozását, és a vele való mindennapi munkát. Szállította a gyümölcsöt, a zöldséget a konyhára, a terményt az apáccal által művelt földekről. De ezzel szállította a vasútállomásra az iskolához érkező vendégek csomagjait is, és ilyenkor felvette erdélyi ruháját. Így lett ő az a bizonyos emlékezetes erdélyi fiú, ahogy a fonyódiak mondták: a „szamaras gyerek”.

A fiú aztán az egyház támogatásával Budapestre ment, és a Rákóczi Ferenc gimnázium tanulója lett. Amikor azonban az államosítás után kitudódott az egyházhoz való kötődése, az iskolából eltanácsolták. Aztán dolgozott, amit csak tudott, de közben valahol mindig tanult. Finommechanikai műszerész, elektrotechnikus lett, s miután munkás lett, elvégezhetette a Műszaki Egyetemet.

És honnan a történet? Magától a megtalált erdélyi fiútól, aki nem más, mint a Fonyódon is lakó Mezei Szilárd fizikus, műszaki tanár, a Magyar Elektrotechnikai Ellenőrző Intézet nyugalmazott osztályvezetője, aki Budapesten maradt, és ott alapított családot. Egy idő múlva azonban, 1968-ban Fonyód, annak két hegye, nyugalmat adó varázslatos tája, szépsége és csendje, a gyerekkori emlékek és a szíve visszahúzta. Mivel a táj emlékeztette a Keleti-Kárpátokra, telket vett a Sípos-hegy keleti oldalában, és az Orgona utca 8.-ban épített szép nyaralót, ahonnan csodálatos panoráma nyílik a Balatonra, a halastavakra, a boglári dombokra. Azóta és most már 80 évén is túl, feleségével együtt az év nagyobb részét itt töltik. (Az ő kezdeményezésére és jelentős anyagi támogatásával helyezték el 2012. október 6-án az általános iskola homlokzatán az egykori Szent István

Polgári Iskoláról és a Miasszonyunkról elnevezett Szegény Iskolanővérekről megemlékező márványtáblát.)

Az Állami Általános Iskola megteremtése

Ez a tanév a hét osztállyal és a kilenc nevelővel újabb mérföldkő lett az iskola életében, ugyanis 1948. május 15-én Ortutay Gyula miniszter beterjesztette az Országgyűlésnek a nem állami iskolák államosításáról szóló törvényjavaslatot, amit az országgyűlés megszavazott. A június 16-án megszületett 1948. évi XXXIII. törvény alapján megkezdődött országosan az egyházi iskolák államosítása, amely érintette a fonyódi katolikus általános iskolát, hiszen igazgatója és tanítói egy egyházi rend, illetőleg a fonyódi egyház tagjai voltak. A tanév 1948. június 16-ával így zárult, és azonnal el is kezdődött a nagy átalakítás.

Hogy a nevelői állásokban egységesség alakuljon ki, és az oktatás további rendje biztosítva legyen, a pécsi tankerületi főigazgató a 4738/1947-48. számú 1948. június 21-én kelt körlevelében felajánlotta az egyházi iskolában tanító nevelőknek az állami iskolai tanítóvá, tanárrá való átminősítést, amiről a nevelőknek írásban nyilatkozniuk kellett. Ennek megoldására mintaként Nyilatkozat-formanyomtatványt küldött ki az alábbi szöveggel:

„A 85.700/1948. IV. ü.o. VKM számú rendelete értelmében kijelentem, hogy állami segély élvezete nélkül viselt állami alkalmazottá váló esetleges átminősítésemet hajlandó vagyok elfogadni.”

Erre az állami döntésre a katolikus egyház azonnal reagált. Mindszenty József bíboros megtiltotta az egyházi nevelőknek az államosított iskolákban való részvételt, és ezt a veszprémi püspök az 5001/1948. számú rendeletében ki is adta.

Az egyház döntése nyomán az iskolanővérek közül Dusa Mária Evangelista, Kotsis Mária Cecília, Vedres Mária Rafaella, Gyöngyösi Mária Fidelis, Ormosi Mária Flóra, Szűcs Mária Laura, Fonyódi Mária Beáta az átminősítést kérő nyilatkozatot nem írta alá.

A két férfi tanító, az 50 éves Csutorás F. László és a 49 éves Kenedi Zoltán elfogadta a felajánlást, és kérte az átminősítést. Kenedi Zoltán 1941. augusztus 2-től eddig, 1948. június 16-ig, hét évig a fonyódi egyház szolgálatában kántortanító volt. Ahhoz azonban, hogy kérhesse átminősítését, le kellett mondania a kántori állásról. Így ők mindketten, de hozzájuk csatlakozva még a katolikus hitoktató pap tanár, dr. Székely Ferenc is aláírták az átminősítési kérelmet. Várnai László megyei tanfelügyelő mindhármuk nyilatkozatát június 25-én kelt levelében elfogadta.

E törvénynek megfelelően ezzel Fonyódon is létrejött az állami általános iskola. A megyei tanfelügyelő 1948. június 24-én kelt levele már ezzel a címmel érkezett: Államosított Általános Iskola igazgatója.

A volt felekezeti, de már átminősített tanítóknak a Pécsi Tankerületi Főigazgatóság 2095/1948. számú rendelkezése szerint hivatali esküt kellett ten-

ni. Csutorás F. Lászlót, amint 1948. július 1-jével letette az állami hivatali esküt, Somogy vármegye és Kaposvár thj. város tanfelügyelője megbízott igazgatónak nevezte ki. Fizetése a 9. fokozatban 516 Ft volt.

Kenedi Zoltán tanító is ezen a napon tette le az esküt, amit megbízott igazgatóként Csutorás F. László fogadott. Hogy milyen tartalmú volt az állami nevelővé válás, azt az esküszövegek mutatják. Kenedi Zoltán aláírt esküje így kezdődött: „*Én ... esküszöm a Mindenható és Mindentudó Istenre, hogy a Magyar Köztársasághoz...*” A megyei tanfelügyelő javaslata ugyanekkor egy kiadott formanyomtatványon ez volt: „*Én ... a becsületemre és lelkiismeretemre fogadom, hogy a Magyar Köztársasághoz...*”

Ezzel egy időben a megyei tanfelügyelő 1948. augusztus 12-én kelt 2572/1948. számú rendelkezésében a balatonfenyvesi iskolát a fonyódi iskolához csatolta. Ez nem jelentett különösséget, hiszen Balatonfenyves nem volt önálló község, hanem Fonyód közigazgatási egysége. Iskolája Alsóbélatelepen, a Gárdonyi téren volt, és egy tanteremből állt, amely 1941-ben a fonyódi vezető jegyző, May József intézkedése nyomán épült. Az iskolának összesen 66 tanulója volt. Az I–IV. osztályban 52, az V–VIII. osztályban 14. E szervezeti intézkedés folytán az iskola tanítói 1952-ig a fonyódi iskolába jártak nevelőtestületi értekezletre.

Még másfél hónap sem telt el, amikor a megye kinevezte az igazgatókat. A megye tanfelügyelője (Várnai László) a VKM 92.515/1948. IV. számú rendelete szerint 1948. augusztus 12-én keltezett 2572/1948. számú körlevelében adta ki az igazgatói megbízásokat, melyben a kipontozott sorba kézírással a fonyódi iskola megjelölésével Kenedi Zoltán nevét írták be. Fizetése a 8. fokozatban májusban 405, majd szeptemberben 516 Ft.

A tanfelügyelő ebben a körlevélben egyben utasította az új igazgatót, hogy a korábban kiadott ideiglenes igazgatói megbízást vonja be, és tegyen jelölést a fiókiskola (Balatonfenyves) vezetőjének megbízására. Augusztus 30-i keltezéssel Kenedi Zoltán jelentette, hogy a fiókiskola vezetőjének Tölgyesi Jánost javasolja, és bejelentette, hogy az iskolákban Csutorás F. Lászlótól augusztus 28-án mindent leltárilag átvett.

Hogy az ideiglenes igazgatói megbízás után miért nem Csutorás F. László, és miért Kenedi Zoltán kapta meg a kinevezést, hivatalosan nem ismert, de a politikai viszonyok és a személyek ismerete alapján sejthető. Csutorás F. László mélyen vallásos, rendszeresen templomba járó, hithű katolikus volt. Egyházának – amikor csak kellett és önkéntesen – sokszor tett nagy szolgálatot a kántori teendők ellátásával. Kenedi Zoltánt pedig, miután lemondott kántortanítói állásáról, a politikai vezetők igyekeztek a rendszernek megnyerni. Egy kimutatás szerint 1948. április 6-tól tagja volt a Szociáldemokrata Pártnak, 1948. május 5-től a Magyar Dolgozók Pártjának.

Érdekeség, hogy a stenciles körlevélben kiadott megbízás után csaknem egy évvel később, 1949. július 30-án kelt egy tanfelügyelői levél, amelyben Kenedi Zoltán igazgatói kinevezését meghosszabbítja. De hogy erre miért volt szükség, és hogy ez az új kinevezés meddig szól, nem szerepel az ügyiratban.

Az iskola államosításának további folytatása az lett, hogy 1950. szeptember 7-én megjelent az 1950. évi 34. tvr., amely – a piarista, a bencés, a ferences és Szegény Iskolanővérek rendje kivételével – megszüntette a szerzetesrendeket. A rend nem volt ugyan érintett a megszüntetésben, mivel azonban a nővérek nem kérték átminősítésüket, nemcsak hogy nem taníthattak, de három hónap alatt el is kellett hagyniuk Fonyódot. (Néhányan később a rend engedélyezett intézeteiben tovább tanítottak.) Így ősszel fel kellett számolni a szerzetesrendet, és vagyonukat is át kellett adni az államnak.

A megyei tanfelügyelő a 3287/1949. számú július 16-i körlevelében – a válás- és közoktatási miniszter 1027/I/6/1949. elnöki számú, korábbi utasítása alapján – elrendelte az iskolák vagyonáról a statisztikai adatszolgáltatást.

A fonyódi (és a fenyvesi) iskolában is részletes leltár készült az iskolák minden ingó vagyonáról, felszereléséről, eszközéről és azok értékéről. Az erről szóló statisztikai jelentést – a balatonfenyvesi iskola adataival együtt – Erdélyi Béla tanár mint körzeti számadó igazgató készítette el, és 1950. február 11-i keltezéssel terjesztette fel a már új hatóságnak, a Kaposvári Tankerületi Főigazgatóságnak.

A statisztikában A és B kimutatás található. Az A kimutatás szerint a berendezések és felszerelések értéke 1949. december végén 33 967,22 Ft, ami 6275,49 Ft gyarapodással 40 242,71 Ft. A gyarapodás állami ellátmányból (569,97 Ft) és VKM-ajándékból (5705,52 Ft) adódott. A B kimutatás szerint az anyagok és termelvények értéke 420 Ft, amely a 4321,35 Ft-os állami ellátmánnyal és a 2170,50 Ft-os VKM-ajándékkal együtt 6911, 85 Ft.

A nyolcosztályos állami általános iskola kiépülése

A következő, az 1948/49-es tanév szintén jelentős volt, mert ekkor teljesedett ki az általános iskola nyolcosztályossá, de egyben nagyon különös is, mert ekkorra csaknem teljesen felszámolódott a nevelőtestület. Miután az iskolanővérek nem taníthattak, és elhagyták Fonyódot, a nyolc osztálycsoporthoz mindössze két tanító maradt, Csutorás F. László és Kenedi Zoltán. Hogy a tanév indulni tudjon, nevelőkre, a négy önálló felső tagozati osztály miatt pedig sok szaktanárra volt szüksége az iskolának.

A tanévkezdésre azonban ez a hiány valamennyire megoldódott. A megyei tanfelügyelő intézkedésére augusztustól áthelyezésekkel sorban érkezett öt tanító (Tölgyesi Valéria, Répcevolgyi Jolán, Végh Gizella, Palóczy Margit Harkáról, Soós Gézáné Bálványosról) és három szaktanár (Párkányi László középiskolai testnevelő tanár Szentgotthádról, szeptemberben Bihary Irén Eleonóra magyar-történelem szakos polgári iskolai tanár Makóról és Prohászka Kamill polgári iskolai tanár).

A tanév 1948. szeptember 22-i állapota:

Osztály	Tanuló	Osztálytanító, osztályfőnök
I.	30	Tölgyesi Valéria
II.	33	Répcsevölgyi Jolán
III.	35	Csutorás F. László
IV.	34	Palóczy Margit
V.	30	Soós Gézáné
VI.	27	Végh Gizella
VII.	29	Bihary Irén Eleonóra
VIII.	21	Párkányi László
		Prohászka Kamill

A tanulólétszám: 239. Igazgató: Kenedi Zoltán tanító. Prohászka Kamill egy hét múlva, október 8-án állásáról lemondott.

Tanév közben aztán javult a nevelői ellátottság, mert novemberben érkezett még Jászberényből Kisary Katalin Adelheid tanítónő és decemberben Erdélyi Béla biológia–földrajz szakos középiskolai tanár. És ezzel a tanév közben kialakult új tanári karral kb. 70%-os lett a szakos tanárok által tanított órák aránya.

A tanévben bővült a tanrend, mert a felső tagozat mindegyik osztályába bevezették heti három órában a német nyelv oktatását. A tantárgyat Bihary Irén Eleonóra magyar–történelem szakos tanárnő tanította. A tanítás még a régi gót betűs írásmóddal történt. Emléke azért is maradt fenn, mert a tanórán történő tanulói jelentéskor, de a tanárnővel való beszélgetésben is minden mondatot úgy kellett kezdeni a tanulóknak: „Tanár úrnő, tisztelettel...”

Az 1949/50. tanévre újabb nevelőként érkezett még Ádám Mária tanítónő Balatonlelléről, Fábián Károly tanító Nagycsepelyről és dr. Pásztor Miklós (jogi doktor) matematika–fizika szakos polgári iskolai tanár.

Ebben a tanévben újabb tantárgyi változás történt. Megszűnt a német nyelv tanítása, és kötelező jelleggel bevezették a felső tagozat minden osztályában heti három órában az orosz nyelv oktatását. Az új tantárgyat Kisary Adelheid tanítónő tanította, aki közben orosz szaktanítói képesítést szerzett.

A most már állami alkalmazásban lévő minden nevelőnek és dolgozónak is a 4288/1949/220/ M. E. számú rendelet szerint munkakörük betöltéséhez hivatali esküt kellett tenni. Az eskütétel fogadására a tankerületi főigazgató Kenedi Zoltán igazgatót jelölte ki. Az eskütétel 1949. december 30-án meg is történt. Állami hivatali esküt tett Erdélyi Béla, Soós Gézáné, dr. Pásztor Miklós, Szigethy Józsefné (Balatonfenyves), Kisary Adelheid, Bihari Irén, Balogh Erzsébet (Balatonfenyves), Palóczy Margit, Párkányi László, Tölgyesi Valéria, Csutorás F. László, Ádám Mária nevelő és Berdál Ferenc hivatalsegéd.

Az eskü szövege a korábbihoz viszonyítva változott:

„Én ... esküszöm, hogy a Magyar Népköztársasághoz és annak népéhez és annak Alkotmányához hű leszek. Az Alkotmányt és az alkotmányos jogsza-

bályokat betartva a hivatali titkot megőrzöm, hivatali előjáróimnak engedelmeskedem. Hivatali kötelességeimet pontosan, lelkiismeretesen és a nép érdekeinek szolgálatában teljesítem, és minden igyekezetemmel azon leszek, hogy hivatali működésemmel a Magyar Népköztársaság megerősödését és fejlődését elősegítsem.”

Ebben a nagy változásban, nevelői hiányokban, kinevezésekben, kényszeráthelyezésekben aztán különös esetek is történtek.

Amikor Fonyódon tanítókra volt szükség, és más iskolából helyeztek ide nem is egyet, ugyanakkor a fonyódi iskolából az 52 éves Csutorás F. László tanítót, aki 24 éve már itt tanított, akinek háza, családja, unokája volt már, az 1950. június 15-ével megszületett új megyei tanácsi rendszer szakigazgatási szerve, a Somogy Megyei Tanács V. B. Oktatási és Népművelési Osztálya 1222/Cz 28-1/1950. szám alatt 1950. július 17-i hatállyal 500 Ft alapbérrel és saját költségére áthelyezte Kuntelepre. Az igazgató távolléte miatt dr. Pásztor Miklós igazgatóhelyettes – a helyi párt- és állami vezetők és szülők támogatásával – külön kérelemmel fordult a járási osztályhoz, hogy hatálytalanítsa az áthelyezést. A megyei osztály e kérelmet 1950. augusztus 18-án elutasította, sőt válaszában azt közölte, hogy ha nem tesz eleget az áthelyezésnek, ellene „tervfegyelem lazítása” címén fegyelmi eljárást kezdeményez.

Az 1950. szeptember 18-i ülésén a községi végrehajtó bizottság is tárgyalta e helyzetet, mert Csutorás F. László áthelyezésével nem volt vezetője a fúvószekciónak, és kérték a járási oktatási osztályt Csutorás F. László visszahelyezésére. Minden kérelem eredménytelen volt. Felvetődik a kérdés: miért történhetett ez, hiszen nem volt itt felesleg? Ha az áthelyezés népgazdasági érdek volt, miért ilyen távolságról és miért családot helyezett át? Vagy személyes, szubjektív oka volt? Nem tudni. Csak a találgatás maradt: Csutorás F. László önkéntes kántorizálása, vallásossága és/vagy az oroszok elől való Nyugatra menekülése miatt történt?

A leírtakból kitűnik, milyen nagy volt a pedagógushiány. Hogy a tanítóhiányos iskolákban is indulhasson a tanév, sok pedagógust kellett az iskolákhoz irányítani. Az áthelyezésben főleg az egyedülállók és a fiatalok voltak érintettek. A hivatalból történő áthelyezés tényét azért fontos megemlíteni, mert ez folytatódott a későbbi években is még, ugyanis az ilyen kényszeráthelyezések nélkül egyes iskolákban nem kezdődhetett volna meg a tanítás. Ez volt az ún. „népgazdasági érdekből” vagy más megfogalmazásban a „szolgálati érdekből” történő áthelyezés. Sokszor tanév közben is. Mivel a legtöbb áthelyezett pedagógusnak ez nem volt érdeke, nem is maradtak meg ott, vagy a hatóság tovább helyezte őket. Ebből adódhatott, hogy az ide helyezett többsége is csak hónapokat, esetleg egy-egy évet tanított Fonyódon.

Ezekben az években több az iskolához helyezett, de nagyon rövid ideig itt tanító pedagógus távozott is áthelyezéssel az iskolából: Palóczy Margit, Bihary Irén Kaposvárra, Végh Gizella, Fábíán Károly, Répcevígyi Jolán, Tölgyesi Valéria Kaposvárra, Benke Jolán, Tolnay Erzsébet szerzetesnő, polgári iskola

tanárnő Látrányba, Tölösi Anna, Bányai Éva Kaposvárra, Sántha Margit, Pelek Mária Balatonkeresztúrra, Füle Ilona a fővárosi gyermekotthonhoz.

Állami Tanulóotthon létesítése

Az iskola ebben a tanévben új intézménnyel bővült. Somogy vármegye és Kaposvár thj. város tanfelügyelője a 2789/1948. számú rendelkezésével 1948. szeptemberben Állami Tanulóotthont létesített. A VKM 92.000/1948. számú rendelete alapján ugyanis megteremtődött a lehetősége annak, hogy a kis településeken élő szegény, nehéz sorsú általános iskolás parasztyerek tanulótthoni bentlakással nívósabb iskoláztatásban részesülhessenek. Ilyen általános iskolai tanulótthon ekkor Somogy megyében négy helyen létesült: Kaposváron, Csurgón, Iharosberényben és Fonyódon. A döntés racionális volt, hiszen a megszűnt polgári iskolának volt itt internátusa.

Ahhoz azonban, hogy az új fiú-tanulótthon funkcióját jól betöltse, korszerűsítésre, átalakításra volt szükség.

A tanulótthonban tanévkezdésre 8320 Ft költséggel az épületben két hálót, egy ebédlőt, egy konyhát és a tisztálkodáshoz szükséges közös mosdót alakítottak ki, és beszerezték a szükséges felszereléseket, vaságyakat, szalmazsákokat, szekrényeket és az összes textíliát. Az edények nagyobb részét a volt zárdai konyhától vették át.

Igazgatójának (köztartásvezetőjének vagy számadó igazgatójának) 1948. augusztus 26-ai hatállyal a megyei tanfelügyelő Kenedi Zoltánt, az általános iskola igazgatóját nevezte ki. Kötelező volt nevelőtanárt is alkalmazni, akinek a kollégiumban kellett laknia. Az igazgató ekkor szólította fel írásban dr. Székely Ferencet szobájának átadására. Nevelőtanárok voltak váltásokkal: Tölgyesi Valéria, Palóczy Margit, Fábíán Károly. A gondozónő Bihari Nóra. A munkát túlórában végezték, amelynek óradíját kimutatásos felterjesztés után a tanfelügyelő utalta.

Pénzügyi ellátmányozását havi 1500-3000 Ft ellátmány számlára utalásával a megyei tanfelügyelő intézte, szakmai ellenőrzését a pécsi tankerületi főigazgató látta el.

A kor szokásának megfelelően a megyei tanfelügyelői rendelkezés szerint az intézménynek nevet kellett választani, amelyhez iránymutatásként a magyar nemzet nagyjait jelölte meg. A gyerekek a „Petőfi” nevet választották, és az október 18-i igazgatói felterjesztésre ezt a megyei tanfelügyelő az 1950. december 16-án kelt levele szerint elfogadta.

A tanulótthon harminc férőhelyes volt. A hiányos dokumentáció nem ad lehetőséget a teljes elszámolásra, de a jelentkezés nem volt nagy. Egy jelentés szerint 1948. októberben csak nyolc tanuló jelentkezett, majd egy másik kimutatás szerint november 24-én már 16 tanulója volt. 3 II., 1 III., 2 IV., 3 V., 2 VI. és 5 VII. osztályos tanuló. A gyerekek nagyon sok helyről érkeztek. Volt köztük fonyódligeti, ordacsehi, boglári, öreglaki, osztópáni, sőt budapesti és orosházi is.

A tanév végi anyakönyvek hasonló tanulószámot mutatnak:

Osztály	I.	II	III	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.
Létszám	–	1	1	2	2	4	5	2

Mivel a tanulóotthon bentlakásos volt, és a szálláson kívül étkezést is adott, háromfős (1 szakácsnő, 1 mindenesi és 1 altiszti) technikai állományt kapott, ami a következő évre még két létszámmal bővült.

Az ellátásért a tanulók szüleinek térítési díjat kellett fizetniük. A rendelkezés szerint a kérhető díj nem haladhatta meg a havi 100 Ft-ot, de a tanulók a szülők anyagi helyzete alapján kedvezményt, sőt ingyenességet is kaphattak. De arra is volt lehetőség, hogy a szülők természetbeni juttatással (annak pénzbeli átszámításával), zsír, liszt, cukor felajánlásával is fizessenek. Az állam minden tanuló napi étkezését 4 forint 50 fillérrel támogatta.

Hogy ezek a szegény sorsú, hátrányos helyzetű gyerekek további anyagi segítséget kapjanak, a megyei tanfelügyelő elrendelte a KBB (Kollégiumi Batyu Bizottság) megalakítását. Azt javasolta, gyűjtsenek a faluban három-négy batyut, és ezzel segítsenek az arra rászoruló gyerekeken. A község társadalmi vezetőiből álló bizottság július 9-én ülésezett, melyen részt vett az SZM-elnök Mittermayer Józsefné, a választmány elnöke, Veres Jánosné, az MNDSZ-elnök Varbóki Istvánné, az MDP-titkár Sinkovits László és a KDOSZ-titkár Gazda Lajos. A bizottság elhatározta, hogy megszervezik a batyuk gyűjtését, és az összegyűjtött anyaggal segítik a gyerekeket.

A következő, az 1949/50. tanévben – az anyakönyvi bejegyzések szerint – alapvető változás történt. Az anyakönyvekben ugyanis néhány leány tanuló lakóhelyénél a vidéki település neve olvasható, a többségnél azonban „Leánykollégium” bejegyzés szerepel. Ez azt mutatja, hogy a fiú-tanulóotthonból leánykollégium lett. 37 leány kapott osztályzatot év végén.

Osztály	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Összesen
Tanulólétszám	60	30	49	41	45	35	49	50	349
Kollégista	–	–	–	1	1	5	10	20	37

A kollégiumi felvételnél nem érvényesült a járási határ. Az ország több területéről kérték ide felvételüket. Csaknem minden tanuló más településről jött. Felvételt nyert látrányi, gamási, szőlősgyöröki, alexandrapusztai, kunmadarasi, tápiószelei, belegi, drávatamási, orosházi vagy éppen budapesti és kispesti leány is.

Viszont jól érvényesült a szociális cél, ugyanis a leányok fele paraszti, ahogy bejegyezték, „újgazda” családok gyereke volt. Emellett a néhány munkás (nap-számos, asztalos) szülőn túl volt még a szülők között több tanító és jegyző is. Közülük szociális helyzete miatt nyolc leány térítésmentes volt.

Tanulmányi eredményük kiváló volt. Jeles tanuló volt 20 (54,0%), jó rendű 13, elégséges 4, és elégtelen nem volt.

A tanulóotthon két tanévi működés után, 1950. augusztus 1-jével megszűnt. A megyei tanfelügyelő a bútorokat, a textíliákat és az összes edényfelszerelést – leltári jegyzőkönyvvel – átirányította a kaposvári fiú- és a leánygimnázium kollégiumába, és a VKM P 171–9–34/1950. IV. számú rendelete alapján 6749,15 Ft pénzmaradvánnyal a gazdálkodását lezárta.

Helyiségeit az általános iskola vette használatba. A hálótermekből tanterem, a raktárból tanári szoba, az apácák lakásából pedagógus szolgálati lakás lett.

Az oktatás további szakasza

Az 1951/52. tanév is sok gonddal kezdődött. Beindulása után áthelyezéssel elment dr. Honkó Józsefné, Molnár Ferenc és Kisary Adelheid, de helyükre újak érkeztek. A járástól 1951. szeptember 15-ével kapott kinevezést Erdélyi Béláné tanítónő, Erdélyi Béla tanár felesége, aki öt gyermek mellett a levelező tagozaton ekkor szerzett tanítónői diplomát. És jött még Libickozmárról Gál József orosz szakos tanár és Gál Józsefné tanítónő.

Ezzel az alsó tagozat tanítónői megvoltak, de a felső tagozat szaktanári ellátottsága nem javult. Négy szaktanár volt. Erdélyi Béla tanárral volt szaktanára a földrajz, a természettan, dr. Pásztor Miklós tanárral a mennyiségtan, a mértan és fizika, Gál József tanárral az orosz nyelv, Párkányi László tanárral a testnevelés tanításának. De szaktanári oktatásnak volt tekinthető Kenedi Zoltán volt kántortanító ének- és Ádám Mária tanító irodalomtanítása is, akik ezeket a tantárgyakat évek óta szaktanári szinten tanították.

A szaktanárhiányos tantárgyakat, mint a magyar, a történelem, a rajz, most is fel kellett osztani, amely miatt az alsó tagozatos osztálynak délután is kellett tanulni, és szakosítani kellett, hogy a tanítónőket be lehessen osztani délelőttre szaktantárgy oktatására. Csak néhány kiemelés: számtant tanított az V. osztályban Kisary Adelheid, Gál József, Gál Józsefné, magyart a VIII. osztályban Kisary Adelheid és Gál József, történelmet a VI. osztályban Horváth Lászlóné, Gál József, Soós Gézané, a VII–VIII. osztályban Erdélyi Béla, alkotmánytant a VIII. osztályban Kenedi Zoltán, Pásztor Miklós, Soós Gézané, rajzot több osztályban Horváth Lászlóné, Ádám Mária, Erdélyi Béláné.

A tanulói létszám ekkor a nyolc osztályban 223 + 164, összesen 387 volt. Nehezítette a tanítást, hogy néhány osztályban rendkívülien magas volt a létszám. Az I. és a III. osztályban egyaránt 68, az V. osztályban 51 és a VI. osztályban 48.

Osztály nélküli tanár volt Párkányi László, mert minden év januártól áprilisig az Országos Sporthivatal (ahová a testnevelő tanárok tartoztak) kirendelte szakfelügyelői vizsgálatokra. Helyettesítését Balatonboglárról átjárva Nádorfi Lajos látta el.

A tanári utánpótlás megteremtése

A jó színvonalú szakrendszerű oktatás kialakulásának nagy akadálya volt a szaktanárihiány. Kevés volt az egyetemet és a polgári iskolai tanárképzőt végzett tanár. E helyzet megoldására 1947-ben Budapesten és Szegeden, majd 1948-ban Debrecenben és Pécsen létrehozták a pedagógiai főiskolát, és az 1950. 43. tvr. alapján megkezdődött a tanítóképző intézetek reformja is.

A pedagógiai főiskolán a képzési rendszer 2 nappali + 1 gyakorlóév, a tanítóképzőben 4 nappali + 1 gyakorlóév volt. A végzeteket a tanév végén maga az intézmény helyezte ki ún. gyakorlóévre, és azokhoz az iskolákhoz, amelyeket a megyék üres és igényelt tanítói és tanári állásokként bejelentettek. A gyakorlóév teljesítése után az intézmény által előírt tantárgyakból (pl. neveléstörténet, módszertan) államvizsgát kellett tenni, és ennek eredményes letétele után adta ki a tanítóképző a szaktanítói, tanítói, a pedagógiai főiskola a szakos tanári diplomát.

A pedagógiai főiskolák ezenkívül a 128/1951. MT. számú rendelet alapján a levelező tagozat indításával lehetőséget teremtettek a már állásban lévő tanítóknak is, hogy érdeklődési körüknek megfelelő szaktanári képesítést szerezzenek valamelyik szakra való beiratkozással. Sok tanító, iskolája szaktanári ellátottságának javítása érdekében, a család és a munka mellett, elszenvedve a konzultációkra és a vizsgákra utazás nagyon nehéz feltételeit is, élt ezzel a lehetőséggel. Az iskola későbbi nevelői közül így szerezte tanári diplomáját Gál József, Siess János, Fáró József, Petőfalvi György, Kovács Gyula és Major Jánosné.

Az oktatás fejlődésének új szakasza

Az 1952/53. tanév kezdése is nehéz volt, mert a nevelői állományban romlás következett be. Gyermeke születése és férje budapesti munkahelye miatt áthelyezését kérte Horváth Lászlóné tanítónő, és beadta áthelyezési kérelmét Vasas I.-re Párkányi László testnevelő tanár. Ezzel már hét főre csökkent a nevelők száma, nem volt már testnevelő tanár sem, és hiányzott alsó tagozatos nevelő is.

A nyár folyamán aztán új nevelők ide helyezésével valamennyire megoldódni látszott a súlyos gond. Áthelyezéssel érkezett júniusban Turula Sándorné tanítónő, augusztusban Sótornyai István piarista pap tanár (Balatonfenyves) és Binder Irén tanítónő.

Az iskolának az 1952/53. tanév szeptember 1-jei kezdésekor tizenegy pedagógusa volt. Egy igazgató, öt tanítónő és öt tanár.

Igazgató: Kenedi Zoltán.

Alsó tagozatos tanítónők: Soós Gézané, Erdélyi Béláné, Gál Józsefné, Turula Sándorné, Binder Irén.

Szaktanárok: Erdélyi Béla középiskolai biológia–földrajz szakos tanár, Ádám Mária (magyartanító) tanítónő, dr. Pásztor Miklós polgári iskolai matematika-fizika szakos tanár (igazgatóhelyettes, 1949–1951), Gál József orosz szakos ta-

nár (igazgatóhelyettes, 1951–1956), Sótonyi István piarista pap tanár (aki két hét után ismeretlen okból eltávozott, balatonfenyvesi szőlőbirtokán élt, és – a szóbeszéd szerint – nála lehetett a legjobb bort kapni).

Ugyanakkor az már biztos volt, hogy a főiskoláról egy magyar–ének szakos tanár, e könyv írója érkezik, hiszen július 1-jével már kinevezést kapott, de csak október 15-e után tudta elfoglalni állását, mivel kötelező három hónapos katonai tartalékos tiszti szolgálatot kellett teljesítenie.

A tanév azonban további gondot is hozott. Különös lakossági és tanulói változás állt be. Jelentősebben növekedett fiatal családokkal Sándortelep és Fonyódliget lakosainak száma, köztük sok kisiskolás gyerekkel.

Mivel ekkor autóbuszjárat nem volt, és az iskola e településrésztől 3-5 km-re feküdt, a hegyen át az iskolába járás a kisgyerekeknek komoly gondot okozott. Ezért a községi vezetés és az iskola igazgatója úgy döntött, hogy Sándortelepen alsó tagozatos iskolát kell létrehozni.

A felmérés alapján ismert volt, hogy annyi gyerek nincs, hogy osztott osztályok legyenek, ezért a szülők és az iskola is egyaránt elfogadta, hogy részben osztott osztályok induljanak. De ez is csak abban az esetben valósulhat meg, ha lesz tanterem, és kap az iskola hozzá nevelői létszámot.

A községi végrehajtó bizottság 1952. október 14-i ülésén foglalkozott e helyzettel, és a 137/1952. számú vb-határozatban úgy döntött, hogy Sándortelepen iskolát kell létesíteni, és e célra nagyon alkalmas az Ady Endre utcában (a mai OTP helyén) az akkor építés alatt álló és állami tulajdonú épület. Kialakítására 76 562 Ft beruházási hitelt biztosítottak. Így kezdett épülni az utca felé a két tanterem, és az udvar felé húzódó részében egy szolgálati lakás.

Közben megtörtént a beiratkozás, és szeptemberben – a tervezett sándortelepi iskola nélkül – megkezdődött a tanítás.

A tanévre 241 alsós és 179 felsős tanulóval 420 tanuló iratkozott be. Tanulócsoporthatással már öt alsó tagozatos osztály volt, de maradt a négy felső. Szaktanár hiányában továbbra is be kellett a felső tagozatba osztani néhány alsó tagozatos tanítónőt. Az elkészített tantárgyfelosztás szerint magyart tanított felváltva a VIII. osztályban Ádám Mária, Gál József, Binder Irén, Erdélyi Béláné, történelmet a VI. osztályban Turula Sándorné, a VII. osztályban Turula Sándorné, Kenedi Zoltán, a VIII. osztályban Gál József, Binder Irén, Turula Sándorné, mértant a VI. osztályban Gál Józsefné. A testnevelési órákat az osztályokban Erdélyi Béla, Erdélyi Béláné, Binder Irén és Gál József tartotta.

1952. október 23-a után megtörtént a változás. A főiskoláról elsőként megérkezett a magyar–ének szakos tanár (e könyv írója, később igazgatóhelyettes, 1956–1960) és november 1-jével Szőlőskislakról az alsó tagozatba a szükséges tanítónő, Posza Magdolna.

Ezzel már jól alakult az oktatás. Minden alsó tagozatos osztálynak volt tanítója, de a felső tagozatban a történelem, a rajz és a testnevelés tantárgyat még fel kellett osztani. A történelem és alkotmánytan tanítása nem okozott gondot,

mert az énekoktatás alól felszabadult Kenedi Zoltán – aki éveken keresztül már tanította – átvette e tantárgyat. A testnevelést kellett jobban szétosztani, mert külön leány- és fiúcsoportok voltak.

Posza Magdolna tanítónő november 1-jei érkezésével megkezdődhetett a sándortelepi kisiskola szervezése. A központi iskola alsó tagozatos osztályaiból a fonyódligeti és sándortelepi tanulók kiemelésével 1952. november 3-i indulással, két részben osztott osztállyal megkezdődött a tanítás Sándortelepen.

I–II. osztály 42 tanuló Osztálytanító: Binder Irén (Kenedi Zoltánné)

III–IV. osztály 29 tanuló Osztálytanító: Posza Magdolna (Németh Ernőné)

A tanításhoz szükséges két tantermet – az Ady Endre utcai iskola megépítéseig átmenetileg – a Halásztelep 3. sorában lévő második lakás két szobájában alakították ki.

Az oktatás körülményei mostohák voltak. Hosszabb ideig nem volt falitábla, csak székre rakva. Télen nem működött jól a kályha, néha kevés volt a tüzelő, s ilyenkor a téli hidegekben a gyerekek maguk vittek fát vagy tőzeget. Mégis jó volt, mert elkerülhetővé tette, hogy a kisebb gyerekek – nagy fizikai megterheléssel – esős vagy téli időben fel-le járjanak a hegyre. A tanács-vb a következő évben, a január 20-i ülésén 48 500 Ft-ot szavazott meg a hiányok pótlására. A két, részben osztott osztályban a tanítást három tanéven át kellett fenntartani.

Mivel az új tanítóképzők és a pedagógiai főiskolák már folyamatosan bocsátották ki a tanítókat, tanárokat, így Fonyódra is – ahogy az iskola tanulólétszáma, a tanulócsoportok száma nőtt, és kapott nevelői státuszt – tovább érkeztek az új pedagógusok, és a járási vezetés intézkedése nyomán pályázat útján más iskolákból a tanítók és a tanárok.

1953-ban Nyitrai Margit (Szabó Dénesné) tanítónő Sávolyról, Hajba József (gyakorlóéves) ének–testnevelés szakos tanár a főiskoláról, 1954-ben Molnár István (gyakorlóéves) matematika–kémia szakos tanár a főiskoláról, Bálint Géza matematika–fizika szakos tanár Mihályiból, Végh Elemérné tanítónő, Fáró Józsefné tanítónő Kéthelyről, Urnauer Terézia (gyakorlóéves) tanítónő a tanítóképzőből, 1955-ben Siess János orosz–rajz szakos tanár (igazgatóhelyettes 1960-tól) a járási tanácstól, 1956-ban Darvas Livia (gyakorlóéves) biológia–rajz szakos tanárnő a főiskoláról, Rádics Mátyás (gyakorlóéves) tanító a tanítóképzőből, Lengyel Istvánné tanítónő Kaposvárról, Árkossy Enikő tanítónő Budapestről. 1957-ben Bálint Lehel magyar–orosz szakos tanár a főiskoláról, Szerdahelyi Imre középiskolai matematika–fizika szakos tanár Nagykanizsáról, Hajba Józsefné ének szakos tanárnő Kőszegről, Vida János magyar–történelem szakos tanár Csurgóról.

Jelentős év volt, mert igazgatóváltás is történt. Március 31-ével nyugdíjba ment Kenedi Zoltán igazgató, aki tizedik éve vezette az iskolát, s az iskola államosításának végigvitele után céltudatosan dolgozott az iskola igényének megfelelő pedagógusellátottság megteremtéséért, a pedagógusok letelepítéséért és az iskolai oktató–nevelő munka színvonalának emeléséért. Helyére 1957. április 16-ával igazgatói kinevezést kapott Fáró József földrajz–történelem szakos tanár, a járási tanács művelődési felügyelője.

Közben már voltak távozások, de érkeztek tovább az újabb nevelők. 1958-ban Petőfalvi György ének szakos tanár egy Győr melletti faluból, 1959-ben Bazsai Rozália Molnár Istvánné tanítónő Balatonkilitiből, 1960-ban Mészáros Mária tanítónő a tanítóképzőből, Gál Ilona Elek Jánosné agrármérnök az egyetemről, 1961-ben Szöllősi József matematika–fizika szakos tanár Karádról, Szöllősi Józsefné tanítónő Karádról, Pataki Árpád matematika–fizika szakos tanár a főiskoláról, 1962-ben Kovács Gyula matematika–fizika tanár Öreglakból, Kelemen Béláné tanítónő Fajszról, 1963-ban Major Jánosné biológia–földrajz szakos tanárnő Somogygyeegről, Molnár Ilona (dr. Havranek Lászlóné) középiskolai biológia szakos tanárnő Szegedről, Czakó Lenke magyar–orosz–ének szakos főiskolai hallgató, Tomka Ákosné tanítónő más munkakörből, 1964-ben Turányi Miklósné földrajz szakos tanárnő Nagykanizsáról, 1965-ben Bacsinszky Ottóné tanítónő a fővárosi nevelőotthonból, Érfalvy Klára (Sikó Ákosné) magyar–orosz–rajz szakos tanárnő a főiskoláról, Sikó Ágnes földrajz–biológia–gyakorlati ismeretek szakos tanárnő a főiskoláról.

A tanulólétszám növekedése azonban még mindig nem állt meg. Az 1960/61. tanév 461 tanulója után az 1964/65. tanévben már a 16 osztályban 530-ra nőtt, ami 72%-kal lett magasabb a 15 évvel korábbinál. A nevelők száma is emelkedett, a korábbi 10-ről 23-ra.

A folyamatos változás sem múlt el. Ez alatt az idő alatt az érkezettek közül is sokan mentek el, de ezek az áthelyezések már mind saját kérésre történtek. Okuk sokféle volt: vezetői beosztásra való kinevezés, gimnáziumi állás megpályázása, családi ok, nyugdíjazás.

A változás ellenére a nevelői állomány a stabilizálódás felé tartott. 1948-tól 1965-re kialakult egy nagyon stabil, letelepedett, már igazán fonyódinak mondható nevelőtestület, amelynek legnagyobb része itt tanított nyugdíjazásáig. A szakrendszerű oktatás aránya ekkorra már a járás iskolái között elsőként érte el a 85-90%-ot.

Említésre méltó, hogy a nevelőtestület alakulásában különös esemény kezdődött el. Megjelentek tanárként az iskola egykori tanulói, Czakó Lenke (Félix Ferencné) és Érfalvy Klára (Sikó Ákosné). És ez a tendencia a következő években még nagyobb számban folytatódott.

Az oktató-nevelő munka helyzete és fejlesztése

A nyolcosztályos általános iskola bevezetésével a tanulóknak a VI. osztály elvégzése utáni beiratkozása nem volt gondtalan. A felsőbb szervek felmérései szerint a tankötelezettségi fegyelem lazult. Voltak, akik nem tettek eleget beiratkozási kötelezettségüknek, vagy a sok hiányzás miatt kimaradtak. Az iskola elvégzése, a tanulmányi fegyelem megszilárdítása és a jobb tanulmányi eredmények érdekében intézkedéseket sürgettek. A lemorzsolódás elleni harc és a tanulmányi eredmények javítása lett a legfontosabb feladat.

A megyei tanács vb a megalakulása után már egy hónappal, 1950. júliusban tárgyalta a megye beiskolázási helyzetét, és intézkedést sürgetett a fegyelem

megszilárdítására. A Somogy Megyei Tanács V. B. X. Oktatási és Népművelési Osztálya körlevélben többször is utasította az igazgatókat a tankötelezettségi fegyelem betartatására, mert, mint hangsúlyozták: „El kell érni, hogy az I. osztályba beiratkozott minden gyerek elvégezze az általános iskolát.”

A járási tanács is már az 1950. decemberi ülésén értékelte az iskolai fegyelem, a lemorzsolódás helyzetét, és határozata alapján az oktatási osztály ennek megszilárdítását jelölte meg az iskolák számára a legfontosabb feladatnak.

Az oktató-nevelő munka tervszerűvé és tudatosabbá tételére az iskola igazgatójának munkatervet kellett készíteni. Ez 1950. október 11-i dátummal el is készült, és a benne megfogalmazott feladatokat – aláírásukkal igazolva – a nevelők átvették saját munkatervükbe.

A tanács után az 1951. évi február 2-i ülésén a végrehajtó bizottság is tárgyalta az oktatás és a lemorzsolódás helyzetét. Az oktatási osztály intézkedett, hogy az iskolák igazgatói e feladatot rendszeresen ellenőrizzék, értékeljék beszámolójukban. És hogy a pedagógusok munkája ismert legyen, a vb erre úgy határozott, hogy a vb tagjai látogassák a pedagógusokat, és havonta készítsenek a tapasztalatokról (két példányban) rövid jellemzést.

Átfogóbban 1959. május 14-i ülésén tárgyalta erről a végrehajtó bizottság. Ettől számítva minden évben a vb és a tanács is egy vagy két esetben is tárgyalta az iskola oktató-nevelő munkáját. Ezeken az üléseken döntöttek a különböző célú (iskolabővítés, tatarozás, kerítésépítés, eszközvásárlás, napközifejlesztés) pénzügyi támogatásokról.

A községi tanács és a végrehajtó bizottság is mindig nagy figyelemmel kísérte az iskola munkáját. Először az 1950. december 30-i ülésén tárgyalta, amelyen a lemorzsolódás elleni harc volt a központi kérdés. Aztán az 1950-es években még szerepelt napirenden a sándortelepi iskola létesítése, tornaterem kialakítása, pedagógus-illetményföld juttatása.

1950-ben új tanterv készült, mely szerint az iskola célja, hogy „...tanulóifjúságunkat Népköztársaságunk öntudatos, fegyelmezett állampolgárává, a dolgozó nép hűséges fiává, a szocializmus építőerejévé nevelje...”

Feladatát így fogalmazta meg: „Az általános iskola feladata, hogy megadja az általános műveltség alapjait, küzdjön a babonák, a reakciós előítéletek és minden maradiság ellen, a társadalom és a természet fejlődésének törvényeit a gyakorlati élettel szoros kapcsolatban tanítsa, az alkotó munkára neveljen, tudományos, technikai és kulturális alapvető ismeretek nyújtásával a tanulókat minden irányú továbbtanulásra képessé tegye.”

Az oktató-nevelő munka tervszerűségének és színvonalának biztosítása végett a pedagógusoknak szigorúan be kellett tartaniuk a tantervben foglaltakat. Ez azt jelentette, hogy a pedagógus nem szabadon választotta a tananyag tartalmát, hanem azt a hatóságok írták elő központilag, és annak végrehajtását a felügyeleti vizsgálatok során ellenőrizték is.

A tanítási óra tartalmának jó megtervezése céljából az 1950-es években minden osztályra és minden tantárgyból tanmenetet kellett készíteni az időpontok,

az ismeretanyag, az oktatási és nevelési célok megtervezésével. Ennek alapján minden tanítási órára – függetlenül attól, kinek hány év nevelői gyakorlata volt – követelmény volt az óravázlat készítése, melyben konkrétan meg kellett jelölni az oktatási és nevelési célt, a számonkérés tartalmát a felelők nevével, az óra felépítését, a táblai vázlatot és a házi feladatot. Ezt az igazgató és a szakfelügyelet ellenőrzésre bármikor bekérhette.

Követelményként fogalmazódott meg az oktatási színvonal állandó növelése, a jó tanulmányi eredmények elérése. Minden tanévben, félévkor és év végén ezt jelenten is kellett a járási tanács művelődésügyi osztálya által az iskolának megküldött statisztikai összesítő lapokon.

Ez a cél megkövetelte a valamelyik tantárgyból gyengébb tanulókkal való óra utáni foglalkozást vagy a délutáni korrepetálást. Sőt, e célból alakultak tanulószobák is. Külön nevelési feladat volt az osztályismétlők számának minimalisra csökkentése. Az osztályismétléshez három tantárgyból „kellett” elégtelent kapni, de ehhez legalább két tanár közös akarata kellett, ugyanis a tanárok egy-egy osztályban legfeljebb két tantárgyat tanítottak. Ebben kivétel volt dr. Pásztor Miklós, aki tanított három (számтан, mértан, fizika) tantárgyat is. Neki nemcsak természetessége és határozott stílusú hangja, hanem az erre figyelmeztető szavai miatt is különösen nagy tekintélye volt. Ha nála valaki nem tanult, többször nem készítette el a házi feladatát, akkor csak úgy a maga természetes erélyt kifejező hangján azt mondta: „Fiam, tanulj, mert tudod, én egyedül, magam is elég vagyok, hogy osztályt ismételj!”

Az irányító, a munkáltató szerv, a járási és a községi tanácsi testületek üléseiken az igazgatói beszámolón keresztül rendszeresen számon kérték az iskolai oktató-nevelő munkát. Hogy ennek az igazgató eleget tudjon tenni, ismerje jól az iskola helyzetét, eredményeit, a nevelők mindennapi munkáját, előírás alapján, amelyet a járási vezetés időnként ellenőrzött, kötelező volt az igazgatónak havi 16 óra és helyettesének havi 8 óra óralátogatás, melynek tapasztalatait közösen értékelték. És ez lett az alapja a pedagógus minősítésének, jutalmazásának, kitüntetésének.

És hogy az iskolavezetésnek az irányító és ellenőrző munkára legyen megfelelő ideje, órakedvezményt kapott. Ez alapján az igazgató kötelező heti óraszáma 4, az igazgatóhelyettesé 8 óra volt.

A tanulók tanulmányi eredménye változó volt. Akadtak egészen jó eredményű osztályok, és változó volt a bukási arány. Kiemelésképpen két tanév eredménye így alakult:

Az 1951/52. tanévben beiratkozott a tanév végéig 353 tanuló. Tanulmányi eredményük:

	Kitűnő	Jeles	Jó	Közepes	Elégséges	Elégtelen	Osztályismétlő
Tanuló	40	38	91	93	62	9	20
Arány	4,5%	10,7%	25,8%	26,3%	17,5%	2,5%	5,7%

Az 1964/1965. tanév végén, amikor 528 volt a tanulók száma, az iskola tanulmányi átlaga 3,7 volt, és 14 tanuló (2,6%) bukott. Osztályismétlésre évenként csak egy-két tanuló.

Annak ellenére, hogy az iskola 1948-ban állami lett, továbbra is volt órarendbe iktatott hittanóra. A katolikus hittanórákat ekkor dr. Székely Ferenc, majd az új plébánosok, a református hittanórákat Bata Elek, majd Győrffy Ferenc, az evangélikusokat Répcevolgyi Jolán tanítónő tartotta. A későbbi években a mindenkori lelkészek.

A korábbiakhoz viszonyítva annyi volt a változás, hogy a szülőknek írásban be kellett jelenteni az iskola igazgatójának, hogy kéri gyerekeiknek a hitoktatásra való beírását. Ezt elsősorban és nagyobb arányban a régi fonyódiak, a paraszt- és az iparoscsaládok kérték. A beköltözöttek nagy része, akik általában állami vagy szövetkezeti alkalmazottak, különösen, ha vezetők voltak, nem igényelték. Mert vagy nem voltak vallásosak, vagy – mivel az állam ellene volt a vallásos világnézet terjesztésének, a hitoktatásnak – hasznosabbnak látták, ha nem íratják be gyereküket hittanra, nehogy esetlegesen ebből valamilyen politikai hátrányuk származzon. Csak kiemelésképpen néhány adat a kritikus időből:

Az 1951/52. tanév végi jelentés szerint az iskolába 328 tanuló iratkozott be, s közülük hitoktatásban 162-en (49,4%) vettek részt. Jelenteni kellett származás szerinti megoszlásukat is. Eszerint munkás 82, dolgozó paraszt 32, értelmiségi 7, egyéb 39, X 2 volt. A hitoktatáson részt vett tanulók a bizonyítványukban hittanból osztályzatot is kaptak.

A tanulókat származásuk szerint (munkás, paraszt, értelmiségi, egyéb és osztályidegen) osztályba kellett sorolni, és ezt betűjelzéssel (M, P, É, E, X) a naplóba bejegyezni. A tanulókról szóló minden jelentés (beiratkozás, mulasztás, hitoktatás, tanulmányi eredmény, továbbtanulás) e szerint történt. Ezt csak az MSZMP VIII. kongresszusa szüntette meg 1962-ben.

Egy későbbi irat azt mutatja, hogy a beíratási óvatosság nem volt alaptalan. Pl. 1957. szeptemberben járási utasításra az iskolának jelenteni kellett név és munkahely szerint azokat a szülőket, akik beíratták gyereküket hittanra. A továbbiakról nincs információ, de a tapasztalat szerint Fonyódon ilyennek soha nem volt következménye. Ez is csak formális tájékoztatás volt.

1961-ben változás következett be az iskola feladatkörében a III. törvény megjelenésével. A törvény azt fogalmazta meg: „Váljék szorosabbá iskoláink kapcsolata az étellel, a gyakorlattal, a termeléssel. Minden iskolatípus készítse elő tanulóit a termelőmunkában való részvétellel.” Ennek végrehajtására új tantárgyként bevezették a felső tagozatban és felmenő rendszerrel a Gyakorlati ismeretek c. tantárgyat.

Ez a feladat sem az oktatási rendszerben, sem az iskolában nem jelentett újdonságot. A gyakorlati oktatás szinte csak abbamaradt, hiszen az 1948–50-es években már volt a fiúk részére Gyakorlati ismertek, a lányoknak Háztartási ismeretek tantárgy.

A mezőgazdasági ismeretek oktatásához szükséges területet a községi tanács a Fő utca és Kisfaludy utca sarkán lévő iskola fölötti üres telken jelölte ki.

(Helyén ma a Fonyton szerelőcsarnoka áll.) A tantárgyat a biológia szakos tanárok tanították, de szükségből és a még szabad óraszámok kiegészítése céljából kaptak órát más szakosok is. Oktatásának első tanárai: Gál Ilona (Elek Jánosné), Petőfalvi György, Kovács Gyula, Molnár István, Szabó Dénesné.

Az iskolának mindig fő célja volt a magas színvonalú oktatás, s ennek megvalósításához új módszerek alkalmazása. Amikor már magas lett az osztálycsoportok száma, és bővült az iskola, nagy lett a tantermeknek a szertáraktól való távolsága, nehezzé vált a szemléltető oktatás. A fizikai, kémiai kísérleti eszközöket, szemléltetőanyagokat, térképeket, képeket, táblákat egyik tanteremből a másikba állandóan hurcolgatni kellett. Ehhez mindig meg kellett szervezni a gyerekekkel való átszállítást, de úgy, hogy ne következzen be baleset, és az anyagok, eszközök se sérüljenek. De a már megjelent modern audiovizuális eszközöket így nem is lehetett használni.

E probléma megoldására Fáró József igazgató jelentős oktatás-módszerbeli változtatást hajtott végre azzal, hogy a járásban elsőként hozta létre a kabinet-rendszerű, a szakosított tantermű oktatást. Az osztálytermeket az egyes tantárgyak szakszerű oktatásának megfelelően szaktantermekké alakították. Most már nem az oktatási anyagok, eszközök vándoroltak egyik tanteremből a másikba, hanem maguk a tanulók mentek a megfelelő szaktantermekbe. Nyolc szaktanterem volt: magyar–történelem, matematika, kémia–fizika, történelem, földrajz, ének, rajz és technika.

A tanulmányi eredmények javítására tett intézkedések mellett az iskola mindkét igazgatója, Kenedi Zoltán és Fáró József egyaránt szigorúan megkövetelte a nevelést.

Jelentések, jegyzőkönyvek igazolják, hogy a nevelők a tanítási órákban gazdagon használták ki a lehetőségeket a társadalmi, a mindennapi élet erkölcsi szabályainak betartására, a (szocialista) hazafiság érzésének kialakítására, a más népek, nemzetek közös értékeinek tiszteletére és a munka megbecsülésére, a napi munka jól elvégzésének fontosságára.

Az iskola és a szülők kapcsolata

Az állami általános iskola létrejöttével a felsőbb hatóságok megkövetelték, hogy az iskolai neveléshez meg kell nyerni a szülők támogatását, és ennek megvalósítására meg kell szervezni a szülői munkaközösséget.

A szülői munkaközösség 1948. december 12-én alakult meg Kenedi Zoltán igazgató vezetésével, ahol minden nevelő jelenlétében megválasztották a tisztségviselőket.

Elnöknek Mittermayer Józsefnét választották meg, alelnököknek Jutasi Istvánnét és Vass Lajosnét, bizottsági tagoknak Varbóki Istvánnét, Teklits Jánosnét, Mihálovics Györgynét, Szűcs Istvánnét, Cserpes Róbertnét, Varga Józsefnét, Rózsa Lajosnét és Tóth Györgynét, és választmányelnöknek Veres Jánosnét.

Ahhoz, hogy a szülők tudatosan kapcsolódhassanak be a nevelésbe, meg kellett szervezni részükre a szülők iskoláját, amelyen a megküldött nevelési témájú füzetek alapján és a helyi igényeknek megfelelően előadásokat kellett tartani. Az első előadás 1949. március 25-én volt, és az előadások kisebb-nagyobb érdeklődéssel éveken keresztül folytak. Végrehajtását a megyei és a járási osztály nemcsak szorgalmazta, de ellenőrizte is. Eredményéről rendszeresen jelentést is kért. És hogy az iskola a járási vezetés előtt jó hírben álljon, és az iskola nevelési eredményei javuljanak, és ezeken a szülők megjelenjenek, igyekeztek vonzóbbá és színesebbé tenni. A gyerekeknek verseket tanítottak, akik ezzel szerepeltek. E rendezvényeket jegyzőkönyvben is rögzítették.

Hogy hogyan történt még a szülők aktivizálása, arról egy, az iskolák, ill. a nevelők közötti kapcsolattartásra rendszeresített körözhvény árulkodik. Az 1952. január 20-i értesítésben az igazgató felkérte a nevelőket: beszéljenek a tanulókkal, hogy nyerjenek meg mennél több szülőt arra, hogy vegyenek részt a szülők iskolája előadásain. És azok a tanulók, akik a legtöbb szülőt tudják mozgósítani, ingyen mozijegyet kapnak.

A szülői munkaközösséget időnként újra kellett választani, hiszen az évek múlásával, ahogy a tanulók befejezték az iskolát, a munkaközösség vezetésében részt vevő szülők már nem voltak érintettek. Csak kiemelésként, az 1957. szeptember 24-én választott szülői munkaközösség így alakult meg:

Elnök: Jani Jánosné, alelnökök: Takács Jánosné és Vass Lajosné, pénztáros: dr. Nádasz Ferencné, választmányi tagként minden osztályból választott szülő.

Hogy az osztálytanítók és osztályfőnökök jobban megismerjék a gyerekek családi viszonyait is, és a szülőkkel saját otthonukban beszélgessenek, kötelezően előírt feladat volt a családlátogatás. Ennek teljesítéséről nevelési értekezleten vagy az osztály előmeneteléről szóló félévi és év végi jelentésben be kellett számolni.

Az iskola és a szülők kapcsolata rendkívüli módon jó volt. A szülők mindenkor jól segítették az iskolai munkát, és igényelték a pedagógusokkal való közvetlen és jó kapcsolatot. Örültek a családlátogatásnak, részt vettek a szülői értekezleteken, és a gyerekeik nevelésében, értékelésében elfogadták, sőt kérték a pedagógusok véleményét. Ez a tanulók mindennapi magatartásában is tükröződött. A tanítási órákon – ha néha-néha elő is fordult egyes tanulóknál komolyabb fegyelmi vétség, rossz magatartás – a legtöbb osztályban szinte nem volt gond a fegyellemmel. A tanulók tiszteletet tanúsítottak tanítóik, tanáraik iránt. Ez a kapcsolatban is megnyilvánult. Az 1960-es évekig a jellemző megszólítás a tanító néni, tanár néni, ill. tanár úr volt.

A pedagógusok politikai felkészítése

1945 után a politikai és állami vezetés, de az évek során megjelent oktatási törvények is követelményként fogalmazták meg a szocialista nevelést. Ennek biztosítására előírták a pedagógusok ideológiai-politikai felkészítését.

Kenedi Zoltán igazgatónak már 1948-ban, kinevezése után részt kellett vennie politikai felkészítésen. 1949. februárban Budapesten vett részt egy egy hónapos szakszervezeti iskolán, 1949. októberben speciális iskolán, és 1951. augusztus 22-től szeptember 8-ig Siófokon egy újabb egy hónapos politikai iskolán.

De ebben az időben már folyamatosan megkezdődött a nevelők bevonása valamilyen szervezett, jobbára helyi községi ideológiai-politikai oktatásba, majd a járási művelődési osztály szervezte ezt meg járási szinten. Az oktatás kijelölt továbbképzési napokon történt, és ekkor az iskolákban tanítási szünet volt. Ehhez a megyei művelődésügyi osztály Pedagógusok állami ideológiai oktatása címmel és sorszámmal megjelölt könyvecskét adott ki, melyben igazoltatni kellett minden részvételt. Az oktatás októbertől márciusig tartott Az iskolában ilyen kétéves előkészítőt vezetett 1959–1961-ig havi egyszeri foglalkozással Molnár István és e könyv írója. Ez folytatódott 1961–1963-ig magasabb szintű taralommal, dialektikus és történelmi materializmus tanulásával, amelyet Tóth József járási tanulmányi felügyelő vezetett. Volt év végén beszámoló, és ezt „megfelelt” minősítéssel zárták le.

Ezek mellett a 60-as évektől a járási pártbizottság által szervezett magasabb szintű politikai szintű képzésre, pl. a Marxizmus–Leninizmus Középiskolára vagy Esti Egyetemre is rendszeresen bevontak pedagógusokat.

A pedagógusok szakmai önképzése és továbbképzése

A nevelők – ahogy a tanterv is megkövetelte – nagy szakmai igyekezettel tanítottak az oktatási színvonal emeléséért. Ennek érdekében rendszeressé tették a mintatanítások rendszerét. Jellemzőként csak néhány eset: 1949. április 28-án Kisary Adelheid a VIII. osztályban fizika (mágnesség) órát, május 12-én Soós Gézőné az V. osztályban magyarórát (A magyar nemes) és május 18-án Erdélyi Béla a VIII. osztályban történelemórát (Népi demokráciánk művelődéspolitikája) tartott. Ezek a nem szakos tanár által tanított órák a kijelölt bíráló vezetésével és a testület elemzéseivel módszertani továbbképzések voltak, amit jegyzőkönyvben rögzítettek.

A hatóság még azt követelte az iskolaigazgatóktól, hogy a pedagógusok foglalkozzanak önképzéssel, és vegyenek részt a bevezetett kétéves egyéni tanulásban. 1951-ben öten vettek részt e tanulási formában: Soós Gézőné, Gál Józsefné, dr. Pásztor Miklós, Erdélyi Béla és felsőfokú orosz tanulókörben Gál József. Aki ezt valamiért nem tudta vállalni, a tanulás alól felmentést kellett kérnie a járási oktatási osztálytól. De ezt két év múlva már nem írták elő, és elhalt.

Emellett volt egy másik előírt önképzési forma, a Felajánlás. Ebben a tervben a pedagógusnak magának kellett feladatul megjelölni meghatározott pedagógiai és szakmai irodalom tanulmányozását, új oktatási módszerek megismerését és alkalmazását.

Az oktatás színvonalának emelése, az új módszerek megismertetése céljából az 1950–60-as években a járási művelődésügyi osztály a szakfelügyelet vezetésé-

vel mind az alsó tagozati tanítók, mind a szaktanárok részére járási szakmai továbbképzéseket szervezett. Ezek a továbbképzések szinte minden alkalommal a fonyódi iskolában voltak. A program teljesítése során a szakfelügyelők vagy egy pedagógiai szakterület országos, inkább megyei neves oktatási szakemberre tartott elméleti előadást, amihez egy-egy bemutató tanítás kapcsolódott. Pl. 1964-ben a fonyódi pedagógusok ilyen továbbképzés keretében öt bemutatóórát tartottak.

Emellett voltak a járás szervezésében kiskörzeti továbbképzések is, hogy a távoli kisiskolák nevelőinek a rossz közlekedési viszonyok miatt ne kelljen utazniuk. Ilyen továbbképzések vezetésére felkérte a járás az iskola néhány nevelőjét. Pl. alsó tagozatos továbbképzést vezetett 1955-ben Németh Ernőné (III. 8., Somogyvár; III. 10., Fonyód; V. 4., Balatonfenyves), Nyitrai Margit (III. 9., Vörs; III. 11., Balatonkeresztúr; V. 6., Lengyeltóti; V. 12., Öreglak) és magyar irodalomból e könyv írója (X. 4., Fonyód; X. 6., Balatonszentgyörgy).

Az oktatás-nevelés felügyelete

A tanterv végrehajtásának ellenőrzésére és a magasabb színvonalú oktatás-nevelés megteremtésére, illetőleg e munka segítésére és eredményének felmérésére a megyei osztály már 1948-ban létrehozta a tanulmányi felügyeletet, a megyei szakfelügyeleti rendszert. Ilyen felügyelői ellenőrzés több is volt az iskolában. Volt alsó tagozatos, irodalmi, történelmi, mennyiségtani, orosz, ének szakfelügyelői ellenőrzés.

A megyei főigazgató 2026/1949. számú megbízása alapján ilyen ellenőrzést tartott és értékelt 1949. május 25-én Mirkóczi Alajos tanulmányi felügyelő a felső tagozatban a természettani ismereteket tanító Erdélyi Béla tanárnál és György Józsefné (Végh Gizella) tanítónőnél.

Az ellenőrzések száma gyorsan nőtt. A legközelebbi ellenőrzés 1949. június 9-én a nevelési verseny eredményének értékelése volt. Az értékelést Pálos József (Balatonszemes) iskolai felügyelő tartotta. Ez a vizsgálat kiterjedt az iskolai munka minden területére. Vizsgálta a paraszt- és tehetséges gyerekek tanulásának segítését, az olvasási és íráskészség helyzetét, a tanulók iskolai füzetének ellenőrzését, az úttörőmunkát, a pártokkal és tömegszervezetekkel való kapcsolatot, a szakszervezeti tagságot, a napilapok olvasását, a nevelők továbbtanulását, a faliújságot, a dekorációt, a hospitálást, a kirándulást.

Ezek az ellenőrzések – néhány apró tartalmi és adminisztratív észrevétel mellett – általában jónak, átlagon felülinek értékelték az iskola munkáját.

1950 után a létrejött járási tanács oktatási osztálya is bevezette a járási tanulmányi felügyelői és a járási szakfelügyelői rendszert. A tanulmányi felügyelőt a járási (oktatási, művelődésügyi) osztály nevezte ki, és tanácsi alkalmazottként az osztályon dolgozott. A szakfelügyelőket ugyanakkor valamelyik iskola kiemelkedő tanítói és szaktanárai közül választotta ki, és attól függően, hogy mekkora hatáskörre jelölték, megyei, több járási vagy csak járási feladatra, a

megyei vagy a járási osztály kérte fel és nevezte ki. És hogy e feladatot el tudják végezni, órakedvezményben részesültek, és a felszabadult napjaikon végezték az iskolalátogatásokat. Ez azt jelentette, hogy iskolájukból, ill. lakóhelyükről utazniuk kellett. Korán kellett indulniuk vonattal, autóbusszal, saját motorral, autóval, ki ahogy tudott, hogy a tervezett iskolába időben, 8-9 órára odaérjenek. Nagyon nehéz, sok áldozatot kívánó, de a kiváló oktató-nevelő munkát elismerő, rangot jelentő pedagógiai munkakör volt.

A felügyelet a megyei és a járási tanács által meghatározott oktatási-nevelési célok szerint tervezte meg munkáját, és e szerint végezte az iskolalátogatásokat. Kéttípusú vizsgálat volt. A tanulmányi felügyelői ellenőrzés, amely a szakfelügyelők bevonásával az iskolában teljes körűen, az egyéni tanórai oktató-nevelői munkától az igazgatói irányító munkáig mindent vizsgált. Átfogó jellegű volt. Ilyen vizsgálat volt az iskolában 1953-ban Tengerdi Ferenc tanulmányi felügyelő vezetésével.

A szakfelügyelői ellenőrzések az egyéni oktató-nevelő munkára irányultak, melyben jelentős szempont volt a tanterv, a nevelési terv végrehajtása, a pedagógus oktató-nevelő munkájának megismerése, az új módszerek megismertetése, és egyben a tanácsadás is.

Az 1950-es években szakfelügyelői látogatást végzett az iskolában Kender János (alsó tagozat, Balatonújlak), Varga Gyula (alsó tagozat, Kaposmérő), Varga Szabó Sándor (magyar-történelem, Nagyberki), Zákonyi János (orosz, Balatonszabadi), Mohácsi Lajos (matematika-fizika, Tapsony), Koltay Péter (földrajz-biológia, Szőlősgyörök), Nádorfi Lajos (testnevelés, Balatonboglár), Henkey Zoltán (ének, Gige), Szikra János (rajz, Marcali), Bálint László (napközi, Kaposvár).

A tanulmányi felügyeleti átfogó vizsgálat eredményeinek értékelése nevelőtestületi értekezleten történt, melyről részletes jegyzőkönyv készült. A szakfelügyelők a látogatásuk tapasztalatait a nevelővel, esetenként az igazgató jelenlétében beszélték meg, és ennek lényegét, az utasításokat, javaslatokat az iskolában rendszeresített szakfelügyelői naplóban rögzítették.

A vizsgálatok jegyzőkönyvei szerint – az adminisztrációs hiányosságok mellett – az iskolában igen jó oktató-nevelő munka folyt.

Az iskola pedagógusai mint szakmai vezetők

A fonyódi iskola oktató-nevelő munkájának színvonalát kifejezi, hogy az iskola pedagógusai közül többen – a megyei vagy a járási művelődésügyi osztály kinevezésével – az oktatásügy valamelyik területén szakmai vezetők is voltak:

Erdélyi Béla tanulmányi felügyelő (1950), oktató káder (1953)

Gál József orosznyelv-oktató káder (1953)

Siess János a járási tanács oktatási osztályán gazdasági felügyelő (1953–1955)

Bálint Géza matematika-fizika szakfelügyelő (1954–1957)

Soós Gézané járási tanulmányi felügyelő (1955–1956)

Hajba József testnevelés-segédszakfelügyelő (1956–1957)

Fáró József járási tanulmányi felügyelő (1953–1955), művelődési felügyelő (1955–1957)

Fáró Józsefné alsó tagozatos szakfelügyelő (1962–1971), megyei vezető szakfelügyelő (1969–1971)

Vida János magyar–történelem szakfelügyelő (1961–1972)

Félix Ferencné orosznyelv-szakfelügyelő (1968-tól)

Szóllósi József matematika–fizika szakfelügyelő (1968–1978), megyei vezető szakfelügyelő (1978-tól)

Molnár István járási népművelési felügyelő (1964–1966).

E könyv írója járási művelődési felügyelő, ill. művelődésügyi osztályvezető (1960–1974)

Az iskolai kulturális élet újjáélesztése

Különös és újszerű lett a községben, hogy az 1952–1960 között jött fiatal tanítók és tanárok, akik földműves-, vasutas- vagy iparoscsaládból származó első generációs értelmiségiek voltak, az iskolában új tartalmú minőségi nevelőmunkát is végeztek. Tanítói, tanári munkájukat igazi hivatásnak élték meg, és nemcsak az ismeretanyag korszerű módszerekkel történő oktatására fordítottak nagy gondot, hanem ehhez hozzákapcsolták a tanulók sokoldalú kulturális nevelését is.

Az iskolában ez a megteremtett kulturális munka azonban nem jelentett újdonságot a fonyódi iskolai életben. Már az elemi népiskolában is minden tanító, különösen Csutorás F. László, az iskolanővérek és Kenedi Zoltán foglalkozott a gyerekek kulturális nevelésével. Hazafias és vallásos verseket, énekeket, jeleneteket, egyszerű táncokat tanultak, és anyák napján, március 15-én, különösen karácsonykor a hagyományos pásztorjáték és karácsonyi énekek, élőképek bemutatásával rendszeresen műsort adtak. Ez az iskolai nevelés a háborúval elhalt, és ezt most, tíz évvel később a fiatal tanítók, tanárok újjáélesztették.

E könyv írója, mint ének szakos tanár, elsőként megalakította az iskolai nagy énekkart, ahol a legnagyobb feladat volt a tiszta hangzás, a dinamikus előadásmód elsajátíttatása, és rátérni a két-három szólamú művek tanulására. Ezt a munkát később Hajba Józsefné folytatta. Molnár István – ami igazi újdonságnak számított – táncsoportot szervezett, és autentikus néptáncot, táncjátékot, cigánytáncot és orosz táncot tanított éveken keresztül. Mindez kiegészült egy újabb műfajjal. Fáró Józsefné színjátszó csoportot szervezett, és a tanult színdarabokat önálló esteken mutatták be. Megtanulták és bemutatták a Csipkerózsika, a Hófehérke és Az égigérő fa című mesejátékokat. A Csipkerózsika-előadás dalait e könyv írója tanította, és az előadáson zongorán kísérte. A Hófehérke-előadás dalait Hajba József tanította be, és az előadáshoz kis zenekart szervezett felnőttekből, melyben hegedűs volt Albán Gizella, zongorista Schmidt-Kovács

Dezsőné. Ehhez kapcsolódott még Molnár István is, aki osztályával A Pál utcai fiúk c. színdarabot mutatta be. A színdarabok előadása az iskola összenyitható termében volt, a díszleteket Siess János festette.

Az énekkarra és a tánccsoportra nagy szükség volt, mert a községi vezetés elvárta, hogy az iskola műsort adjon a községi rendezvényeken is, amelyek tartalma az új rendszerben alapvetően megváltozott. Az egyházi ünnepek helyébe politikai ünnepek, április 4-én a felszabadulás, november 7-én a Nagy Októberi Szocialista Forradalom ünnepe lépett. De emellett voltak még más rendezvények (békenap, anyák napja, farsang) is. Az énekkarnak és a tánccsoportnak ezeken az ünnepeken rendszeresen szerepelnie kellett, ami egyben meghatározta műsorának tartalmát.

Ezek a csoportok azonban nemcsak a fonyódi ünnepeken szerepeltek, hanem – egyéni szereplőkkel, hangszeres szólistákkal, versmondókkal, énekesekkel kibővítvé – részt vettek a Járási Tanács V. B. Művelődésügyi Osztálya által Balatonbogláron rendezett Ifjúsági kulturális szemlén is, ahol előadásuk valamilyen műfajban mindig kapott díjat, oklevelet.

Hajba József amellet, hogy testnevelési szakkört vezetett, és különféle sportversenyekre vitte tanítványait, minden év végén látványos tornaünnepséget, koreografált tornabemutatót tartott a szülők, a lakosság előtt a sportpályán. Emellett azzal is részt vett a közéletben, hogy a futballcsapatban játszott, és az ifjúsági csapat edzője volt.

Iskolaépítés

Az iskolában a tanulólétszám és az osztálycsoportok számának megfelelően 1960-ig, jöllehet 1949. március 4-, 5-, 6- és 22–23-án az orkánszerű szélvihar a II. számú iskola tetejét tönkretette, és 197,60 Ft-ba került az újraépítése, megvolt a jól megépített és szinte új három, majd négy iskola. A tanulólétszám, ill. a tanulócsoprtok számának növekedése folytán később azonban nem volt már elég tanterem. 1961-től szinte minden évben már arról számol be az igazgató a községi vb-nek, hogy szükségtantermekben és több helyen folyik az oktatás.

E helyzet javítására 1961-re megyei beruházásból épült egy négy tantermes iskola a Szent István utca és a Hegyalja utca közötti 7877/4,5,6 hrsz. 2972 m²-es üres területen (Hegyalja utca 11.), ami lehetővé tette, hogy az Ady Endre utcából az osztályok átköltözhessenek.

A központi iskola 8-10 tanulócsoprtja is a tanulólétszám emelkedésével állandóan bővült, és itt sem volt elegendő tanterem. Emiatt 1959-ben két alsós osztály már délután tanult. Az októberi tanácsülésen Fáró József igazgató kérte a tanácsot, hogy a szomszédos Bihar-villát vásárolják meg, költöztessék ki a csirkekeltető állomást, és a tanács adja át iskola céljára. Parkjával még az iskola udvarát is lehetne bővíteni. Akkor Magyar Imre vb-elnök javaslatára csak az a döntés született, hogy az állomást áthelyeztetik paraszti községbe. Két év múlva megvették, s amikor már 15 tanulócsoprt volt, és három osztály részére még

mindig szükségtermet kellett igénybe venni, az épület egy részét és az udvart is megkapta használatra. Ez azt is jelentette, hogy ezzel már öt épületben folyt tanítás, ami nehezítette az irányítást, a nevelőkkel való kapcsolatot, az egységes nevelési feladatok megvalósítását.

Szükségsszerűvé vált az iskolák szétszórtságának megszüntetése és egy központi iskola kiépítése. Ennek megvalósítására csak akkor nyílt lehetőség, amikor 1967-ben a Hegyaljai utcai iskolát a pécsi Kesztyű és Bördíszmű Ktsz kétmillió forintért megvásárolta üzem céljára. A községi tanács vb 1969. február 7-i ülésén 2 millió 250 ezer Ft-ot különített el a központi iskola új szárnyának megépítésére. Ennek egyedi tervét – e könyv írójának és Fáró József igazgatónak személyes megrendelésére – 1968. júniusban Kovács István, a Zala Megyei Tervező Vállalat tervezőmérnöke készítette. A terv költsége 50 188 Ft volt. A kivitelezést az ekkor Fonyódon több építési munkát végző szombathelyi Vas Megyei Tanácsai Építőipari Vállalat végezte. Az építéssel az iskola kibővült nyolc tanteremmel, igazgatói irodával, nevelői szobával, szertárakkal, vizesblokkokkal és kazánházzal, központi fűtéssel. Ezzel az iskola – a régi és az új épület csatlakozási pontjában – új főbejáratot is kapott. Az iskola egy év alatt készült el, és építési költsége a szerződés szerint 3 108 884 Ft. Műszaki átadása 1969. augusztus 30-án volt, és két nap múlva, szeptember 1-jén – mivel akadályozó tényezőként hiánypótlási munkák nem voltak szükségesek – Borka Lajosné iskolai gondnok vezetésével, a szülői munkaközösség szervezésében megtörtént az avatása is.

Napközi otthon létesítése

Az iskolai oktató-nevelő munka 1953. január 1-jével új intézménnyel gazdagodott. A napközi otthonnal, amely nagy jelentőségű lett mind a dolgozó szülők, mind gyerekeik számára.

Jellemző volt, hogy a családokban mindkét szülő dolgozott, és délután, amikor a gyerekek tanítás után hazamentek, a szülők még nem voltak otthon. A gyerekek magukra maradtak, életüket, magatartásukat senki nem vigyázta, a másnapi tanítási órákra való felkészülésüket senki sem ellenőrizte vagy segítette. A létrehozott napközi otthon ezt a helyzetet jól megoldotta.

A napközi otthon célját és feladatait sokféleképpen fogalmazták meg, mégis a legfontosabb az volt, hogy gondoskodjon a felvett gyerekek őrzéséről, étkeztetéséről, otthont adjon, pótolja és kiegészítse a család nevelőtevékenységét, tanári-nevelői segítséget adjon a másnapi tanórai felkészítéshez, tanulmányi előmenetelük javulásához, biztosítsa a tanóra utáni kikapcsolódást, a kulturált szórakozást, a gyerekeket közösségi erkölcsi nevelésben részesítse.

A napközi 1953. január 1-jével indult 1 tanulócsoporttal, 43 tanulóval, és első vezetője Gál Józsefné tanítónő volt.

Működéséhez a tárgyi feltételek nem voltak ideálisak. Nem volt saját termük, és erre a célra az iskola udvarára nyíló, elkülönülő tantermet jelölték ki. Mivel a

napközi nemcsak nevelőfunkciót, hanem szociális feladatot is teljesített, étkeztetést is adott, ehhez konyhát és ebédlőt is kellett kialakítani. Helyiségek erre a célra sem voltak. Ezeket az iskola melletti (Erdélyi Béla tanárék által lakott) szolgálati lakás alagsorában alakították ki. És így üzemelt több mint tíz évig, amikor a szomszédban lévő két tantermes kisiskola alagsorába költöztették. Ez jobbnak ígérkezett, de nem lett végleges megoldás.

Az iskola az étkeztetéshez megkapta a minimálisan szükséges technikai létszámot, az egy szakácsnőt és az egy konyhalányt.

A felvett tanulók napi háromszori (tízórai, ebéd, uzsonna) étkezést kaptak, amelyet nagy gondossággal úgy állítottak össze, hogy feleljen meg a tanulók ízlésének, legyen egészséges, hogy biztosítsa testi fejlődésüket.

Az ellátásért a szülőknek szociális helyzetük alapján, havi keresetük és a gyerekek száma szerint térítési díjat kellett fizetni. A fizetendő napi térítési díj 1 Ft-nál kezdődött, de a nehéz szociális körülmények között élő vagy többgyermekes családok esetében térítésmentes volt, amit kérelem alapján a községi tanács végrehajtó bizottsága volt jogosult elbírálni.

A napközis munkának megtervezett programja volt. Ebéd után a gyerekek az étteremből nevelői felügyelettel a kijelölt termükbe mentek, ahol – a levegőzés, a pihentető sport- és társasjátékon túl – nevelői segítséggel készültek a másnapi órákra. Ahogy a feltételek lehetővé tették, elkészítették az írásbeli feladatokat, és a nevelőnek beszámoltak a szóbeli leckéből. És itt, a foglalkoztató teremben kapták meg az uzsonnát is.

A napköziben jelentős munkát fordítottak a tanulmányi eredmények elérésére. Eredményeképpen tanulmányi átlaguk általában megegyező mértékű volt az iskolai átlaggal, ami jó eredmény, hiszen a tanulók nagy részének eddigi tanulmányi eredménye – szociális helyzetükből adódóan – nem volt jó. A tanulás-hoz, a szabadidő kulturált eltöltéséhez a feltételek – ha szerényen is – a tanács fejlesztési támogatásával biztosítottak voltak.

Mivel ez a feladatkör sokféle oktatási-nevelési feladatot, nagy elfoglaltságot és felelősséget jelentett, a napközis nevelők a pedagógusi alapfizetésükhöz 100 Ft pótlékot kaptak, és az ebédet kedvezményes áron, 3,60 Ft-ért vehették igénybe.

Az étkezési lehetőséget és a kedvezményt csak a napközis csoportvezető kapta, de azok a nevelők, akik valamilyen módon részt vettek a napközis nevelőmunka segítségével, pl. sportfoglalkozást tartottak vagy korrepetáltak, és emiatt ebédelni sem tudtak hazamenni, azok nem. Ezt a helyzetet méltánytalanul tartva a nevelők az 1953. szeptemberi nevelőtestületi értekezleten panaszként szóvá tették, és kérték az étkezés térítés ellenébeni engedélyeztetését. A kérelmet a felügyeleti szervek jogosnak tartva engedélyezték, amiről aztán később jogszabály rendelkezett.

A napközi otthon jól töltötte be feladatát, és a szülők részéről egyre nagyobb lett az igény gyerekek felvételére. A csoportban már negyven fölötti volt a létszám, ami nehezítette az eredményes foglalkozást. Az iskolavezetés a folya-

matosan növekvő napközis igények kielégítésére tervszerű fejlesztéssel, csoport- és a hozzá szükséges nevelői állás igényének felterjesztésével gondoskodott, hogy további csoportok induljanak.

Eredményeként 1957. szeptemberben indult a második csoport, de 1964-ben már három csoport volt.

Osztálycsoport	Létszám	Csoportvezető nevelő
I–IV.	40	Molnár Istvánné
V–VI.	45	Petőfalvi György
VI–VIII.	42	Szóllósi József

A térítési díjat a 123/1961. (M.K. 9.) M. M. számú utasítás határozta meg.

Összefoglalóan és a teljesség ismertetése nélkül így alakult a rendszer: Az 1000–3000 Ft között kereső 1–3 gyermekes szülőknek napi 1,30 – 5 Ft. Az átlag napi térítési díj 3 Ft. A nyersanyagnorma 1962-ben 6 Ft (1,10 + 3,80 + 1,10), 1966-ban 7,10 Ft.

A napközi elhelyezése és állapota nem volt jó. A konyha, az ebédlő fala a rossz szigetelés folytán nedves, penészes lett. A bútortat elhasználódott, és a nem megoldott szennyvízelvezetés is sok gondot okozott. Mindezek ellenére a konyhát folyamatosan fejlesztették, gépesítették, és létszáma már négy személyre nőtt, mert egyre több igényt kellett kielégíteni. Már kétszáz személyre főztek, mert erről a konyháról szállították az ételt az óvodásoknak, de kaptak itt étkezést az öregek és még negyven gimnáziumi tanuló is.

Az engedélyezett külsősök térítési díjai 1967-ben: az öregek térítési díja 5,30 Ft (4,70 alapidj + 0,60 rezi), a pedagógusok 5,10-et (4,10 + 1) fizettek.

Ekkor már súlyos gondot jelentett a csoportok étkeztetése. Az ebédlő csak ötvennégy személyes volt, így a csoportoknak sok esetben valahol az udvarban, a kertben, a folyosón várakozniuk kellett. A napközit ebben az állapotában tovább tartani nem lehetett. A hatóság 1967. júniusban le is zárta. Sürgőssé vált egy új és jó megoldás. Erre a célra a kisiskola teljes igénybevételét választották. A községi tanács vb az 1969. február 7-i ülésén 119 700 Ft-ot biztosított erre a célra. A következő év februárja új konyhát építettek hozzá, és a tornaszobából ebédlőt alakítottak ki.

A napközis nevelői feladat nagyon nehéz volt. Sokirányú feladatot kellett ellátni. Segíteni a tanulókat a különböző tantárgyak tanulásában, a házi feladatok elkészítésében, megszervezni a délutáni sportolást, a kulturális munkát, a szórakozást, esetleg még részt is venni benne, és mindezek során elvégezni a munkára, a közösségi magatartásra, az egészséges életre való nevelési feladatokat. És mindezek túl még a napközi pénzügyeit is ők intézték. Mivel nem volt gazdasági vezető, nekik kellett beszédni a térítési díjakat, ezt feladni postán a tanácsnak, de ők vezették a konyhát is. A szervezési pótlék a 100, 160 Ft után 240 Ft-ra emelkedett. Tovább nehezítette munkájukat, hogy az élelmiszer-ellátás sokszor nem volt megfelelő. Nem lehetett kapni igény szerinti árut, vagy ha volt, akkor meg nem jutott rá elegendő pénz.

E rendkívül sok munka miatt a napközis beosztást a pedagógusok önként nem is vállalták. Legtöbbjük érzelmvilágában a napközis nevelői beosztásnak nem volt rangja. Emiatt a csoportvezetők sűrűn változtak. De volt idő, amikor az iskola nem is kapott a csoporthoz létszámot, és így az is előfordult, hogy a három csoport vezetői közül ketten még osztályban is tanítottak.

Napközis nevelő volt az első időkben Gál Józsefné után Árkossy Enikő, Siess János, id. Lantos János, Petőfalvi György. De ezt a munkát hosszú ideig Soós Gézané látta el igen nagy gondossággal, felelősséggel és a szülők legnagyobb megelégedettségére.

Továbbképző iskola bevezetése

Az oktatásügy továbbfejlesztésére született 1961. évi III. törvény új intézmény létrehozását követelte az iskolától. A törvény 16 évre emelte a tankötelezettséget, és előírta, hogy az iskolai oktatásnak szorosabb kapcsolatban kell állnia a termelőmunkával. A tovább nem tanuló és munkaviszonyt sem létesített tanulók részére kétéves továbbképző iskolát kell létrehozni, mellyel elő kell készíteni az általános és kötelező középfokú oktatás feltételeit.

Mivel ilyen esetek a fonyódi iskolában is adódtak, ezért létre kellett hozni – a település jellegének megfelelően – a mezőgazdasági továbbképző iskolát. Vezetésével Fáró József igazgató Bálint Lehelt bízta meg.

A tanulók száma az 1961/62. tanévben 17 volt, közülük kettő a fiú. A következő, az 1962/63. tanévben a létszám 12 volt, ahol minden tanuló új volt, és mind leány.

A tanév novembertől márciusig tartott, és az oktatás minden héten két napon, hétfőn és csütörtökön délután volt három-három órában. Három tantárgyat tanultak. Az egyik napon 1 magyar- és 2 mezőgazdaságiismeretek-, a második napon 1 számtan- és 2 mezőgazdaságiismeretek-óra volt. Ezekből a tantárgyakból bizonyítványban osztályzatot is kaptak. A magyart Bálint Lehel, a számtant Szöllősi József, a mezőgazdasági ismereteket Gál Ilona és E. Józsefné tanította.

E két tanév után azonban nem volt már beiskolázandó tanuló, és ekkor a továbbképző iskola megszűnt.

A gimnázium megszületése

Igények, előzmények

Az 1950-ben létrehozott fonyódi járásban nem volt középiskola. Nem lehetett, hiszen nem volt egyetlen városa sem, ahová eddig valamilyent is telepíthettek volna. De Fonyódnak már, miután járási székhely lett, és lakosságában gyorsan növekedett, nagy igénye lett gimnáziumra. Ezt hivatalosan a községi tanács végrehajtó bizottsága már az 1953. december 8-i ülésén tárgyalta Nagy Gyula vb-titkár előterjesztésében. A testület ekkor csak arról határozott, hogy Fonyódnak igénye van a gimnáziumra, és a testületnek az erről szóló határozatát fel kell terjeszteni a felsőbb vezetésnek. Ami aztán meg is történt.

A gimnázium iránti vágy azonban ugyanígy jelentkezett a járás másik nagy települése, Balatonboglár részéről is. Aztán éveken keresztül folyt a vita a különböző fórumokon, a párt- és állami vezetőkkel való tanácskozásokon, még rádióriportokban is, miért kapja meg Balatonboglár, és miért Fonyód.

A megyei művelődésügyi osztály távlati gimnáziumi fejlesztési tervében Fonyód szerepelt. Mivel ezt a megyei vb még nem tárgyalta, nem volt ebben döntés, és még folyt a vita, ezért a gimnázium létesítésére vonatkozó igényt az osztály a minisztériumba nem is terjesztette fel.

Ebben az első érdemi lépés csak évek múlva, 1957-ben történt meg, amikor a megyei osztály a 38175/1957. számú ügyiratban november 19-i keltezéssel Francsi (Mihály) előadó intézkedésében és Magyar Sándor iskolai csoportvezető aláírásával, november 25-i jelentési kötelezettséggel az alábbi körlevelet küldte ki a fonyódi járási iskolák igazgatóinak:

„A fonyódi járásban, ha esetleg a beiskolázási követelmények fennállnak, ha lehetőség nyílik, akkor tájgimnázium szervezésére teszek javaslatot. A szervezéshez a következő adatok szükségesek:

1. Jelenleg a községből hány gyermek tanul más helységben lévő középiskolában

2. Abban az esetben, ha gimnázium lenne Fonyódon vagy Bogláron – megfelelő közlekedési eszköz esetén –, hány gyermek menne a gimnázium első osztályába 1959 őszén”

A felmérő levélből kitűnik, hogy a megyei osztályon – feltehetően a folyó vita miatt – még mindig nem volt döntés, hogy az Fonyódon vagy Balatonbogláron legyen. Ugyanakkor érdekessége a körlevélnek, hogy a tárgyat így jelölték meg: „Gimnázium szervezése Fonyódon”.

Indulásának időpontját eszerint a megyei osztály 1959-re tervezte, de erre az időpontra, sőt utána még évekig sem történt semmilyen döntés, semmilyen intézkedés. Mindkét község vezetői részéről folyt a harc a minisztériumi és megyei vezetőkkel. Balatonboglárnak ebben nagy erősséget adott kertészeti, szőlő- és borgazdasága, és vezetőinek tekintélye, meg a megye által már itt létesített (járási beiskolázású) ipariskola.

Fonyódra telepítéséért ugyanakkor a járás vezetői, Bagó Gyula, a járási tanács vb-elnöke, Szokola Károlyné járási vb-titkár, Frankberger Mihály MSZMP járási agit.-prop. vezető és e könyv írója mint művelődésügyi osztályvezető ettől objektívebb, meggyőzőbb lobbiharcot folytattak megyei értekezleteken és a megyei vezetőkkel való személyes találkozásokon.

Fonyód mellett erős érvek szóltak. Először is a község státusza, hogy járási székhely, amit minden vonatkozásban fejleszteni kell, és nem lehet középiskola nélkül. Emellett közlekedési csomópont, amely autóbusszal és vonattal biztosítani tudja a járás minden községéből a tanulók részére a bejárási lehetőséget. A gimnázium ezzel nemcsak a Balaton-parti értelmiségi, alkalmazotti és iparoscsaládok gyerekei számára lesz elérhető, hanem a kaposvári vasút menti községek (Osztopán, Pamuk, Somogyvár, Öreglak, Lengyeltóti) munkás- és parasztsaládáinak gyerekei számára is.

A fonyódi községi és járási vezetők tudatosan készültek a gimnázium létesítésére, és hogy Balatonboglárral szemben előnyt szerezzenek, kiválasztották annak helyét. Erre a célra a község sándortelepi központjában, az autóbusz-pályaudvarral és a vasútállomással szemben, attól száz méterre, a Hunyadi János utcában, a községi tanács tulajdonában lévő 8116/1 hrsz. 6833 m²-es ingatlant, az akkori piacteret szemelték ki. Ezt egy felterjesztésben bejelentették a megyének, és megtekintésére felkérték a tervosztályt.

A felajánlott építési terület hivatalos bejárását 1960. március 2-án az építésben illetékes szakhatóságok képviselői meg is tartották, és többségi döntéssel gimnázium építésére alkalmasnak minősítették. Az esemény azt jelezte, hogy informálisan már megtörtént a döntés, és Fonyód mellett.

A döntés

A döntést végül az 1961. évi III. törvény követelte meg, amely felemelte a tankötelezettségi korhatárt 16 éves korra, és célul tűzte ki a tovább tanulók számának növelését és az általános középfokú végzettséget. A törvény így fogalmazta meg:

„Növeljük mind az iskolások, mind a termelőmunkájuk megszakítása nélkül tovább tanulók létszámát, és így fokozatosan készítsük elő az általános és kötelező középfokú oktatás megvalósításának feltételeit.”

Ennek végrehajtására pedig gimnáziumokat kellett létesíteni. A megyei vb ekkor gyorsan határozott, mely járási székhelyek vagy mely nagyobb községek kapjanak gimnáziumot. A Fonyód vagy Balatonboglár kérdésben a döntést végül a megyei végrehajtó bizottság az 1961. augusztus 1-jei ülésén hozta meg, és a 254/1961. vb-számú határozatban fogalmazta meg:

„A vb elfogadja a művelődésügyi osztály előterjesztését, hogy a fonyódi és a barcsi gimnáziumot be kell indítani. Határidő: azonnal. Felelős: Dr. Némethi László elnökhelyettes és Horváth László osztályvezető.”

Ez a határozat a megyei művelődésügyi osztályt végérvényesen elkötelezte, hogy a gimnázium Fonyódon legyen. Az osztály e döntést felterjesztette a Művelődésügyi Minisztériumba, ahonnan az alábbi válasz érkezett:

„Értesítem, hogy javaslata alapján az 1961/962. tanévtől kezdődően Fonyódon és Barcson általános gimnáziumot létesíthet.

1. Átmenetileg mind a két községben közös igazgatással az általános iskolában helyezze el a gimnáziumi osztályokat.

2. Fonyódon évente 2, Barcson pedig évente 1 koedukált osztályt nyithat.

3. Az osztálynyitáshoz szükséges személyi és dologi fedezetet megyei keretből kell biztosítani, és osztályok nyitása létszám- és póthiteligénnyel nem járhat.

4. A fonyódi két első osztály indításához szükséges osztálykeretet a 13.831/1961. II. számú utasítás mellékletében közölt tanulócsoporthoz keret lebontásáról a pénzügyi főosztály útján intézkedtem.

A szervezéssel kapcsolatos intézkedésekről és azok eredményéről 1961. augusztus 25-ig tegyen jelentést a Középfokú Oktatási Főosztály Szervezési Osztályának.

Budapest, 1961. augusztus 14. Ilku Pál s. k. miniszterhelyettes”

E minisztériumi engedéllyel 1961. augusztus 14-e után már sor kerülhetett Fonyódon a gimnázium létesítésére, a tanulók beiskolázására.

Az intézkedések felgyorsultak. B. Major (Piroska) előadó által a 24183-2/ számú ügyiraton talált feljegyzés szerint az osztály ezt a válaszjelentést küldte:

„T.: Fonyódi és barcsi gimnáziumok létesítéséről jelentés. Hiv. sz.: 14423/1961. II.MM.sz.r. M. 1. pl. 61. aug. 23.

Fonyódon és Barcson az engedélyezett gimnáziumok szervezése megtörtént, mindkét iskola körzete ki van jelölve. A beiskolázások mindkét iskolában befejeződtek.

Az új gimnáziumokat a helyi általános iskolákkal közös igazgatás alá helyeztük átmenetileg. Tanárait a csekély osztálylétszámok miatt az ált. iskola legjobb tanáraiból válogattuk össze, akik gimnáziumi óráik mellett kötelező óraszámuk erejéig az ált. iskolában is tanítanak továbbra is a gimnázium fejlesztéséig.

Fonyódon a gimnáziumban jelenleg 2 középiskolai képesítésű tanár tanít (magyar–orosz és matematika, Barcson pedig 4 (magyar–történelem–német–matematika és testnevelés).

A vezetőknek a szükséges útmutatásokat a Megyei Művelődésügyi Osztály megadta, a szükséges írásos dokumentációt is biztosította számukra. Mindkét helyen gondoskodtunk a KISZ-munka beindításáról is.

Fonyódon menzát és tanulószobát is biztosítottunk a rendelkezésre álló keretből, Barcson pedig most mérjük fel az igényeket, és ha felmerül, a menzát a számunkra engedélyezett összmegyei keretből fogjuk biztosítani.

Mindkét helyen a Járási Tanáccsal megbeszélve ált. iskolai teremben helyeztük el a gimnáziumi osztályokat az általános iskola érdekeinek figyelembevételével.

A szükséges termeket tudjuk biztosítani az új épületek megépítéséig.

A létszámot és pénzszükségletet a rendelkezésre álló keretből biztosítottuk.

Kaposvár, 1961. aug. 22.

Kapja: Művelődésügyi Minisztérium Középfokú Oktatási Főosztálya, Budapest, V. Szalay u. 10–14. sz.”

A gimnázium létesítése Fonyód művelődéstörténetének a legkiemelkedőbb eseménye.

A gimnázium indulása, a beiskolázás

Mivel a gimnázium részére nem volt önálló épület, és hogy az oktatás szeptemberben megkezdődhessen, a járási vezetés az általános iskolával együttműködve úgy döntött, hogy amíg az új gimnázium nem épül fel, addig a sándortelepi, Hegyalja utcai új négy tantermes általános iskola ad két osztálytermet az induló két osztály részére. Ezzel ugyan adódtak kisebb nehézségek, mert ez az iskola a vasútállomástól messzebb volt, az utca sem volt még kiépítve, és esős napokon a sár miatt a Szent István utca felől kellett járni, mégis mindezek ellenére az átmenetre megfelelő megoldás volt.

A gimnázium I. osztálya ebben az iskolában indult 1961 szeptemberében két tanulócsoporttal, a 18 településről beiratkozott 98 tanulóval.

Az induló osztályok és összetétele:

	I/A osztály	I/B osztály	Összesen
	Humán tagozat	Reál tagozat	
Osztályfőnök	Fábián Jánosné	Szerdahelyi Imre	
Tanulólétszám	48	50	98
Ebből leány	29	24	53

A tanulók település szerint megoszlása

Fonyód	12	6	18
Balatonboglár	12	4	16
Lengyeltóti	3	12	15
Balatonlelle	5	5	10
Öreglak	5	4	9
Balatonfenyves	3	5	8
Somogyvár	1	6	7
Buzsák	2	1	3
Ordacsehi	2	–	2
Balatonberény	1	1	2
Balatonszentgyörgy	1	–	1
Somogyvámos	1	–	1
Szőlősgyörök	–	1	1
Balatonkeresztúr	–	1	1
Balatonszemes	–	1	1
Somhegy	–	1	1
Pamuk	–	1	1
Osztopán	–	1	1

A politika fontos elve volt az osztályszemlélet, ezért ezt is vizsgálni és jelenteni kellett. Ez több esetben nem volt egyszerű, mert a foglalkozási, a képesítési és a beosztási viszonyok bonyolultak voltak. Pl. a származásban minek kell minősíteni a mezőgazdaságban dolgozók közül azt, aki magángazdálkodónál, a tsz-ben vagy állami gazdaságban van alkalmazva?

A tanulók megoszlása (elégge meghatározóan az apa foglalkozása után) származási kategorizálás szerint:

	I/A osztály	I/B osztály	Összesen	Arány
Munkás	17	19	36	36,7%
Paraszt (már tsz-tag)	9	12	21	21,4%
Értelmiségi	2	2	4	4,1%
Alkalmazott	19	10	29	29,6%
Egyéb	1	6	7	7,2%
Osztályidegen	–	1	1	1,0%

Már a következő, az 1962/63. tanévben a tagozódásban is változtatás történt. Az új I. osztály a család szociális helyzete szerint:

Osztály	Munkás	Paraszt	Egyéb	Összesen
I.	34	31	69	134
Arány	25,4%	23,1%	51,5%	
A kategorizálás változása után				
II.	29	18	45	92
Arány	31,5%	19,6%	48,9%	

A tanulók értéknek tartották a gimnáziumi továbbtanulási lehetőségüket, és szerették az iskolát. Erre utal, hogy a vonattal bejáró tanulók rendezett sorokban vonultak az iskolába, a fiúknak maguk által tervezett jelvényes egyensapjuk volt, a leányok kék iskolaköpenyt viseltek.

Az első tanévben a klasszikus tantárgyak voltak két idegen nyelv (orosz és német) oktatásával. A tanulók év végén a magatartással együtt 11 osztályzatot kaptak.

Az 1962/63. tanévtől újabb tantárgyként belépett a gyakorlati oktatás, a műszaki rajz tanítása, a nyelvtanítás meg bővült a latin, az angol és a francia nyelv bevezetésével.

A gimnázium felépítése

A beindulással egy időben a megyei vezetés intézkedett abban is, hogy a létesített új gimnáziumnak legyen új épülete. A tervosztály Bálint József osztályvezető aláírásával 1961. november 11-én kelt 8228-1/1961. számú levelében megrendelte a gimnázium tervének elkészítését a Somogy Megyei Tanácsi Tervező Irodánál. A megbízás nyolc tanulócsoportos típusgimnázium építé-

sére, annak fonyódi (külső víz-, villany-, csatornabekötés, kerítés) adaptálásra szőlt. Építésére a kaposvári székhelyű Somogy Megyei Állami Építőipari Vállalat kapott megbízást.

A gimnázium két év múlva, 1963 nyarára még nem készült el teljesen, de a szeptemberi tanévkezdés sürgetően követelte a tanterem használatba vételét. A megyei tervosztály szeptember 4-ére összehívta a hatóságokat, és a bejárással megtörtént csak a tanterem műszaki átadása-átvétele. Így már az új gimnáziumi épületben kezdődött a tanév. A további részlegek, a konyha, a tornaterem átadás-átvétele későbbre maradt.

A nyolc tantermes gimnázium építésének tervét közben – második ütemként – további négy tanterem építésével módosították, és a bővítés engedélyezési eljárását 1963. november 3-án a megyei tervosztály megkezdte. A Somogy Megyei Beruházási Vállalat irányításával épített bővítmény átadása-átvétele újabb két év múlva, 1965. július 1-jével történt meg.

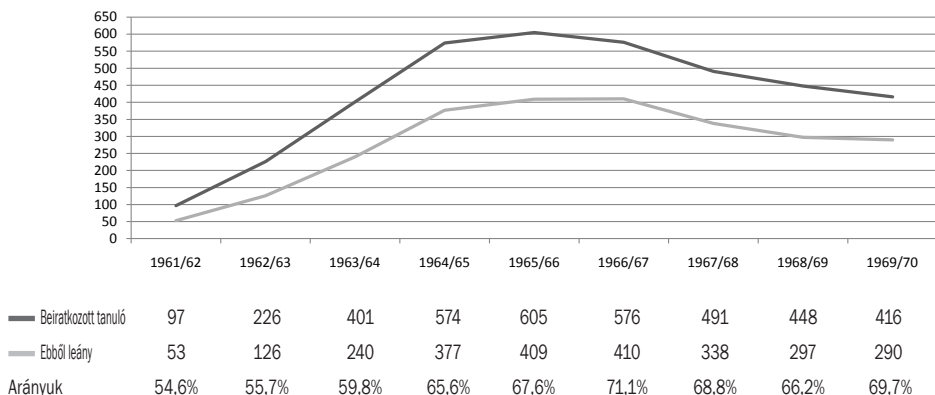
A tanulólétszám alakulása

A járás általános iskoláiban végzett tanulók részéről nagy lett az igény a gimnáziumi felvételre. Következésképpen az I. osztályba beiratkozott tanulók száma a következő tanévekben jelentősen felfutott, majd csökkenni kezdett.

	1962/63	1963/64	1964/65	1965/66	1966/67	1967/68	1968/69	1969/70
I. osztályos	134	175	187	167	130	110	144	125

Az iskola népszerűségét és elismert értékét mutatja, hogy a gimnázium létszáma a négy év alatt a hatszorosára nőtt. A csúcspont az 1965/66. tanév volt, majd fokozatos csökkenés következett. A gimnázium különösen a leányok között volt népszerű. Arányuk magas volt, és ez folyamatosan emelkedett hat éven keresztül.

A tanulószám alakulása:

Az oktatás feltételeinek megteremtése

A gimnáziumba az általános iskolákból a legjobb tanulók jelentkeztek. Felvételnél a tanulmányi átlag 4,5 körüli volt. A gimnázium már a kezdetkor azt tűzte ki célul, hogy mind az oktató-, mind a nevelőmunkája magas színvonalú és sokoldalú, hogy elismert és keresett legyen. Ennek megvalósítása érdekében jól megtervezetten törekedtek a feltételek megteremtésére.

Hogy megmentsen tanulókat a kimaradástól, és segítse őket tanulmányaikban – hiszen az 540 tanulóból 450 volt a bejáró (83%), és azok fele fizikai dolgozók gyereke volt –, részükre tanulószobát szerveztek. Hatására az eredmények jelentősen javultak. A tanulók ezt felismerve egyre többen szerettek volna ebben a tanulási formában részt venni. Az 1965/66. tanévben 499 volt a bejáró, és 310 tanuló vehette igénybe a tanulószobát. Az 1967/68. tanévre már akkora igény jelentkezett, hogy az iskola 1967. augusztus 26-án hét tanulószobai csoport iránti kérelmét jelentette be. A megyei osztály csak négy csoportot engedélyezett. És – az 1968. augusztus 2-án kelt levelében – ugyanennyit a következő tanévre is.

Az oktató-nevelő munka gazdagítása és színvonalának növelése érdekében újabb és újabb feltételeket támasztottak. Nagy gonddal fejlesztették a fizikai, a kémiai és a biológiai szertárt, és – a kiemelt nyelvi oktatás magas szintre emeléséhez – nagy szervezőmunkával, társadalmi támogatással létrehozták az idegen nyelvi laboratóriumot. Ezzel azonos időben folyamatosan kezdték kiépíteni az iskolai könyvtárat is. Az 1963-ban meglévő 120 kötet 1968-ra 667 kötetre gyarapodott.

Mivel a tanulók nagy része bejáró volt, igényelték az étkezést. Már az első évben 193-an kértek menzai ellátást. A keret 150 volt. (A tanárok és a kisegítő dolgozók itt üzemi étkezést nem kaphattak. Később, 1967. február 28-án a járási vb-elnök a kérelmező 28 személy részére már engedélyezte.)

Az oktatás-nevelés tartalmának kialakítása

Önkényesen kiemelve az első évek sorából az 1963/64. tanévet, amikor már hároméves volt a gimnázium, ilyen volt a tanulók tanulmányi eredménye:

Osztály	Tanuló	Tanulmányi átlag	Osztály	Tanuló	Tanulmányi átlag	Osztály	Tanuló	Tanulmányi átlag
I/A	39	3,7	II/A	42	3,3	III/A	50	3,6
I/B	44	3,7	II/B	42	3,36	III/B	50	3,5
I/C	43	3,0	II/C	43	3,34			
I/D	48	3,3						
Létszám:	174			127	3,3		100	3,55

A gimnázium összes tanulója: 401. Tanulmányi átlaga: 3,4 (közepes)

Az új, a magasabb követelményeket támasztó középiskolában – az eltérő színvonalú általános iskolák után – a tanulási eredményekben szóródás, általában visszaesés következett be. Az évek azt is kimutatták, hogy a jó eredmények elérésében komoly visszahúzó erő a bejárás. A tanulóknak hazaérkezésük után kevés idejük marad otthon a tanulásra, emiatt gyengébb a tanulmányi eredmény.

A jellemzésre kiemelt néhány tanévben ez volt a bukások száma és aránya:

Tanév	Vizsgázott	1 tárgyból	2 tárgyból	Osztályismétlésre	Összesen	Arány
		b u k o t t				%
1962/63	226		nincs adat		4	1,7
1963/64	400		„		12	3,0
1965/66	583	19	14	13	46	7,9
1966/67	559	43	12	15	70	12,5
1967/68	416	21	27	20	68	16,3
1969/70	388	24	3	1	28	7,2

A tanulólétszám megtartása, a lemorzsolódás elleni harc tudatos nevelési és szociális feladata volt az iskolának. Ennek ellenére a négy év alatt – az elköltözésen és az iskolaváltoztatáson túl – eléggé meghatározó módon a bejárési és tanulási nehézségek miatt sokan kimaradtak, és számuk évről évre fokozatosan növekedett.

Az I. osztályba beiratkozott tanulók létszáma érettségi vizsgájuk idejére (az érkezettekkel együtt) az első öt évben így változott:

	I.	II.	III.	IV.	Lemorzsolódott	Arány
1961–1965	97	92	98	99	–	–
1962–1966	134	128	124	117	17	12,6%
1963–1967	175	164	152	136	39	22,1%
1964–1968	187	169	158	142	45	24,0%
1965–1969	167	152	132	118	49	29,3%
1966–1970	130	107	82	76	54	41,5%

A gimnázium fő céljának tekintette a magas színvonalú oktatás megvalósítása mellett a tanulók sokoldalú nevelését. Mindezek megvalósítását hamar meg is tudta kezdeni, mert már elsőkként olyan tanárok érkeztek, akiknek ugyanez benne volt a hivatástudatukban.

Az oktatás és a nevelés összhangjának megteremtésben az első nagy esemény és eredmény a gimnázium életében, ami rövid idő alatt országos hírűvé tette, a Göndöcz István által 1963-ban megszervezett és 93 tanulóval létrehozott ifjúsági szövetkezet. Ezzel az volt a célja az iskolának, hogy az iskolai nevelést teljesebbé tegye a termelőmunkával. A tanulók a községi tanácstól kapott Spiegli-dombi 3,5 holdnyi földön szőlőt telepítettek. Munkájuk nyomán 1967-ben már szüreteltek is. Ez kitűnő bizonyíték arra, hogy a tanulást valóban össze

lehet kapcsolni a termelőmunkával, ami nemcsak jó oktatási, nevelési, erkölcsi, de gazdasági eredményeket is hoz. A megtermelt pénzt többek között országjárásra és külföldi kirándulásra fordították.

Ugyanilyen céltudatos szervezés volt ugyancsak Göndöcz István részéről az iskolai kirándulások mellett a természetjáró szakosztály létrehozása, melynek programjaiban, a hangulatos táborozásban – tanárok és osztályfőnökök vezetésével – évről évre egyre több tanuló vett részt. Jártak a Mátrában, a Dunakanyarban, az országos Kék túra útvonalán, Kőszeg környékén. A táborozások során megismerték az ország különféle tájait, annak természeti szépségeit, történelmi múltját, a múzeumokat és az ott élő embereket. A sok kirándulás mellett részt vettek az ODOT táboraiban is, amelynek versenyében jó eredményeket értek el. Pl. 1966-ban Krizmanics Ágnes csapata az akadályversenyen országos első helyen végzett. Emellett számos helyezést értek el a tájékoztatósi futók a megyei versenyeken.

A sportélet megteremtésére Harmath Gyula testnevelő tanár vezetésével 1964. október 6-án megalakították a gimnáziumi sportkört. A sok kezdeti nehézséget, a hagyománytalanságot leküzdve már az első két-három évben jó eredményeket értek el. 1965-ben a középiskolák megyei kézilabda-bajnokságát a leánycsapat nyerte, és a szekszárdi területi versenyen III. helyezést értek el. Közben megszervezték a kosárlabdacsapatot is, s már a kezdő évben a megyei bajnokságban a lányok másodikká, a fiúk harmadikká lettek. A későbbi években folytatódtak az eredmények több sportágban és gazdagon a diák-versenysportban.

A tudatos szervezés folytán folyamatosan bővült az oktatás tartalma. Az 1963/64. tanévben négy (irodalom, orosz, matematika, mezőgazdasági) szakkört szerveztek. Bevezették a gyakorlati oktatást. Az I–II. osztályosok közül 84-en a 2231. számú Növénytermelő és -hajtató és 174-en a 2232. számú Gyümölcstermelő és -hajtató szakmát tanulták. És volt 45 I. osztályosnak idegenforgalom. Később, az 1968/69. tanévben a 137/1968. M. M. számú utasítás alapján a megyei művelődésügyi osztálynak a 13195-2/1968. számú, szeptember 10-i levelében foglalt utasítására pedig bevezették az I. osztályban (4 órában) az 5 + 1 rendszerű politechnikai oktatást. Az 1967/68. tanévben tovább bővült a tanterv. Heti kétórás rendszerben bekerült az oktatásba a kémia, a motorkerékpár- és traktorszerelés, a gyakorlati munka, a háztartás és a kézimunkaszakkör.

De bővült az oktatás orosz–francia tagozattal is. Létrehozására a javaslat már az 1966. december 9-i járási tanácsi végrehajtó bizottsági ülésen elhangzott. Itt Tari János megyei osztályvezető-helyettes felszólalásában szükségesnek tartotta ezzel gazdagítani a gimnáziumi oktatást. És ez mint feladat bekerült a 266/1966. (XII. 9.) számú vb-határozatba. Hogy a tagozat eredményesen működjön, az igazgató egy év után kért egy orosz–német és egy orosz–francia szakos tanárra keretet.

A tanulóknak és tanároknak ugyanakkor egyaránt igényük volt, hogy az oktatás minőségi fejlesztésén túl alakuljon ki az iskolában tanórán kívüli

kulturális élet is. Író-olvasó találkozót szerveztek. Előadást tartott 1964. novemberben Tatay Sándor író a novelláról, Takáts Gyula költő a költészetről. Aztán Göndöcz István megszervezte a színjátszó csoportot. Előadták pl. Paul Vandenberghe Fiúk, lányok, kutyák c. vígjátékát, de a legnagyobb siker Kemény Egon – Ignác Rózsa – Soós László Hatvani diákjai c. daljátékának előadása volt, melynek főszerepét maga Göndöcz István játszotta. A zongorakísérő a III. osztályos Mátraházi Zita volt. A darabot sok községben, Látványban, Balatonlellén, Balatonberényben, Hácson, Kéthelyen is előadták. És a kulturális tevékenység folyamatosan gazdagodott. Göndöcz István, kihasználva a helyzetet, hogy osztályába öt buzsáki leány járt, belőlük táncs csoportot alakított. Ezt folytatta később Fertői Pál a nagy iskolai néptáncs csoport, Bakonyi Károly a népi zenekar és Tengerdi Győző (Balatonkeresztúr) az iskolai nagy énekkar szervezésével és vezetésével. Színvonalukra jellemző, hogy minden csoport kiváló eredményt ért el a különböző diákversenyeken.

A világnézet alakításában szerepet biztosítottak a hitoktatásnak is. Amelyik tanévben a szülők kérték, megteremtették annak minden feltételét, de igény hiánya miatt nem lett jellemző. Pl. az 1962/63. tanévben 48 I. és 46 II. osztályos tanuló járt hittanra.

Különös és jelentős esemény volt az egész megyében, hogy az új gimnáziumok névadót választottak. A nevet általában a magyar nemzet nagyjainak sorából választották, s úgy, hogy a választott személye, munkája kapcsolódjon a településhez, vagy szellemisége összhangban legyen a gimnázium nevelőmunkájával.

A gimnázium tanárai és tanulói, vezetői is célul tűzték a névadást. A járás vezetőivel való tanácskozáson a Magyar Tanácsköztársaság személyiségei közül hármat választottak ki. A közös döntés alapján Horváth László igazgató – Kittlinger Géza, Balassa Béla és dr. Bagó Gyula aláírásával – 1968. november 20-án keltezett 356/1968. számú felterjesztésében dr. Münnich Ferenc, Latinca Sándor és Karikás Frigyes neve szerepelt. A felterjesztésre a megyei tanács vb a 41/1969. (II. 18.) vb-számú határozatával a Karikás Frigyes név viselését engedélyezte.

A névadóünnepség 1969. március 21-én volt. Az iskola neve és címe e naptól: Karikás Frigyes Gimnázium, Fonyód, Hunyadi J. utca 3/B.

Kapcsolat a szülőkkel

Minden oktatási dokumentum tartalmazta, hogy az eredményes tanulás és az egységes nevelés érdekében nagyon fontos, hogy a pedagógusok együttműködjenek a szülőkkel.

Ebből a célból megalakították a szülői választmányt. Az első választmány nem ismert, de 1968. október 18-án volt egy választmányi ülés, amelyen új elnököt nem választottak, hanem a korábban megválasztott elnököt, Völgyesi Jánosnét (Öreglak) erősítették meg tisztségében. Mivel személye iránt nagy bi-

zalommal voltak, a választmány újonnan megválasztott tagjai, Szomorú István (Fonyód), Maitz Jánosné (Somogyvár), Parti Ferencné (Balatonlelle), Magda Endréne (Ordacsehi, Fonyód), Görbe Zoltán (Fonyód) támogatásukról biztosították.

A szülőkkal való együttműködés megteremtésének legjobban szorgalmazott formája a családlátogatás volt. Ezzel minden nevelő egyetértett, hiszen tudta, hogy helyben, a családban lehet jól megbeszélni a gyerek iskolai magatartását, tanulását, az ezzel kapcsolatos közös feladatokat. Ugyanakkor itt kapnak hiteles képet arról, hogy a tanuló milyen körülmények között él. Ennek ellenére a családlátogatás a pedagógusok részéről mégsem volt kedvelt. Felvetődött bennük: mit találnak a családnál? Békességet, békétlenséget, rendet, rendetlenséget, jómódot, szegénységet? Egyáltalán, hogyan fogadják a családok a látogatást? Bizalommal, bizalmatlansággal? A családok nem lesznek-e gyanakvóak, nem jelenik-e meg bennük a félelem, hogy a látottakat a pedagógusok majd hogyan értékelik, esetleg mit mesélnek el másoknak róluk? E belső vívódások miatt a pedagógusok nem szívesen mentek családot látogatni. De mentek, mert kötelező volt, amiről aztán be is kellett számolniuk.

A családlátogatást fontosnak tartotta a járási vb is. Az 1966. december 9-i ülésén, amikor a gimnázium oktató-nevelő munkáját tárgyalta, ezt követelményként meg is határozta. Negyed év után a gimnázium igazgatója írásban arról számolt be, hogy az ülés óta a pedagógusok 150 családot látogattak meg, melynek tapasztalatai azt mutatták, hogy a szülők örültek a tanári látogatásnak.

A gimnázium a családlátogatás és az iskolai szülői értekezletek mellett bevezette a területi kihelyezett szülői értekezleteket, amelyeket a helyi általános iskolában tartottak meg. A járást célszerűen, aszerint, hogy honnan hány tanuló járt a gimnáziumba, területekre osztották, hogy ezekre az értekezletekre a szülők könnyen eljussanak. Ilyen kihelyezett szülői értekezletet tartott pl. 1967. december 23-án Balatonlellén Göndöcz István, január 6-án Balatonkeresztúron Bálint Lehel, Balatonszentgyörgyön Bakonyi Károly, Lengyeltótiiban Pánczél Tibor és Balatonbogláron dr. Havranek László.

Az első érettségi vizsgák

Az első, az 1961/62. tanévben beiratkozott tanulók az 1964/65. tanévben érettségiztek, és a következő években az érettségizők száma így alakult:

Tanév	1964/65	1965/66	1966/67	1967/68	1968/69	1969/70
Érettségiző	96	116	136	141	118	76
Ebből fonyódi	18	22	34	17		
Arány	18,1%	18,8%	25,0%	11,9%		

Ezekben a tanévekben összesen 489-en érettségiztek, és közülük 91 volt a fonyódi. A tanulók 18,6%-a.

Az érettségi vizsgák eredményei:

	1964/65	1965/66	1966/67	1967/68	1968/69	1969/70
Jeles	adathiány	13 11,2%	21 15,4%	21 14,4%	15 12,7%	16 21,0%
Jó	„	30 25,8%	25 18,3%	25 17,7%	25 21,2%	24 31,5%
Közepes	„	26	39	34	31	20
Megfelelt	„	32	40	41	40	12
Elégtelen	6 6,2%	15 12,9%	11 8,0%	20 14,1%	7 5,9%	4 5,2%

A tanulmányi átlagok a 3,2–2,6 közötti tartományban mozogtak.

Továbbtanulás, felsőfokú intézményekbe való jelentkezés

Az első érettségi vizsgák tanulmányi átlaga közepes szintű volt, de minden tanévben volt sok kiváló tanuló is. A jeles tanulók aránya 11–16%, a jó rendűeké 17–26% között változott. Az egyetemre, főiskolára és a felsőfokú technikumba való bejutáshoz felvételi vizsgát kellett tenni, amelynek magas (pontszámú) követelményei voltak. Így a továbbtanulásra csak ennek a legjobb eredményt elért 32–37%-nak volt esélye.

A továbbtanuláshoz a kötelező felvételi jelentkezési lapot – jellemzően – a jó tanulók adták be. És a felvételi vizsgák eredményeként a jelentkezőknek általában a felét vették fel.

Bemutatásához kiemelt két tanévi jelentkezés és a felvétel:

	Továbbtanulásra jelentkezett	Arány	Felvettek száma	Arány
1967-ben	136-ból 41	30,1%	22	53,6%
1968-ban	122-ből 55	39,0%	21	38,1%
1969-ben	118-ból 34	28,8%	14	41,1%

A felsőfokú intézményi jelentkezésben fő cél volt a fizikai dolgozók gyermekei továbbtanulásának elősegítése. A statisztikában ekkorra ugyan már megszűnt a korábbi osztálytagozódás szerinti kategorizálás, de hogy mégis ismert legyen ennek helyzete, a korábbi helyére létrehozták a „fizikai dolgozó” és a „nem fizikai dolgozó” gyermeke két szociális besorolást. Arányuk nagyjából 55 : 45 volt, majd az osztálylétszámok csökkenése és a szakmunkástanuló-képzés fejlődésével kiegyenlítődött, sőt az arány 45 : 55-re át is fordult. Ennek ellenére kedvező maradt, a társadalmi igényeknek megfelelt, mert az a cél, hogy az új értelmiség a fizikai dolgozó családokból nevelődjön ki, jó szinten megmaradt.

Az eredmények szerint az iskola végzett tanulóinak ekkor 15-16%-a jutott be az egyetemre, főiskolára, köztük jó számban fonyódiak is, hiszen a fonyódi gyerekek között különösen sok volt a jó tanuló. A szülők ezt elvárták gyerekeiktől, mert azt akarták, hogy emelkedjenek ki, diplomások legyenek. A felmérés szerint az első négy év során az összesen érettségizett fonyódi 91 tanulóból 22-en,

a tanulók 24,1%-a tanult tovább főiskolán, egyetemen. Közülük 1 óvónő, 10 tanár, 3 jogász, 1 orvos, 2 mérnök, 2 egészségügyi dolgozó, 3 egyéb diplomás lett.

A tanulás tisztelete, a kiválók megbecsülése

A gimnázium igazgatói és tanárai kezdettől fogva nagyra becsülik és példamutatásként népszerűsítik kiváló tanulóikat. Nevüket rézbetűkkel az aula egyik falán elhelyezett DICSŐSÉGTÁBLÁN őrzik. És hogy erre ki kerülhet fel, arra ki dolgozták a követelményrendszert. A szabályzat szerint a táblára azoknak a diákoknak a neve kerülhet fel, akiknek a négy év során az év végi bizonyítványában legfeljebb kettő négyes osztályzat és az érettségi bizonyítványában legfeljebb egy négyes osztályzat szerepel, vagy az Országos Tanulmányi Versenyen 1–10. helyezést értek el, vagy országos bajnokságon 1–3. helyezést értek el egyéni sportteljesítményük alapján, vagy rendkívüli országos vagy nemzetközi művészeti teljesítményük alapján.

A táblán az első négy évből 15 név olvasható:

1965: Czúcz Erzsébet, Mustos Ibolya, Takács Erzsébet

1966: Mátraházi Zita, Molnár Zsuzsanna

1967: Batizfalvi Tamás, Csutorás Ágnes, Kiss Tünde, Török Klára

1968: Andrásévcics Klára, Izsák Judit, Krizmanics Ágnes, Németh Ágnes, Sípos Mária, Szörényi Katalin

Csaknem a felük, hat fonyódi:

Czúcz Erzsébet (apja fodrász) alkalmazott matematikus lett, Takács Erzsébet (apja földműves) vegyészmérnök, Mátraházi Zita (apja háziipari szövetkezeti vezető) tanár, Molnár Zsuzsanna (apja ÁB járási fiókvezető) röntgen- és fizioterápiás asszisztens, Csutorás Ágnes (apja tanító) tanár, Szörényi Katalin (apja bányamérnök) erdőmérnök.

A gimnázium mint munkaadó

A gimnázium alapítása nem csak oktatási intézményként volt jelentős. Létesítésével és évről évre történő fejlődésével tovább növelte a pedagógusok számát, és újabb elhelyezkedési lehetőséget teremtett adminisztratív és technikai dolgozók részére. 1963. júliusban, az elkészült új gimnázium indulásakor nagy számban jelentkeztek családos asszonyok főzőnőnek, konyhai kisegítőnek, takarítónőnek, a férfiak karbantartónak, fűtőnek.

A gimnázium önálló gazdálkodású költségvetési intézmény lett. Működése gazdasági-pénzügyi vezetőt kívánt. E feladatra – álláshely engedélyezésével – gondnokként 1963. július 8-án Soós Géza banki tisztviselő kapott kinevezést 1200 Ft-os bérrel.

Ebben az időben minden nagyobb létszámú munkahelyen a dolgozók munkaügyi vitás kérdéseinek rendezésére munkahelyi döntőbizottságok működtek. Amíg a gimnázium kisebb létszámú volt, a tanárok és technikai dolgozók esetle-

ges munkaügyeinek elbírálásában a Járási Munkaügyi Döntőbizottság volt az illetékes. Pár év múlva, amikor a létszám jelentősen megnőtt, az intézményben – a megyei művelődésügyi osztály utasítására – önálló munkaügyi döntőbizottságot kellett létrehozni. Ennek az volt a célja, hogy a gimnáziumban jelentkezett vitás munkaügyi kérdéseket ne idegen döntőbizottság tárgyalja és döntse el, amikor nem ismeri sem a dolgozót, sem a körülményeket, sem az intézmény szabályzatait, hanem magának az intézménynek a saját dolgozóiból álló bizottsága.

Az igazgatónak és a szakszervezeti bizottság elnökének közös javaslata alapján tanárokból és fizikai dolgozókból 1967. november 22-én megalakult a döntőbizottság. Elnöknek Pánczél Tibort, elnökhelyettesnek Hajdú Olivért, tagoknak Bálint Lehel, Horváth Józsefnét, póttagoknak Szabó Ferencnét, Minczinger Katalint, Bakonyi Károlyt és Bertalan Jánosnét választották meg.

A tanári kar kialakulása

A gimnázium 1961/62. tanévi indulásának megszervezésére a megyei művelődésügyi osztály Fáró Józsefet, az általános iskola igazgatóját kérte fel, hiszen az oktatás az általános iskolában kezdődött, és nem voltak tanárai. Hogy a tanítás indulni tudjon, óraadóként a különféle általános iskolából kért fel tanárokat.

Óraadóként tanított a fonyódi általános iskolából Bálint Lehel (magyar), Fáró József (történelem), Molnár István (kémia), Siess János (német), a JTSB-től Lehel László (testnevelés), az öreglaki általános iskolából Fábián Jánosné (orosz), a szőlősgyöröki általános iskolából Koltay Péter (biológia–földrajz), a balatonlellei általános iskolából Kiss Zoltán (ének) és Cser Lászlóné (testnevelés).

A következő tanévekben, amikor az osztályok száma nőtt, egyre nagyobb számban lett szükség középiskolai tanárookra. Az óraadó tanárok átmeneti alkalmazása idején már megkezdődött a tanári kar kialakítására a pályázatok kiírása. Ahogy sorra léptek be az új osztályok, és felépült a gimnázium, a megyei művelődésügyi osztály folyamatosan gondoskodott a szükséges tanári létszámról. Az állások betöltése nem okozott gondot, mert a Balaton és az új iskola vonzotta a más középiskolákból, de az egyetemekről is a végzett fiatal tanárokat.

A gimnázium első kinevezett tanárai:

1961-ben Szerdahelyi Imre matematika–fizika szakos középiskolai tanár volt az első, aki 1957-től az általános iskolában tanított, s áthelyezésével igazgatóhelyettesi kinevezést is kapott.

1962-ben a már öt osztályhoz öt új tanár érkezett, és mindegyikük kapott osztályt.

I/A osztály	Haydú Olivér (földrajz–történelem)
I/B	„ Harmath Gyula (testnevelés)
I/C	„ Kelemen István (matematika–latin) Marcaliból
II/A	„ Bordács Andrea (biológia–földrajz)
II/B	„ Kittlinger Géza (történelem–földrajz) Somogyvárról

1963-ban az új gimnázium felépülésével jelentős változás következett be, amely szükségessé tette önálló igazgató kinevezését. Az új intézmény első kinevezett igazgatója Horváth László általános iskolai történelem szakos tanár lett, a Somogy Megyei Tanács V. B. Művelődésügyi Osztályának vezetője, aki korábban, 1957-ben a fonyódi járási tanácson művelődési felügyelő volt. Kinevezése után családjával áttelepült Kaposvárról Fonyódra, a Szent István utca 37. szám alatt már felépített családi házukba.

Ekkorra már és a következő tanévekben, ahogy az osztálycsoportok száma nőtt, további tanárookra volt szükség. És sorra érkeztek is, köztük elég sokan az egyetemről, akik itt lettek pályakezdők.

Bertalan János (magyar–történelem), Bertalan Jánosné (magyar–történelem), Gazda István (biológia–földrajz), Horváth Lászlóné (tanító) Kaposvárról, Bálint Lehel (magyar–orosz) az általános iskolából, Göndöcz István (matematika–fizika) Paksról, Zsilli Ottóné (magyar–történelem) Somberekből, dr. Havranek László (biológia–kémia) Szegedről, dr. Jamrich Zoltánné (magyar–német), Pilipár Edit (matematika–fizika), Valent Éva (földrajz–rajz), Minczinger Katalin (magyar–történelem), Bakonyi Károly (biológia–kémia–matematika) Szentlászlóról, dr. Havranek Lászlóné (biológia–földrajz) az általános iskolából, Hermann Mária (német), Jobbágy János (latin–történelem), Pánczél Tibor (matematika–fizika) Szentgotthárdról, Hadár Mária (orosz), Páldy Katalin (testnevelés), Csepreghy Tünde (kémia–fizika), Papp József (orosz–francia), Galsi György (matematika–fizika), Galsi Györgyné Borsi Éva (matematika–fizika), Müller Teréz (német) Bazsó Dénes (magyar–történelem) Farkas Gabriella (orosz–francia), Morvay Béláné (testnevelés), Simon Ottó (matematika–ábrázoló geometria), Horváth Ferencné (biológia), dr. Knoll László (agrármérnök).

A tanári kar létszáma a tanulók, ill. az osztálycsoportok számának növekedésével szinte ugrásszerűen nőtt.

	1961/62	1962/63	1963/64	1964/65	1965/66	1966/67	1967/68	1968/69	1969/70
Tanárok száma	1	6	15	21	24	24	25	23	21

A gimnázium érdekeinek megfelelő középiskolai tanerőszükséglet kielégítésében, a nevelők fogadásában nem minden esetben érvényesült a szakszerűség. Kényszerűségből fogadni kellett a szükséges és fogadott középiskolai tanárnak vagy fontos járási vezetői munkakörbe érkezett személyeknek pedagógus házastársát, még akkor is, ha nem volt az iskolának szüksége rá, vagy nem volt meg a középiskolai tanári diplomája. Így adódott, hogy pár év alatt hét főiskolai vagy tanítói oklevéllel rendelkező pedagógusa is volt a gimnáziumnak.

Ez a szakmai kérdés azonban pár év alatt meg is oldódott. Volt, aki két-három év után eltávozott, más képesítésének megfelelő munkakörbe kapott át-helyezést, vagy beiratkozott az egyetemre a középiskolai tanári diploma meg-

szerzéséért. Az igazgató is 1967. júniusban szerzett az ELTE történelem szakán középiskolai tanári oklevelet.

De jelentkezett elég nagy számban a fluktuáció is. Ahogy az iskolában belső tantárgyi átalakulások voltak, vagy akiknél családi gondok jelentkeztek, azok pár évi tanítás után eltávoztak. Különössége, hogy jórészt éppen azok a tanárok mentek el, akik később, 1965 után jöttek, és az igazi törzsgárda azokból alakult ki, azok telepedtek le, akik elsőként érkeztek. Ez a változó tanári karnak kb. a 40%-a. Ők az első megalapozói annak a gazdag és eredményes oktató-nevelő munkának, amely a fonyódi gimnáziumot rövid idő alatt jó hírűvé tette.

1967-ben súlyos csapás érte a gimnáziumot. Két tanára, a 47 éves Kelemen István és a 34 éves Szerdahelyi Imre a balatonfenyvesi Vigadóban rendezett dolgozói vizsgai bankettéről autóval hazaszállítás közben Balatonfenyvesen a le nem eresztett sorompó miatt (az autó vezetőjével együtt) október 20-áról 21-ére virradó éjszaka vasúti szerencsétlenség áldozata lett. A halálesettel megüresedett igazgatóhelyettesi állásra a megyei művelődésügyi osztály a 13321/1968. számon 1968. július 16-i hatállyal dr. Havranek Lászlót nevezte ki.

Gimnáziumi diákotthon létesítése

A gimnáziumi tanulók döntő része vonattal vagy autóbusszal bejáró volt. Voltak azonban olyan községek (Hács, Kisberény, Hollád), ahonnan a bejárás rendkívül nehéz volt, mert nem járt vonat, autóbusz is ritkán. Hogy az ilyen településen lakó tanulók is tanulhassanak a gimnáziumban, gondoskodni kellett fonyódi elhelyezésükről. Így született meg a diákotthon létesítésének gondolata.

A járási tanács végrehajtó bizottsága 1966. december 9-i ülésén tárgyalta a gimnázium oktató-nevelő munkáját, amelyen részt vett a megyei művelődésügyi osztály osztályvezető-helyettese, Tari János, aki hozzászólásában a gimnáziumot a jobbak közé sorolta, és felvetette, hogy a bejáró gyerekek közül legalább 150-200 tanuló részére szükséges volna diákotthont létesíteni. Hozzászólásában ezt erősítette meg Nemes János, a járási pártbizottság első titkára, és egyféle megoldásnak említette a két fővárosi gyermekotthon megszerzését. Rigó Lajos járási tanácsai vb-elnökhelyettes is fontosnak nevezte és sürgős megoldásra javasolta a diákotthon létesítését. Az értékelések alapján született meg a 266/1966. (VIII. 9.) vb-számú határozat a kollégium létesítésére.

Horváth László igazgató 1967. április 2-án már azt jelentette, hogy a diákotthon céljára a Bartók Béla utca 70. és 76. számú épületeket választották ki, és dr. Bagó Gyula, a járási tanács vb-elnöke az épületek átvétele érdekében már felvette a kapcsolatot a SZOT-tal, amely birtokolta az épületeket. Ez ügyben 1968. február 15-én kelt gimnáziumi kérelemre a járási igazgatási osztály intézkedett a magyar állam tulajdonában lévő 936. sz. tkvi betétben lévő 353., 354. hrsz., 504 négyszögöl és a 1041. sz. tkvi betétben lévő 347., 348. hrsz., 425 négyszögöl nagyságú ingatlan átadása ügyében.

Mindkét épület egészséges, szép, szinte erdei környezetben helyezkedett el, de erősen leromlott állapotban volt. Az épületeket április 19-én megtekintette egy bizottság, és kollégium céljára alkalmasnak találta azokat, csupán a Somogy Megyei Tanácsi Tervező Iroda vezetője tett ellene külön levélben súlyos kifogásokat. Eszerint a 76-os födémcserére szorul, a padlóburkolat fel van bontva, a tető beázik. Lebontását és új épület építését javasolta. Végül a teljes felújítás mellett döntöttek. A munkálatok azonnal megkezdődtek, és májusban már megtörténtek a szükséges bontások.

A diákotthon igazgatójának Horváth László igazgató 1968. augusztus 30-ával Bakonyi Károly tanárt nevezte ki 2100 Ft alaphérrel és 300 Ft pótlék fizetéssel. Kötelező volt még főhivatású nevelő alkalmazása is, erre Valent Éva (Lehel Györgyné) tanárnőt nevezte ki, és tiszteletdíjas másodállásban Minczinger Katalint és Galsi Györgyöt, katonai szolgálatból való visszatéréséig Papp Józsefet.

A diákotthonnak mint önálló intézménynek gazdasági vezetőre is szüksége volt. A megyétől kapott státusz alapján a gimnázium igazgatója 1968. szeptember 1-jével a gimnázium élmezőnyvezetőjét, dr. Bagó Gyulánét nevezte ki gondnoki munkakörbe 1620 Ft-os munkabérrel.

Az épületeket először téliesíteni kellett. Különösen a 76-ost, ahol még födémeket is kellett cserélni. A felvett tanulók (névsoruk nem maradt fenn) a felújítás befejezéséig szükségszálláson voltak. A leányok átmenetileg a valamennyire még használható 72-es épületben, a fiúk pedig a gimnázium egy hátsó tantermében kaptak elhelyezést. Mivel nem volt tárgyi felszerelés sem, a kapott csekély összegű ellátmányból folyamatosan tudtak csak szekrényeket és vaságyakat vásárolni.

A két épületben 40 leány és 40 fiú számára volt hely, de teljesen sohasem kellett feltölteni. A felújítás után a 70-es épület a fiúk, a 76-os a leányok otthona lett. Az elhelyezés 2–8 ágyas szobákban történt. Pár évig, amíg nem tudták kialakítani a közösségi helyiségeket, a tanulók csak aludni jártak ide. Az étkezés és a tanulószoba a gimnáziumban volt.

További feladatot jelentett, hogy gondoskodni kellett a tanulók szállításáról is, hiszen a diákotthon a gimnáziumtól kb. 3 km-re volt. A reggeli iskolába szállításhoz külön autóbust rendelték, a tanítás és az egyéb iskolai elfoglaltság után a hazamenetel már a járatos buszokkal történt.

A tanulók a diákotthoni elhelyezésért – szociális helyzetük szerint – térítési díjat fizettek. (A konkrét adatok ismeretlenek, a gazdasági iratokat selejtezték.)

Az épületek rossz állapota, a helyiségbeli és a felszerelési hiányosság alig tette lehetővé az igazi diákotthoni nevelőmunkát. E nehézségek akadályozták a tanulást, de erős akarattal és szorgalommal az évek folyamán mindezt pótolták. Ezt a helyzetet tudatos tervezéssel, célszerű átalakításokkal, társalgó, tanulószoba, központi fűtés, melegítőkonyha építésével fokozatosan javították.

Az iparitanuló-képzés megteremtése az új járásban

A kisipar újjáéledése, a szakmunkás-utánpótlás szükségessége

1945 után, a létrejött új társadalmi rendben nagy fejlesztések kezdődtek el. A falvak villamosítása, a gyorsan fejlődő nyaraló- és lakóházépítés, de jellemzőbben az állami gazdasági és a termelészövetkezeti építkezések, az irodaépületek, istállók, pajták, raktárak, gépszínek építése igen sok szakiparost, kőművest, ácsot, villany-, vízszерelőt és bádogost igényelt. Dolgoztak még néhányan a régi iparosok közül, de ez a most megjelent nagy igény olyan jó kereseti lehetőséget teremtett az iparosok részére, hogy egyre többen kezdtek kiváltani az iparendélyt.

1953 és 1970 között 47 fonyódi kisiparos kért iparendélyt. Az első időszakban, 1953 és 1960 között még kevesen, mindössze 14-en (29,8%), de 1961 és 1970 között már további 33-an (70,2%).

Az elsők között lett önálló kisiparos 1953-ban Schaller Lajos lakatos, Sípos Sándor gumijavító; 1954-ben Beck Pál és Egyed Lajos villanszerelő, Bődör József férifodrász, Halász György asztalos, Szabó Istvánné cukorkakészítő; 1957-ben Czucz István fodrász, Kovács Artúr kőműves; 1958-ban Reizer Lajos és Háncs József szekérfuvarozó, Fekete Imre bádogos, Vámosi Istvánné női szabó; 1961-ben Verseghy László kárpitos, Simon Béla tűzifa-fűrészelő; 1962-ben Szabó Imre szabó, Bogdán János kőműves, Molnár Antal órás; 1963-ban Fazekas Sándor szobafestő; 1964-ben Bodor István szekérfuvarozó, Pálmási Béla biliárdasztal-javító; 1965-ben Ágoston László kőműves, Horváth Ferenc fogtechnikus, Szentpáli Imre autószerelő, Tamás János cukrász.

Ez azt mutatja, hogy Fonyódon – az egyre növekvő állami vagy szövetkezeti ipari szolgáltatás mellett is – volt kedv az önálló kisipari munkához. Jóllehet az állami támogatás részükre korántsem volt olyan, mint a szövetkezetek esetében, mégis szívesen voltak „maszekok”, ahogy őket nevezték. Akadtak ugyan, akik rövid idő után valamilyen nehézség vagy idős koruk miatt visszaadták iparendélyüket, mégis a következő években számuk egyre inkább nőtt, újabb és újabb iparosok váltottak iparendélyt.

A nagyobb iparosoknak, elsősorban az építőipari munkák miatt, szükségük volt már munkatársra. Ez azt hozta magával, hogy alkalmazottakat vettek fel, és vállaltak inast, tanulóképzést is.

Halaszthatatlan feladat lett az iparos-utánpótlás, az iparitanuló-képzés megteremtése. Az általános iskolát végzett gyerekek elsősorban – ami Fonyódon a múltban is jellemző volt – az építőipari szakmákat választották. Legtöbbször a kőműves-, a szobafestő-mázoló, a lakatos- és a villanszerelő-szakmát. Ez abból a helyzetből is adódott, hogy ezekben a szakmákban sok kiváló kisiparos volt a faluban, akikhez szívesen mentek inasnak.

Az ipari tanulók képzése területén, az iparos-utánpótlás kinevelésében kiemelkedett Csényi István építőmester, Pusztai Pál vízvezeték-szerelő és bádogos, Beck Pál, Németh László, Egyed Lajos és Háncs János villanyszerelő, Schaller Lajos, Takács János és Bagyari József lakatos, Szentpáli Imre autószerelő. Ők azok, akik sok fiataalt tanítottak meg jól a szakmára, nevelték őket a szakma becsületére, a tisztos iparos-magatartásra. Tanulóik közül sokan lettek népszerű és elismert iparosai Fonyódnak.

Az 1950-es években már nemcsak kisiparosnál volt lehetőségük a fonyódi gyerekeknek munka-, ill. tanulóviszonyba kerülni, hanem az építőipari szövetkezetben és a tőzegüzemben is.

E helyzetből adódóan a tanulóknak a munkaviszony megteremtése nem, de az iskolába járás már nagyobb gondot jelentett. Iskola, amit a fonyódi gyerekek elérhettek, ugyanis csak a nagy városokban volt, Kaposváron, Székesfehérváron vagy Budapesten.

A tanoncoktatás reformja

1948 után gyökeres gazdasági, társadalmi és politikai átalakulás történt, amely megkövetelte a tanoncoktatási rendszer átszervezését, megújítását. Az országgyűlés megalkotta az 1949. évi IV. törvényt, amely rendelkezett az ipari és kereskedőtanulókról. Ezzel a törvénnyel megszűnt a rossz hangzású tanonc megnevezés, és helyére megszületett az iparostanuló, kereskedőtanuló megnevezés.

Ez a törvény fogalmazta meg a szocialista szakmunkásképzés elveit, és szabályozta a tanulóviszony létrejöttét, tartalmát és megszűnését.

A törvény végrehajtására a Munkaerő Tartalékok Hivatala a 857-36/1952. számú utasításában létrehozta az iparitanuló-intézeteket. Ez megtörtént az új fonyódi járásban is.

Iparitanuló-iskola létrehozása a fonyódi járásban

Az 1949-es átalakulás után az ipariskolák közül a megyében csak egy maradt meg, Kaposváron a 128. számú Iparitanuló-iskola, amely később az 503-as számot kapta. Ehhez az iskolához kapott tanári kinevezést 1950. szeptember 1-jével a 25 éves Pintér Kálmán, aki az MTH-központtól és a Megyei Tanács V. B. munkaerő-gazdálkodási osztályától 1951. októberben igazgatói kinevezést kapott.

A megye politikai és állami vezetése az ipar fejlődése érdekében fontosnak tartotta a szakember-utánpótlás megteremtését, az iparitanuló-képzést. Megszervezésére 1952-ben Pintér Kálmán kapott megbízást. A kinevezett megyei igazgató azt a feladatot kapta, hogy minden járási székhelyen hozza létre az új típusú, a szocialista rendszerű helyiipari iskolát.

Ez 1953–55 között meg is történt. Kivéve a fonyódi járást. Itt – kivételes módon – nem a járás székhelyén, Fonyódon hozták létre, hanem Balatonbogláron.

Hogy létesítése miért Balatonbogláron történt, erre nem található dokumentum. Erről még a megyei intézet centenáriuma megjelent évkönyv sem tesz említést. Erre a nagyon fontos kérdésre a 88 éves Pintér Kálmánnal, a volt megyei igazgatóval történt beszélgetés adta meg a választ. „Azért Balatonbogláron szerveztem meg – mondta –, mert ezt a tantestületet, annak minden tanárát személyesen ismertem, és bíztam benne, hogy jól fogják megszervezni és vezetni.”

Hogy Balatonbogláron szervezhette meg, az a gazdasági és politikai viszonyok szerepét ismerve feltételezhető, hogy csak a megyei vezetők támogatásával történhetett, ugyanis Balatonboglárnak – a maga erős szőlő- és gyümölcs-termelő állami gazdaságával és egyben mint jelentős kereskedelmi központnak – Fonyódnál sokkal nagyobb volt a jelentősége és tekintélye.

A másik kérdés: a megyei igazgató miért a boglári tanárokat ismerte jól? Ennek meg az a magyarázata, hogy Pintér Kálmán munkásfiatalként Balatonbogláron volt hajós, hajógépész, majd hajóvezető. Őt a vállalat mint tehetséges munkásfiatalt innen iskolázta be a Műszaki Tanárképző Főiskolára, s majd annak elvégzése után friss tanári diplomával a kaposvári ipariskolába kapott tanári, majd igazgatói kinevezést. És nemcsak az iskolák beindítása volt a feladata, hanem az összes megszervezett és működő hét iparitanuló-iskola gazdasági irányítása és általános felügyelete is.

Mivel az új iskolatípus működéséhez egyetlen járási székhelyen sem volt önálló épület, az iparitanuló-képzés mindenütt az általános iskolában kapott helyet. Így történt ez Balatonboglár esetében is. Fiókiskola jellegéből adódóan az ipariskolának nem volt önálló tantestülete, így igazgatója sem. Vezetésére igazgatóként az általános iskola igazgatója, Boros István kapott megbízást, a tanítást pedig az általános iskola tanárai végezték.

A létrehozott iparitanuló-iskolák először a Könnyűipari Minisztériumhoz tartoztak, és a kaposvári iskolának fiókiskolái voltak. Ekkor a járásban létrehozott iskola neve: Könnyűipari Minisztérium Fiók Iparitanuló Iskola, Balatonboglár. Az 1956/57. tanévben a fenntartó változott: új fenntartója a Munkaerő Tartalékok Hivatala lett. Az iskola új neve most: MTH 521. Számú Helyiipari Iskola, Balatonboglár. De ebben a tanévben, 1957-ben neve tovább változott, mert az MTH-ből Munkaügyi Minisztérium lett. Az iskola újabb neve már: Munkaügyi Minisztérium 521. Számú Helyiipari Iskolája, Balatonboglár, Szabadság tér 1.

A beiskolázás

A balatonboglári ipariskola beiskolázási területe jellemzően a fonyódi járás volt, de esetenként beiratkoztak más járásbeli iskolák tanulói is. A legkedvezőbb a boglári, a lellei, a lengyeltóti, a fonyódi és a fenyvesi tanulók számára volt, mert ezekről a településekről a tanulók vonattal vagy autóbusszal nagyobb költség nélkül be tudtak járni. (Fonyódról a vonatjegy 2,60 Ft volt.)

Az első tanév beindulásáról, szervezettségéről, a beiskolázásról – az osztálynaplók és anyakönyvek hiánya miatt – nem lehet pontosan beszámolni. Az iskola első tanulóinak bizonyítványaira és emlékezetére támaszkodva, valamint a tanulói csoportkép alapján az valószínűsíthető, hogy az iskola 1955. szeptemberben indult két osztállyal, 50-55 tanulóval és legalább tíz szakmával. Mivel ebben az időben az építőipar kívánta a legnagyobb szakember-utánpótlást, az iskolában meghatározóan építőipari szakmákat indítottak.

Az I/A osztály 24 tanulóval indult, melyben 10 villanszerelő, 13 lakatos, 1 kovács tanuló volt. Osztályfőnök: Harangozó József.

Az I/B osztály legalább 26 tanulóval. Ebben az osztályban voltak a kőművesek, szobafestők és mázoló, autószerelők, vízszerelők, bádigosok, ácsok, asztalosok, fodrászok. Osztályfőnök: Kentner Lajos.

A tanulók többsége – az építőipari szakmák jellegéből adódóan – fiú volt, és csak négy leány a hét fodrász között.

Visszaemlékezések szerint Fonyódról hét tanuló iratkozott be. Villanszerelőszakmára Hancs Ferenc (Beck Pál tanulója), Takács István és Borbély Ferenc (Németh László tanulója), Szánti László (Egyed Lajos tanulója), és géplakatosszakmára Szabados József és Vass József (Schaller Lajos tanulója), Gyimesi Imre (Bagyari József tanulója).

A képzés tartalma

A tanulmányi idő nem volt egységes. Volt még kétéves képzés, de a legtöbb szakmában a képzési idő már három év volt. Az oktatás az I–II. osztályban heti két nap 10-12 elméleti órában, majd négy nap gyakorlati, a III. osztályban heti egy nap 5-6 óra elméleti és öt nap gyakorlati képzéssel történt. Az oktatás hétfőn és kedden volt.

Az oktatásban közismereti és szakmai tantárgyak szerepeltek. Állandó tantárgy volt a mennyiségtan, de a magyar, a történelem, a testnevelés csoportonként, félévenként, évenként változott. Pár év múlva meghatározóan már három közismereti tantárgy volt: magyar, történelem és mennyiségtan. Szakmaiból három állandó tantárgy: anyag- és gyártásismeret, szakrajz és szakmai ismeret. Ehhez járult még a tanműhelyi gyakorlat.

A közismereti tárgyakból minden héten 1-1 óra volt, általában az első napon. Ezen a napon volt két egymás utáni órában a szakrajz vagy szakmai ismeret. A második nap mindig szakmai volt, ahol az oktatás külön-külön szakmai csoportok szerint történt. A szakmai gyakorlati oktatás a szerződött munkahelyeken történt, és a végzett munkáért óradíjat kaptak. Ez 1955-ben az I. félévi 55 fillérről – a félévenkénti 22 filléres emelkedéssel – a IV. félévben 1 forint 21 fillérre nőtt. Munkabérük egy hónapban kb. 150 Ft volt. Ettől egyes munkáltatók eltértek. Pl. Csényi István a kőművestanulóinak napi 20 Ft-ot fizetett. Az iskolának egyenruhája nem volt, a tanulók munkaruhát sem kaptak.

Az oktatást, a közismereti és a szakmai tantárgyakat egyaránt az iskolában tanító általános iskolai tanárok tanították. Harangozó József, Kentner Lajos, Nádorfi Lajos, Táray Géza, Fekete Antal, Bagó Bertalan és Tamás Sándor, és egyes félévekben már külső szakoktatók is.

Az iskola az oktatómunkát az 1956. júliusban megjelent MTH új szabályzat előírása szerint végezte, mely szerint érvényesíteni kellett a szemléltető oktatást, a tanmenet és az óravázlat egységét, és a nevelésben hangsúlyt kellett kapnia a politikai felvilágosítás mellett a hazafiságra és a munkára való nevelésnek.

Iskolai előmenetelükről a tanulók fekete, hosszúkás alakú, kemény fedelű és IPARITANULÓ MUNKAKÖNYV felíratú bizonyítványt kaptak, s benne – a magatartás mellett – általában hat tantárgyból osztályzatot. Ezenkívül külön oldalon, külön mezőben és sorban kaptak még osztályzatot a munkáltatótól is tanműhelyi gyakorlatból vagy üzemi gyakorlatból.

A szakmunkásvizsgát Kaposváron, az anyaiskolában kellett letenni háromtagú vizsgabizottság előtt. A vizsga írásbeli, gyakorlati és szóbeli részből állt. Háromféle minősítés volt: kitűnően megfelelt, jól megfelelt és megfelelő.

Az évek során történő változások, különösen az ipar fejlődése, de a tanulóknak a különböző szakmák iránti érdeklődése megkövetelte az iskolától az újabb és újabb szakmák oktatásának bevezetését. A már oktatott szakmák mellett így folyt az iskolában tetőfedő-, kéményseprő-, bognár-, nőiszabó-, a technika fejlődése folytán rádióműszerész- és tévéműszerész- vagy a nagyon egyedi, a fényképész- vagy az órasszakma oktatása is. E lehetőségek következtében folyamatosan emelkedett a tanulók száma, és az oktatás már hat tanulócsoportban történt.

A régi általános iskolát időközben szanálták, és a tanulók 1962-től már az Árpád utca 5. szám alatt újonnan épült nyolc tantermes iskolába jártak.

A szakmunkásosztályok számának növekedése, az iskola fejlődése és tanári karának változása folytán itt már újabb tanárok kapcsolódtak be az oktatásba: Öttevényi László, Bérczes Györgyné, Zakár Antal, Zsergyev Péter, Sebestyén László és Lakos József (Ordacsehi).

Ekkor már – egy-egy félévben – szakemberek is részt vettek a szakmai tantárgyak oktatásában: Nagy-Kovács Béla villamosmérnök, Magyarósi Vendel építőmérnök (Balatonlelle), Czucz István fodrász (Fonyód), Szappanos József, Horváth László és Szekér Lajos szobafestő-mázoló, Nagy László kőműves, Mészáros György és Kormos Ferenc autószerelő.

Változás az iparitanuló-képzésében

Az iparitanuló-iskola életében jelentős változást hozott az 1961. évi III. törvény, mely újrafogalmazta az iskola célját, egységesítette a tanulmányi időt, megszüntette az iskola zsákutca jellegét, biztosította a folyamatos továbbtanulás lehetőségét (beszámítással) középiskolába, majd felsőfokú intézménybe.

A helyiipari iskola áthelyezése Fonyódra

Fonyód fejlesztése során a járás párt- és állami vezetése – tervekben megfogalmazva – mindig igényt tartott arra, hogy a járási székhely az oktatásnak is központja legyen, és küzdött azért, hogy Fonyódon szakmunkástanuló-iskolának is kell lenni. Ezért a gimnázium létesítése után folytatódott a harc a másik fontos oktatási intézményért, a helyiipari iskoláért is. Ennek megvalósíthatósága csak a balatonboglári iskola áttelepítésében mutatkozott. Ez végül 1965-ben megtörtént.

Kutatva a döntést tartalmazó dokumentum, testületi határozat után, kiderült, hogy ilyen sincs, mert áthelyezését is a személyes kapcsolat döntötte el. Pintér Kálmán volt megyei igazgató a beszélgetés során arra a kérdésre, hogy mely szerv vagy testület döntötte el, hogy a boglári iskola Fonyódra kerüljön, ezt a választ adta: „Ebben nem hivatali szervek döntöttek. Hosszú évek során nagyon jó munka- és emberi kapcsolat alakult ki Horváth Lászlóval, a megyei művelődésügyi osztály vezetőjével, aki Fonyódon lett gimnáziumi igazgató. Együttműködésünk során Horváth László azt kérte, hogy a szakmunkáskisiskolát a boglári általános iskolából át kellene hozni Fonyódra, és középiskolában működtetni. Van új gimnáziumi épület, és vannak az oktatásához jó középiskolai tanárok. Ekkor úgy döntöttem, áthelyezzük a boglári iparitanuló-iskolát Fonyódra.”

A döntés nyomán az 1964/65. tanév volt Balatonbogláron a szakmunkástanuló-képzés utolsó éve, és az iskola tíz év után átkerült Fonyódra. Ezzel – a járási vezetés igényének megfelelően – az ipariskoláért folyó harc is eredménnyel zárult. Ez Fonyód művelődéstörténetének újabb nagy eseménye, amely szélesítette iskolarendszerét, megvalósította oktatásközponttá válását, annak ellenére, hogy nem volt város, sőt még nagyközség sem. Így már hétszáz tanuló érkezett naponta a községbe busszal és vonattal.

A szakmunkástanuló-képzés folytatódása

Az 1965/66. tanévre való beiratkozások nagy része még Balatonbogláron történt meg, de az oktatás már Fonyódon indult. Az iskola neve: Munkaügyi Minisztérium 521. Számú Helyiipari Iskola, Fonyód.

Működése most sem lett gondtalan, hiszen itt sem lett önálló épülete, és itt sem volt tanműhely. A tervezett, a majdani új intézet felépítéséig átmeneti elhelyezésére a gimnázium mégis jó megoldás volt, mert a központban feküdt, a vonattal és autóbusszal bejáróknak közel a pályaudvarokhoz, emellett volt elegendő korszerű tanterem, labor, könyvtár, szemléltetőeszköz és az oktatáshoz középiskolai tanár. Az iskolának ez a helyzete a szakmunkáspályát választó gyerekek között még népszerűbb lett, és vonzása még jobban kiterjedt a szomszédos, a kaposvári és a marcali járás több általános iskolában végzett tanulójára is.

Mivel az intézet fiókiskola státusza a korábbihoz viszonyítottan nem változott, önálló igazgatója itt sem lett. Az igazgatói feladatokat megbízással a gimnázium igazgatója, Horváth László látta el.

Ahogy ez már Balatonbogláron kialakult, és ahogy beiratkoztak az egyes szakmai képzésekre, úgy folytatódott ez Fonyódon, összesen három osztállyal, hat tanulócsoporthal, 196 tanulóval, 22 szakmával, melyből leány 15 (7,6%) és fonyódi 19 (9,7%) volt.

Az 1965/66. tanév osztályai:

Osztály	Tanuló	Fonyódi	Osztályfőnök
I/A	41 leány: –	5	Bakonyi Károly
I/B	41 „ –	4	Pánczél Tibor
II/A	26 „ –	2	Haydú Olivér
II/B	34 „ 9	4	Bertalan János
III/A	32 „ –	2	Kittlinger Géza
III/B	29 „ 6	2	Bálint Lehel

Az iskola tanulóinak szakmai megoszlása

	I. osztály		II. osztály		III. osztály		Összesen
	A	B	A	B	A	B	
Általános lakatos	17	–	9	–	–	–	26
Autó- és motorszerelő	9/2	–	4	–	7/1	–	20/3
Géplakatos	7/1	–	4/1	–	15	–	26/2
Vízvezeték-szerelő és bádogos	4	–	3	–	8/1	–	15/1
Mezőgazdasági kovács	2/1	–	–	–	–	–	2/1
Épületbádogos	1/1	–	–	–	–	–	1/1
Esztergályos	1	–	1/1	–	–	–	2/1
Kőműves	–	23/4	–	16/3	–	11/1	50/8
Szobafestő és mázoló	–	9	5	–	–	–	14
Bognár	–	1	–	–	–	–	1
Asztalos	–	1	–	–	–	1	2
Villanyszerelő	–	–	–	4/1	–	7	11/1
Férfifodrász	–	–	–	4	–	–	4
Női fodrász	–	–	–	4	–	1	
Cserépkályhás	–	–	–	2	–	–	2
Férfi-női fodrász	–	–	–	2	–	4	6
Műköves	–	–	–	1	–	–	1
Ács, állványozó	–	–	–	1	–	2	3
Vasesztergályos	–	–	–	–	1	–	1
Kovács	–	–	–	–	1	–	1
Rádió- és tv-műszerész	–	–	–	–	–	2/1	2/1
Fényképész	–	–	–	–	–	1	1

(Magyarázat: A / jel utáni szám fonyódi tanulót jelent.)

A megyei szakmunkástanuló-képzésben jelentős év volt 1965. Az MSZMP Politikai Bizottsága 1965. január 12-én értékelte Somogy megye általános helyzetét, benne az iparosítást. Ennek következtében a párt megyei bizottsága 1965. január 22-i ülésén értékelte ezt a helyzetet, és ennek során feladatként határozta meg, hogy folytatni és gyorsítani kell a megye iparosítását, és intézkedéseket kell tenni szakmunkások kiképzésére és tervszerű biztosítására. Ezzel a politikai állásfoglalással lehetővé vált újabb szakmák és tanulók nagyobb számban történő felvétele.

A korábbi kétéves vagy már csak részben kétéves iskolát már teljesen felváltotta a hároméves képzés. Az iskolavezetés érzékeny volt a társadalmi szükségletekre, a szülők és tanulók igényeire, és az évek során ennek megfelelően a képzést újabb és újabb szakmákkal bővítették. Alapvetően megmaradtak az építőipari szakmák, de a következő évben, 1966-ban az eddigi 22 szakmához újabb hat (hegesztő, marós, kőfaragó, cipész, férfiszabó, női szabó), majd 1967-ben további három (elektrolakatos, gumijavító, kozmetikus) szakképzés kapcsolódott.

A következő két évben jelentősen nőtt, a korábbi 65-70 tanulóval szemben már 110 fölötti lett a beiratkozott tanulók száma. A növekedés folytán a korábbi két osztály helyett már három indult.

Az 1966/67. tanévben beiratkozott I. osztályosok:

Osztály	Tanuló		Fonyódi	Osztályfőnök
I/A	41 leány	–	2	Knoll László
I/B	33	„ –	4	Kittlinger Géza
I/C	40	„ 15/1	5	Horváth Lászlóné
Összesen	114	15/1	13 (11,4%)	

Az 1967/68. tanévben beiratkozott I. osztályosok:

Osztály	Tanuló		Fonyódi	Osztályfőnök
I/A	41 leány	–	6	Gazda István
Az autóbaleset után, 1968. január 1-jétől Kovács Gyula ált. isk. tanár				
I/B	35	„ –	2	Kittlinger Géza
I/C	36	„ 23/1	7	Dr. Havranek Lászlóné
Összesen	112	23/1	9 (8,0%)	

Az 1966/67 és az 1967/68. tanévben beiratkozott I. osztályosok szakmai megoszlása:

I. osztály	1966/67. tanév			1967/68. tanév		
	A	B	C	A	B	C
Általános lakatos	16/2	–	–	6/1	–	–
Kovács	9	–	–	1	–	–
Géplakatos	4	–	–	6	–	–
Vízvezeték-szerelő és bádogos	3	–	–	5/2	–	–
Esztergályos	3	–	–	2	–	–
Autószerelő	3	–	–	9/1	–	–
Hegesztő	2	–	–	2	–	–
Marós	1	–	–	1	–	–
Kőműves	–	27/4	–	–	26/2	–
Szobafestő és mázoló	–	4	–	–	5	–
Kőfaragó	–	1	–	–	–	–
Ács, állványozó	–	1	–	–	2	–
Villanyszerelő	–	–	9/2	–	–	6/2
Férfifodrász	–	–	5	–	–	3/1
Női fodrász	–	–	3	–	–	3
Férfi- és női fodrász	–	–	4	–	–	6/1
Rádió- és tv-műszerész	–	–	3/1	–	–	–
Cipész	–	–	3	–	–	–
Asztalos	–	–	3	–	–	–
Gépjármű-villamossági műszerész	–	–	2	–	–	4/1
Női szabó	–	–	2	–	–	9
Férfiszabó	–	–	2	–	–	2
Fényképész	–	–	1/1	–	–	1
Kárpitos	–	–	1	–	–	–
Órás	–	–	1/1	–	–	–
Bognár	–	–	–	–	1	–
Elektrolakatos	–	–	–	9/2	–	–
Műköves	–	–	–	–	1	–
Gumijavító	–	–	–	–	–	1
Kozmetikus	–	–	–	–	–	1

(A / jel utáni szám fonyódit jelent.)

A fonyódi tanulók szakipari pályaválasztása

Fonyód történetét vizsgálva fontos azt is megismerni, hogy a fonyódi gyerekek ebben az időben milyen szakipari pálya iránt érdeklődtek. A kutatás szerint az egymást követő 1965–1967 közötti három tanévben, amikor már Fonyódon

volt az iskola, az I. osztályba beiratkozott fonyódi gyerekek – az előző táblázatból kiemelten összesítve – az alábbi szakmákat választották:

	1965/66. tanév	1966/67. tanév	1967/68. tanév
Autó-és motorszerelő	2	–	–
Géplakatos	1	–	–
Mezőgazdasági kovács	1	–	–
Épületbádogos	1	–	–
Kőműves	4	4	2
Általános lakatos	–	2	1
Villanyszerelő	–	2	2
Rádió- és tv-műszerész	–	1	2
Fényképész	–	1	–
Órás	–	1	–
Vízvezeték-szerelő és bádogos	–	–	2
Autószerelő	–	–	1
Férfifodrász	–	–	1
Férfi- és női fodrász	–	–	1
Gépjármű-villamossági műszerész	–	–	1
Elektrolakatos	–	–	2
Összesen	9	11	15

Az adatok azt mutatják, ami a mindennapokban is tapasztalható volt, hogy a fonyódi fiú tanulók a kőműves-, a lakatos- és a villanyszerelő-szakmát választották. A lehető fodrászatot senki sem. A leányok pedig csak ezt tudták választani, mert számukra a fodrászaton kívül (ekkor) az iskolában más lehetőség nem volt.

Tanulmányi helyzet

Az oktatásban – eseti változásokkal – hét-nyolc tantárgy volt. Három közhismereti: mennyiségtan, magyar, történelem és négy műszaki-szakmai: szakmai ismeret, anyagismeret, szakrajz és gyakorlati oktatás. Ez egyes osztályokban bővült, pl. testneveléssel, elektrotechnikával.

A balatonboglári iskolában a tanulók tanulmányi előmenetele 1963-ig az osztálynaplók hiánya miatt nem ismert, de helyzete – valamennyire megfelelő igazságtartalommal és eléggé általánosíthatóan – bemutatható az iskola áthelyezése idejéből ismert adatokkal.

A balatonboglári utolsó, az 1964/65. tanév tanulmányi eredményei:

Osztály	Beiratkozott tanuló	Osztályozott	Tanulmányi átlag	Jeles	Jó	Közepes	Elégséges	Elégtelen	Összesen	Bukási arány
								1 2 Több tantárgyból		
I/A	32	29	2,8	1	5	16	2	2 1 2	5	17,2%
I/B	36	33	2,9	1	5	22	2	3 0 0	3	9,9%
II/A	33	32	3,2	2	8	14	7	1 0 0	1	3,1%
II/B	31	30	3,0	1	8	14	4	1 2 0	3	10,0%
III	29	29	3,3	1	11	13	4	0 0 0	0	0,0%
Összesen	161	153	3,0	6	37	79	21	7 3 2	12	7,8%

A fonyódi első, az 1965/66. tanév tanulmányi eredményei:

Osztály	Beiratkozott tanuló	Osztályozott	Tanulmányi átlag	Jeles	Jó	Közepes	Elégséges	Elégtelen	Összesen	Bukási arány
								1 2 Több tantárgyból		
I/A	41	40	2,5	1	4	19	6	6 4 0	10	25,0%
I/B	41	32	2,6	1	2	20	4	0 2 3	5	15,6%
II/A	26	25	2,9	0	4	17	2	2 0 0	2	5,6%
II/B	34	34	3,0	1	5	23	3	1 1 0	2	5,8%
III/A	32	32	3,2	0	11	17	4	0 0 0	0	0,0%
III/B	29	29	3,2	1	9	16	3	0 0 0	0	0,0%
Összesen	203	192	2,9	4	35	112	22	9 7 3	19	9,9%

Az iskolaváltás két tanévi eredményei között mutatkozott eltérés. Jóllehet a tanulmányi átlag mindkét iskolában 3,0 körüli volt, és 3,2-nél jobb tantárgyi osztályátlag nem fordult elő. Visszaesés mutatkozott viszont mind a jó tanulók, mind pedig a bukások arányában. Jellemző, hogy a jó tanulók száma kevés. Ez a jó rendűekkel együtt is Balatonbogláron 28,1%, Fonyódon 20,3%. A bukásokban nagy a szóródás, de különösen magas az I. osztályokban. Ennek magyarázata lehet, hogy a különböző iskolákból nagyobb arányban a közepes és elégséges rendű tanulók kérték felvételüket, a jók pedig – a gimnázium helyett – lazának vették az iskolatípusban a kezdést.

E két tanévben a tantárgyi eredmények között feltűnő eltérést egyik iskolában sem lehet kimutatni. A legmagasabb osztályzat mindkét iskolában a gyakorlati oktatásban található, amit a tanulók a munkaadó mesterektől kaptak. A leggyengébb eredmények anyagismeretből, szakrajzból, történelemből és mennyiségtanból voltak.

Ami viszont feltűnő, hogy az osztályokban alig van lemorzsolódás, és – bár elég nagy a szórtság az osztályok és a tanulók között – nagyon kevés a mulasztások száma is. Az igazolt átlagosan mulasztott órák száma jellemzően 2–7 óra, az igazolatlanok a legtöbb osztályban nem érik el az egy órát. Ez különösen jellemző a III. osztályokra.

Az iskolai délutáni tanításra való bejárás minden tanulónak gondot jelentett, de voltak szülők és tanulók, akiknek emellett anyagi gondokkal is meg kellett küzdeni. Hogy ezek a nehezebb sorsú tanulók megmaradjanak, és ne hagyják abba a tanulást, az iskola igazgatója kiemelt gondot fordított szociális támogatásukra.

Az iskolában a nevelők – a nevelési követelmények előírásainak megfelelően – gondot fordítottak a szakmai tantárgyak oktatásában a munkára, a proletár internacionalizmusra és a szocialista hazafiságra való erkölcsi nevelésre.

A képzési rendszer továbbfejlesztése

A képzési rendszerben változás történt az 1967/68. tanévben. Az „A”, a hagyományos tagozat mellett bevezették az ún. „emelt szintű” képzést, a „B” és a „C” tagozatot. Ezek közül azonban még a „B” (a középfokú végzettséget adó) tagozatot sem vezették be egyetlen szakmában sem, mert nem lehetett azonos szakmai tanulókból tiszta profilú osztályt kialakítani. Így Fonyódon maradt továbbra is a hagyományos rendszerű oktatás.

Az iskola tanárai és szakoktatói

Az iskolának főhivatású tanári vagy szakoktatói állománya az áttelepítéssel sem lett. A már állandóvá vált közismereti tantárgyakat, a magyart, történelmet és mennyiségtant a gimnázium szaktanárai tanították, a szakmai ismertek oktatására pedig – időszakonként, egyes osztályokban és szakmákban – szakembereket is felkértek.

Jellemző volt, hogy tanulóikat a tanárok, különösen az osztályfőnökök jobban megismerjék, munkahelyi alkalmazásukban és tanulmányi előmenetelükben segíteni tudják, vállalták a szakmai ismeretek közül az anyagismeret vagy a szakrajz oktatását is.

1967-ben azonban jelentős változás történt. Két önálló pedagógusi státuszt kapott az iskola. Ekkor a gimnázium igazgatója a gimnázium állományában lévő Zsilli Ottónét augusztus 1-jei hatállyal és Horváth Lászlónét augusztus 16-i hatállyal áthelyezte a szakmunkásképző intézetbe.

A közismereti tárgyak közül magyart tanított Bertalan János, Bálint Lehel, Zsilli Ottóné, történelmet Haydú Olivér, Kittlinger Géza, Zsilli Ottóné, mennyiségtant Pánczél Tibor, Kelemen István, Szerdahelyi Imre.

A szakmai ismeretek közül anyagismeretet oktatott Kelemen István, Bakonyi Károly, Horváth Lászlóné, dr. Havranek Lászlóné, dr. Knoll László. Szakrajzot Valent Éva, Sebestyén László, Kelemen István, Pánczél Tibor, Horváth Lászlóné. Lakatosszakmát Sebestyén László és Kiss József.

Az iskola a fiatal tanári karnak is hasznos lett, mert a túlóradíjakkal növelni tudták jövedelmüket, javítani életszínvonalukat, ami elősegítette letelepedésüket.

A szakmai ismeretek oktatására aztán egyre több szakembert kértek fel. Villanszerelést és elektrotechnikát oktatott Nagy-Kovács Béla mérnök (Balatonboglár), kőművesszakmát Borosán Károly járási tanácsi építési előadó (Balatonlelle), Nagy László kőműves (Balatonboglár), szobafestőszakmát Bíró László mérnök, járási tanácsi építési osztályvezető, vízvezeték-szerelést és bádogosmunkát Ilisics József vízművezető, Horváth Pál vízvezeték-szerelő és bádogos, lakatosszakmát Stujber Lajos, fodrászatot Czúcz István és Udvardy Tibor fodrász (Balatonboglár), autóműszaki ismereteket Hegedűs József gépkocsivezető, műszaki szakoktató, járási tanácsi pénzügyi előadó.

Zeneiskola létesítése

Előzmények, gyökerek

Fonyód kulturális életének a közeli százévi történetéből ismert, hogy a fiatalok közül sokan vonzódtak az énekhez, a zenéhez. Mivel szerettek énekelni, már az 1920-as évek második felétől mindig volt valamilyen énekkar. Az énekkarok még a három-négy szolamú kórusműveket is a kórusvezetők tanításában hallás után tanulták, hiszen tagjaik falusi munkásemberek voltak, s az elemi iskolai hat osztályban nem tanultak kottát. Az 1950–60-as években viszont a földműves-szövetkezeti vegyes kar használta már a próbákon, mert jól segítette a szöveg és a szolamok belépésének megtanulását, ahol közben történt még utalás a hangközökre, a dallam menetére, de kottatanítás nem volt.

Ugyanebben az időben a változó énekkarok mellett alakultak zenekarok is. Csutorás F. László tanító, ahogy Fonyódra érkezett, gyerekeket tanított hegedülni, akiből aztán kis zenei együttest alakított. Ahhoz, hogy játszani tudjanak, tanította nekik a hangjegyolvasást, a kottáról játszást. Amikor pedig megszervezte a levente-fúvószenekart, és hogy a zenekari tagok fúvós hangszereken tudjanak játszani, harminc éven keresztül a próbákon tanította a zenekar tagjainak a kottaírást és -olvasást. Ezzel Csutorás F. László tanító a nem iskolarendszerű zeneoktatás megalapítója lett. Ezt folytatták tovább utódai, Gurka Károly, majd Varga József katonazenész-karmesterek is.

Újabb lehetőség nyílt a zenetanulásra, amikor 1947-ben Schmidt-Kovács Dezsőné Antal Katalin (Kitty) állás nélküli tanítónő családjával Fonyódra érkezett, aki a tanítóképző intézeti zongoratanuláson túl a bajai Zenedében, majd Utry Jolán zongoraművésznőtől magánúton tanult zongorázni, a zene iránt érdeklődő és a nála jelentkező gyerekeket zongorázni tanította. Az oktatással egyben nagy áldozatot is hozott, hiszen egyik gyereknek sem volt otthon zongorája, így órarendi beosztással a gyakorlás is nála történt.

A lakosság ismert zeneigényére az általános iskola igazgatójának oktatási-nevelési tervébe is bekerült a zeneoktatás megteremtése, amellyel az is cél volt, hogy az énekkar és a zenekar részére előkészítse az utánpótlást. A zeneoktatás beindítását a szülők és gyerekek egyaránt örömmel fogadták.

Előkészítéséről, beindulásáról és működéséről azonban részletes adatok nem találhatók. Egy iratból annyi ismert, hogy Fáró József igazgató 1957. szeptember 24-én felmérést végzett a tanulók körében a zeneoktatásra való jelentkezésről, és ekkor hatvan tanuló jelentkezett; negyven zongorára és húsz hegedűre.

A zeneoktatás indulásához e könyv írója mint ének szakos tanár két taggal megszervezte a zeneoktatói munkaközösséget, amely Balatonboglárhoz tartozott, és aki egy ideig a szolfézst is tanította. A zongoraórákat az V/B osztály tantermében lévő öreg fekete zongorán a felkért Szigeti Jenő alsóbélatelepi nyugdíjas tartotta, aki aktív korában az operaház korrepetitora volt. Ezzel meg-

történt az általános iskolában a hivatalos első iskolai zeneoktatás. De hogy kik voltak tanulói, hányan, hogyan folytatódott, már pontosan nem ismert. Ez a munkaközösségi oktatás teljesen feledésbe ment, és ezzel kapcsolatosan dokumentumok még nem kerültek elő.

Később, 1960 után ilyen zeneoktatói munkaközösségben, amely az emlékezet szerint Balatonboglárhoz tartozott, egy ideig Schmidt-Kovács Dezsőné folytatta a zongoraoktatást, de több kedvezőtlen körülmény (délutáni takarítás, rossz zongora, magántanításának tiltása) miatt nem tudta vállalni, és átment Balatonfenyvesre. Voltak utána még vidékről ide járó zongoratanárok, de sem a személyük, sem a munkaközösség munkája nem ismert.

A zeneiskola megszervezése és indulása

Az 1950-es években a Művelődésügyi Minisztérium a zenei műveltség kiterjesztésére tudatosan és tervszerűen szervezte a zeneiskolai hálózat országos kiépülését. Ennek keretében Somogy megyében a kaposvári Liszt Ferenc Zeneiskola igazgatójának, Merényi Györgynek irányításával elsősorban a járási székhelyeken sorban születtek a zeneiskolák. 1969-ben, annak ellenére, hogy nem voltak meg sem a tárgyi, sem a tanári feltételei, engedélyezték, hogy Nagyatád és Barcs után Fonyódon is létesüljön zeneiskola.

A járási művelődésügyi osztály, hogy segítse Fonyódon a zeneiskola megvalósíthatóságát, 1969 májusában levélben tájékoztatta a fonyódi általános iskola igazgatóját, hogy a következő tanévben száz fő mutatólétszámú zeneiskola indul be szolfézs, zongora, hegedű, cselló, esetleg gitár szakkal, és kérte, mérjék fel a jelentkezési igényeket.

Merényi György igazgató, annak ellenére, hogy nem volt az oktatáshoz szükséges épület, de még tanterem sem, bízva a fonyódi vezetés jó megoldásában, megvalósításához két zenetanári állást hirdetett meg a Művelődési Közlönyben. Erre a hirdetésre rátalálva adta be pályázatát a győri Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán az akkor végzett Horváth Ildikó fuvola és Szalóky Béla hegedű szakos tanár, akik számára ez ideális volt, hiszen házasságkötés előtt álltak. Merényi György elfogadta mindkettőjük pályázatát, és a fiókiskola vezetőjének Szalóky Bélát ki is nevezte.

Az általános iskola igazgatója, Fáró József – a járási és a községi vezetők támogatásával – készséggel fogadta iskolájába a zeneiskolát, és mindenben segítette indulását. A hangszeres oktatáshoz és a szolfézs tanításához a kisiskolában három helyiséget alakított ki, és még egy külön kis szobát is adott a vezetőnek a hegedűtanításhoz. Borka Lajosné, az iskola gondnoka vállalta pénzügyeinek intézését. A megérkezett házaspárnak a tanács lakást adott, és vállalta az iskola működési költségeit. A szükséges hangszereket, a hegedűket, a fuvolákat a kaposvári anyaiskola, a zongorát az általános iskola biztosította.

A zeneiskola 1969. szeptemberi indulása jelentős esemény Fonyód művelődéstörténetében. Létesítésével most már nemcsak a korábban öntevékenyen

tanuló 10-15 gyereknek, hanem az iskola minden tanulójának megteremtette a lehetőséget a zenetanulásra.

Az iratok, dokumentumok hiányában annyi azért ismert, hogy már a kezdéskor több mint száz gyerek iratkozott be, ami az iskola tanulóinak egynegyedét jelentette. A beiratkozást, a zenetanulást az is elősegítette, hogy nem volt magas a tandíj. A toborzáskor a művelődésügyi osztály az iskolának, a szülőknek – a kaposvári zeneiskola tájékoztatása szerint – a tanulmányi előmeneteltől függő havi 10-20 Ft-os tandíjat jelzett.

A zeneiskola három (zongora, hegedű és fuvola) tanszakkal indult. Zongorát kb. 60-65, hegedűt 18-20 és fuvolát 15-18 tanuló tanult. A kezdeti időben a zongorát, mivel zongoratanár nem volt, Szalóky Béla tanította, a szolfézst Szalóky Béláné, majd dr. Hermann Jánosné és Varga Lászlóné. Az iskolához a kaposvári zeneiskola igazgatójának kinevezésével a következő tanévre érkezett Szőke Piroska zongoratanárnő, kinek hamar történő távozása után egy ideig (kisebítő tanárként) tanított itt Lutz Zsófia, Jováncai Ágnes, Szentirmay Zsuzsanna, Kubinyi Attiláné.

A zeneiskola szakfelügyeletét a kaposvári anyaiskola és a pécsi főiskola tanárai látták el.

Az oktatási és a művelődési intézmények dolgozóinak letelepítése

A tanítók lakhatása, letelepítése akkor jelentett igazán nagy gondot, amikor az iskolanővérek elmentek, és az általános iskolának a már nyolc tanulócsoporthoz egyszerre sok nevelőre lett szüksége. Érkeztek is folyamatosan, de nemhogy a letelepítésüket, de még a lakhatásukat is alig tudták megoldani.

Kenedi Zoltán igazgató 1949. március 17-i jelentése szerint a 11 nevelő közül csak háromnak volt megoldva a lakása. Az érkezett hat hajadon tanítónő közül kettő a tanulóotthonban kapott elhelyezést, négyen összeköltöztek. Az igazgató ekkor azt is jelezte, hogy az ötéves tervben nyolc nevelő részére kell lakás biztosítani.

Igazán három pedagógus lakáshelyezete volt jól megoldott. Csutorás F. László házat épített, Párkányi László a fonyódi leányt, Garay Valériát vette feleségül, Kenedi Zoltán szolgálati lakást kapott. Erdélyi Béla Balatonboglárról járt át (sokszor kerékpárral), amíg megkapta a nővérek után felszabadult szolgálati lakást, Ádám Mária a Templom utcában bérlakást kapott, Pásztor Miklós BÉlatelepen talált lakást, de nem volt jó megoldása. Az ezekben az években idehelyezett legalább tíz nevelő közül egy sem maradt Fonyódon.

Az 1951 után érkezettek közül Gál Józsefék a Bartók Béla utcában, Turula Sándornéék a Fő utcában béreltek üres lakást. Amikor Kenedi Zoltán házassága után kiköltözött a Fő utcai szolgálati lakásból, azt Gál Józsefék, majd távozásuk után Siess János kapta meg, aki addig családjával a József utcában bérlakásban lakott.

Amikor 1952-től a főiskoláról kikerült új, fiatal és egyedülálló tanítók, tanárok érkezésével megkezdődött a tanári kar kiépítése, az ő elhelyezésük különösen nagy gondot jelentett. Az igazgató, hogy megtartsa a szaktanárokat, nagy töredéssel igyekezett lakhatási gondjukat megoldani.

A teljesség igénye nélkül, csak jellemzőként és időrendben bemutatva, a következő körülmények voltak. E feljegyzés írója, Posza Magdolna és Vida János albérletben kezdett. Árkossy Enikő a kisiskolai szertárhelyiségben kapott elhelyezést, majd ugyanezt kapta meg később Bálint Lehel, Szerdahelyi Imre. Hajba József és Nyitrai Margit a vasutasüdülőben kapott egy-egy szobát. Molnár István Kőröshegyről járt be, és alkalmoszerűen a lenti kisiskola szertárában aludt. Darvas Livia Balatonberényből bejáró volt. Súlyosította e helyzetet, hogy ezekben az években a fiatal pedagógusok közül többen házasodtak is.

A járási tanács az 1954. május 22-i ülésén értékelte a fonyódi lakásellátottságot, és azt állapította meg, hogy e téren súlyos hiányosságok vannak. Ennek következményeként még ebben az évben Varga József járási vb-elnök személyes intézkedése nyomán a Bartók Béla utca 30. szám alatti üres Mari-villát, a volt leányinternátust kijelölték bérlakásnak. Ebben a komfort nélküli, de kisebb átalakítások után elfogadható körülmények között kilenc pedagógus kapott lakást. Ekkor vásároltak a József utcában egy szolgálati lakást is, amit Végh Elemérné kapott meg. Fáró József igazgató a Dobó István utcában bérelt házat.

Közben egy keveset azért mindig javult a helyzet, mert az eltávozások során megüresedett vagy szolgálati lakásokat az igénylők (pl. Hajba József, Siess János, Kelemen Béláné) megkaphatták. Vida János házat vett, majd épített. Ilyen lakásgond később már alig volt, mert a nevelői változások során olyan pedagógusok jöttek (Lengyel Istvánné, Petőfalvi György, Major Jánosné, Félix Ferencné, Sikó Ákosné), akiknek saját házuk volt.

A gimnázium tanárainak lakáshelyzete sem volt jobb. Csak néhány esetet kiemelve: saját háza csak Horváth László igazgatónak volt, Haydú Olivér, Gazda István, Valent Éva, Bertalan János, Bertalan Jánosné albérletben kezdett, Minczinger Katalin a 76-os diákotthonban kapott szolgálati férőhelyet. Göndöcz István Balatonszemesről, Harmath Gyula Balatonboglárról, Kittlinger Géza Somogyvárról bejáró volt. Tanácsi bérlakást kapott Kelemen István a Templom utcában, a gimnáziumban épült szolgálati lakást Szerdahelyi Imre kapta meg. Pár év múlva, 1968-ban Haydú Olivér, Pánczél Tibor, Szalóky Béla az Ady Endre utca 37. számú társasházban új tanácsi bérlakást, Bertalan Jánosék és dr. Havranek Lászlóék az Ady Endre utca 63.-ban új lakást kaptak.

A régi szolgálati vagy tanácsi bérlakások még az 1960-as évek közepén is komfort nélküliek voltak, és a bérleti díjat ennek megfelelően állapították meg. A lakbéreket 1967-ben a vb így állapította meg: Hajba József 80 Ft-ot, Végh Elemérné, Balassa Béla, Szabó Sándor 50-50 Ft-ot, Magyar Imre, Kelemen István, Szabó Dénesné, Siess János, Ádám Mária 40-40 Ft-ot fizetett. Ez fizetésüknek 2,5–3,5%-a volt. Az Ady Endre utcai, már összkomfortos társasházban lakást kaptak lakbére ettől magasabb, 114 Ft volt, fizetésüknek 7–9%-a.

Minczinger Katalinnak a szolgálati férőhelyért a járási pénzügyi osztály 72 Ft lakbért állapított meg.

A pedagógusok lakáshelyzetének megoldására nagy jelentőségű volt az 1/1965. (XII. 30.) PM–MM együttes rendelet a kamatmentes lakásépítési kölcsön juttatásával. Ezt – néhány kizáró feltétellel – szinte minden pedagógus kérhette. Ennek felső határa 140 000 Ft volt. Pár év múlva azonban a bank 1%-os ügyleti kamatot számolt fel. További kedvezmény volt, hogy az állam tíz év szolgálati idő után 22 500 Ft, további öt év után újabb 22 500 Ft-ot, összesen 45 000 Ft hozzájárulást adott.

Ez a kölcsön akkora volt, hogy az önmegtakarítással együtt elég volt egy háromszobás családi ház tető alá hozására. A kölcsön havi törlesztőrészelete 400–600 Ft volt, a kölcsönigénylők havi illetményének kb. 30%-a. Legtöbb esetben a kétkeresős családok vették igénybe, s így a részlet törlesztése gond nélküli volt.

Ez a kölcsönforma a pedagógusok között nagyon népszerű lett. Akik megszerették Fonyódot, és a letelepülést választották, a megyei művelődésügyi osztálytól kérelmezhatték a kölcsön megadását. Az évek során legalább húsz általános iskolai és gimnáziumi pedagógus (pl. Kelemen Béláné, Szabó Dénesné, Molnár István, Németh Ernőné, Szöllősi József, Kittlinger Géza, Göndöcz István, Bakonyi Károly, Bálint Lehel, Minczinger Katalin, Harmath Gyula, Szerdahelyi Imre) kapta meg, és épített családi házat. Ezzel, azon kívül, hogy családot megalapozó, kulturált életkörülményeket teremtettek maguknak, növelték az értelmiségiek számát, és hozzájárultak az iskolák oktató-nevelő munkájának stabilizálásához.

És mindez több pedagógus esetében olyan szerencsés életkorban történt, hogy amire elérték a nyugdíjkorhatárt, csaknem teljesen vissza tudták fizetni a kölcsönt. Közben jelentkezett egy kedvező fordulat. A kölcsön végleges törlesztéséhez az OTP 1992-ben olyan kedvezményt adott, mely szerint ha a kölcsönfelvevő egy összegben visszafizette a még hátralévő teljes hitelt, akkor ennek az összegnek a 40%-át elengedte.

AZ ISKOLÁZOTTSÁG HELYZETE ÉS VÁLTOZÁSAI

A tanulás helyzete a Horthy-korszakban

Az 1920–30-as években, amikor a gyerekek a hat osztályt elvégezték, általában otthon maradtak, és a család munkájában vettek részt, vagy ahogy adódott, napszámba mentek. A jellemzően földműves-, halász-, napszámos-családok nem tudták gyerekeiket tovább taníttatni. De erre az elemi iskola nem is adott lehetőséget. Ha közülük valaki mégis nagyon ki akart válni a szegényes életből, mert inkább vonzódást érzett a faluban létező valamilyen iparhoz, az elment inasnak. Ha pedig a fizikai munka helyett jobb, tekintélyesebb életpályát akart magának, valamiféle irodai munkakört választott, vagy ami Fonyódon különösen értéknek számított, vasúti dolgozó (váltókezelő, kalauz) akart lenni, az a lengyeltóti, majd 1939 után a fonyódi polgári iskolába iratkozott be. Ha meg már nem volt iskoláskorú, akkor magántanulóként osztályozóvizsgákkal végezte el.

Tulajdonképpen ezzel a növekvő magántanulási igénnyel hozták létre a polgári iskolát, amelybe nemcsak Fonyódról, hanem a környékből is főleg az iparos- és kisbirtokos családok gyerekei iratkoztak be.

A polgári iskola az 1939/40-es tanévben öt magántanulóval kezdett, közülük kettő volt fonyódi. Amikor 1941/42-ben beindult az oktatás 28 nyilvános és nyolc magántanulóval, közülük is csak öt volt fonyódi. A tanulólétszám évről évre folyamatosan nőtt, és 1943-ban, amikor a háború miatt be kellett szüntetni az oktatást – a meglévő adatok alapján vélelmezhetően – összesen 168 tanuló (113 nyilvános és 55 magántanuló) végzett, melyből 41 volt a fonyódi, a tanulók 24,4%-a, és többségük leány.

Közben különvizsgákkal a VIII. osztály megszerzésére 1948-ban lehetőség nyílt. Volt az iskolának 15 magántanulója (11 leány és 4 fiú), akik „magánvizsgálatot” tettek, közülük nyolcan a VIII. osztályból.

A szülők közül ekkor még kevesen tudták vállalni gyerekeik középiskolai továbbtanítását, mert középiskola, gimnázium távol, Csurgón, Nagykanizsán, Kaposváron, Keszthelyen volt. Általában azok a gyerekek tudtak csak tovább tanulni, akiknek a szülei a kollégiummal vagy az albérlettel járó költségeket és a tandíjat tudták vállalni, vagy az iskola székhelyén volt befogadó rokoni kapcsolat.

A fonyódi gyerekek továbbtanulásáról csak az 1930-as évek második felétől van valamennyi emlékezeti ismeret. Ebben az időben mindössze 10-12 gyerek tanult tovább. Az első között Sinkovits László, Sinkovits Ferenc birtokos fia a kaposvári Felső Kereskedelmi Középiskolában, Szentes Lajos, Szentes Lajos vasutas fia a kaposvári gimnáziumban. Garay Lajos nyugdíjas gazdálkodó leánya, Valéria a kaposvári nagymamánál lakva 1940-ben érettségizett a Kaposvári Egyesületi Leánygimnáziumban, és testvéröccse, János a bácsalmási Mezőgazdasági Középiskolában végzett 1943-ban.

Ekkor jártak középiskolába Csutorás F. László tanító gyermekei is. Melinda a Miasszonyunkról elnevezett Szegény Iskolanővérek Polgári Iskolájába járt Szegeden, majd beiratkozva a líceumba elvégezte a szegedi tanítóképzőt, és 1943-ban tanítói diplomát kapott. Testvéröccse, László a kaposvári reálgimnáziumba járt, majd elvégezte Pécsen a tanítóképzőt, és 1946-ban tanító lett. Ők az első fonyódi diplomások.

Reizer Lajos, a tehetős vasúti fuvarozó is tovább taníttatta fiát, Antalt. A kaposvári gimnázium elvégzése után a fonyódi gyerekek közül elsőként tanult tovább egyetemen, a budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Erdészeti Karán, de közbenjött a háború, és mint leventét bevonultatták, francia hadifogságba került, és onnan hazatérve súlyos betegségben 25 évesen meghalt.

Ebben az időszakban földművescsaládból talán elsőként tanult tovább Lakos István, aki a lengyeltóti polgári iskola elvégzése után a kaposvári Felső Kereskedelmi Középiskolát végezte el 1942-ben. Ekkor nem tanult tovább, csak a háború után, amikor a háromévi hadifogságból hazajött, szerzett alkalmazottként mérlegképes könyvelői képesítést.

Somogyi Vince jegyző két leánya, Klára és Ottilia a nagykanizsai Notre Dame Leány-középiskola és Kollégiumba iratkozott be. Klára 1942-ben érettségizett, a Pécsi Orvostudományi Egyemen tanult tovább, és – betegség és házasság miatt később – 1955-ben szerzett orvosi diplomát. Ő volt az első egyetemet végzett fonyódi diplomás, és orvos. Testvére, Ottilia, a négy gimnáziumi és a négy líceumi osztály elvégzése után 1947-ben érettségizett, de a kapcsolódó tanítóképzőt – házasság miatt – már nem végezte el.

Így adódott az a különös helyzet, hogy a falunak a 20. század közepéig a maga soraiból tanult egyetemi végzettségű diplomása nem volt. De értelmisége is nagyon kevés.

A falu értelmiségi helyzete

A községben hosszú időn át – a 8-10 tanítón kívül – csak pár értelmiségi volt, s ez maradt még a háború után is.

Az Ausztriába menekült Csutorás családot Fonyódhoz való hűségük visszahúzta, és 1945. október 3-án hazajöttek a passau-i amerikai táborból. Ugyaninnen, ugyanezen a napon érkezett haza, de az amerikai hadifogolytáborból Kenedi Zoltán tanító. A különböző községekbe menekült szegény iskolanővérek rendjének tagjai is visszatértek.

Volt és maradt az egy katolikus pap, az egy orvos, kinek személye sűrűn változott. Dr. Szalay Elemér után, az 1958-ban jött és véglegesen letelepedett dr. Schneider István érkezéséig négy orvos (dr. Haragos György, dr. Major Endre, dr. Kiss Gyula, dr. Máté Sándor) váltotta egymást. Az egy gyógyszerész, Weidinger Istvánné hamarosan elköltözött Balatonboglárra, de Sikos Pál és Sikos Pálné érkezésével már két gyógyszerésze lett a községnek. És volt még két állatorvos, Hanti Vilmos és Andaházy Loránd.

A legnagyobb változások azonban az egyházakban történtek. Az iskolánövér-
ek elhagyták a falut. A három egyházban maradt az egy-egy tisztelendői tiszt-
ség, de személyükben a sűrű váltás volt a jellemző.

A katolikus egyházban a falu nagy tekintélyű plébánosa, az 1921-től 1949-
ig 28 évet Fonyódon szolgáló Ify Lajos nyugdíjba ment, és elhagyva Fonyódot
Szent György-hegyi szőlőbirtokára költözött. Helyét dr. Varga Péter Pál, a veszpré-
mi papi szeminárium szónoklattantanára töltötte be, de csak három évig ma-
radt. Távozása után, 1952-ben az Állami Egyházügyi Hivatal kinevezésével ér-
kezett Szabásról Abaligeti Kázmér, aki későbbi betegségben elveszítve fél lábát,
már hosszú ideig, 24 évig szolgált, és aki közvetlenségével, jó kapcsolataival és
aktív tevékenységével nagyon elismert, tisztelt személyisége volt a falunak.

A veszprémi püspökség, hogy segítse a plébános munkáját, kiegészítő papokat
küldött. Így érkezett Fonyódra 1947-ben dr. Székely Ferenc, aki – személyes is-
merőjének elbeszélése szerint – római jogból doktorált pap tanár volt, a háború
előtt a székelyudvarhelyi gimnázium igazgatója. Katonai behívással részt vett a
II. világháborúban, ahol amerikai–francia hadifogságba esett, és itt 17 ezer ma-
gyar hadifogoly volt a parancsnoka, egyben hadilelkésze. Szerencsés hazaté-
rése után szüleit és testvérét keresve, azokat Várpalotán találta meg, akik közben
átköltöztek Erdélyből Magyarországra. Mivel dolgozni akart, egyházi szolgálatot
kért a veszprémi püspöktől, aki teljesítve kérését a fonyódi általános iskolába
helyezte hitoktatónak. A leányinternátusban kapott szolgálati férőhelyet.

Közben még káplánok is érkeztek. Itt volt káplán Milhoffer Miklós (1948–
1953), Kocsis István (1953–1956), Lubics Árpád (1956) és dr. Léber Mihály
(1956–1974).

A reformátusoknak és az evangélikusoknak továbbra sem volt önálló egy-
házközségük. Mindkét vallás esetében Fonyód fiókgyülekezet volt, és maradt is
egy-egy – jellemzően – vidékről idejáró lelkésszel.

A reformátusok a somogyjádi anyaegyházhoz tartoztak. A Fonyódra kineve-
zett segédlelkészek szolgálati idejük alatt mindig valakinél albérletben laktak,
mert lelkészlakás nem volt. Talán ebből is adódhatott, hogy a lelkipásztorok
személye sűrűn változott. Az 1944 és 1955 közötti tizenegy évben nyolc lelkész
jött és ment.

Nevével fennmaradt református lelkipásztor volt itt Varga József (1944–
1945), Tóth László (1946), Bata Elek (1948–1949), Györffy Ferenc (1950. ja-
nuár – 1952. június), Takácsi Dezső (1952. június – 1952. szeptember), Magyar
István (1952. október – 1954. augusztus), Hosszú József (1954. szeptember–
december), Ónódy Zoltán (1954. december – 1955. szeptember). A rövid idejű
szolgálatuk miatt csak a hívek körében voltak ismertek.

Jelentős változás történt 1955. október 1-jével, amikor a 24 éves makádi
Szabó Lajos érkezett, és legényemberként ő is különböző albérletekben lakott.
Ő azonban hamar ismert és népszerű lelkipásztor lett a faluban, különösen a
fiatalság körében, mert hivatásának ellátása mellett a közösség szeretete révén
bekapcsolódott a falu életébe. Énekelt a szövetkezeti énekkarban, játszott a

röplabda- és a kézilabdacsapatban. És ő már hosszabb ideig, hét évig volt lelkipásztor, amikor aztán 1962. december 1-jével ő is távozott, mert a Zala megyei Barabásszegre beadott lelkipásztori pályázatára ott megválasztották. De a Balaton és volt híveinek szeretete 1966. június 1-jével visszahozta. Ettől kezdve még (bár családjával Balatonlellén lakott) harminc évig, 1996-ig már esperesi rangban szolgálta a többi között a fonyódi gyülekezetet.

Az evangélikus egyház még nehezebb helyzetben volt. Az anyagyülekezet az ő esetükben is más községben volt, Balatonszárszón. A mindenkori lelkész mint segédlelkész onnan járt Fonyódra a kéthetenkénti istentisztelet megtartására. Az ő személyük is sűrűn változott, húsz év alatt kilenc lelkipásztor váltotta egymást. Mivel nem itt laktak, őket is szinte csak a gyülekezet tagjai ismerték.

Evangélikus lelkész volt Sággy Jenő (1940–1946), Németh Tibor (1946–1948), Riesz György (1949–1950), Szakál Árpád (1951–1952), Szimon János (1953–1955), Varga Árpád (1955–1956), Kiszely Sándor (1956–1960), Zászkaliczky Sándor (1959–1961), Kardos József (1961–1974).

Közben további értelmiségiekkel is gazdagodott a falu. Ideköltözött a lengyeltóti járási ügyész, dr. Nádasz Ferenc, érkezett még Szörényi Béla bányaiipari mérnök. E téren nagy változás 1950 után történt az intézmények (a járási tanács, a gimnázium) létrehozásával, és a továbbtanulás lehetőségének kiterjesztésével.

Továbbtanulás az új társadalmi rendszerben

Ahogy a közoktatásban új viszonyok alakultak, ahogy létrejött a nyolcosztályos általános iskola, ami lehetőséget adott a középiskolai továbbtanulásra, már többen tanultak tovább, s nekik jobbra, mert erre is új lehetőség nyílt, már a diplomaszerezés volt a céljuk.

A fonyódi polgári iskola elvégzése után 1948-ban érettségizett Tóth Ilona a kaposvári és a hentescsaládból való Oláh János 1949-ben a budapesti közgazdasági technikumban. Egyikük sem tanult tovább. Oláh János egyetemi közgazdászdiplomát később mint dolgozó, alkalmazotként levelező tagozaton szerzett.

A cipészcsaládból származó Nagy Károly családi kapcsolatok révén Budapestre ment, ott 1950-ben különbözeti vizsgákkal a II. Rákóczi Ferenc Gimnáziumban érettségizett, majd az Apáczai Csere János Pedagógiai Főiskolán tanult tovább, ahol 1953-ban magyar-történelem szakos tanári diplomát szerzett.

Tovább tanult még két vasutasgyerek is. Zsirai Józsefet a vasút támogatásával felvették a szegedi vasutaskollégiumba, és 1952-ben itt érettségizett. Czár Gizella a kaposvári közgazdasági technikumban érettségizett 1953-ban, majd a jászberényi tanítóképző főiskolán szerzett tanítói diplomát.

Emlékek vannak arról, hogy a kőművescsaládból való Ambrus Margit a kaposvári közgazdasági technikumban érettségizett 1953-ban, testvére, Sándor a

kaposvári gimnáziumban (talán) 1957-ben, Aár Erzsébet egyetemre és Kakatics Ilona a Testnevelési Főiskolára járt.

Nagy lehetőséget jelentett ekkor a 17–32 éves munkás- és parasztszármazású fiataloknak a főiskolai, egyetemi továbbtanulásra az 51.600/1948. VKM számú rendelet alapján létrehozott szakérettségi. Az ide (minden előképzettségtől függetlenül) felvett fiatalok egy, 1952 után két tanulmányi év alatt szerezhettek szakérettségi bizonyítványt, amely az abban megjelölt főiskolai vagy egyetemi felvételre jogosított. Ezt a lehetőséget négy fonyódi munkásfiatal használta ki

A szakérettségi megszerzésével 1950-ben a Pécsi Pedagógiai Főiskolán tanult tovább, és ott szerzett matematika–fizika szakon diplomát 1953-ban a földművescsaládból való Jagadics László (földműves), az iparoscsaládból való Tímár Lajos (lakatos), magyar–történelem szakon Fekete Antal (villanyszerező), a Műszaki Tanárképző Főiskola matematika–fizika szakán (később még a Tanárképző Főiskolán is) Tóth József (munkás).

A fonyódi gyerekek nagyobb arányú középiskolai továbbtanulásához a feltételeket a szülők kereseti viszonyainak javulása, a nyolcosztályos általános iskola bevezetése és a Siófokon 1950-ben létesített gimnázium teremtetten meg. Az érettségi megszerzéséért ide már vállalták a vonattal naponta történő bejárást. Az 1950 után végzett 35-40 fős VIII. osztályból évente már 10-15 fonyódi gyerek iratkozott be a különféle középiskolákba, és közülük sokan folytatták tanulmányaikat főiskolákon vagy egyetemeken.

Közülük elsőként szerzett 1954-ben tanítói diplomát a kaposvári tanítóképzőben a boltos-kocsmáros családból való Király János, 1955-ben a budai tanítóképzőben testnevelés-szaktanítói, majd 1971-ben a testnevelési főiskolán labdarúgó-edzői diplomát a polgári családból származó Jutasi Róbert, és 1957-ben az iparoscsaládból való Rózsa Ilona.

A továbbtanulás kiszélesedésének eredményeként a fonyódi gyerekek közül többen lettek mérnökök, orvosok, gyógyszerészek, jogászok, de – feltételezhetően az iskolák hatására, a pedagógusok példájára – legtöbben a tanári pályát választották. Nehéz lenne még felsorolni is a nevüket. Pár év alatt legalább harmincan szereztek tanári (köztük öten testnevelői) diplomát. Ezt jelentősen segítette a 19/1959. Korm. számú rendelet a társadalmi tanulmányi ösztöndíj megteremtésével. Ez az összeg – a tanulmányi eredménytől függően – elérhette a havi 400-500 Ft-ot. (Az átlagbér 1540 Ft volt.)

Az iskolát a pedagóguspályára nevelő munkájáért fennállásának 100. évfordulója alkalmából a könyv írójának (járási művelődésügyi osztályvezetőnek) felterjesztésére a művelődésügyi miniszter Miniszteri Dicséret kitüntetésben részesítette.

Egy nagy áttörés is ekkor következett be. Ekkor jutott be először egyetemre az igazi, a tipikus fonyódi földműves-halász családból két gyerek. Bazsika Máriát a kaposvári gimnázium elvégzése után azonnal felvették a Pécsi Orvostudományi Egyetemre, és itt is szerzett orvosi diplomát 1960-ban. A másik halász (hajóvezető)-családból származó diáknak, Varga Lajosnak nehezebben alakult a sorsa.

Mivel a pannonhalmi egyházi gimnáziumban érettségizett, ez a továbbtanulásban hátrányára lett. Nem is vették fel a Műszaki Egyetem Gépészmérnöki Karára, ahová jelentkezett. A kényszerű egyévi fonyódi banki munka után már mint dolgozó újra jelentkezett, de most a Pécsi Orvostudományi Egyetemre, ahová magas pontszámai alapján felvették, de Budapestre, és 1961-ben itt kapott orvosi diplomát.

Viszont meg kell állapítani, hogy e már kitermelődött szellemi értékkel a falu és értelmisége nem lett gazdagabb. Közülük ugyanis senki sem jött vissza Fonyódra. Ez talán azzal magyarázható, hogy ekkor nem volt képesítettségüknek megfelelő kiírt, megpályázható munkahely. Így Jagadics László Garaboncon, Tímár Lajos Kiskomáromban, Vésén, Fekete Antal Iregszemcsén, Balatonbogláron, Tóth József Székesfehérváron, Nagy Károly Balatonszabadiban, Király János egy Dráva melletti kis faluban, majd Balatonfenyvesen, Rózsafi Ilona Somogyváron kapott állást. Jutasi Róbert az élsportot választva Kaposváron, majd Salgótarjánban futballista lett. A végzett orvosok közül dr. Somogyi Klára a zalaegerszegi, dr. Bazsika Mária a kaposvári, dr. Varga Lajos a csornai kórházban kapott állást.

Aztán legalább tíz év telt el, amikor fordulat következett be a már diplomások munkahelyválasztásában. Bár még mindig többen a nagyobb városokba pályáztak, de közülük már 1960 után kezdtek visszatérni. Az elsők között érkezett Tóth József tanár a járási tanácsra, Érfalvy Klára és Czakó Lenke tanárnők az általános iskolába. Ezzel lett már Fonyódon fonyódi családból származó diplomás. Aztán folyamatosan követték őket további tanárok és más diplomások is. Elkezdődött Fonyód saját értelmiségének kialakulása.

A felnőttoktatás rendszerének kialakítása

Dolgozók iskolája és osztályozóvizsgák az általános iskolában

Az 1950-es évektől az intézmények és új üzemek létrejötte során sok adminisztratív állást kellett betölteni. Az új vezetők és a fontos munkakörökben alkalmazottak, pl. községi vb-elnökök, adminisztrátorok, boltvezetők, üdülővezetők, üzemi, szövetkezeti csoportvezetők többségükben ún. „munkáskáderek” voltak, akiknek hatosztályos elemi iskolai végzettségük volt, vagy még ennyi sem. Kinevezésükhöz nem is volt követelmény a magasabb iskolai végzettség. De a rendőrséghez és a katonasághoz is bekerült több olyan falusi fiatal, akiknek nem volt általános iskolai végzettsége.

Az általános iskola létrejöttével azonban a nyolcosztályos iskolai végzettség minden munkaterületen követelmény lett. Ennek szervezett jellegű megszerzésére az Ideiglenes Nemzeti Kormány a 11.130/1945. M. E. számú rendelettel létrehozta a dolgozók iskolája rendszerét. Ezek szervezését a megyei főigazgató a 2329/1948. július 24-i rendelkezésében is szorgalmazta. Fonyódon is már 1949-ben megszervezték, és Erdélyi Béla tanár vezette. A szervezett csoportokban nemcsak fonyódiak, hanem más községbeli dolgozók is voltak.

A felnőttoktatás folyamatos volt az iskolában, és az 1950-es évek második felében, mivel az igazgató ezt a tisztséget nem tölthette be, vezetésével Kenedi Zoltán igazgató e könyv íróját mint igazgatóhelyettest bízta meg. A dolgozók továbbtanulásának rendszerét, számszerű adatait nehéz volna felsorolni, ezért álljon itt a helyzetre vonatkozó néhány kiválasztott adat:

Az 1953/54. tanévben az V–VI. osztályból 6, a VII. osztályból 14 dolgozó vizsgázott. Az 1960/61. tanévben 30 fő (26 férfi és 4 nő) fejezte be általános iskolai tanulmányait. A végzettek nagyobb része fonyódi volt.

A VII. és VIII. osztály elvégzésére az egész járás területén nagy volt az igény. Voltak továbbra is, akik nem a dolgozók iskolájában tanultak, hanem önállóan, esetenként tanári segítséggel készültek fel, és osztályozóvizsgákra jelentkeztek. E vizsgák levezetésére a járási művelődésügyi osztály a fonyódi általános iskolát jelölte ki.

A teljesség igénye nélkül ebből is csak néhány kiemelt adat: az 1960/61. tanévben kijelölt osztályozóvizsgán 60-an jelentek meg. Közülük 22-en tettek vizsgát a VIII. osztályból, és felük fonyódi volt. Ekkor vizsgázott az általános iskola VII. osztály tananyagából M. I. is, a községi vb elnöke, aki aztán az 1966/67. tanévben a gimnáziumban érettségi vizsgát tett. 1964-ben 65-en (52 férfi és 13 nő) vettek részt, és 15-en fejezték be az általános iskolát. Ezek az adatok azt is mutatják, hogy még mindig milyen sokan maradtak, akiknek folytatniuk kellett általános iskolai tanulmányaikat. Akik pedig már végeztek, azok közül sokan folytatták a tanulást középiskolában.

Középiskolai levelező oktatás beindítása a gimnáziumban

Igen jelentős esemény és nagy érték lett, hogy az 1961-ben létesült új gimnáziumban már az első évben megkezdődött a felnőttoktatás. Fáró József mb. igazgató augusztusban kérte a megyei művelődésügyi osztálytól a levelező tagozat megindítását. A 24491–2/1961. számú levelében az engedélyt az osztály megadta egy csoportra, de jelezte, ha negyvennél többen jelentkeznek, indulhat második csoport is.

Az első ízben beiratkozottak száma 54 volt, így két csoport indult. A beiratkozás és az oktatás folytatódott a következő években is, majd négy tanév után érettségi vizsgát tettek.

A gimnázium első négy évében érettségi vizsgát tett dolgozók száma:

	1965-ben	1966-ban	1967-ben	1968-ban
Érettségizett	42	24	57	22
Ebből fonyódi	24	10	18	3
Arány	57,1%	41,6%	31,5%	13,6%

A gimnázium első négy éve alatt a fonyódi levelező tagozaton (volt egy tagozat Balatonlellén is) 145 dolgozó érettségizett, és közülük 55 (37,9%) volt a fonyódi. A dolgozók részéről továbbra is igény volt a gimnáziumi továbbtanulásra, ezért a levelező tagozatos képzés még sokáig fennmaradt.

A levelező tagozaton az oktatás megkezdésekor – mivel ekkor még elegendő gimnáziumi tanár nem volt – a gimnáziumi tanárok mellett külsős tanárok is tanítottak. A földrajzot a szőlősgyöröki általános iskola középiskolai tanára, Koltai Péter, a történelmet Rigó Lajos, a már történelem szakon egyetemet végzett járási tanács vb-elnökhelyettese.

Közben a Hazafias Népfront Járási Bizottsága is vizsgálta a dolgozók iskolai végzettségének helyzetét, és azt állapította meg, hogy több munkahelyen dolgoznak képzettség, szakközép-iskolai végzettség nélkül költségvetési előadók, bérszámfejtők, könyvelők, akik részére szükséges lenne közgazdasági technikum levelező tagozatot indítani.

Megvalósítására a népfront elnöke, Sinkovits László és e könyv írója, a művelődésügyi osztályvezető elmentek Székesfehérvárra, a Noszlopy Gáspár Közgazdasági Technikumba, és az intézet igazgatóját felkérték, segítse a fonyódi járást egy tagozat megindításával. Az intézet igazgatójának megértő támogatásával 1964-ben és 1965-ben egy-egy osztállyal a gimnáziumban beindult a közgazdasági technikum levelező oktatás. A közismereti tárgyakat a gimnázium tanárai, a szaktantárgyakat – Fonyódra leutazva – az anyaiskola tanárai oktatták.

Eredményeként négy év múlva a két kurzuson, a két osztályban 1968-ban 18-an, 1969-ben 15-en tettek közgazdasági érettségi vizsgát. Közülük öt fonyódi (15,1%) volt.

A későbbi évek eseményei igazolták vissza, hogy mind az általános iskolai, mind a középiskolai felnőttoktatásnak óriási jelentősége volt. Szép karrierrek elindítója is lett. A megszerzett érettségi nemcsak biztosította a dolgozóknak munkakörük megtartását, hanem alapot adott a munkaköri mobilitáshoz is. Lehetővé tette a fizikai munkakörből adminisztratív munkakörben való elhelyezkedést, esetleg jobb, kedvezőbb, előnyösebb munkahely vagy munkakör megpályázását, sőt még vezetői munkakör betöltését is. A legtöbb munkahelyen ezért fizetésemelést kaptak, bizonyos munkahelyeken (a rendőrségnél, honvédségnél, vasútnál) ez rangban való előlépést tett lehetővé. Közülük többen is valamely intézmény, üzem, szövetkezet vezetői lettek.

A felnőtt tovább tanulók közül meg kell említeni Kristóf János fiatal rendőr szakaszvezető történetét, aki a fonyódi általános iskolában, a levelező tagozat VII. osztályban kezdte meg a tanulást, majd a középiskolát is elvégezve főiskolán tanult tovább, és matematika–kémia szakos tanári diplomát szerzett. Kilépve a rendőrségből évtizedeken át, nyugdíjazásáig a somogyvári általános iskola tanára volt.

Fonyód kiemelkedő személyiségei

Fonyód kultúrtörténetének megismerése után azt kell megállapítani, hogy múltjában nem található községi születésű vagy itt élő családból származó valakiben neves, valamiért híres vagy országosan ismert személyiség.

E téren is nagy változás történt. A fonyódi általános iskolában és a gimnáziumban tanult gyerekek közül ebben az időben hárman is lettek országosan is ismert, kiemelkedő személyiségek. Dr. Németh Zsolt, dr. Takács Erzsébet és Baricz Katalin munkájukban rendkívüli eredményeket értek el, akikre büszke lehet Fonyód.

Mind a hárman évtizedek óta ugyan Budapesten élnek, de hűségesen őrzik fonyódiságukat. Szüleiktől örökölt házukat megtartották, és pihenni, feltöltődni szinte az év minden szakaszában rövidebb-hosszabb időre vissza-, hazajárnak.

Dr. Németh Zsolt

Németh János volt nagykanizsai vasúti oktató főtiszt, fonyódi állomásfőnök és Zsrai Erzsébet adminisztrátor idősebbik fia Balatonújhelyen (ma Siófok) született 1946. június 28-án. A fonyódi általános iskola elvégzése után a siófoki gimnáziumban 1964-ben tett érettségi vizsgát. Utána munkába állt, és a Budapesti Rendőrség Gyermek- és Ifjúságvédelmi Egységénél kezdett dolgozni. E munkakörében levelező tagozaton 1979-ben elvégezte a Rendőrtiszti Főiskolát bünyügyi szakon, majd 1988-ban az ELTE Jogtudományi Karát, ahol PhD-diplomát is szerzett 2002-ben.

Felesége, Riskó Ágnes több évtizeden keresztül az Athenaeum Nyomda rebusára volt. Két gyermekük van, Áron (1976) és Nóra (1981). Áron a szülők által megszerettetett vitorlázást magas szintre emelve hivatásos vitorlázó, akinek nagy szerepe volt abban, hogy a Fifty-Fifty nevű kétárbocos katamaránnal 2012-ben megdöntötték az 1956-os 10 óra 40 perces rekordot. Nóra családjára.

Németh Zsolt munkahelye a Nemzeti Köszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kara, a volt Rendőrtiszti Főiskola. Ebben az intézményben volt szakcsoportvezető, osztályfőnök, a főigazgató tudományos igazgatóhelyettese, rektorhelyettes, a Közbiztonsági Tanszék vezetője.

Kutatási területe, előadásainak és szakfolyóiratokban, újságokban, különböző kötetekben megjelent kilencven írásának, tanulmányának témái – az európai országokban, Japánban és Egyesült Államokban szerzett tanulmányútjain szerzett ismeretek alapján – az ifjúkori bűnözés, a fiatalkori agresszió, a gyermek- és ifjúságvédelem, a kábítószeres bűnözés, a drogpolitika, a bűnmegelőzés, a szervezett bűnözés, a pedofília, a prostitúció, az emberi jogok.

Aktívan vesz részt a tudományos közéletben. A Magyar Rendészet (szakmai-tudományos folyóirat) felelős szerkesztője, az NKE RTK Tudományos Diákköri Tanácsának elnöke, a Magyar Kriminológiai Társaság Igazgató Tanácsának tagja. Ezenkívül részt vesz a Fehérgyűrű Közhasznú Egyesület, az

European Psychology and Law (EAPL) és az International Executive Symposium (IPS) munkájában.

Ma (2014-ben) nyugállományú rendőr ezredes, rendőrségi főtanácsos, az NKA Rendésettudományi Karán főiskolai tanár. A televízióból az egész ország ismeri. Objektív magyarázataival és színes stílusával a televízió különféle csatornáin a bűnügyi műsorok népszerű szakkomentátora.

Dr. Takács Erzsébet

1947. május 15-én született Fonyódon. Ősei apai ágon a 19. század elejétől élnek Fonyódon. Apja Takács Ferenc földműves, majd gépkocsivezető, anyja, Bali Mária segítő családtag, háztartásbeli. Férje, Csató Pál okleveles vegyész (ELTE TTK), fia, Csató Péter Csongor okleveles villamosmérnök, jelenleg a GE munkatársa.

Általános és középiskolai tanulmányait egyaránt Fonyódon végezte. 1965-ben érettségizett az 1961-ben alapított általános gimnázium első végzős osztályában, és olyan kiváló eredménnyel, hogy neve felkerült a gimnázium dicsőségtáblájára. Okleveles vegyész-mérnöki diplomát szerzett a Budapesti Műszaki Egyetem Vegyész-mérnöki Karán, majd ugyanott szerzett egyetemi doktori fokozatot az Akrilát monomerek polimerizáció kinetikájának mikrokalorimetriás vizsgálata témában.

Egész pályafutása során sugárkémikusként dolgozott a Műanyagipari Kutatóintézetben. 1991-ben meghívták a Magyar Tudományos Akadémia Izotópkutató Intézetébe, amely jelenleg is munkahelye. 1992-ben a Magyar Tudományos Akadémián a kémia tudomány kandidátusa fokozatot szerzett (téma: sugárzásos térhálósítás monomerekkel érzékenyített rendszerekben), majd 2004-ben az MTA Doktora címet szerezte meg a Nagyenergiájú sugárzással iniciált gyökös polimerizáció kezdeti lépései című munkájával.

2005-ig tudományos főmunkatársként dolgozott, azóta tudományos tanácsadó, 2006 óta osztályvezető, az intézet (jelenleg a kutatóközpont) tudományos tanácsának elnöke. 2010-ben a szegedi egyetemtől magántanári címet kapott. 2011-től az Óbudai Egyetem kutatóprofesszora, 2012-től egyetemi tanára. 2010 óta a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség szakértője.

Tudományos közleményeinek száma 130 (kb. tíz magyar, a többi angol nyelvű), három könyvfejezet társszerzője. Nemzetközi konferenciákon tartott előadásainak száma 150. Hét PhD-dolgozat és a NAÜ egyiptomi, szír, maláj, marokkói, portugál, török, koreai, kínai ösztöndíjas hallgatói dolgozatainak témavezetője.

Baricz Katalin

Baricz Ferenc kertész és Horváth Erzsébet segítő családtag három leánya (Erzsébet, Zsuzsanna, Katalin) közül a legfiatalabb. Lengyeltótiiban született

(ekkor kötelező volt a legközelebbi szülőotthont igénybe venni) 1948. szeptember 21-én.

Általános iskolás kora óta, amikor jó bizonyítványáért fényképezőgépet kért, nem fényképez, hanem, ahogy ő mondja, fotografál. Ezt a szerelmét a fonyódi gimnázium fotószakkörében tovább mélyítette. Amikor 1967-ben leérettségizett, nem akart tovább tanulni se tanárnak, se orvosnak, ahogy szülei szerették volna, hanem hirtelen elhatározással Budapestre ment, és hogy „fényképész” vágyát megvalósíthassa, a Magyar Filmlaboratóriumba ment dolgozni. Foglalkozása: fényképésszakmunkás. 1981-től önálló művész, tagja a Magyar Fotóművészek Szövetségének és a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének.

Képeinek témája szinte végtelen. Mindent fotóz, ami a közvetlen környezetéhez, elsősorban az emberhez kapcsolódik, amelyben lélek van, és játszani lehet vele. Képei témáiból, annak fényein át ő maga sugárzik, vidámsága, melegsége, korlátlan fantáziája és szabadság iránti vágya, és ezek annyira egyediek, hogy szinte kiáltják: „Ez Baricz Kati!”

Fotói újságokban, magazinokban jelennek meg. Hat szakmai díjat kapott, melyek között ott van a Magyar Fotográfiai Nagydíj (2005), a Fotóművészek Alkotói Nagydíja (2006) és az Érdemes Művész díj (2007) is.

Képei sok kiállításon (Budapesten, Prágában, Szolnokon, Szabadkán, Mohácson, Fonyódon) szerepeltek. Kilenc könyve jelent meg.

Szakirodalom:

Első nagyításaim. Szerzőtárs Csillag Julianna. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1976

Első felvételeim. Szerzőtárs Győri Lajos. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1982

Sötétkamra otthon Ofotért, Budapest, 1982

Fotóalbumok:

Tükör. Budapest, 1999

For you – Majdnem egyedül. Budapest, 2003

Apám kertje. Budapest 2004

Medium. Budapest, 2008

Írások:

Szubjektív napló. Budapest, 2001

Természetem. Budapest, 2005

Szeretteim. Budapest, 2012

A KÖZMŰVELŐDÉS FELTÉTELEI

Az intézményi ellátottság helyzete

Kultúrház

Nagy hiányossága volt a falunak, hogy nem volt épített, önálló kultúrháza vagy művelődési otthona. Ebből adódóan a nagyobb politikai és kulturális rendezvényeket az iskola összenyitható két tantermén kívül a községben meglévő egyéb intézményekben, a járási tanács nagytermében, a mozi helyiségében, a Hullám vendéglőben vagy a Sirály étteremben tartották, ahol kőművesállványból mindig színpadot is kellett építeni.

A kultúrház igénye a falu vezetése és lakossága körében mindig megvolt, de a háború előtt, a Horthy-korszakban a helyi elitréteg, amelyik vezetője volt a kultúrának, semmit sem tett ennek megvalósítására.

Építésének igénye a tanács létrejötte után, már az 1950. szeptember 18-i vb-ülésen felvetődött, amit így fogalmaztak meg: „Kultúrház kell a fiatalságnak!” A döntés alapján felterjesztést küldtek a megyei oktatási és népművelési osztályhoz kultúrház építése érdekében. Ettől kezdve ez a feladat a tanács tervei között mindig szerepelt.

Létesítésére az első elképzelés a vb 1951. április 16-i ülésén vetődött fel, miszerint a kultúrházat az MSZT (Magyar–Szovjet Társaság) tulajdonában lévő volt Velics-villa nagyterméből bővítéssel kell kialakítani. Az ügyben aztán évekig nem történt semmi.

Legközelebb 1956-ban került napirendre, amikor járási utasításra el kellett készíteni a község fejlesztési elképzeléseit. Ezt a tervet a vb a június 26-i ülésén tárgyalta. A tervben szerepelt a kultúrotthon, ezer férőhelyes szabadtéri színpad, hetvenszemélyes szálloda, 6 km betonjárda, a bölcsőde építése és a kikötő fejlesztése. Az ülésen jelen volt Jáger György, a járási tanács vb-elnökhelyettese, aki arra hívta fel a figyelmet, hogy ne felejtsek ki a tervből, hogy a rossz állapotú utakat javítani, az utcákat portalanítani kell.

A kultúrház építésének tervét legközelebb az 1958. december 17-i tanácsülésen tárgyalták, ahol azt javasolták, hogy az a Kossuth-erdőben épüljön meg, mert erre a célra ez a legjobb és legszebb hely. Hogy maga az erdő ne károsodjon, a Velics-villába már áthelyezett mozit le kell bontani, és annak a helyére kell építeni. Egy hónap múlva, az 1959. januári tanácsülésen a vb-titkár már azt jelentette be, hogy erre a célra megrendeltek már százezer téglát. A decemberi tanácsülésen Szomorú István vb-titkár arról számolt be, hogy 48 000 Ft-ért elkészült a tervdokumentáció, és bekerülési költsége hárommillió Ft. Ugyanakkor arról is tájékoztatta a tanácsstagokat, hogy a kultúrház megvalósítása nagy gond, mert ehhez nincs elég községi erő, a községfejlesztési bevétel a felét felemésztené, a megyei támogatás pedig nem érkezett meg. Véleménye szerint a hiányzó

összeget a szénsavas víz hasznosításából lehetne pótolni, de ezt az üzemet is még fel kellene építeni, s ehhez sem áll rendelkezésre a szükséges összeg. E gondok miatt az építést el kellett halasztani. Ekkor tette fel a kérdést Borbély József tanácsstag: „De hová lett a tégla?” És erre a meglepődést kiváltó kérdésre soha senki nem adott és nem kapott megnyugtató választ.

1960-ban a tanács újra tárgyalta az építést. A június 6-i ülésen Magyar Imre vb-elnök arról számolt be, hogy tárgyalást folytatott a Balatoni Intéző Bizottsággal (BIB), és arról tájékoztatták, hogy a BIB kultúrkombinátot akar építeni Fonyódon. Kifejtve véleményét elmondta, hogyha a BIB ilyen épít, akkor két kultúrház nem kell. De megjegyezte: „Mindenki kultúrházat akar építeni, de senki sem segít.” Ekkor előterjesztette azt a javaslatát, hogyha nincs elegendő pénz, csak klubházat kellene építeni egyszerűbb kivitelben, kisebb költséggel, és ezt a tanács házzal szemben, Dióshelyi Ernő mérnök ötszobás házában és parkjában lehetne megvalósítani. A tanács úgy döntött, jó a terv. A titkár megerősítette, hogy az OTP-nek átadott telkekből befolyó 400 ezer forint erre a célra felhasználható lenne.

A javasolt klubház építésének terve a következő tanácsülésen, 1960. július 14-én újra napirendre került. Az elnök megismételte korábbi javaslatát, Dióshelyi Ernő lakásának megvásárlását, és hozzá egy nagyobb befogadóképességű tanácsterem megépítését, melyhez fel lehetne használni a feketebézsényi kastély bontásából származó anyagokat. Aztán kiegészítette azzal, hogy mindezt a ktsz, Dani Jánosék megépítenék. A terv megvalósításának előkészítésére héttagú kulturális bizottságot választottak.

Az igény aztán egyre jobban csökkent. Az 1961. évi fejlesztési tervben már csak egy 350 fős nagyterem és 450 fős szabadtéri színpad építése szerepelt.

Közben, 1961-ben a község 290 ezer forintért megvette a két iskola közötti Bihar-villát, amelyben ekkor csirkekelető állomás volt. Majd az 1962. március 15-ei tanácsülésen Kévés Istvánné vb-elnökhelyettes előterjesztésében szorgalmazta az építés megkezdését, s úgy döntöttek, hogy ezt az épületet kell alkalmassá tenni művelődési ház céljára, amelyben helyet kapna a párt, a KISZ, a Nőtanács, de építeni kell hozzá egy nagytermet is, és udvarában ki lehet alakítani a szabadtéri színpadot. Ennek költségét 1 200 000 Ft-ra becsülték. De e célra ekkor csak 500 ezer forint volt, a többi, a kb. 1 millió Ft, társadalmi munka lett volna. Landor Lajos tanácsstag biztosította a tanácsot, hogy ezt meg tudják szervezni. Ezt a tervet viszont nem hagyták jóvá a járási tanácson.

A BIB fejlesztési tervében szerepelt Fonyód központja kialakításának terve a vasútállomással szembeni területen. Az Országos Tervhivatal 1962-ben engedélyezte a műszaki tervezést. A tervben kultúrkombinát építése szerepelt téli–nyári mozival, előtte üzletekkel.

A kultúrház megépítésének ügye, amelyet a húsz év alatt öt végrehajtó bizottsági és hét tanácsülésen tárgyaltak, szinte teljesen elhalt. 1963-tól 1969-ig már egyszer sem szerepelt testületi ülés napirendjén. A megyei tanács tervosztálya kérte ugyan a BIB anyagi támogatását a fonyódi kultúrház megépítéséhez,

ezt azonban a BIB 1962. július 4-ei levelében elutasította. De a kultúrkombinát sem valósult meg, s e téren – a Bihar-villában szerényen kialakított klubszobán kívül – semmi eredmény nem született.

Mivel nem volt kultúrház, nem volt főhivatású kultúrotthon-igazgató sem. A község kulturális rendezvényeinek irányítója népművelési ügyvezetőként csaknem minden esetben pedagógus volt. 1950-től 1955-ig többen is, pl. Erdélyi Béla, Erős István, utána 1959-ig Siess János, majd több mint egy évtizeden keresztül dr. Vida János.

De bárhogya is változott a községi vezetés, és ha nem is épült kultúrház, a falu kulturális élete ettől függetlenül gazdag volt. A község vezetői mindig fontosnak tartották, hogy a községben gazdag és tartalmas kulturális élet legyen. A tanács mindkét testülete évenként többször is értékelte az e téren végzett munkát. Megkövetelte az éves kulturális tervet, benne a tudományos ismeretterjesztést, az ifjúsággal való foglalkozást, a klubok működését, a nyári programot. A népművelési ügyvezetőnek a tervek végrehajtásáról testületi üléseken kellett írásban és szóban beszámolni.

Mozi

Ahogy 1930-ban a hangosfilm Magyarországon megjelent, Sonnenschein Lipót, hogy a modern kultúra, a filmművészet megjelenjen a községben is, még ebben az évben egy átlagos nagyságú háznak megfelelő mozit építtet az akkori Lajos-lakkal, a későbbi Tungsram-üdülő oldali bejáratával átellenben. Pár év után azt tapasztalta, hogy kevés a néző, nincs rá tömegesen igény, a lakosság erre nem akar vagy nem tud költeni, üzemeltetése meg egyre nagyobb gondot jelent, és bezárta. Az épületet az 1937-ben Somogyvárról ideköltözött Pusztai Pál bádógos és vízvezeték-szerelő vásárolta meg, az 1938. december 12-én kelt adásvételi szerződés szerint 3600 pengőért, amelyet aztán a család igényüknek megfelelően átalakított. (Ma Edison utca 2., dr. Kissné dr. Pusztai Katalin és fiai tulajdona.)

A mozi azonban nem szűnt meg. 1939-ben Dióshegyri Ernő mérnök nyitott az országút mellett kertmozit. Hogy a falusi moziszeretők igényét valamennyire kielégítsék, ősztől tavaszig a Hullám nagytermében hétvégeken vetítettek.

Hogy a háború után mikor lett műsoros teremmozi, pontosan még nem ismert, de 1951-ben a két iskola közötti Bihar-villa nagytermében már volt, amelyet a földműves-szövetkezet működtetett. A falvakban megalakult földműves-szövetkezetnek ugyanis – a saját fő gazdálkodási tevékenységén túl – fontos feladata volt a kulturális élet gazdagítása, főleg anyagi támogatása. Ennek intézését a földszöv-irodán Tóth Ilona (Gimesi Lászlóné) főkönyvelő végezte.

Szombat és vasárnap volt az előadás, és vasárnap mindig matinét is adtak a gyerekeknek. A körülmények rendkívül igénytelenek voltak. A nézőtéren még székek sem voltak, a nézők lócákon ültek.

Új helyzet lett, amikor 1951. novemberben a község mozigépet kapott. A mozi helyzetét a községi végrehajtó bizottság az 1952. február 12-i ülésén

tárgyalta meg, és akkor úgy döntött, hogy a mozit a községnek kell működtetni. Mivel ez csak vállalati rendszerben volt lehetséges, létrehozták hozzá az A/22 típusú vállalatot, s megalakították a Fonyód-Balatonfenyves Kultúrmozgó Vállalatot. Vezetőjévé Vadon Pált mindjárt ki is nevezték.

Ezzel a kérdéssel érdemben aztán csak pár év múlva, 1956. március 19-én foglalkozott újra a vb. Ekkor az a döntés született, hogy a mozit áthelyezik a Velics-villába, és átalakítására (gépház, nagyterem, pénztár) 74 485,73 Ft-ot meg is szavaztak. A nézőtér nagyobbik részére ekkor kertiszék-szerű székekből összekapcsolt széksorokat raktak be, de az első sorokban maradtak még a lócák. Aztán ahogy elkészült, az átszervezések során már át is adták a megyei mozivállalatnak.

A mozi most népszerű lett. A fiatalok már jobban igényelték a szórakozást, az egymással való találkozást. És ehhez ez volt a legjobb hely, s a legolcsóbb is, mert a mozijegyre állami támogatás volt. A jegy az ülőhelytől és a film művészi besorolásától függően 1,70 – 4 Ft-ba került. Az emlékezetben megmaradt dolgozók: a vetítógépész Tolnai István munkás, a pénztáros Bacsinszky Ottóné, tanítónő, jegyszedők: Kiss Istvánné (Zsuzsi néni) és Erdélyi Erzsébet.

A község később sem tervezett másik mozit, mert ez közben a BIB által elképzelt kultúrkombinátnak része volt. A Somogy Megyei Moziüzemi Vállalat igazgatója (Szántó József) a Művelődésügyi Minisztérium Film-főigazgatóságának 1961. június 3-án írt levelében felvázolta a mozi tervét, melyben 400 személyes fedett mozi szerepelt lejtősített nézőtérrel, 9 × 4 méteres képpel, két géppel, beépített színpaddal, amelyhez közös előcsarnokkal csatlakozott a 800 személyt befogadó kertmozi, lejtősített nézőtérrel és 5 × 12,5 méteres kivetített képmezővel. A terv nem valósult meg.

A kertmozi azonban változatlanul népszerű volt. Ezért, de a film technikai fejlődése miatt is, a megyei moziüzemi vállalat korszerűsítette, és nagy vetítőfal építésével alkalmassá tette az akkor legkorszerűbb, szélesvásznú filmek vetítésére. Eléje kb. fél méter magasan kiemelt teret is építettek, amely a jó tavaszi és nyári időben tartott ünnepeken színpadként szolgált. Földes, kavicsos nézőtere már kissé emelkedős lett, de a kerti székekből összekapcsolt széksorok kényelmetlenek voltak. Az első sorokban itt is padok voltak, és a leghátsó, a legdrágább négy sor felett már tető is. Ez a mozi – a sok jó magyar, sőt már a nagy és díjnyertes nyugati filmek miatt – nagyon látogatott volt. Üzemvezetője Csutorás László fővárosi nevelőotthoni tanító, a vetítógépész Tolnai István és a jegypénztáros 1963-tól több mint tíz éven át Garzó Imréné.

Szabadtéri színpad

Mivel Fonyódon nem volt a nagyobb műsoros előadások megtartására alkalmas színházterem vagy a nyári rendezvényekhez megfelelő hely, így a hivatásos művészetből alig jutott el valami Fonyódra. A nyári országos rendezésű kulturális műsorok tekintetében a déli part talán legszegényebb községe volt.

A községi vezetők felismerték, hogy a már nagy számban Fonyódon üdülő vendégek kulturális igényeinek kielégítésére szükséges lenne szabadtéri színpad építése. Ezzel először hivatalosan és érdemben az 1956. június 26-i vb-ülé- sen foglalkozott a végrehajtó bizottság, ahol az előterjesztett községfejlesztési tervben ezer férőhelyes szabadtéri színpad megépítése szerepelt.

A községi tanács és végrehajtó bizottsága minden évben, de néha két al- kalommal is tárgyalta a községben folyó kulturális munkát, amelyen minden alkalommal előkerült a nyári szabadtéri rendezvények fogadásához szükséges szabadtéri színpad mielőbbi létesítése. Ezt kétféle módon képzeltek el. Volt, amikor ezt is a Kossuth-erdőbe tervezték megépíteni, volt, amikor a Bihar-villa udvarába. Általában az utóbbi helyet tartották megvalósíthatónak. Az 1959. ja- nuár 12-i tanácsülésen hoztak is erre egy határozatot, melyben Simon Béla li- geti lakos kapott három nyárfa kivágására engedélyt, hogy ennek anyagából a színpad még a nyárra elkészüljön. A színpad azonban nem épült meg.

Eltelt aztán már újabb hét év, amikor az 1967. április 25-i vb-ülé- sen Magyar Imre vb-elnök előterjesztette a Bihar-villa parkjába tervezett színpad építésé- nek tervét. Határidejét június 1-jében jelölte meg. Mivel nem volt elegendő pénz a megépítésére, társadalmi munka igénybevételére tett javaslatot. A testü- let 59/1967. (IV. 25.) vb-számú határozatában ez olvasható: „A Községi Tanács Végrehajtó Bizottsága Szabadtéri Színpad építéséhez társadalmi munka szerve- zését határozza el. Felkéri a községi iparjogosítvánnyal rendelkező kisiparosok- kat és egyéb személyeket, hogy a munkához ajánljanak fel társadalmi munkát. Megbízza a vb Németh József vb-tagot és dr. Parragh Sándor vb-titkárt, a szüksé- ges társadalmi munka szervezését irányítsák. Határidő: 1967. április 30. Felelős: dr. Parragh Sándor vb-titkár.”

Dr. Parragh Sándor azonban betegségének súlyosbodása miatt már nem tudta a munkát befejezni. Utóda, Szomorú István vette át, és az augusztus 11-i tanácsülésen azt jelentette be, hogy a szabadtéri színpad augusztus 5-ére el- készült, és építési költsége csaknem elérte a 200 ezer Ft-ot. A tervezett és fel- ajánlott társadalmi munka azonban nem valósult meg. Kevesen vettek részt az építésében. A munkák nagy részét végül Takács Ferenc (Center) és Varga Lajos kőműves, a villanyszerelést Háncs János, a hangosítást Kalmár István végezte el. Dr. Parragh Sándor még ebben az évben, december 13-án, 41 éves korában elhunyt.

A színpad megépítésével 1968 nyaratól dr. Vida János, a tiszteletdíjas nép- művelési ügyvezető már tudott műsort szervezni és fogadni. Ekkor született meg Magyar Imre vb-elnök és dr. Vida János népművelési ügyvezető új gondolata, hogy Fonyódon Huszka Jenő zeneszerző emlékének őrzésére minden évben emlékestet kellene rendezni. E tervet Vida János személyesen beszélte meg a Huszka családdal, és az első előadás már 1968 nyarán meg is valósult.

Az új színpad sokat változtatott a műsorszolgáltatás helyzetén, de elhelye- zése nem volt optimális. Míg maga a nézőtér, a Bihar-villa lejtős, fákkal öve- zett udvara, csendes környezete, a nyitott színpad szinte ideális volt, de nem

volt a művészek számára kulturált öltöző, pihenő. Ilyenkor e célra szükségből a mellette lévő iskola tantermeit rendezték át. E hiányosság mellett mégis a legnagyobb problémát területi elhelyezkedése jelentette, ami visszatartotta a részvételt. A fenti falurészben üdülő vendégek számára jó volt, mert nekik közel volt, de a lenti, a Sándortelepen lakók részére a 2 km hosszú dombi út nagy nehézséget jelentett.

A színpadon az első jelentős est egy lengyel népi együttes műsora volt. Az indulás nehézségeivel megküzdve ettől kezdve lettek már szép és különböző műfajú nagyelőadások, amelybe bekapcsolódott az Országos Rendező Iroda is. 1969 nyarán már volt öt ORI- (Halló, itt Balaton!), egy színházi, egy bábszínházi előadás és Huszka-est. A rendezvények költsége és bevétele szinte azonos volt, kerekítve 82 000 Ft. Ebben az évben a korábbi 3800 helyett már 4233 látogatója volt. A rendezvények száma a következő években tovább gazdagodott.

A zenekarok közül szerepelt itt a Metró, a Bergendy együttes, az Apostol, az Illés zenekar. Most már Fonyód lakossága is élő előadásban hallhatta kedvenc és népszerű énekeseit. Szerepelt itt Balázs Klári, Harangozó Teri, Kovács Kati, Koncz Zsuzsa, Kovács Erzs, Sárosi Katalin, Zalatnay Sarolta, Záray Márta, Aradszky László, Vámosi János, Payer András.

Az előadások között azonban 1968-tól a legjelentősebb rendezvény a minden nyáron megszervezett Huszka-élmékest volt. Ezek műsorát Huszka Jenő operettjeiből és dalaiból az Országos Filharmónia (Strém Kálmán) állította össze, melyben az Állami Operaház és az Operettszínház legkiemelkedőbb művészei szerepeltek. A műsorokban fellépett Zentai Anna, Lehoczky Éva, Lehoczky Zsuzsa, Pándy Piroska, Németh Marika, Bilicsi Tivadar, Sárdy János, Melis György, Palló Imre, Svéd Sándor. Így Fonyód lakossága a legmagasabb szintű kulturális értéket kapta, élő előadásban hallhatta az ország legnagyobb énekeseit.

Széppé és felemelővé tette az emlékesteket, hogy ezeken dr. Vida János szervező-előkészítő munkájával, a község tanácselnökének meghívására vendégként mindig részt vett Huszka Jenő özvegye, Arányi Mária író és fia, ifj. dr. Huszka Jenő. Minden évben örömmel jöttek, mert szép családi emlékek és mérhetetlen szeretet fűzi őket Fonyódhoz.

A műsor előkészítésében és a Huszka család fogadásában négy éven át e könyv írója is részt vett. És hogy ezeket az esteket évről évre hogyan élte meg a család, azt Huszka Jenőnének és fiának, ifj. dr. Huszka Jenőnek e könyv írójához kézzel írt levelei őrzik. A levelekből csak néhány kiemelés:

Az első hangverseny után Huszka Jenőné levélében ezt írta: *„Járási Tanács Művelődési Osztálya. Igen tisztelt Osztályvezető Elvtárs! Engedjék meg, hogy még egyszer bálás köszönetet mondjak a felejthetetlen augusztus 4-iki ünnepségekért és a tökéletes magas színvonalú hangversenyért. Amíg élek nem fogom elfelejteni ezt az augusztus 4-ikét. Köszönöm a sok fáradságot és szeretetet. Üdvözlöm Mindnyájukat szeretettel és tisztelettel: 1968. aug. 8. Huszka Jenőné zeneszerző özvegye”*

Az emlékhangversenyek folytatódtak a következő években is. Ennek augusztusi időpontja idején Huszka Jenőné rendszeresen a balatonfüredi szívkörházban gyógykezelésen vett részt. Hogy Fonyódon meg tudjon jelenni, a járási tanács személygépkocsit adott szállításához, és négy éven keresztül minden alkalommal Németh Ernőné tanítónő ment érte, és – mivel látása már meggyengült – ő lett ezeken a délutánokon és estéken személyes, gondoskodó kísérője.

Egyik levelében ezt írta: *„Drága Magdikám, és Ernőkém, – Nagy, bálás szeretettel köszönöm amit értem tettetek és a jól sikerült hangversenyt. [...] Magdikám, drága kincsem, a Te aranyos istápolásod nélkül el sem jutottam volna Fonyódra. Köszönöm Neked fáradtságodat és köszönöm mindnyájatoknak a jó gyönyörű szállást, vacsorát és virágot, melyet az itteni szoborhoz vittem. Öleléssel és szeretettel Mária nénitek Huszka Jenőné. [...] 1972. VIII. 9.”*

Ifj. dr. Huszka Jenő az 1972. szeptember 26-i levelében így emlékezett meg: *„Kedves Ernő! [...] Az augusztus elejei Huszka-hangverseny Fonyódon, most már évek óta és évről-évre inkább, családunk számára a nyár legkedvesebb eseménye, csúcspontja, de lebet mondani, hogy az egész évnek egyik legkiemelkedőbb pozitív és örömteli kedves momentumává vált. És minden évben hozzájön valami új és jelentős többlet és új színekkel gazdagodik az amúgyis igen kedves ünnepség. [...] Örömmel vettük azt is, hogy a Film-Színház-Muzsika aug. végi számában fényképpel és néhány melegbangú sorral emlékezett meg az idei fonyódi eseményről. [...]”*

Huszka-emlékszoba

A Huszka-emlékek ápolásának gazdagítására az ekkor megválasztott Németh József községi vb-elnökben és e könyv írójában 1970-ben született meg az a további gondolat, hogy a volt Huszka-villában (ami már évtizedek óta a SZOT-üdülők része volt) Huszka- emlékszobát kellene létrehozni. E terv ismertetésére felkeresték budapesti lakásán Huszka Jenőné, aki boldogan támogatta a tervet. (A látogatáskor az MTI fényképfelvételeket készített, amelyek az MTI archívumában a BNM 710712/1-45. számon találhatók.)

Az emlékszoba létesítését a SZOT-üdülők balatonlelleli területi vezetője, Kelemen Ferenc támogatta, és e célra az alsó villa külső bejárati szobáját kivette az üdültetési tervből. Az emlékszoba kialakításához felkérésre a Színháztörténeti Intézet igazgatója, Cenner Mihály adott meg minden segítséget, hozzá archív fényképeket, plakátokat, tárgyakat, közte Huszka Jenő saját tulajdonában lévő útlevelét is. A berendezéshez ideiglenesen üvegtárlókat is adott kölcsön, hogy a tervezett időpontra az emlékszoba megnyitható és látogatható legyen. Ezeket a tárgyakat és a Huszka családtól kapott széket (ami még megmaradt a háborúból) a tanács dolgozói Posza Lajos vezetésével hozták el Budapestről. A kiállítást Siess János tanár készítette. Megnyitója 1971. augusztus 7-én délután, a hangverseny napján volt, amelyen – 15-20 vendég és helyi lakos mellett – részt

vett Huszka Jenőné és ifj. Huszka Jenő. Az avatóbeszédet e könyv írója mint a Huszka-emlékszoba megszervezője tartotta.

Az eseményről Huszka Jenőné levelében ezt írta:

„Kedves Ernő! Még tele vagyok a fonyódi benyomásokkal. Elábrándozom, a nagy hozzáértéssel, művészi ízléssel elrendezett Huszka-szobán, látom Magát, amint a remek beszédet mondja.

Köszönöm a sok műgondot, hozzáértést, fáradtságot, és hogy: szép az, amit alkotott uram, Huszka Jenő emlékére. Arra kérem, közös erővel fejlesszük tovább ezt a nekem legdrágább emléket. Huszka Jenő művészete megérdemli, és az évek egyre jobban igazolják. Köszönöm, hogy Maga ezt érzi. Szeretettel üdvözlöm: Dr. Huszka Jenőné Balatonfüred, 1971. aug. 9.”

AZ ELLÁTÁS ÁLLAPOTA

A kereskedelem

Az üzlethálózat helyzete és fejlesztése

A kereskedelem gyenge pontja volt Fonyódnak. A háború előtt és még sokáig utána is. Szétszórtan létesült sok kis magántulajdonú vegyesbolt rendszere jellemezte. A legnagyobb üzlet a Hangya volt a falu központjában (a mai postasarak helyén).

Ezeknek a kis boltoknak nagy része a háború után is megmaradt, de többségük üzemeltetését átvette a földműves-szövetkezet. Egy feljegyzés szerint 1957-ben 57 kiskereskedelmi egység volt, és ebből 14 maradt meg magánüzletként.

Szaküzlet három volt. Egy vasbolt a falu központjában, a Fő utca elején (a mai CBA helyén), melynek legismertebb vezetője Sonnenschein József volt. Az őt követő vezetők már vidékről jöttek. Keserű Gyula Bálványosról, akiről úgy látszott, letelepedett, de elment. Utána Péter Béla Kaposvárról, Halász Ernő Balatonlelléről, Völler László Balatonkeresztúrról, és mindannyian bejárók voltak. 1962-ben vette át vezetését Rácz Jenő, aki miután leérettségizett, a balatonboglári szövetkezeti központban kapott osztályvezetői beosztást. Utána 1968-tól Györe István lett a vezetője.

Volt egy méteráruszabolt a Kossuth-erdővel szemben, korábban Sonnenschein Tibor boltja, amelyet Sárvári László, majd távozása után Bogár Lajosné vezetett.

Több fontos üzlet változott. A Hangya megszűnt, az épületben a postát helyezték el. Sándortelepen, a Szent István utcában a régi Dedek-féle boltot (ma két magánüzlet) Györe István vezette, amit Giber József vett át, és háztartási és festékboltot alakított ki belőle, mert ekkor erre volt a nagy igény. A legnagyobb változás Sándortelepen történt. Az országút melletti üzletsorból (ma a posta előtt park) 1952-ben Rácz Jenő vezetésével Népbolt lett, ahol már sokféle áru-élelmiszer, még műszaki cikkeket is lehetett vásárolni.

Ez a szerény üzlethálózat a maga szegényes áru kínálatával nem volt méltó a járási székhelyhez. A járás vezetői – jó kapcsolatot tartva a Somogy Megyei Kiskereskedelmi Vállalat igazgatójával, Rajta Mihállyal – sürgették, hogy építsen a vállalat áruházat.

A kérést a vállalat elfogadta, és az út menti lebontott boltok helyén 1958–60 között épített egy kocka alakú, modern áruházat, amely a Balaton Áruház nevet kapta. Kiss István tervezte, és bekerülési költsége meghaladta a két és fél millió forintot. 1960. április 2-án nyitották meg.

Az áruház kétszintes, galériás, pultos rendszerű volt, és osztályokra tagozódott. A földszinten volt a papír-, írószer- és ajándék-, a vegyiáru-, a vas- és műszaki osztály. Az emeleten a cipő, a divatáru, kötöttáru és fehérnemű, a

méteráru, lakástextil és a konfekció. Az áruház a környék kedvelt vásárlóhelye lett.

A foglalkoztatás szempontjából is jelentős üzlet volt, hiszen 23 dolgozót alkalmazott. Mivel Fonyódon ekkor még nem volt elegendő szakképzett eladó, a felvettek nagy része vidékről, Balatonboglárról, Osztópánból, Somogyvárról, Öreglakból, Ordacsehiből járt be. Hogy az eladók utánpótlása biztosítva legyen, folyamatosan alkalmazott kereskedőtanulókat. Az áruház első vezetője a Népboltból átvett Rácz Jenő lett, akit két év múlva Tóth László, majd Székely János követett.

Az egyre növekvő számú lakosság és nyaralóvendég élelmiszer-ellátása a sok apró vegyeskereskedésre hárult. Ezek az üzletek azonban szerény áruválasztékukkal nem feleltek meg az igényeknek, ezért a járási vezetés a helyzet minőségi megváltoztatása érdekében arról is intézkedett, hogy Fonyódon is épüljenek új típusú, korszerű Csemege ABC-áruházak.

Az első Csemegebolt a Balaton Áruház mögé épült (ma Ázsia Áruház), melynek műszaki átadása-átvétele 1964. június 12-én történt. Az üzlet a gondolás és önkiszolgáló rendszerével, hogy a vásárló maga vette le a polcra az árut, és a rendszeresített kosárba rakva a kimenetelkor a pénztárnál fizetett, rendkívül újszerű volt, de hamar megszerették.

E gazdag választékkal rendelkező modern üzlettípusnak az építése a következő években folytatódott. Négy ilyen épült. Egy Alsóbélatelepen, a 7-es út mellett, a magánüdülői kertes övezetben, egy a Camping előtt, egy fönt, a falu központjában, a Fő utca sarkán, a lebontott Hullám vendéglő és vasbolt helyén, és egy a Kupavezér utcában, a Fácánosnál.

Az áruellátás és az árak

A rendszeres havi fizetés folytán lassan javultak a családok anyagi viszonyai, de a pénzt az 50-es években még nem lehetett jól felhasználni, mert hiányos volt az áruellátás. E hiánygazdálkodás megoldására, hogy a termékekhez mindenki hozzájusson, 1951. januárjában az állam újra bevezette a legfontosabb élelmiszerekre a jegyrendszert. A jegyeket a tanácsházán kellett igényelni. Csak jegyre lehetett kapni pl. kenyeret, lisztet, cukrot, szappant, tejtermékeket, húst. Az egy személyre számított napi kvóta (csak néhány árut említve): kenyér – 25 dkg, vaj – 15 dkg, szalonna – 30 dkg. De ha valaki az elkopott cipőjét talpaltatni akarta, ahhoz is jegyet kellett igényelni. Egy 1950. szeptember 22-én kelt levélben a tantestület 12 tagja kérte a községi tanácsot, hogy utaljon ki részükre kedvezményes (6–12 Ft-os) cipőtalpalási jegyet. Mivel ebből a jegyből kevés volt, nem is biztos, hogy a kérelmező megkapta. Ez a tantestület egy 1951. június 29-i kimutatás szerint (amelyre a személyi adatokat is fel kellett vezetni) igényelt kenyér-, liszt- és cukorélelmiszeri pótgjegyet a községi tanácstól. Az iskolának meg igényelni kellett a tüzelőkiutalást a minisztériumtól. Ha ez nem érkezett meg időre, nem kapott sem fát, sem szenet. Emiatt szénszünet is volt.

A jegy bevezetésével az állam egyben meghatározta az árakat is. Ekkor a kenyér 2,80 Ft, a finomliszt 4,60 Ft, a kristálycukor 11,20 Ft, a zsír 35 Ft, a tej 3 Ft, a marhahús 20,50 Ft (1949-ben 8,40 Ft), a sertéshús 25,40 Ft (1949-ben 11,90 Ft), 10 dkg vaj 6,60 Ft, 10 dkg párizsi 3 Ft volt. Változatlan áron maradt pl. a só, a paprika, a péksütemény, a csokoládé, a gyógyszer, a rádió, az izzólámpa, a bútor, a könyv, az újság, a lakbér, a fűtés, a gáz, a víz, a tűzifa, a fodrász, a szabó munkadíja, a fürdő- és színházi belépődíj, a rádiódíj.

Ez a helyzet azonban csak egy évig tartott. A legtöbb jegyet még ebben az évben, decemberben megszüntették, de a hús- és a zsírjegyet csak a következő év februárjában. Ezzel meg is szüntették a jegyrendszert, mert nem hozta meg a várt eredményt. Nem ösztönzött a termelésre, ugyanakkor növelte a bürokratizmust és az üzérkedést.

E helyzet felszámolását áremelés követte. Fölemelték a ruházati cikkek, bizonyos iparcikkek és a személyszállítás árát, de ennek pénzügyi ellentételezéseként emelték a fizetést, a pótlékokat és a nyugdíjakat.

Pl. 1–6 gyermek után a családi pótlékot 18–168 Ft-ról 30–405 Ft-ra, a munkabéreket 1000–2000 Ft között 18%-kal, e fölött 15%-kal, a nyugdíjakat meg egyégesen 60 Ft-tal emelték.

Bár eléggé jellemző volt az árstabilitás, mégis változtak az árak. Egyes árucikkek ára időszakonként csökkent (pl. kávé, déligyümölcs), másoké emelkedett. Ahogy az 50-es évek második felében már nőttek a bérek, nőttek vele az árak is. 1957–1958-ban 2%-os volt az áremelkedés, de olcsóbb lett a cigaretta, a kakaó, a ruházat, drágább a vaj, a személygépkocsi.

Néhány önkényesen kiválasztott ár a viszonyításhoz:

1951 májusában a községi végrehajtó bizottság rendezte a strandbelépők árait. Az egész nyárra szóló bérlet 40, a napi belépő 1 Ft volt. A fonyódiaknak nem kellett fizetni.

Az élelmiszerek közül 1963-ban a kenyér 3,60 Ft, az étolaj 16 Ft, a Fecske cigaretta 3,20 Ft, 1967-ben Gól szelet 1 Ft, az Oázis üdítő 3,60 Ft, a Fecske cigaretta (már) 4,40 Ft.

Újabb változásokat hozott az 1968-ban bevezetett új gazdasági mechanizmus. Az árak emelkedtek, átlagosan 1,2 %-kal, melyből az élelmiszerek sokkal jobban, pl. a hús 32%-kal, a tüzelőanyag 24%-kal.

A vendéglátás

A vendéglátóhelyek helyzete

A vendéglátásnak – eltérő nagyságú szállodai férőhellyel – a háború előtt jó és hangulatos helyei voltak. Legismertebb volt Sándortelepen a Drechsler Szálloda és Étterem, a vasútállomással szemben a Porkoláb-vendéglő, Bélatelepen a Sirály Szálló és Étterem, a faluban a Lajos-lak és a Szarvas Szálló és Vendéglő. Ezek az egységek inkább az igényes, az elit vendégek terített asztalos kiszolgálására szolgáltak, amelyeket eléggé jellemzően inkább csak a tehetős nyaralóvendégek látogatták, a fonyódi emberek nem nagyon.

De nekik is adódott éppen elég egyszerű és olcsóbb vendéglátóhely, amelyek inkább kocsmák voltak, mert meleg konyhája egyiknek sem volt. Ilyen volt a faluban a Schaller és a a Fejes vendéglő, a Fő utcában, lent a Varga István Gatyás csárdája, Sándortelepen a Szent István utcában Tar István Csibe csárdája és a vasútállomáson az Ott István által vezetett resti. A háború után ezek a vendéglők vagy csárdák csaknem mind megszűntek. Megmaradt a faluban, a Fő utca sarkán a Schaller vendéglő (helyén ma parkoló és CBA-üzlet van), amely már szövetkezeti tulajdonban Derű, majd Hullám néven működött.

Különössége miatt meg kell emlékezni a Bartók Béla utca és a Szent László utca sarkán, az egykori Szabó József asztalos, majd Kiszelák Kálmánné házában volt kis vendéglátóhelyről, a Nefelejcs presszóról. Ez eleinte csak nyáron üzemelt, és egy idősebb hölgy, Raffay Sándorné vezette. 1965-ben vette át vezetését egy fiatalasszony, Jáhn Ödönné, Mancika. Többféle italt, kávét, süteményt és még fagyaltot is lehetett itt kapni. A napnak minden szakában látogatott volt, mert Mancikához – vendégszeretetet kifejező magatartása miatt – tortára és fagyaltra szívesen be-betértek a családok, a gyerekek. Munka után meg a férfiak. Ők azonban nemcsak az alacsonynak számító árai (üveges sör 5–5,50 Ft, kávé 2,30 Ft, fagyalt 50 fillér), hanem Mancika asszonyi csinosága miatt. E népszerűsége ellenére is, ha megkérdeznék a régi fonyódiakat, melyik volt a Nefelejcs presszó, senki sem tudná. De ha azt kérdeznék, melyik volt a „Manceráj”, azt mindenki. Ezt a „mesés török helyre” hangzó nevet egy különösen vidámra sikeredett összejeövetelen az esetenként itt találkozzató baráti társaság adta az üzletnek Mancika tiszteletéül. Aztán ezen a néven emlegették, s lett ismertté.

Sándortelepen, a vasútállomással szemben megmaradt a Porkoláb-vendéglő, amelyet államosítottak, és ekkor Kossuth Szálloda és Étterem, majd Rianás néven üzemelt tovább. Vezetője Réti Géza lett. A község 1951-ben, a 92/1951. vb. számú határozat szerint kezelésbe vette, és még ez év június 21-én – járási pártbizottsági utasításra – Réti Gézát leváltották, és vezetését Haselbauer József, az MDP községi párttitkára kapta meg.

Mivel a központban ez jelentős üzlet volt, üzemelésének megismerésére a járási végrehajtó bizottság egy év múlva komplex ellenőrzést tartott, és annak eredményét a december 11-i ülésén értékelte. Az eredmény lesújtó volt.

Üzemelésében sok kereskedelmi és pénzügyi szabálytalanságot találtak, sőt még bűncselekményre utaló gyanú is felmerült. Ezt a vendéglő átvészelte, de az évek során egyre több kifogás merült fel üzemelésével és körülményeivel kapcsolatosan. A vb-tagok beszámolóí szerint állaga leromlott, mellékhelyiségei rendkívüli módon elhanyagoltak voltak. A vizsgálat hatására javítottak a viszonyokon, de így is korszerűtlen maradt.

Négy év múlva, 1956-ban vezetésében változás történt. Haselbauer Józsefet – más vezetői munkakörbe helyezése miatt – felmentették, és vezetését ekkor egy igazi vendéglátós házaspár, Takács Jenő és helyettesként felesége, Kató vette át.

Korszerűtlensége ellenére is ekkor már nagyon kedvelt szórakozóhely lett. Jó konyhája miatt, különösen nyáron, sok vendége volt. Telenként itt rendezték meg nagy sikerrel az Erzsébet-, a Katalin- és a szilveszteri bálakat. A vendéglő népszerűségének kialakulásában nagy szerepe volt az egykor volt tulajdonos Porkoláb Lajosnak, aki területvezetői és balatonboglári italtolt-vezetői munkája után itt volt felszolgáló, és kedves modorával, vendégszerető egyéniségével sok vendéget tartott meg. Emellett nagyon vonzó volt cigányzenekara miatt is. Hosszú éveken át itt játszott zenekarával Dankó Lajos, kinek hegedűjátéka és Mändler Pál tangóharmonikás éneke vonzotta a vendégeket.

A Sportszálló felépítéséig a Rianás volt a baráti társaságok, sportolók kedvelt találkozóhelye is. Zákányi Kálmán és Bogdán János sportvezetők itt beszéltek meg a szervezőkkel, játékosokkal a programokat, a teendőket, és itt látták vendégül minden meccs után a futballcsapatot. És a söntése különösen nevezetes. Ez volt a törzshelye a rendszeresen söröző, fröccsöző társaságnak, akik itt, a pult előtt állva beszéltek meg a falu eseményeit, és itt született meg sok-sok tréfa, ugratás, csíny, melyben a fő tréfacsináló a mindig vidám Honti István fényképész volt.

A község 1965-ben az étterem minőségi átalakítása mellett döntött, és a vb 50 000 Ft póthitelt szavazott meg tatarozására.

Nagyon kedvelt hely volt még az országút mellett, a Rianás és a kertmozi között a Volga cukrászda, amelyben (változásokkal) fiatalasszonyok szolgáltak fel. Ősi Lászlóné, a vezető, Princesz Ferencné, Potyondi Imréné, Potyondi Józsefné, Vermes Józsefné és Liszcai Mihályné, a Juló. Kellemes hely volt a sör, a kávé melletti beszélgetésre. A szülők is szívesen ültek be a gyerekekkel fagyfaltra, süteményre.

Új vendéglátóegységek létesítése

Ebben az időben már elég nagy számban érkeztek magyarokon kívül kelet-német és lengyel üdülővendégek, és ahhoz, hogy kiszolgálásuk megelégedettséget váltson ki – elsősorban a strand környezetében –, igényes vendéglátóegységek építése vált szükségessé. Így épült meg 1962-re a Strand büfé, amelyet éveken át Liszcai Mihályné vezetett, a Fürdő utcában a két szezonális jellegű

étterem, a Gyöngyhalász, majd szinte szomszédságában a Lidó önkiszolgáló étterem, amely 1965. június 3-án nyitott. Mindkét vendéglő zenés volt. A Lidó inkább az ifjúság esti szórakozóhelye volt. Itt szervezték meg először a diszkót. Mindkettőnek a megyei vendéglátó-vállalat által szerződtetett – a faluban ismeretlen – kaposvári vezetője volt.

Ezek a vendéglátóegységek (Balatonberénytől Balatonföldvárig, összesen 33) a Somogy Megyei Vendéglátó-ipari Vállalat Fonyódi Területi Kirendeltségéhez tartoztak, melynek vezetője kezdetben Németi Lászlóné volt, majd Kaposvárra történő áthelyezésével, 1954-től 38 éven át Sass Istvánné Lantos Aranka. Irodája a Volga cukrászda mögötti cukrászüzem emeletén volt. Pár év után innen elköltözött az Ady Endre utcába, Boros Jolánék családi házába, majd annak szanálása után a Béke utcába, már a vállalat által felépített saját irodájába.

A fenti falurészen nem volt kulturált vendéglátóhely. 1966-ban aztán váratlanul a Pannónia Szálloda és Vendéglátó Vállalat bejelentkezett a tanácsnál, hogy a Kossuth-erdőben – ha megkapja az építési engedélyt – kétmillióért épít egy kisvendéglőt. Magyar Imre vb-elnök ezt a tervet bejelentette a decemberi tanácsülésen, amelyen – a Hullám szanálásra ítélese miatt – a megépítésére tett javaslatot a tanács megszavazta. És rövid idő alatt meg is épült itt a Panoráma étterem.

A futó vendégeknek, akik nem értek rá, vagy nem akartak terített vendéglői asztalhoz ülni, két kedvenc helyük volt Sándortelepen. Az egyik az országút mellett, a Rianás és a Volga cukrászda között a Lidérc, amelyet Fábián István vezetett. Ezt az üzletet nemcsak a nagy látogatottsága és kedvelt vezetője miatt kell megemlíteni, hanem azért is, mert a gazdasági mechanizmus életbe lépése után ez volt az első újszerű, önelszámoló (gebines) üzlet. A másik népszerű üzlet a kikötő bejáratánál telepített Gomba volt. Nevét az alakjáról kapta. Igen jó helyen állt, a hajó kikötőbe és a strandra menőknek egyaránt útjába esett. Igazi talponálló volt.

A vendéglátó-vállalatnak volt még a nagyon sajátos, nyitott lepkeszárnyra emlékeztető két szezonális üzletsora is, a két Lepke-sor. Az egyik az országút mellett, a vasutasház udvarában, a kikötő felé menő út mellett jobbra (ma a vasútállomás nyugati fele), a másik a strandon. Mindegyikben öt-öt üzlet volt. A külsőben halsütő (Horváth Imréné), fagyraltozó (Farkas Béláné), kenyérbolt (Krizsán Ferencné), borkimérő (Petri József) és zöldség-gyümölcs bolt. A strandi Lepke-sorban a büfét egy időben Takács Jenőné vezette, a könyvesboltot Gál Albertné. És volt itt még kisposta, csónakda, zöldség-gyümölcs bolt.

Az először ideérkezett német vendégek az étkezésüket a vendéglátóegységekben oldották meg, mert nem volt drága. Itt szerették meg a magyar konyhát és ízeket, és ami számukra idegen és ismeretlen volt, a magyar cigányzenét is. Ez vonzereje lett több család visszatérésének. Emiatt nagyon kedvelt volt a csak nyáron nyitva tartó, a régi népi építészet néhány vonását őrző romantikus Présház. Kitűnő konyhája és Balogh János cigányzenekara vonzotta a külföldi vendégeket.

1966 után különös események következtek, amelyek jelentősen érintették a vendéglátást. Elkezdődött Sándortelep központjának korszerűsítése, az átvezető országút négysávosítása, ezzel a felsoros utca teljes szanálása, amely a Rianást, a Lidércet és a Volgát is érintette.

Mindez rendkívül gyorsan történt. Az 1968. március 15-i tanácsülésen Magyar Imre vb-elnök már arról számolt be, hogy lebontották a Rianást. Ekkor azt is bejelentette, hogy a megyei vendéglátó-vállalat nem tervez a helyére másikat építeni. Jóllehet ekkor 29 vendéglátóegysége volt Fonyódnak, mégis, hogy a központban továbbra is legyen vendégeket kiszolgáló hely, azt vetette fel, hogy a helyén pavilonsort kellene felépíteni.

Pár hónap múlva azonban jelentős fordulat következett. A július 16-i vb-ülésen azt jelentették be, hogy a Pannónia Vállalat a Rianás helyére egy nagyon modern Delta éttermet építene, de kicsi hozzá a terület. A vb a tervet jónak tartotta, és ahhoz is hozzájárult, hogy az építési terület növelése céljából az Ott Vilmos és Kolin Jenő tulajdonában lévő szomszédos telkeket a község kisajátítsa.

És két év múlva felépült a Delta étterem és Night Club. 1970. augusztus 1-jén nyitott. Vezetésére a vállalat a volt Rianás vezetőjét, Takács Jenőt, helyettesnek a feleségét, Katót nevezte ki.

A három deltacsúcsos üvegpalota Fonyód sándortelepi központjának igazi ékessége lett. Jó konyhájával, elegáns berendezésével színvonalas, kedvelt étterem, a vezetők és az alkalmazottak vendégszerető magatartása folytán baráti társaságok kedvelt szórakozóhelye, szép esküvők, bálók rendezésének színhelye. A csúcok alatt a fiatalság részére a már meghonosodott diszkót, éjszakai bárt alakították ki. A vendéglőnek nemcsak 250 személyes étterme, hanem külön magyaros terme és kisterme is volt a zártkörű rendezvények megtartására. Azzal meg különösen nagy szolgálatot tett, hogy az üzletek és az intézmények dolgozói részére megvalósította a közétkeztetést. De volt az étteremnek a Balaton Áruház felőli oldalán külön bejáratral egy nagyon látogatott, népszerű önkiszolgáló étterme és bisztrója is.

Történetéhez azonban már az indulás évében szomorú esemény kapcsolódott. A megnyitás után fél évre, december 19-én meghalt a vezetője, Takács Jenő. Halála után felesége, Kató maradt továbbra is a helyettes, és egy balatonboglári vendéglátós fiatalember, Horváth Ernő lett az új vezető.

Az éttermi árak

A vendéglők, a már tömegesen érkezett keletnémet, lengyel, cseh és magyar vendégek részéről a szolid árak miatt kedveltek, látogatottak voltak. Fonyódi vendéglői étlap hiányában csak más terület vendéglőinek étlapjai szerint lehet az árakat bemutatni.

A tájegységtől és az osztálybesorolástól függően a vendéglői árakban volt ugyan eltérés, ez azonban nem volt jelentős, még évek múlva sem, ezért ezek az árak érvényesek (lehetnek) Fonyódra is.

A VI. ker. Vendéglátó (682. RAMPA III. oszt.) 1965. augusztus 22-ei étlapja

<i>Újbázi tyúkleves:</i>	<i>14,30 Ft</i>
<i>Bográcsgulyás:</i>	<i>6,90 Ft</i>
<i>Lencsefőzelék:</i>	<i>2,40 Ft</i>
<i>Sólet füstölt tarjával:</i>	<i>11,30 Ft</i>
<i>Sertéssült burgonyával, káposztával:</i>	<i>8,90 Ft</i>
<i>Töltött paprika burgonyával:</i>	<i>9,90 Ft</i>
<i>Párizsi szelet rizskörettel:</i>	<i>10,40 Ft</i>

A legdrágább étel a sertésszelet rántva, pirított burgonyával: 11,60 Ft.

A szombathelyi Gyöngyös étterem 1970. április 3-ai étlapja

<i>Csontleves reszelt tésztával:</i>	<i>3,30 Ft</i>
<i>Zöldséges burgonyaleves:</i>	<i>2,90 Ft</i>
<i>Bográcsgulyás:</i>	<i>10,40 Ft</i>
<i>Paradicsomos káposztafőzelék:</i>	<i>3,30 Ft</i>
<i>Vagdalt hús burgonyával:</i>	<i>12,90 Ft</i>
<i>Töltött káposzta:</i>	<i>11,30 Ft</i>
<i>Rántott borda:</i>	<i>13,30 Ft</i>
<i>Túrós palacsinta:</i>	<i>4,90 Ft</i>

A legdrágább étel a vasi betyárpecsenye: 16,10 Ft.

AZ ÉLETMÓD ÉS AZ ÉLETSZÍNVONAL VÁLTOZÁSAI

Fizetések, munkabérek

A kutatás során több munkakör bérezési viszonyai is ismertek lettek, de itt most jellemzőként két nagy értelmiségi csoport, a pedagógusok és a tanácsi dolgozók fizetésének bemutatása szerepel részletesebben, és ezzel ad képet a lakosság életszínvonalának alakulásáról. Ez nem jelenthet téves képet, mert 1950–1960 táján a fizetések között, legyen az munkás, alkalmazott vagy értelmiségi, volt ugyan különbség, de az nem volt jelentős, és ez valamilyen különmunkával ki is egyenlődött.

A pedagógusok bérezése – amikor már az államtól kapták a fizetést – a végzettség és a szolgálati idő alapján történt. Rendszere változó volt. 1948-tól 1951-ig alaphérből és korpótlékból állt, később már kulcsszám és fokozat szerint állapították meg. Ehhez kapcsolódott a háromévenkénti kötelező előlépés. A kiemelkedő munkáért jutalomként rendkívüli feljebb sorolást is lehetett kapni, ami 50 Ft béremelést jelentett. Jellemző volt, hogy a fizetések sűrűn és folyamatosan (nem jelentős összeggel) emelkedtek.

1948. június 3-án a besorolás szerint az általános iskolában (az iskolánövérök körében) a legalacsonyabb fizetés 355 Ft, a legmagasabb 560 Ft volt. 1950-ben pár éves szolgálati idővel (alap + korpótlék) 850 + 34 Ft, 500 + 120 Ft, 630 + 202 Ft. 1951. júliusban a legalacsonyabb, mint kezdő tanítói fizetés 500 Ft volt, a legmagasabb az igazgató fizetése, 860 Ft. Egy vasúti váltókezelő fizetése ekkor 496–526 Ft.

1956-ban ötéves szolgálati idővel 960 Ft, 1959-ben kilenc év szolgálati idővel 1390 Ft, 1966-ban 15 év szolgálati idővel 1870 Ft. 1963-ban a kezdő tanítói fizetés már 1050 Ft.

A kezdő tanári fizetés 1952-ben 800 Ft, 1961-ben 1050 Ft, 1967-ben 1600 Ft. Tanári fizetés 1957-ben öt év szolgálati idővel 1366 Ft, 1959-ben hét év szolgálati idővel 1470 Ft. Ehhez járult – ha osztályfőnök volt – 36 Ft osztályfőnöki pótlék. Az igazgató fizetése 32 évi szolgálattal 1318 Ft.

Kiegészítő jövedelmet jelentett a dolgozók iskolájában, a levelező oktatásban végzett munka. 1957-ben a vezetői díj 40 Ft, óradíj 10 Ft, vizsgáztatás 5 Ft.

A gimnáziumi tanárok fizetése magasabb volt. A kezdő tanári fizetés 1955-ben 1090 Ft, 1963-ban 1500–1700 Ft. Tízéves szolgálati idővel 1968-ban 2100 Ft. Az igazgató fizetése 1967. júliusban 25 év szolgálattal 3410 Ft (2460 + 950 Ft).

A kisegítő dolgozók fizetése 1963-ban 920–1000 Ft, a fűtők bére 1230–1400 Ft.

A bérkifizetésben is volt változás. Az 50-es évek elején kéthetenként történt, és amikor bevezették a havi egyszeri kifizetést, az áttérés nem volt könnyű. A családoknak a pénzgazdálkodást újra kellett tanulniuk.

Az állam, elismerve az alacsony pedagógusbért, már 1950-ben kormányrendeletben foglalkozott azzal, hogy fizetéskiegészítésként a pedagógusok kapjanak illetményföldet. Pár évvel később erről a 2079/28/1954. MT. számú határozat és a végrehajtására megjelent 164/1954. (IX. 21.) számú FM–OM miniszteri együttes utasítás rendelkezett. Az egységes végrehajtás érdekében jelent meg a 28/1956. (O.K.6.) OM. számú utasítás, amely intézkedett a pedagógus-illetményföld juttatásáról. Az utasítás rendelkezett arról, hogy ezt a községeknek az állami tartalék földből kell kiadniuk, de ha ilyen nincs, akkor azt az állami gazdaságok vagy erdőgazdaságok biztosítsák, és ezt véglegesen az iskola kezelésébe kell adni. Az utasítás azt is előírta, hogy a földterület haszonbérbe nem adható, de megmunkálását – megfelelő díjazás ellenében – elvégeztethetik.

A községi tanács a rendeleteknek megfelelően gondoskodott is kiadásáról, jöllehet ehhez alig voltak meg a feltételek, mert Fonyódnak kevés szántóföldje volt. A jelentkező igényt a végrehajtó bizottság az 1955. február 22-i ülésén tárgyalta, és azt a határozatot hozta, hogy a területet Perusza János, a földügyekkel foglalkozó bizottság elnöke jelölje ki.

Az illetményföldet igényelheték az óvónők és a dajkák is. Igénybevétele nem volt kötelező. Többen nem is kértek, de 1955-től a pedagógusok többsége igényelte is két évtizeden át. Fennmaradt névjegyzékek szerint 1955-ben nyolcan, 1957-ben tizenketten, 1968-ban pedig húsz pedagógus igényelte.

A kevés tartalék földből Alsóbélatelepen, a nyaralók mögött jelöltek ki kb. 10 holdnyi területet, amely az időjárástól függően vagy nagyon száraz, vagy láp volt. Más évben a Balaton-nagyberek Állami Gazdaság adta ki Imremajor környékén, ami Fonyódtól kb. 12 km-re volt. A földeken az akkor jól eladható terményt, kukoricát termeltek. Mindegyik esetben, mivel a földterület minőségében jelentős különbségek voltak, sorsolással határozták meg a sorrendet, és amikor már sora volt a kukoricának, akkor végezték el a sorokat számolva a kicövekelést. 1968-ban már kimérték, és ekkor négy pedagógus (házaspár) kapott 1320 négyszögölet, 16 pedagógus 660 négyszögölet. És ezt igényelték még 1969-ben is.

A földdel való gazdálkodás nem volt egyszerű. Még úgy sem, hogy a földet juttató gazdaság a szántást és a vetést is elvégezte, aminek költségét téríteni kellett. A növényápolási munkákat, a termés betakarítását maguknak a juttatottaknak kellett elvégezni vagy elvégeztetni. Alsóbélatelepen optimális időjárás esetén – jöllehet az őzek és a fácánok erősen károsították – még csak termett megfelelő mennyiségű és minőségű kukorica, de a Nagyberekben termett, amellett hogy a minősége nagyon gyenge volt, még kevés is lett, mert itt megkikelés után a drótféreg pusztította. Néha-néha volt jó év is, amikor hatvan mázsa is termett, ami 5000-6000 Ft-ot (kb. félévi fizetést) jelentett. Általában azért egy-két havi fizetésnek megfelelő hasznot hozott, ami annyit jelentett, hogy ebből a családok megvehették a téli ruhát és a tüzelőt.

Az illetményföld, a kapálás, a betakarítás, a fuvar, az eladás megszervezése miatt, nem is beszélve az adózásról, sok esetben csak gond volt. Utána általános

jövedelemadót kellett fizetni, és ezt az 1955. évi 35. tvr. 12. §. /2/ bekezdése és a 20/1955. (XII. 30.) PM számú rendelet 32. §-a határozta meg, egyben annak mértékét is, ameddig terménybeadásra nem kötelezhetők. Az egyedülálló pedagógus 1 kh-ig, a családos 1,5 kh-ig, négy eltartott esetén 2 kh-ig volt adómentes.

Az adózási kötelezettség között az eredeti utasításban még szerepelt kataszteri holdanként 3 kg tojás vagy baromfi vagy ennek megfelelő sertézsír beadási kötelezettsége is, de ezt később törölték.

Az illetményföld-juttatást pár év után a gimnázium tanárai is kérték. Mivel Fonyódnak nem volt juttatható földje, 1968. október 9-én az iskola igazgatója levélben kérte a járási tanács vb-elnökét, nyújtson segítséget, hogy a 12/1968. (III. 16.) MÉM számú utasítás szerint a 24 pedagógusnak adható 24 kh földet a Gamási Aranykalász Mgtsz adja át művelésre az Öreglaki Állami Gazdaságnak, mert a gazdaság vállalta az illetményföld kiadását. Völgyesi Jánossal, az Öreglaki Állami Gazdaság igazgatójával a gimnázium igazgatója jó kapcsolatot tartott, hiszen felesége volt a szülői választmány elnöke. A személyes kapcsolatok alapján az Öreglaki Állami Gazdaság ki is mérte a 24 kh illetményföldet, ami 30 km-re volt Fonyódtól. Ilyen messziről földet művelni lehetetlen volt, de a pedagógusok ezt nem is tudták volna megtenni. Erre sem idejük, sem eszközük nem volt. Ebben is segített a gazdaság. A föld felszántástól a betakarításig minden munkát – költségtérítéssel – elvégzett, sőt a terményt is felvásárolta, és annak árát készpénzben fizette. A kukoricaföld után 24 pedagógus 1969. november 4-én – attól függően, hogy mekkora részaránya volt – 2750 Ft, 3750 Ft, ill. 5750 Ft bérleti díjat kapott. Ez kb. kéthavi fizetésnek felelt meg.

A közigazgatásban, a járási tanácsnál a más munkahelyek alkalmazotti fizetésénél magasabbak voltak a fizetések. Előadói munkakörben 10-12%-kal, vezetőiben 20-30%-kal. A szolgálati időtől és a rendkívüli feljebb sorolásoktól függően itt is volt eltérés.

1950-ben a mezőgazdasági osztályon a két gyors- és gépíró fizetése 380 Ft és 420 Ft. Az igazgatási főelőadói bér ekkor 780 Ft. Tíz év után egy előadó fizetése 1540–1860 Ft. A községi tanácson 1957-ben az öt–nyolc éve dolgozó bére 1140–1460 Ft, a hivatalsegédé 700 Ft. A bérek nagyságát és változását a könyv írójának osztályvezetői fizetése így mutatja: 1961-ben 2640 Ft, 1966-ban 2880 Ft, 1971-ben 3500 Ft.

A béremelési automatizmus alacsony volt ugyan, évi 2%, de a bért külön jutalommal rendszeresen emelték. Ugyanabban a beosztásban tíz év alatt a fizetés megduplázódott, és ez az átlagfizetésnek több mint a kétszerese volt. (Veleszám az árak is emelkedtek.)

A viszonyításhoz két adat: 1968-ban a szegénységi küszöb 660 Ft volt, az általános jövedelem 1280 Ft.

Az üdülők alkalmazottainak bére eltérő volt aszerint, hogy mennyi pénzt tudott tervezni a tulajdonos az üdülő fenntartására, és mi volt az iskolai végzettség. A bérezés jobb volt az átlagnál. Az 1960-as években a gondnokok fizetése 1800–2100 Ft, a szakácsoké 1500-1700 Ft, a technikai dolgozóké 900-1000 Ft körüli.

Emelkedő életszínvonal

A gazdasági eredmények és a pénzügyi adatok azt bizonyítják, hogy a húsz év alatt jelentős életszínvonalbeli növekedés következett be. Ezt az országos statisztikai adatok így mutatják:

Ha az 1950. évi szintet 100-nak vesszük, akkor a

	Reálbér	Reáljövedelem	Háztartási fogyasztás
1960-ban	154	154	152
1965-ben	168	181	175
1970-ben	199	245	228

Mivel a bér-, egyáltalán a kereseti viszonyokban Fonyód nem volt sem leszakadt, sem valamiben kiemelt terület, ez az átlagnövekedés – nagy valószínűséggel – ide is érvényes.

A takarékoság lehetősége és formái

A békekölcsön

Mivel az 1950-es években nem volt magas a fizetés, az átlagdolgozó nem tudott megtakarítani. Mégis állampapírban takarékoskodni kellett, mert az állam az I. ötéves terv időszakában a 243/1950. (X. 1.) MT. számú rendelet alapján bevezetett egy, a régit váltó új „megtakarítási formát”, a kékekölcsönjegyzést. Szlogenje: „A haza javára, magad hasznára jegyezz békekölcsönt!” Ennek az volt a hirdetett célja, hogy segíteni kell az államot a „békéért folyó küzdelemben”. Ez lényegében egy sajátos szocialista tőkefelhalmozás volt, hogy legyen az államnak pénze a nehézipar és a hadsereg fejlesztésére. 1950-től 1955-ig évente bocsátották ki.

Nem volt ez újdonság, hiszen 1945 után az állam a hároméves terv időszakában már bocsátott ki ilyen kötvényt, a tervkölcsönt. Erős agitáció során a dolgozóknak ezeket is jegyezniük kellett. Pl. az általános iskola tizenegy pedagógusa 1949. október 6-án személyenként 300-400 Ft-ot, összesen 3400 Ft-ot jegyzett.

A békekölcsönjegyzés önkéntes volt, és nehezen indult. Az állam elvárta, hogy minden dolgozó fizetésének bizonyos hányadát lejegyezze. A jegyzés nagy ellenszenvet váltott ki, hiszen ez olyan időben volt, amikor sokaknak családalapítási, lakhatási, életvezetési gondjaik voltak. Kamat nem járt érte, hanem sorolták. A gyenge kezdeti eredmények után oly erős volt a politikai és vezetői nyomás, hogy – főleg alkalmazotti munkakörökben – szinte mindenki jegyzett. Így volt ez az általános iskolában is. Az igazgató 800 Ft-ot, a nevelők személyenként 400-500 Ft-ot jegyeztek, és aláírással kellett hozzájárulni, hogy a munkáltató a fizetéskor az arra az időre eső részt levonhassa.

A megyei tanács vb már 1950. szeptember 26-i ülésén meghirdette az I. Békekölcsönt. Az országos előirányzat 750 millió Ft volt.

Az 1951. szeptemberi adat szerint Fonyódon 54-en jegyeztek 11 050 Ft értékben. A végrehajtó bizottság ülésén a titkár bejelentette, hogy a községre kivetett penzum 100 000 Ft, és az értékelés szerint a község le volt maradva. Azt javasolta a bizottság, hogy a pártszervek és a pedagógusok szervezzék a munkahelyeken a jegyeztetést. Pl. október 4-én tizenkét pedagógus jegyzett személyenként 400–800 Ft értékben.

A községi tanács vb minden évben, általában szeptemberben napirendjére vette, de csak olyan általános határozatokat hozott, hogy „szorgalmazni kell, és a vb-tagoknak is ki kell venniük részüket a jegyeztetésből”. Konkrétabb volt az 1954. szeptember 21-i ülés, ahol arról döntöttek, hogy a parasztság köréből tízezer Ft-ot kell jegyeztetni. A megyei sajtó a hírek között rendszeresen közölte a jegyzéseket. Az 1954. szeptember 26-i számban az jelent meg, hogy „...a fonyódi földműves-szövetkezet dolgozói teljesítették hazafias kötelességüket, és 10 000 Ft békekölcsönt jegyeztek”.

1956 után az állam megszüntette, és 1970-ig visszafizetése is megtörtént, de értéke már lecsökkent.

A magántakarékosság

A családokban általában ketten dolgoztak. A kétgenerációs családokban még négyen is, ennek eredményeként jövedelmi viszonyaik jelentősen javultak. A kereseti viszonyok 1968 után még tovább javultak, amikor az új gazdasági mechanizmus bevezetésével létrejött az állami eszközök használatának elfogadásával a „második gazdaság”, a mellékfoglalkozás. Ez volt a mezőgazdaságban a háztáji, üzemekben a fusizás, a kereskedelemben a gebin. Ezzel a rendszer erősíteni kívánta a konszolidációt, elősegíteni, hogy az emberek jóléte emelkedjék, és ezáltal érezzék elégedettséget a rendszerrel szemben.

Akiknek erre lehetőségük volt, azok a nyolcórás munka után vagy a szabadnapjaikban is – magukat néha-néha túlhajszolva – dolgoztak. Az így kialakult kereseti viszonyok már lehetővé tették a tervszerű és rendszeres megtakarítást. A lakosság a megtakarított pénzt jellemzően a falu két postájában és meghatározóan takarékbetétkönyvben helyezte el.

A takarékoság helyzetének megismerését esetenként a tanács vagy a vb is tárgyalta. Az 1962. június 12-i ülésen Vízi Irén postamesternő az alábbi eredményekről számolt be:

1962-ben a lakosság az 1. számú postán (a faluban) 171 db betétkönyvben 231 392 Ft-ot, a 2. számú postán (Fürdőtelep) 418 db betétkönyvben 689 214 Ft-ot, összesen 920 606 Ft-ot helyezett el. Értékelése szerint Fonyód a takarékoságban a betétkönyvek számát tekintve a járásban a 2., a pénzösszeg tekintetében az 5. helyet foglalta el.

A lakosság pénzügyeinek rendezésében és fellendítésében jelentős szerepet töltött be az OTP Fonyódi Fiókja, ahol már sokféle lehetőség volt (Betétkönyv, Ifjúsági Takarékbetét, KST, Autónyeremény-betétkönyv) a megtakarított pénzek elhelyezésére.

A községi vb 1968. augusztus 27-én is értékelte a lakosság takarékosági helyzetét. Székely István fiókvezető írásos beszámolója szerint ebben az időszakban a betétállomány folyamatosan és gyorsan növekedett.

A beszámoló szerint a postahivatalok eredménye pl. 1967-ben 1 978 543 Ft, 1968-ban 4 397 496 Ft. Az OTP-fiók betétállománya 1968. januárban 50 134 000 Ft, és augusztusban már 58 652 000 Ft.

A jelentés szerint a betétállomány – csak ebben az évben – már havonta egymillióval növekedett.

A tanulók takarékosági mozgalma

Az általános iskola nevelési terveiben mindig szerepet kapott a tanulók takarékoságra, a pénzzel való okos gazdálkodásra való nevelése. Ennek konkrét megvalósítása 1953-tól, a Pedagógusok és Tanulók Takarékpénztárának megalakulásával és az általánossá tett takarékbélyeg-gyűjtésben vált lehetségessé.

A bélyegárusításnak az igazgató által kijelölt tanári felelőse volt. Ezt a feladatot Molnár István tanár látta el, aki úttörőcsapat-vezetőként emellett még a papír- és a vasgyűjtést is szervezte.

Évenként rendeztek ún. takarékosági napot is. Pl. 1955. november 24-én, amikor rendezvénnyel, műsorral népszerűsítették a takarékoságot, és tudatosították, hogy a takarékbetét-gyűjtés nagyon jelentős, mert ez az állami költségvetésnek egyfajta bevételi forrása. Maguk a bélyegek is, rajzaikkal, képeikkel (közlekedési, takarékosági) nevelési céllal készültek.

A bélyeg sokféle címletű volt, az 50 fillérestől az 1, 2, 5, 10 Ft-oson át a 20 Ft-ig, amit az Iskolai Takarékbélyeg Gyűjtőlap belső 40 kockájába kellett be-
ragasztani. A gyűjtőlap első oldalán a személyes adatok alatt szerepelt a nevelő figyelmeztetés: „Vigyázz! Ez érték! Ha elveszted, elvesz a pénzed!” A betét biztosságának jelzésére az is szerepelt rajta: „A takarékbetét összegének visszafizetésére vonatkozó követelés nem évül el.”

A betétgyűjtés a tanulók körében nagyon népszerű lett, mert felismerték, hogy ezen keresztül megvalósíthatják egyéni céljaikat. A fonyódi gyerekeknek kezdetben nem volt, és a családi szűkös pénzvizonyok miatt nem is lehetett nagy (pl. kerékpár, utazás) céljuk. Ez legtöbb esetben nem volt más, mint hogy majd ebből a pénzből vesznek maguknak ruhát, cipőt, könyvet, be tudnak nevezni az iskolai kirándulásra, vagy egyszerűen csak annyi, hogy a nyáron legyen megtakarított pénzük csokoládéra és fagylaltra.

Az egyes évek eredményei nem ismertek ugyan, de több tanuló emlékezete szerint az 1950-es években talán 80-100 Ft-ot, az 1960-as években ettől már többet tudtak összegyűjteni. A későbbi években az ár- és bérviszonyok változása folytán volt már 100-200 Ft-os bélyeg is.

A takarékoságban minden évben versenyt is hirdettek, melynek eredményét – buzdításul és példaként – az igazgató a tanévzáró ünnepségen ismertette, és név szerinti dicsérettel megemlítette azokat, akik az évben a legjobb eredményt érték el.

A takarékbélyeg – a gyerekek találékonysága folytán – különös szerepet is kapott. Egy osztály leánycsoportja egyik évben nem tudta eldönteni, milyen ajándékot vigyenek barátnőjüknek születésnapjára. A felmerült probléma megbeszélése során azt találták ki, összeadják pénzüket, és 20 Ft értékben takarékbélyeget adnak.

A gyűjtőlapokat év végén a két postán és az OTP-ben lehetett beváltani. Az összegre éves egyszeri 1%-os kamatot fizettek.

A községi vb 1968. augusztus 27-i ülésének napirendjében ennek helyzete is szerepelt. A beszámolóból fennmaradt adat szerint az általános iskola tanulói 35 000 Ft-ot, átlagban 78,12 Ft-ot, a szakmunkásképző iskola tanulói 52 650 Ft-ot, átlagban 174,91 Ft-ot, a gimnáziumi tanulók 74 000 Ft-ot, átlagban 151,71 Ft-ot gyűjtöttek.

1968. szeptember 27-én a megyei osztály a 13541/1968. számú levelében a gimnáziumokban takarékosági versenyfelhívást tett közzé. Az első helyezést

elérő iskola igazgatójának 600 Ft, a legmagasabb összeget elérő osztály osztályfőnökének 500 Ft jutalmat tűzött ki. Kittlinger Géza volt a takarékosági felelős tanár, és szervezőmunkája nyomán jelentősen javultak az eredmények. Az 1969. június 12-i igazgatói jelentés szerint a 13 osztály 165 500 Ft-ot gyűjtött. Az átlag ugyan 370 Ft, de az egyes osztályok között nagy eltérések voltak. Voltak osztályok, ahol 5000–8000 Ft között gyűjtöttek, de a legjobb osztály 28 422, ill. 41 246 Ft-ot.

Az idegenforgalom

A belföldi idegenforgalom viszonyai és átalakulása

Sekély vize és homokos talaja miatt a Balaton déli partja, annak különösen szép természeti környezete miatt Fonyód már a háború előtt is népszerű fürdőhely volt. A vendégek nagy részét szállodák fogadták.

Fonyódra mégis az volt a jellemzőbb, hogy a saját házzal vagy nyaralóval rendelkező budapesti és más városi gazdag polgári, úri vagy művészcsaládok és rokonságuk töltötte itt a nyarat. Akiknek meg nem volt ilyen családi lehetőségük, és nem akartak szállodába menni, azok a már polgáriasodott, jobb módú családoknál, akiknek többszobás házuk volt, kaphattak szállást. Így töltött Fonyódon sok-sok nyarat több híres költő, író, festőművész. A falusi munkáscsaládok egyáltalán nem vettek részt a vendégfogadásban, hiszen ezt sem életformájuk, sem az egy-két szobás házuk nem tette lehetővé.

A háború után, a megszületett új társadalmi rendben ez a helyzet alapvetően megváltozott. A nagypolgárok és művészek házait államosították, a szállodák csaknem teljesen megszűntek, a strandok és építményeik tönkrementek. A vendégforgalom jelentősen visszaesett.

Változás ebben az 1950-es évek közepétől történt, amikor a község rendbe tette a strandokat, kiépítette a part alatti községi strandot, kijavította a felső falurészen a Kossuth-erdő sarkából induló földes szerpentint. Ezzel lehetővé vált a fenti részen lakóknak a strand rövid úton való elérése. A fonyódi partszakasz újra alkalmassá vált a fürdővendégek fogadására.

A nagyobb arányú belföldi vendégforgalom a dolgozók üdültetésével kezdődött. A bétatelepi nagypolgári villák állami kisajátításával, Alsóbétatelepen és Fonyódligeten vásárlással, építéssel, átalakítással szakszervezeti, vállalati, tanácsi és szövetkezeti üdülők létesültek, ahová folyamatosan és nagy számban érkeztek a beutaltak.

Az üdülőkben, hogy a vendégek jól érezzék magukat, sok szórakozási lehetőséget alakítottak ki. Volt biliárd, lengőteke, pingpong, és valami kicsi sportpálya a labdajátékhoz. Ennél színvonalasabb volt a SZOT-üdülők vendégeiről való gondoskodás. Szórakoztatásukra, kulturális igényeik kielégítésére különféle programokat, játékos vetélkedőt, vitorláskirándulást, műsorosest-látogatást szerveztek. Ezt a feladatot a központ által kinevezett és a Közalkalmazottak Üdülőjében elhelyezett „kultúros” látta el.

A vendégek számának növekedését egy új helyzet is elősegítette. Külföldön hamar híre ment, főleg az idősebbek és a mozgásszervi betegségben szenvedők körében, hogy a Buzsák községhez tartozó Csisztapusztán az olajkutatás során feltörő 42 °C fokos víznek a benne rejlő sokféle ásványi anyagtól gyógyító hatása van. Jöttek is emiatt a vendégek, és nem számított, hogy nincs kulturáltan kiépítve, hogy nincs épület, öltöző, csak két kibetonozott medence, és az is

a maga természeti, mezei környezetében. Azért, hogy erre a gyógyító fürdőre rendszeresen tudjanak járni, szállásra legjobb helynek Fonyódot választották. Nem volt akadály az sem, hogy a fürdőre 25 km-es kerülő úton, Lengyeltótni és Buzsákon keresztül lehetett csak eljutni, ugyanis abban reménykedtek, mert hallottak róla, hogy a Fonyódról közvetlenül Csisztára vezető utat megépítik, és ezzel a nagy távolság 5 km-re rövidül le. Az út ugyan nem épült meg, de az idejáró vendégek hűek maradtak a fonyódi szálláshelyhez.

Bekapcsolódás a fizetővendéglátásba

A háború után óriási változás következett be az idegenforgalomban, jellegében, szervezésében és tartalmában egyaránt. Amikor a sok családi ház és nyaraló megépült, a tulajdonosok, hogy jövedelmüket kiegészítve könnyebben tudják kölcsöneiket törleszteni, úgy döntöttek, vendéget fogadnak a szabad szobákba. Akinek meg nyaralója volt, az egészszet kiadta.

Ez a helyzet fokozatosan fejlődött, és úgy, hogy akik tehették, melléképületet, szobás nyári konyhát építettek az udvarban, s így már az egész házat kiadhatták. Ezt a fizetővendéglátás tette lehetővé, melynek jelentős kezdeti szervezője és népszerűsítője Móricz Béla siófoki idegenforgalmi előadó (fonyódi helytörténet-kutató és író) volt. Munkája nyomán legalább 350-400 család kapcsolódott be. Életükben ez nagy változást hozott, hiszen ezzel a tegnap még vidéki, falusi földművesek vagy lakás nélküli alkalmazottak és értelmiségiek – állásuk, munkájuk megtartása mellett – már a saját otthonukban magánszállásadóként „vállalkozók”, vendégfogadók lettek. Ezzel a fonyódi lakosság életébe új életforma került, ami változást követelt gondolkodásban, magatartásban, erkölcsben, hiszen ezzel új kapcsolatokat és hozzá még nyelvet is kellett tanulniuk.

A szobák törvényes magánkiadására csak az IBUSZ-on keresztül volt lehetőség, mivel az állam ezt még nem támogatta. A hivatal, mivel szerepe felértékelődött, a központban, a (régi) vasútállomás melletti saroktelken új, vörös kőaljazatú, üvegfalas, lepketető, modern stílusú irodát épített. Vezetője egy időben és sokáig Bacsinszky Ottó volt.

Elsőként vonattal és tömegesen csehszlovák, lengyel vendégek érkeztek. Aztán nagy számban jöttek a keletnémetek (NDK-sok) teljes családdal, még pici babával is. Többségük még vonattal, de voltak, akik már a náluk gyártott új Trabanttal. Megjelenésük nyomán hamarosan megérkeztek a nyugatnémet (NSZK-s) vendégek is, akikről hamarosan kiderült, hogy nem véletlenül, mert a két Németország (NSZK és NDK) létrejöttével kettészakított családok, rokonok, barátok, akik hazájukban nem találkozhattak, itt minden gond nélkül megtehették.

Közben több családnál jelentek meg már egyedileg és nagyon kis számban belga, holland vendégek is, de a nyugati vendégek jelentős többsége nyugatnémet volt. Ők azonban magas színvonalon gyártott nyugati autókkal jöttek, ami szembetűnően mutatta nemcsak a két Németország, de a két rendszer közötti

életszínvonal-beli különbséget is. Így ismerte meg a lakosság a szocialista országokban gyártott autók mellett a nyugati autómárkákat, az Opelt, a Volkswagent, a Citroënt, a Mazdát, a Mercedest.

A vendégeket az idegenforgalmi hivatal fogadta. Az is vette őket nyilván tartásba, és osztotta el a kiadott lakásokba, s el is kísérték őket a szálláshelyre. A vendégek által fizetett szállásdíjat is a hivatal szedte be, és erről – a maga jutalékát levonva – később számolt el a lakáskiadóval. Pár évi és kiadási rossz tapasztalat után azonban sok család felmondta ezt a szerződést, és már egyénileg fogadtak vendégeket, akikről vendégkönyvet kellett vezetni.

Mivel hidegháborús politikai helyzet volt, a Nyugatról, a kapitalista országokból érkezett vendégeknek minden alkalommal bejelentőlapot, az útlevelük bemutatásával a rendőrségen be kellett jelentkezni, vagy ezt a szállásadónak megtenni. A vendégek után a kúrtaxát (az idegenforgalmi adót) – járva az utcákat – a községi tanács által megbízott kúrtaxások (adóellenőrök) a háznál szedték be.

A községi tanács vb is rendszeresen értékelte az üdültetés helyzetét, amelyből bevétele volt. Csak egy évet, az 1966. évet kiemelve: a vb előírta, hogy minden idegen üdülővendég, aki családok lakásait igénybe veszi, napi 2 Ft díjat fizessen. A tanács a költségvetésében ebből 460 000 Ft-ot tervezett, és a teljesítés 458 529 Ft volt.

A családok barátsággal fogadták a vendégeket. Amiben csak tudtak, kedveztek nekik. Megismertették velük Fonyód és környékének szórakozási és étkezési lehetőségeit. Vendégszeretetük kifejezését mutatta, hogy a családok az étkezés során meg is kínálták őket, így megismertették velük a magyar ételeket. A vendégeknek ez a barátságos fogadás újszerű volt, jól érezték magukat, s emiatt a fonyódiakat, de egyben a magyar embereket vendégszeretőként emlegették.

A nyugatnémet vendégek egyéni fogadása volt a legelőnyösebb, ugyanis – a tilalom ellenére – az értékes német márkával fizettek. A szoba díja, attól függően, hogy a Balatonhoz viszonyítottan hol volt, milyen volt a lakás kulturáltsága, hol helyezhették el az autót, személyenként és éjszakánként 8–10 nyugatnémet márka (DEM) volt. (Egy nyloning ára.)

E baráti vendéglátásnak az lett a következménye, hogy a vendégek nagy része szinte minden évben visszatért, és ugyanazokhoz a családokhoz. A külföldi vendégeknek e barátságos fogadása és tisztelete vendégmegtartó erő volt.

De a nyugati vendégek is hatással voltak a fonyódi emberekre. Mivel a családok legtöbbször még sohasem járt más országban, főleg Nyugaton, a velük való beszélgetésből, költekezésükből, ruháikból, eszközeikből ítélve számukra egy más politikai és más civilizált világ tárult fel. A hallottakból tudatosult bennük, hogy Nyugat és Kelet között milyen életmódbeli, gazdasági és civilizációs különbségek vannak. Meglepetéssel hallották, hogy pl. Nyugat-Németországban a vonalas telefont megrendelésre azonnal bekapcsolják, motort vagy autót bármikor azonnal lehet venni az üzletben, ugyanakkor nálunk mindezeket igényelni kell, és éveket várni rá. Így lett évek során a fonyódiak körében megismert és

vágyott cikk a nylon- és a gézing, a Fa-szappan, az orkáncabát, a táskarádió, a zsebrádió, a Jeans farmer, a digitális karóra, a magnetofon és a videó.

A fizetővendéglátásba való bekapcsolódás a későbbi években tovább növekedett, és a lakosságnak jelentős bevételi forrást jelentett.

A külföldi utazás kezdetei

Szervezett csoportos utazás a szocialista országokba

Ez az idő nemcsak ideutazott vendégeket hozott, hanem hatásaként a fonyódi emberekben is megjelent új életelemként a külföldre utazás igénye. Ezt először a szakszervezetek kezdték a csereüdültetéssel. Pl. a közalkalmazottak megyei tanácsi szakszervezete szervezett csoportot Csehszlovákiába, Ótátrafüredre, amelyben fonyódi járási tanácsi dolgozók is voltak.

A megyei tanács és szakszervezete a kaposvári idegenforgalmi hivatalon keresztül szervezett rendszeresen csoportos utazásokat az NDK-ba, az MSZMP megyei és fonyódi járási bizottsága pedig a Szovjetunióba. Ezek az utazások kezdetben teljesen ingyenes jutalomutazások voltak, amihez útlevél sem kellett. A csoportról lista készült, és a szükséges ellenőrzéseknél mindent a megbízott vezető intézett. Ezeken az utazásokon sok fonyódi is részt vett. Később már voltak részben térítéses utazások is, de a hozzájárulás összege kicsi volt, általában 2000 Ft.

Az utazási iroda által szervezett vonatos vagy repülő utak nagyon olcsók voltak. Pl. 1963-ban 1895–5600 Ft. A gimnázium is szervezett tanulói számára ilyen utazásokat.

Jelentősen eltért azonban egymástól e két utazás. Az NDK-ba történt utazás résztvevőit – legalábbis kezdetben – nem szállodában, hanem magánházaknál helyezték el, és nem volt közös csoportos program. Hogy ki mit akart megnézni, azt érdeklődésének megfelelően, történelmi, irodalmi és művészeti ismeretei alapján mindenki maga határozta meg.

Jól szervezettek voltak viszont a Szovjetunióba, kezdetben hálókocsis vonattal, később már repülővel szervezett 9–11 napos társasutazások. Nagyon gazdag programjuk volt ezeknek az utaknak, és mindenhová idegenvezető kísért a csoportokat. A moszkvai programban a Kreml, a Lenin-mauzóleum, a Lomonoszov Egyetem, a Bolsojban (a Moszkvai Nagyszínházban) balett- vagy operaelőadás megtekintése szerepelt. Emellett volt mindig üzemlátogatás meg vendégelős, vodkakóstolós baráti találkozó. Egy nagyobb program szerint Moszkvából általában Leningrádba vezetett az út a híres vonattal, a Vörös Nyíllal. A leningrádi program része volt az Ermitázs, a Puskin Múzeum, az Auróra cirkáló, a Piszkárjovói temető, a Péter Pál-erőd, a felnyíló Kirov-híd, az Izsák- és a Péter-Pál-székesegyház megtekintése. Minden programra autóbusz szállította a csoportokat.

Jellemző volt az utazásokra, hogy mindenki csak annyi pénzt vitt magával, hogy onnan valami kicsi, a helyet jellemző vagy érdekes ajándékot tudjon hozni. Az NDK-ból – a képeslapokon és kis tárgyi emléktárgyakon túl – műanyag irattartó táskát, olcsó zseborát, vagy aki több pénzt vitt, az már értékes Practika vagy Altix kisfilmes fényképezőgépet.

Miután a Szovjetunióból visszatértektől lehetett a vásárlással kapcsolatosan ismereteket szerezni, így a későbbi utazások során már jelentkezett az utazók körében a nagyobb vásárlási szándék is. Ekkor már annyi rubelt váltottak ki, amennyit csak engedélyeztek, hogy legalább egy arany ékszert, egy barkács-készletet, vagy akit a fotózás érdekelt, az FED, Zorkij vagy Zenit kisfilmes fényképezőgépet tudjon vásárolni. Mindezek mellett a vásárlás slágere mégis a szamovár volt, amit aztán itthon mindenki a lakása legszebb részében helyezett el. Ez számukra az orosz élet, az orosz hideg, a hómezők, a tajga, a meleg faházak, harmonikaszólós otthonok romantikájának, egyben a moszkvai út emlékének idézője volt. Az esetlegesen vágyott szőrme, az usanka, a rövid bunda megvétele ugyanakkor reménytelen volt. Tiltott volt, és különben is csak a szállodai butikokban és német márkáért vagy amerikai dollárért lehetett kapni, azt meg tilos volt bevinni.

Az 1960-as évek első felében a hivatalok és munkahelyek mellett már a magyar idegenforgalmi szervek, az utazási irodák is kezdték szervezni az egyéni külföldi utazásokat, amelyek többségében először a közelebbi szocialista országokba irányultak, Csehszlovákiába, Lengyelországba, az NDK-ba. Ezek vonatosok és fárasztóak voltak, mert a nagy távolságok miatt éjszaka is vonaton kellett ülni.

Amikor már szaporodtak az autók, az új tulajdonosok, néha a barátokkal közösen, de egyénileg indultak el. Az első utak Csehszlovákiába, elsősorban Pozsonyba irányultak, ahol megnézték a várat, a Szent Márton-székesegyházat, a Mihály utcát. Aztán Kassára, ahol megtekintették a dómban II. Rákóczi Ferenc sírját, a Szent Mihály-kápolnát, az Állami Színházat, az Orbán-tornyot.

Voltak, akik Lengyelországot választották, melyben kiemelt és nagyon kedvelt hely lett – nemcsak a táj szépsége, hanem a szép irhabunda vásárlása miatt is – Zakopane. De elautóztak Krakkóba, Poznanba, Gdyniába is.

Az egyéni turizmust megkedvelők körében népszerű lett az NDK-ba, többségében Lipcsébe és Drezdába való utazás is. Lipcse nevezetességei, Európa legnagyobb vasútállomása, a Tamás-templom, a Piactér, a Népek Csatája emlékműve, Drezdában a Frauenkirche, a királyi kastély, a dóm, a Zwinger, az operaház, a Színház tér megtekintése vonzotta az utazókat.

Egyéni utazás Nyugatra

A külföldi utazás, mint különös és új lehetőség, szélesedni kezdett. A nyugat-európai országokból érkezett vendégek folyamatos fogadása során olyan családi kapcsolatok alakultak ki, hogy voltak családok, akik a vendég családok

meghívására viszontlátogatást tettek. Így mentek családok egyes esetekben – már saját autóval – Franciaországba, Hollandiába, de jellemzően Nyugat-Németországba.

A kiutazás egyik esetben sem volt egyszerű, mert ehhez útlevelet kellett kérni a Belügyminisztériumtól. Az útlevél megszerzése nem volt könnyű. A sok adatból álló igénylőlapot kitöltés után, mivel fontos kritérium volt a megbízhatóság, hogy a kérelmező nem marad külföldön, nem disszidál, a munkáltatóval, a párttitkárral és a szakszervezeti titkárral ellenjegyeztetni, majd a rendőrséggel véleményeztetni kellett. A kérelmet célszerű volt az utazás előtt hónapokkal beadni, mert a szocialista országba szóló útlevél elbírálásának ideje egy hónap, a Nyugatra szóló útlevéle két hónap volt. Mivel ekkor még a külföldi utazás nem volt alanyi jog, az útlevelet a hatóság vagy megadta, vagy nem. Ha elutasították, a közlésen kívül azt nem indokolták.

A sokfajta kiutazás folytán sokféle (kishatárforgalmi, diplomata- stb.) útlevél volt, de a folytonos változás során a 10/1960. Korm. számú és az 1/1961. BM. sz. rendelet szerint az egyéni utazásokhoz kétféle útlevelet rendszeresítettek. A szocialista országokba való utazáshoz pirosat, a nyugat-európai országokba való utazásra kék útlevelet. A kiutazási engedély egy évre szólt, és látogatásra két évente, turisztikai okból három évente lehetett kérni. És ha már az útlevél megvolt, akkor a Magyar Nemzeti Banktól kellett kérni valutaellátmányt, ami a látogatáshoz személyenként 5, a turizmushoz először 50, majd 70, ill. 100 dollár volt.

Az ekkorra már kialakult jobb kereseti viszonyok és a nyugati áruk iránti igény beindította a feketekereskedelmet a márkával. Aki ugyanis tervbe vette az utazást és benne az esetleges vásárlást, igyekezett márkát vásárolni. Az állam, hogy ezt a problémát feloldja, 1970-től tovább lazított a külföldre való kiutazások rendjén, és az 1970. évi 4. tvr. kimondta: minden magyar állampolgárnak (meghatározott kivételekkel) joga van ahhoz, hogy útlevelet kapjon, külföldre utazzon. Ezzel párhuzamosan az OTP-ben devizaszámlát lehetett nyitni, ahová mindenki minden következmény nélkül elhelyezhette valutáját, amit nyugati utazásra, nyugati áruk megvásárlására is felhasználhatott. Ilyen számlát sok fonyódi család nyitott.

Ezeknek a külföldi utazásoknak a kezdeti időszakban még nem a pihenés, nem a szellemi feltöltődés volt a céljuk, inkább a kíváncsiság, de jellemzőbben az itthon nem kapható minőségi ruházati, műszaki cikkek megvásárlása. Aki meg nem tudtak kiutazni, azok mindezeket a visszatérő vendégekkel hozták meg.

Ezek az utak, a sokféle akadály ellenére is, a fonyódi embereknek nemcsak egy egész életre szóló élményt, de gondolkodásmód-beli változást is jelentettek. Szélesre tárták előttük a világot. Hozzájárultak műveltségük növeléséhez, hiszen most jutottak el más országba, ahol a valóságban ismerhették meg egy másik nép történelmi értékeit, nemzeti kultúráját, mindazt, amit az iskolában tanultak, újságokban, könyvekben olvastak, vagy a politikai szemináriumokon ilyen-olyan formában hangoztatott igazságként hallottak.

Az otthonteremtés és a nyaralóépítés fellendülése

Parcellázás, telekvásárlás

Ahogy a bérek javultak, lett megtakarítás és hitel, elkezdődött a régi házak felújítása, szobákkal bővítése, vagy ami újszerű volt, a tetőtér beépítése. A beköltözők házat vásároltak, vagy új ház építésébe kezdtek. Az ide nyaralni járó városiak meg nyaralót bővítettek vagy építettek, mert a törvény megengedte, hogy az egy családi ház mellett lehet egy nyaraló is.

A kedvező változásokhoz nagymértékben hozzájárult a kormány 1002/1960. (I. 10.) számú határozata, amely meghirdetette a 15 éves (400 ezres állami és 600 ezres magán) lakásépítési tervet.

Mindezek meg még a gyors társadalmi mobilitás, a népességnövekedés miatt egyszerre tömeges igény jelentkezett az építési telkekre. Hatására Fonyód legkülönbözőbb területein megkezdődött a parcellázás.

Először, az 1950-es évek elején a protestáns templommal szembeni terület, a mai Badacsony utca és környékének kimérése történt meg, ami akkor szép tölgyes erdő volt. A telkeket négyszögölenként 4 Ft-ért adták. Így egy 200 négyszögöles telek 800 Ft-ba került, egy dolgozó havi munkabérébe. Különossége volt e vételnek, mivel erdő volt, és ezt maguk a tulajdonosok mondják, több pénzt kaptak a kitermelt fáért, mint amennyibe a telek került.

Jelentős parcellázás folyt a Temető utca és a volt Mayerpuszta közötti részen, Alsóbélatelepen, a Várhegy alatt, a Sándor utca és a Szent István utca alatt-fölött, Fonyódligeten, a volt hangár területén, de a parthoz közeli részeken is. A parcellázás mindenütt jól elkészített tervek alapján történt, így az építkezésekkel ezeken a területeken már rendezett új utcák alakultak ki.

Az építési telkek ára nagyon változó volt. Erősen függött attól, hol volt, a dombokon, távol-közel a Balatonhoz, vagy éppen a berki részen. A községi tanács 1956-ban 6–8 Ft-ért adta a telkeket. Az 1960-as évek elején a Mandulás utcában egy 200 négyszögöles telek 100 Ft-os árral 20 ezer Ft volt. Néhány évvel később, 1971-ben az OTP által a Hegyalja utca alatt kialakított Szivárvány utcai telkek ára négyszögölenként 200 Ft, a Napsugár utcai telkeké 150 Ft.

Az építkezés

A családi házak építéséhez jó körülményeket teremtett az életszínvonal javítására hozott országos lakásépítési program. Az építkezésre az OTP 60 ezer Ft kölcsönt adott, 20 ezret 2%-os, 40 ezret 6%-os kamatra. Ez az árak emelkedése miatt az évtized végén változott, és ekkor 80, ill. 100 ezer Ft volt már az adott kölcsön. A munkások és a pedagógusok kamatmentesen kapták, mások 3%-os kamattal. De szabály volt, hogy az adott kölcsön nem érhetette el a ház bekerülési költségének a felét.

Az építkezők kezdetben még kicsi házakban gondolkodtak, amiben azért voltak különbségek. A divatos és átlagos, a 70-80 négyzetméteres, 2-3 szobás ösz-

szkomfortos sátoztetős családí ház vagy nyaraló megépítése (járda, kerítés és melléképület nélkül) az 1960-as évek elején 120-140 ezer Ft-ba, a tetőtér-beépítéses és ezzel már 5-6 szobás, két fürdöszobás ház pedig 160-180 ezer Ft-ba került. Később, az évtized végére már (az építőanyagok árának emelkedése miatt) ugyanez a ház kb. 300 ezerbe, a tetőteres beépítésű ház 450-500 ezer Ft-ba. Ez a megvalósításban – általában – kevesebb pénzbe került, mert a költségvetésben kimutatott költségét a házépítők jelentősen tudták csökkenteni kalákával, azzal, hogy a barátok, a munkatársak elmentek egymásnak segíteni alapot ásni, betont keverni, téglát, cserepet adogatni. Akik meg valamilyen építőipari szakmával rendelkeztek, saját maguk építettek, maguk paláztak (ekkor ez volt a divat), maguk szerelték be a villanyt, a vizet, sőt sokan a vakoló- és a burkolómunkát is meg tudták csinálni. Mindennek eredményeként 49,9%-kal nőtt a lakások száma.

A statisztikai adatok szerint 1949-ben 1443, 1956-ban 1059, 1960-ban 1730, 1970-ben 2575 lakás volt. Ebben a tíz évben 67,1%-os volt a növekedés.

Ezenkívül – a jó vonatközlekedés miatt – jelentős igény volt a nem itt lakó, de fonyódi partot választó családok részéről a nyaralóépítésre. Pécsiek, kaposváriak és a Pécs–Kaposvár–Fonyód-vasútvonal mentén élők szívesen vettek itt telket, és építettek nyaralót. A statisztikai adatok szerint 1960-ban 1009 nyaraló volt, amely 1970-re 2246-ra emelkedett.

A sok ház- és nyaralóépítés miatt az építési anyagok iránt nagy volt a kereslet, de ezeket Fonyódon nem lehetett beszerezni. Nem volt építőanyag-lerakat, azt máshonnan kellett beszerezni. A téglát a kéthelyi és a balatonszentgyörgyi téglagyárból, a faanyagot a balatonszentgyörgyi Erdéttől, a betonelemeket és a burkolóanyagokat a balatonkeresztúri cementüzemből, a cementet Balatonfenyvesről, a vasanyagot Balatonboglárról hozták.

A kedvezőtlen helyzet valamelyes megoldására a földműves-szövetkezet 1960-ban külön Tüzép-telepet hozott létre a Blaha Lujza utcában, melynek hosszú ideig a balatonfenyvesi Tábor Béla volt a vezetője, a kiadója Szép Lajos, aki a telep megszűnése után a TÉBA Áruház vezetője lett. A telep kezdettől fogva hozatott építőanyagokat, ennek ellenére ez az üzlet elsősorban mégsem az építőanyagok boltja volt. Lehetett ugyan venni többféle anyagot, homokot, kavicsot, meszet, cementet, tetőcserepet, mégis inkább a tüzelőanyag-ellátás szempontjából volt jelentős.

A lakások korszerűsítése

A házak bővítése, az új házak építése megváltoztatta a lakások szerkezetét. A lakásoknak több mint fele még 1960-ban is egyszobás volt, és háromszobás csak 5,5%. 1970-ben az egyszobás lakások aránya már 18%-ra csökkent. Jelentős lett a kétszobásoké, sőt 17%-ra nőtt a háromszobások száma.

Ezzel jelentősen változott a lakások kulturáltsága is. Fonyódon eddig alig volt olyan ház, ahol fürdöszoba és vízöblítéses WC lett volna, és most már e nélkül nem épült egyetlen ház sem.

Az építkezők a pénzt úgy osztották be, hogy a szép szobákba új bútort is tudjanak venni. De ez sem volt egyszerű, mert kevés bútorüzlet volt, és elég szerény a választék. A legközelebbi bútorüzlet Balatonbogláron, Keszthelyen és Siófokon volt. Beszerezhető és népszerű volt a csövázás és a Varia bútor. Sok konyhába került Edit konyhabútor, amelynek ára 1964-ben 750 Ft volt.

Az új bútorral megváltoztatták a szobák díszítését is. A bútorokon a horgolt csipketerítők mellett vagy helyett már ott voltak a vásárolt vagy a maguk által varrott különféle népi, de jobbára kalocsai hímzésű terítők, futók, a falon a saját készítésű, ekkor divatos subakép és szőnyeg, a festmények, az előszoba vagy a konyha falán a különféle mintájú falitányérok, a szekrényen a márkás italok dekoratív üvegei.

A legtöbb házban a tüzelés évtizedeken keresztül, még az 50-es években is tőzeggel történt. Fonyódnak ugyanis nem volt erdeje, és a fát csak körülményes úton-módon lehetett beszerezni. De a tőzegben is minőségi különbség volt. Árban is. Volt a szilárdabb, csaknem barnaszénszerű, jobb fűtőértékű, és volt a laza, szinte gyöpszerű, alacsony fűtőértékű kockatőzeg. Aztán már ezt is egyre nehezebben lehetett beszerezni a tőzegvágóktól vagy a telepen, mert kitermelése már a végéhez közeledett. A vállalatnak át kellett térni más termék előállítására. Amikor a Tüzép létrejött, már többféle tüzelőanyagot lehetett vásárolni. Megteremtődött a lehetősége annak, hogy áttérjen alakosság a fával és szénnel való tüzelésre. A Tüzépre a különféle bányákból vagonokban érkezett a szén, a fa pedig jobbára a somogyvári erdészetből.

A tűzifa mázsánkénti ára 40-50 Ft volt, a lengyel széné 38 Ft, a kisgyóni széné 31,50 Ft és a legkedveltebb, a pécsi iszapszéné 22,50 (nyáron 16) Ft.

Akik pedig hasámban vették a fát, azoknak maguknak kellett felfűrészelni, felvágni, de akik ezt nem tudták megtenni, mivel más lehetőség még nem volt, szólhattak az erre vállalkozó kézi fafűrészelőknek, Török Nándi bácsinak vagy Virágos Gáspár bácsinak.

Közben már lehetővé vált a házak fűtésének korszerűsítése is, ugyanis a szénhidrogén-kutatásban jó eredmények születtek. Sorra tárták fel a földgáztelepeket, ami lehetővé tette a korszerű energiának, a gáznak, majd később a tüzelőolajnak háztartási felhasználását is.

A fonyódiak mindig fogékonyak voltak az újra, hamarosan felismerték a palackos PB-gáz hasznosságát, és egyre többen kezdték használni. Lassan megszűnt a villanyrezsó és a petróleummal üzemelő petrofor használata.

Ha valaki át akart térni a palackos gázra, elég körülményes volt, mert palackot nem lehetett szabadon venni. Csak engedéllyel lehetett hozzájutni. Igényelni kellett a Somogy Megyei Tanács V. B. Kereskedelmi Osztályán, és elég nehezen és csak várakozás után lehetett megkapni. E jogosultságról kartont állítottak ki a cseretelepen, amire egy hónapban kétszer lehetett cserélni. S mint hiánycikk meg kartonrendszer, ez is kitermelte a maga feketekereskedelmét. Egy kis pénzért palackot is, meg reduktort is lehetett venni, sőt – más ki nem használt kartonjára – a cserét is meg lehetett oldani.

Ha már minden megvolt, a csere sem volt könnyű, mert Fonyódon nem volt cseretelep, és emiatt Balatonboglárra kellett átmenni. Csak amikor a Balaton Áruház megépült, ennek részlegeként a Somogyker a Vágóhid utca végén, a csatorna partján – mert robbanásveszélyessége miatt nem lehetett épület a közelben – a községi tanács pénzügyi támogatásával gázcseretelepet is létesített 1965-ben. Vezetője Mikola István nyugalmazott rendőr lett. A palackcserét most már helyben, biciklivel vagy kis kézikocsival meg lehetett oldani.

A PB-gázt a lakosság megszerette, mert úgy érezte, megéri az árát. Gazdaságos és kényelmes. A konyha tovább modernizálódott, és a sparherd (sporhelt) helyére már a drága gáztűzhely került. A gáznak fix ára volt, és nagyon hosszú időn át nem változott. A 11,5 kg-os palackot 33 Ft-ért cserélték. A cserénél azonban külön ügyeltek arra, rajta van-e a sárgaréz vakanya, ugyanis – ahogy tartották – ez „érték” volt. Az államnak aztán ezt a már torzuló állapotot meg kellett szüntetni. A palackokat pénzbeli megváltással legalizálni lehetett, és korlátlanul cserélni.

Aztán eltelt hat-nyolc év, amikor 1968-ra megjelent az olajtűzelés lehetősége, ami már a szobák fűtését is lehetővé tette. Annak ellenére, hogy az erre való átállás sok gondot és kiadást jelentett, a lakosság mégis nagyra értékelte, mert nagyon kényelmesnek, és az olaj magas fűtőértéke miatt gazdaságosnak, sőt olcsónak tartotta. Először a jobb keresetűeknél, majd fokozatosan egyre több fonyódi lakásban váltotta fel a fa- és széntűzelésű kályhákat az olajkályha, a központi fűtéses házakban pedig egyre több helyen került a széntűzeléses kazánokra a legjobb márkának számító Thyssen vagy Riello automata olajégő.

Az áttérés nem volt egyszerű. Nagy beruházással járt. Maga a kályha is nagyon drága volt, a MiniKalor 25 000 Ft. Növelte a kiadásokat, hogy az olaj napi felhasználásához gondoskodni kellett annak tárolásáról is. Meg kellett szerezni hozzá a szükséges hordókat. Ez sem volt egyszerű, nehezen lehetett hozzájutni, és drága is volt. A leggyorsabb és legraktikusabb megoldás volt a termelőszövetkezetből a megüresedett permetezőszeres hordókat vagy műanyag ballonokat megszerezni. Ezeket azonban még csapok berakásával alkalmassá is kellett tenni az olaj lefejtésre, és még védett helyen is tartani, mert a hidegen megdermedt olaj alkalmatlan volt a fűtésre.

Mindezek ellenére kedvelt és nagyon elterjedt volt, mert időt, munkát lehetett vele megtakarítani, és gyorsan adta a meleget. Nem kellett fát vágni, halmazni, salakozni, utána takarítani, hanem csak nagyon gondosan (elcsepegéstől mentesen) a tartályt feltölteni, és a meleghez már csak egy szál gyufa kellett. És ami lényeges: ára ugyan az időszakától függően eltérő volt, de mindenképpen olcsó. Télen 1,50 Ft, nyári időszakban 0,90–1,20 Ft. Egy kályha egy nap alatt általában 6-8 litert égetett el, melynek napi költsége – a használatától függően – 10-12 Ft volt. Egy hónapban nem egészen egy 180-200 literes hordónyi fogyott el.

Akiknek az olajégő miatt nagyobb mennyiséget kellett tárolniuk, azok az udvarra beásva vagy a mellékhelyiségbe általában gravitációs leeresztést biztosító csőrendszerrel 1500-2000 literes tartályokat vettek vagy csináltattak. E nagyobb

mennyiség házhoz szállítását a kutakhoz szállító cég is vállalta, de e célra a balatonmáriai földműves-szövetkezet vett olajat szállító tartálykocsit, és innen is lehetett rendelni.

Rövid idő múlva aztán jelentkeztek az ezzel kapcsolatos gondok is. A megdermedt olaj eltömítette a szűrőt, sűrűn kellett tisztítani, és ilyenkor nagyon erős átható olajszag árasztotta el a lakást. De hát ekkor már nem volt visszatérés, mert más tüzelési lehetőség a legtöbb házban nem volt. Sokan még a cserépkályhát is megszüntették miatta, és visszarakatni már nem tudták, mert vagy eladták, vagy a visszarakatása sok pénzbe került volna.

A fuvarozás

Az építkezés során a szállítást az erre a munkára szakosodott iparendélyes szekérfuvarozók végezték. Voltak tizenegyen, de huzamos ideig és jól ismeretlen csak Reizer Lajos, Bogár Lajos, Háncs József és Kovács István fuvarozott. Sok volt a munkájuk, mert nemcsak a Tüzépnek dolgoztak, hanem a földműves-szövetkezetnek és a Mezőkernek is. A tehervonattal ideérkezett áruknak a vagonból való kirakását és a telepre szállítását ők végezték. Mivel folyamatos, biztos és jól fizető munka volt, új ágazatként a termelőszövetkezet is szervezett fuvaros brigádokat, ezt Doma György irányította.

Közben, 1960-ban egy ismeretlen fuvaros jelent meg. Látrányi átmeneti tartózkodás után idejött lakni Csongrádról Bodor István, akinek itt még nem alkalmazott és már nagyobb mennyiség (15-16 q) szállítására is alkalmas spediter (gumikerekű) kocsija volt. Mivel ilyen szállító járműve itt még senkinek sem volt, erős konkurenciát láttak benne, és nem fogadták be, illetve – a szóbeszéd szerint – valakik úgy intézkedtek, hogy ne kapjon Fonyódra iparendélyt. Emiatt Balatonboglárra kellett mennie, ami nehéz helyzetet teremtett a család számára, hiszen még semmijük sem volt. Bérelt házban laktak, és bérelni kellett a lovaknak az istállót is. Teljesítményének és megbízhatóságának hírére azonban visszahívták, és munkája eredményeként a Szivárvány utcában vett telekre házat és istállót épített. Bodor István fonyódi lakos lett.

A fával és szénnel való tüzelés áttérése után a tüzelőanyagokat is ők szállították a házakhoz. Mázsánként 3 Ft-ért vitték. A 60-as években már azzal javult a helyzet, hogy Bodor István vett egy K 25-ös traktort ráépített szalagfűrésszel, s ekkor már gépi fafűrészélést is lehetett rendelni. A munkát mázsánként 3, később 5 Ft-ért végezte.

Ahogy aztán a magyarányú szállítás során a más községbeli telepekre jártak, egyre több gond lett velük. A rendőrség észrevételezte, hogy az országúti szállítás során nehezítik a forgalmat, akadályozzák a közlekedést. Hogy ezt korlátozzák, valamiért mindig büntették is őket. Legalábbis így gondolták.

Alig telt el így pár év, amikor különös változás történt. Bodor István egy napon nem lovakkal, hanem egy kis Zsuk teherautóval jelent meg a telepen, és hogy munkáját könnyebbé és termelékenyebbé tegye, vett egy használt rakodó-

gépet is, amit itt még szintén nem használtak. Hamarosan Háncs József is vett egy használt UAZ-t. Ezzel megkezdődött a lovas kocsis fuvarosság megszűnése. Helyére lépett a jövő, az autóval való szállítás. És akik ebben nem tudtak váltani, rövid idejű továbbélés után felszámolódtak.

Új fogyasztói igények és kielégítésük

Ahogy javultak az ország gazdasági eredményei és a fizetések, ahogy folyamatosan jelentek meg a korszerű áruk, és erősödött a politikai konszolidáció, az emberek megismertek egy minőségében más, de magasabb életszínvonalat. Hatására megjelent a gondolkodásban a nyugati polgári életforma fogyasztási kultúrája, az anyagi jólét olyan igényeinek kielégítése, mint a rádió, a televízió, a porszívó, a mosógép, a hűtőgép, de már az autó is. Ezek az eszközök igen drágák voltak a keresetekhez viszonyítottnak. Ennek ellenére a családok fokozatosan bekapcsolódtak vásárlásukba, mert igényük volt a civilizálódásra, a kultúráltságra. Ezt jórészt azért tudták vállalni, mert ehhez 1958-tól az OTP 20-40% előzetes befizetés mellett áruvásárlási hitelt tudott adni.

Rádió

A háború előtt is volt rádió a faluban. Egy beszámolóban szereplő adat szerint 1944-ben 180 házban. Feltételezhető, hogy ezek nagy része nem a földművescsaládokban. Ha szerették volna is, erre nem jutott. A II. világháború alatt viszont már nagyon hiányzott, és keresték a lehetőségét, hol hallgatgathatják, hogy megtudják, „hol vannak az oroszok”.

A háború után a nagy társadalmi változások bekövetkezésével aztán egyre jobban megnőtt iránta az érdeklődés, hogy hallgathassák a híreket, de azért is, hogy szórakozást adjon. Ezt az igényt növelte az is, hogy 1952-től az Orion és a Videoton elkezdte nagy számban gyártani a rádiókészülékeket, köztük az egyszerűbbeket, az olcsókat is.

1950-ben jelent meg a fadobozos Néprádió (Orion 115A,B), melynek ára 380 Ft volt, egy munkás kétheti fizetése. Annak ellenére, hogy csak két adót, a Kossuth és Petőfi rádiót lehetett vele venni, mégis kedvelt volt.

Aztán 1959-től sorra jelentek meg a már drágább, a 2800 Ft-tal kezdődő világvevő és nagyon tetszetős kivitelezésű, varázsszemes rádiók, az Orion AR 612 Pacsirta, az AR 512, a Terta T 325, a Grundig 1088. Sokan már ezeket is meg tudták venni, s egyre gyorsabban nőtt a rádióval rendelkező családok száma. Beszámolóiban talált (sokszor igen eltérő) adatok szerint 1960-ban 1052, 1962-ben 764 világvevő + 196 vezetékes, 1970-ben 1008 rádió volt a községben.

A rádiózásban nagy változást hozott az 1966-ban különféle változatokban és 780 Ft-os árban megjelent szovjet-orosz kisorádió, a Szokol (Sirály). Csak hosszú- és középhullámú csatornája volt, mégis annyira kedvelt lett, hogy ritka ház

volt, ahol ne szólt volna. Szerették, mert praktikus volt. Kisebb volt, mint a táskarádió, könnyű, tranzistoros, tölthető akkuval. Lehetett vinni egyik szobából a másikba, az udvarra, a mezőre, a strandra, mindenhová. Nem volt kényes, bőrtok védte. Ha tölteni nem akarták, vagy ha már nem lehetett, egy kis alakítással, két laposelemmel (azt gumival felszorítva) kitűnően működött.

A rádió-vevőkészülék üzemben tartását a postán be kellett jelenteni, és utána 10 Ft előfizetési díjat fizetni.

Televízió

Az 1950-es évek elején már hallani lehetett, hogy folynak kísérleti televíziós adások. Mindenki nagy érdeklődéssel várta megvalósulását. Az 1957. május 1-jei első nyilvános közvetítés óriási szenzáció volt. A vágyak csúcsa lett.

A megjelenő nagy igényre az Orion, a Videoton és a székesfehérvári Vadásztölténygyár kezdte gyártani a készülékeket, de megvásárlásukhoz bolti kapcsolatok kellettek, mert a nagyszámú vásárlás miatt hiánycikk volt. Népszerű készülék volt az 1961-ben megjelent Kékes TB 43, az Orion AT 501 Tisza, az 505 Duna. Különösen nagy érdeklődést váltott ki az Orion AT 403 Munkácsy, mint az első nagy képernyős, majd a csúcsnak számító 5500 Ft-os Budapest és a 6948 Ft-os Alba Regia. Ez három-négy havi fizetés volt. Megvenni nagyon kevesek tudták, mert a családok jó része még az albérlet, a kapott bérlakás vagy a bútorbeszerzés pénzügyi gondjaival küszködött.

Elsőként televíziója Síkós Pál gyógyszerésznek volt. Majd az első tíz között 1959-ben az általános iskolának is, amit a pedagógus színjátszók vettek az előadásuk bevételeiből. Először néhány állami intézmény és nagyobb létszámú munkahely (a járási tanács, a ktsz, a bank) vett televíziót, amit egy teremben vagy nagyobb szobában helyeztek el, hogy dolgozóik, ha akarják, családotul tudjanak tévét nézni. A már televíziót vett családokhoz meg a barátok, a szomszédok mentek, és közösen nézték a futballmeccset, a színházi előadást vagy a kabaréműsort, különösen a legkedveltebb műsort, az 1962-es Ki mit tud?-ot és az 1966-os táncdalfesztivált.

Az adások vételéhez szükséges tetőantennát szinte mindenkinél és sok más faluban is Kalmár István rádió-, tv-műszerész fiával, Gáborral készítette és szerelte. És ami szinte szenzációszámba ment, hogy Fonyódon a Graz 2 tv-adását, ha kicsit „hóesésesen” is, de lehetett nézni.

Aztán a híradásokban már beszéltek a színes televízióról is, ami azonban csak 12 év múlva, 1969. április 5-én vált valóra. A színes televízió – a magas ára miatt – különösen lassan terjedt. Az elsők között a Videocolor készülék volt kapható. Ára 32 000 Ft volt, a legtöbb családnak sokáig megfizethetetlen. Státuszszimbólumnak számított. Csak a jól kereső iparosok és a vezető értelmiségiek tudták megvenni.

A tv-készülék üzemben tartását az 1958. február 26-i 1/1958. KPM számú rendelet szerint a postán engedélyeztetni kellett, és üzemeltetéséért március

1-jétől havi 50 Ft előfizetési díjat fizetni. Az előfizetési nyugtákat a postás kézbesítette. A lakosság ezt is vállalta, és fokozatosan nőtt a tv-előfizetők száma. A beszámolókból talált adatok szerint három év múlva, 1962-ben 34 televízió volt a faluban. A következő években oly gyorsan terjedt, hogy hat év múlva, 1968-ban ennek hússzorosa volt, 698, és 1970-ben már 842 családban.

Motorkerékpár

A rádió és a televízió mellett megjelent egy további szórakozási vagy életviteli igényre a motorkerékpár.

Közvetlenül a háború előtt és után – az emlékezet szerint – öt majd tíz motorkerékpár volt a faluban. Tudjuk, hogy elsőként volt (elfelejtett márkájú) motorja Szalay Elemér orvosnak és Zündappja Csényi István építőmesternek és Jutasi István tisztviselőnek.

1950 után aztán már több ember részére lett elérhető, mert a Csepel gyár elkezdte gyártani a Csepel 125-os motorokat. Ez felkeltette az érdeklődést, és megjelent irántuk az igény. Elsősorban az iparosok körében, akik nagyon hasznos munkaeszközt láttak benne, de azoknál is, akik nagyon vágytak csak magára a motorozásra.

Először a Csepel 125 lemezevillás, később a teleszkópos Csepel 125/T Danuvia motor jelent meg, amelynek ára 4680 Ft volt. Ez négy-öt havi keresetnek felelt meg, ami már sokak számára elérhetőnek bizonyult. De megvétele gondot jelentett, mert ha meg is volt rá a pénz, nem lehetett csak úgy venni, mert akkora volt rá az igény az egész országban, hogy a gyártás nem tudta kielégíteni. Ezért szabályozták a vételt. Először a párt- és az állami funkcionáriusok kapták meg, majd azok következtek, akik kérelmezték és indokolták, hogy munkájuk ellátásához szükséges. Másoknak várniuk kellett, amíg eleget nem gyártottak. De voltak kivételes esetek is. Vida János tanár szenyéri szülei mindenképpen szerettek volna venni egy motort ajándékként fiuk tanárrá avatására. Soron kívüli vásárlási engedélyt úgy kaptak, hogy húsz mázsa kukoricát kellett érte beszolgáltatniuk.

A kis Csepel mellett 1954-től megjelent a Pannónia 250T5 motor, amit szintén a Csepel gyártott. A motor szép piros, majd almazöld színben jelent meg, és 13 700 Ft-ba, ill. 16 300 Ft-ba került. De lehetett még venni keletnémet MZ Trophy 250-est is 12 000 Ft-ért. Ezek közül egyik sem lett kedvelt Fonyódon.

Közben megjelentek az üzletekben az 50 ccm-es kismotorok is, a magyar Panni robogó, a Berva, a lengyel Komár, a keletnémet Simson, a szovjet Riga moped. Mindegyikből bőven volt Fonyódon, mert a munkába járáshoz ez sokaknak elegendő volt.

Magánszemélyek közül az elsők között volt Viktória motorja Szabó Imre szabónak és Schaller Lajos lakatosnak. 125-ös Csepel motorja Beck Pál, Németh László, Egyed Lajos villanszerelőnek, Tóth Ilona szövetkezeti főkönyvelőnek, Wollner Antal munkásnak, Jutasi István nyugdíjasnak, Kalmár Péter autószerelő-

nek, Kalmár István rádió- és tv-műszerésznek, Bogdán János ácsnak, Vida János tanárnak. Piros Pannónia csak egyetlenegy volt a faluban: Király János tanító kapta szüleitől diplomaajándékként. A legtetszetősebb és legjobb motorkerékpárja Horovitz Lajos ktsz-es szobafestőnek volt, a piros színű és krómozott Jawa Czetka, amit nagyon nehezen lehetett beszerezni, és drága (kb. egyévi fizetés) volt.

Autó

A háború előtt – az elbeszélők szerint – csak Dedek István taxisnak volt autója, és 1945-ben már öt személynek. Az 1950-es évek közepétől már megkezdődött folyamatos vásárlása. Ezek szinte mind használt autók voltak, ugyanis a 2/1958. Korm. számú rendelet csak használt autók kereskedelmét engedélyezte.

Elsőként azok vettek autót, akiknek munkájukhoz, megélhetésükhöz már szinte nélkülözhetetlen volt. Az elsők között volt autója Szentpály Imre autószerelőnek (BMW), Gál Sándor tüzépesnek, Kalmár István és Kalmár Péter pékeknek (kétéltű, volt katonai jármű) a kenyérszállításhoz, Beck Pál villanyszerelőnek egy öreg Opelje.

Azoknak volt még elsőként lehetőségük autóhoz jutni, és nyugati autóhoz, akiknek Nyugaton családtagjaik éltek, és ezt ajándékként kapták. Így lett hamar autója, használt Opelje a Hollandiában élt nővérétől Sípos Sándor gumijavítónak.

Az autó szabad vásárlásának lehetősége csak 1959. április után nyílt meg. A javuló életszínvonal eredményeként kialakult a személygépkocsi iránti igény is. Elsősorban azoknál (iparosoknál, orvosoknál, vezetőknél, bejáró dolgozóknál), akiknek munkájukhoz nagyon fontos volt.

Az elsőként megjelent autók a szocialista országokból kerültek ki, és belőlük kezdettől fogva nagy volt a választék. 1955. októbertől jelent meg a keletnémet kétütemű, háromhengeres, 1000 cm³-es Wartburg (311, 312, 353), 1957. novemberétől a kétütemű, kéthengeres, 690 cm³-es, duroplaszt karosszériás P70, P 50, 500, 600, 601-es Trabant és 1955-től az 1089 cm³-es csehszlovák Skoda Spartak, Octavia, Felicia és az 1000MB. Ezekben a típusokban lehetett limuzin és kombi változatból választani. A legkedveltebb – annak ellenére, hogy az autós humornak később fő szereplője volt – a Trabant lett. Elsősorban olcsósága miatt. Míg a Wartburg limuzin 64 000 Ft, a De Luxe 68 000 Ft, a Skoda 1000MB 72 000 Ft volt, ugyanakkor a Trabant csak 42 000 Ft. A választék a 60-as évek végén tovább nőtt a Moszkvics sokféle változatainak (407, 403, 408) megjelenésével.

Az autók számának növekedése folytán, hogy a benzinellátás biztosított legyen, 1950 decemberében bevezették a benzinjegyet, amit csak 1956 után, a konszolidáció érdekében szüntettek meg.

A fonyódiak egyre jobban kezdtek autóra takarékoskodni. Az OTP pedig, hogy növelje az emberek reményét a gyorsabb és könnyebb autóbeszerzésre,

az 5/1961. PM-rendelet alapján létrehozta – 5000 és 10 000 Ft-os címletben – a gépkocsinyeremény-betéteket. Ez nem kamatozott, hanem negyedévenkénti autósorsoláson vett részt. Nagyon kedvelt takarékosági forma lett.

Az új autókat kezdetben a Belkereskedelmi Minisztérium Gépjavító Vállalata, majd a Csepel Motorkerékpár és Kerékpár Nagykereskedelmi Vállalat, aztán az 1964-ben létrehozott Merkur Személygépkocsi Értékesítő Vállalat értékesítette.

A növekvő lakossági igényeket azonban a behozatal nem tudta kielégíteni, ezért 1962-ben bevezették az OTP-nél teljesíthető előjegyzési rendszert, amikor az autó árának először 20, majd 50%-át előre kellett befizetni, amit letéti számlán kezeltek. Ezt sorszámmal és a várható határidővel igazolták vissza, ami általában négy-hat évi várakozást jelentett. S ettől a naptól az autóvárományosok naponta figyelték a rádióadást, nézték az újságot, hol tart a Merkur-sorszám, mikor mehetnek átvenni a várt autót a vállalat csepeli vagy győri telephelyén.

Az átvétel is megteremtette a maga baksisrendszerét. Előfordult, hogy egy-egy szállítmányból alig volt színválasztási lehetőség. Volt, amikor a vevőt behívták a telepre színt választani, de akkor éppen csak egyetlen szín volt, kék vagy zöld. Ha valaki a felajánlottól eltérően más színt szeretett volna, akkor közölték, várjon a következő szállításig. De ez – az elbeszélések szerint – egyes esetekben kis pénzzel gyorsan megoldható volt. Ez az állapot kb. még 15 évig tartott.

Az új autó megvásárlásához azonban nem volt elég a pénz, hozzá még engedély és erkölcsi bizonyítvány is kellett. Autót elsősorban azok vettek, akiknek munkájukhoz ez nagyon szükséges volt, mert ez ekkor még státusszimbólumnak számított. Emiatt nagyon keresett volt a használt autó. Az ára ennek meg – az új autóra való várakozás hosszú ideje miatt – nagyon magas volt. Öt-hat éves vagy 70-80 ezer kilométert futott autóért is új árat kértek. A tehetősek között e téren is megjelent az ügyeskedés. Voltak, akik több autóra is befizettek, és amikor az megjött, azt áránál jóval drágábban eladták.

Aztán folyamatosan egyre többen vettek új autót. Az elsők között Wartburgja volt Schaller Lajos lakatosnak, Beck Pál, Németh László, Hancs János villanyszerelőnek, Sárosi Pál gyógyszerésznek, Doma Pál és Doma Ferenc kertésznek, Kalmár Péter autószerelőnek, Trabantja dr. Schneider István körzeti orvosnak, Doma György kertésznek. Az autó éves díja 1968-ban 480 Ft volt, amit két részletben lehetett befizetni. Egy beszámoló adata szerint 1960-ban 25 családnak volt autója, és ez 1970-re 130-ra emelkedett.

A motorizáció kihatott az életmódra is. Kiszélesítette a szabadságérzetet, lehetőséget teremtett a szabadidő jobb, tartalmasabb kihasználására, kapcsolatok teremtésére és erősítésére. Mehettek kirándulni, kulturális programokra, szülőkhöz, rokonokhoz látogatóba. A munkavégzésben vagy a bejáráshoz megkülönböztetésen hasznos volt. A motorozásban és az autózásban nem kellett érvényesülni az önkorlátozásnak, mert a benzin a fizetéshez viszonyítva nem volt drága. A normál benzin 3, a szuper 4, az extra 5 Ft volt.

Telefon

Az építkezések, a munka, a családi kapcsolatok bővülése, de egyszerűen a mindennapi élet egyre jobban kívánta, hogy legyen a házban telefon. Itt is az ismert tortúra érvényesült. Írásos kérelmet kellett a postához beadni, és szükségességét komoly érvekkel indokolni. Aztán éveket várni rá.

Elsőként a közületek, az intézmények, a gazdasági egységek, a párt- és állami vezetők kapták meg. A lakossági igény kielégítése itt is háttérbe szorult. Némi szerencsét jelentett, ha valakinél már beszerelték, hogy a szomszéd kérelmezze az ikertelefont. Ha ezt az új telefontulajdonos megengedte, a posta jóindulatából megkapta föld alatti vezetéken. Elterjedtségére jellemző adat, hogy 1956-ban csak 105 telefon volt Fonyódon.

De ha már megvolt a telefon, annak használata sem volt gondtalan. Az alacsony technikai színvonal folytán úgy működött, hogy csak a telefonközpontot lehetett hívni, a kért nevet vagy számot lejegyeztetni, aztán várni, el nem mozdulni a telefon mellől, mert nem lehetett tudni, mikor sikerül a központnak a kért számot kapcsolni.

Csak a készülék átcserélésével így volt még húsz év múlva is.

Vízi járművek

Gondolhatnánk, hogy a Balaton a maga szépségével, a kínált lehetőségeivel vágyat váltott ki a lakosságban a vízi élet megteremtésére, csónak, vitorlás, motorcsónak tartására. A mindennapi élet azt mutatja, hogy ilyen igény nem volt. Oka igazán nem ismert, csupán valószínűsíthető, hogy a fiatalok sokat dolgoztak, nehéz munkát végeztek, erre idejük nem volt, de pénzük sem. Ezek az eszközök mindig drágák voltak, ugyanakkor nem csak megvásárlásuk került volna sokba, de gondot jelentett volna ezek használata, üzemeltetése, karbantartása és főleg (téli) tárolása is.

Pedig a fonyódiak szerették, szeretik a Balatont. Csak másért. A fürdésért, a horgászatért, a táj szépségéért meg idegenforgalmi hasznosságáért. Tőle bizonyos tartózkodás azonban valóban érezhető. Nem csoda, hiszen tudják, hogy haszna és szépsége mögött ott volt/van mindig a veszély, hiszen él emlékeikben a sok téli-nyári fonyódi tragédia.

A háború előtt egyetlen vitorlás volt, Csutorás László fiatal tanító Gaffos nevű hajója. Az 1950–60-as években szintén csak egyetlen vitorlás volt, a Budapestről ideköltözött Solti László nyugdíjasnak, Lacajnak a Narancsos ládája, amellyel nagy szolgálatot tett a fonyódi vitorlázás megteremtésében. Ezzel tanította és szeretettette meg sok-sok barátjával a vitorlázást, akikkel aztán együtt kezdték kiépíteni a vitorlaskikötőt, a későbbi Port Lacajt.

Csónakja is csak néhány embernek volt. Dobossy Félixnek, Szabó Józsefnek, Sípos Kis Istvánnak, de ők munkára, szerződéses halászatukban használták. Rajtuk kívül még Kenedi Zoltán iskolaigazgatónak volt.

Motorcsónakja senkinek sem volt. Kalmár Péter autószerelő 1957-ben készített magának egyet, ami csak egy nagyobb méretű csónak volt mindkét oldalára szerelt átalakított Csepel 125-ös motorkerékpár-motorral. A két motor oly fülsiketítő zajjal járt, hogy a szót sem lehetett érteni.

A későbbi évek javuló életszínvonala aztán mindezekben is változást hozott.

Azért, hogy a fonyódiak már gyerekként megszeressék és élvezzék a Balatont, a belőle adódó szép vízi életet, Molnár István tanár tett sokat. 1960-ban megszervezte és több évtizeden keresztül vezette a vízi úttörőcsapatot, melynek munkájában megismerkedtek a gyerekek a természetvédelemmel, az egészséges életmóddal, a vízi túrázás szépségével, közben megtanultak úszni, evezni, menteni.

Ez már új életmódelem lett néhány fiatal életében, és minta a következő generációnak. Ezt folytatta 1965-től a sportkörben, az általa létrehozott kajak-szakosztály keretében kiterjesztetten és magas színvonalon dr. Lukács Csaba állatorvos.

ZÁRSZÓ

Ahogy a kutatás bemutatott eseményei és eredményei mutatják, ez alatt a húsz év alatt nagy változások voltak Fonyód történetében.

Az új gazdasági egységek és intézmények létrehozásának következményeként ebben az időben kezdődött el a lakosság számának gyors növekedése. Aki itt akart dolgozni és lakni, Fonyód – bárminemű ellenérzés vagy megkülönböztetés nélkül – mindenkit befogadott. Ezzel változott összetétele is. Bár a 3300 fő körüli lakosság nagyobb része, kb. 26%-a még mindig valamilyen mezőgazdasági munkából élt, mégis a foglalkoztatásnak az ipar, elsősorban az építőipar irányába történő elmozdulása lett a jellemző. A földművesek, főleg azok, akik más falvakból jöttek, itt ipari munkások és alkalmazottak lettek.

A fizikai munkások és az adminisztratív dolgozók jól alkalmazkodtak munkahelyükhöz, munkakörükhöz, és ha ehhez nem volt meg a megfelelő iskolai végzettségük, bekapcsolódtak a tanulásba. Elvégezve az általános iskolát sokan érettségiztek is, mellyel jelentősen megemelkedett a falu általános műveltségi színvonala.

A munkahelyek kvalifikált vezetést igényeltek. Ennek kielégítésére nagy számban telepedtek le mérnökök, jogászok, közgazdászok. Számuk elérte már a harmincat.

És ebben az időben történtek Fonyód művelődéstörténetének legnagyobb eseményei is. Új művelődési és közoktatási intézmények jöttek létre jelentős számú diplomás értelmiséggel. A pedagógusok száma a korábbi 8-10-ről a hat-szorosára, 55-60 főre gyarapodott. Minden munkahelyet figyelembe véve a diplomás értelmiségiek száma 130 körülire nőtt, mellyel szinte új társadalmi réteg jött létre.

Az új viszonyokkal a tanulók előtt kiszélesedett a pályaválasztás lehetősége. Korlátlan számban tanulhattak tovább gimnáziumban, ipariskolában, ami lehetőséget teremtett a felsőfokú intézményben való továbbtanulásra, a diploma megszerzésére. A fonyódi tanulók ezt kihasználva évről évre egyre többen mentek főiskolára vagy egyetemre. Ami új vonás lett, a megszerzett diplomával kezdtek visszatérni, s ezzel elkezdődött a község saját értelmiségének kialakulása.

Az iskolarendszer kiépülésével megjelent Fonyódnak egy újabb szerepe. Már Fonyódra jöttek tanulni a környező falvak tanulói és dolgozói is. Ezzel Fonyód nemcsak igazgatási, hanem oktatási bázisközpont is lett.

A fonyódi emberek a teljes foglalkoztatottságban, szorgalmas munkával megfelelően kerestek, és a mindennapi megélhetés mellett – az árrendszerek és bérviszonyok változása ellenére is – tudtak takarékoskodni is. A kedvezményes kölcsönök igénybevételével házak százai épültek, és az otthonteremtéssel kapcsolatos egyéb igényeiket, a legmodernebb fogyasztási eszközökre vonatkozóakat is, ki tudták elégíteni.

Az iskolázottság növekedése mellett említésre méltó változásokat hozott a lakosság szemléletében és életében a vendégfogadás és a külföldi utazás. Ahogy megismerték más népek nemzeti értékeit, kultúráját, nagy lépést tettek az európaivá válás felé. A teljes foglalkoztatottsággal és a vendégfogadással jelentősen megváltozott a lakosság életmódja és emelkedett életszínvonala.

Mindezeken túl még, ugyanebben az időben kezdődött el a II. számú orvosi körzet kialakításával, a rendelőintézet létesítésével, szakorvosok fogadásával és letelepítésével az egészségügy nagy minőségi fejlesztése is.

Ez a húszévnyi idő Fonyód igazi forradalmi átalakulása volt. Ez teremtette meg az alapot ahhoz, hogy a szerény, csöndes kis paraszt-halász faluból 1970-ben nagyközség, majd 1989-ben város lett, igazgatási, oktatási és egészségügyi központ, benne jó színvonalon élő családokkal.

Forrás és irodalom

1. Az 1949. évi XX. törvény, a Magyar Népköztársaság Alkotmánya
2. A 6650/1945. M. E. sz. rendelet az általános iskola megszervezéséről
3. Az 1948. évi XXXIII. törvény az iskolák államosításáról
4. Az 1950. évi I. törvény a helyi tanácsokról
5. A 144/1950. MT. sz. rendelet a járások területének rendezéséről
6. A 243/1950. (X. 1.) MT. sz. rendelet
7. Az 1961. évi III. törvény a tankötelezettségről
8. A Megyei Tanács és Végrehajtó Bizottsága üléseinek jegyzőkönyvei, 1950, 1961. Somogy Megyei Levéltár, Kaposvár
9. Szántó László: Lengyeltóti közigazgatási és politikatörténete, 1919–1950. Csalogányok völgye. Tanulmányok Lengyeltótiról, 2000
10. Körmendy István: Egy évszázad tanújaként. Csalogányok völgye. Tanulmányok Lengyeltótiról, 2000
11. A Miasszonyunkról elnevezett Szegény Iskolanővérek Fonyódi Szent István Polgári Iskolájának Évkönyve, 1943–1944
12. A Fonyódi Járási Tanács és Végrehajtó Bizottsága üléseinek jegyzőkönyvei, 1950–1962. Somogy Megyei Levéltár, Kaposvár (Nagyberki)
13. A Fonyódi Járási Tanács Titkárság, Művelődésügyi Osztály, Építési Osztály, Egészségügyi Osztály. Iktatott iratok, 1950, 1960, 1961, 1965. Somogy Megyei Levéltár, Kaposvár
14. Varga Gyula: A Somogy megyei alsó fokú iskolák felügyeletének történeti változásai. Somogy Megyei Tanács V. B. Művelődésügyi Osztálya, 1996
15. Andrassy Antal: Fonyód a felszabadulás után és a szocializmus építése idején, 1944–1982. Fonyód története. Szerk. Kanyar József. 1985
16. Csutorás F. László: Fonyód iskolatörténete, 1860–1982. Fonyód története. Szerk. Kanyar József. 1985

17. A Fonyódi Községi Tanács és Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyvei, 1950–1968. Somogy Megyei Levéltár, Kaposvár (Nagyberki)
18. Általános iskolai anyakönyvek, 1947–1950. Somogy Megyei Levéltár, Kaposvár
19. Általános iskolai osztálynaplók, 1952–1964. Magyar Bálint Általános Iskola, Fonyód
20. A továbbképző iskola osztálynaplója, 1961–62. Magyar Bálint Általános Iskola, irattár, Fonyód
21. Általános Iskola, Fonyód. Iktatott iratok, 1946–1969. Somogy Megyei Levéltár, Kaposvár
22. Tablók könyve, 1965–2003. Mátyás Király Gimnázium és Postaforgalmi Szakközépiskola, Fonyód, Főszerk. Rikli Ferenc. Mátyás Király Gimnázium, Fonyód
23. Karikás Frigyes Gimnázium, Fonyód. Iktatott iratok, 1963, 1965. Somogy Megyei Levéltár, Kaposvár
24. Somogy Megyei Tanács Művelődésügyi Osztálya. Iktatott iratok, 1962–65. Somogy Megyei Levéltár, Kaposvár
25. Somogy Megyei Tanács V. B. Tervosztálya. Iktatott iratok, 1961–65. Somogy Megyei Levéltár, Kaposvár
26. Karikás Frigyes Gimnázium, Fonyód. Osztályozónaplók, 1961–62. Mátyás Király Gimnázium irattára, Fonyód
27. A gimnázium 10. évfordulójára megjelent KISZ-újság, 1971. Szerk. Vörös Gézané, Tímár Jenő
28. Karikás Frigyes Gimnázium, Fonyód. Év végi statisztikai jelentések, 1962–1970. Somogy Megyei Levéltár, Kaposvár
29. Az 521. Számú Helyiipari Iskola osztálynaplói, 1963–1968. Somogyi TISZK Közép- és Szakiskola Bacsák György Tagintézménye, Fonyód
30. A Kaposvári 503. Számú Rippl-Rónai József Ipari Szakmunkásképző Intézet centenáriumi évkönyve, 1886–1986. 54., 70. o. Megyei és Városi Könyvtár, Kaposvár

31. Ipartestületi nyilvántartó. Városi Ipartestület, Balatonboglár
32. 28/1956. (O.K.6.) O. M. számú utasítás a tanyai és falusi pedagógusok részére szolgálati föld juttatásának rendezéséről
33. A pénzügyminiszter és a művelődésügyi miniszter 1/1965. (XII. 30.) PM–MM számú együttes rendelete a pedagógusok kedvezményes lakásépítéséről
34. Bencsik Pál – Nagy György: A magyar úti okmányok története, 1945–1989
35. A népmozgalom főbb adatai községenként, 1901–1968. Összeáll. Klinger András. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, Statisztikai Kiadó, 1969
36. Windows Internet
1950-es járásrendezés, Wikipédia
Békekölcson, Wikipédia
Változások a védelmi igazgatás területén
Orion rádió 1.
Orion 612 Pacsirta You Tube
Nosztalgia rádiók felújítása. Juhász Róbert honlapja
Régi televíziók, Televíziók
45 éve mutatta be a Magyar Televízió az első színes magyar ... MTVA
Csepel (motorkerékpár), Wikipédia
Csepel motorkerékpárok (Csepel, Pannónia)
Wartburg (autómárka), Wikipédia
Kelemen Elemér: Gondolatok az általános iskoláról
XII. Az 1945 utáni magyar iskoláztatás története
Mi mennyibe került régen (10-90 éve)? retromom.hu
retro gastro
információ, fogyasztói árak ..., Marton Ádám
A tanácsrendszer létrehozása ..., Ilona B. Blickle
A szakérettségi intézményéről..., Majtényi György
Dolgozók iskolája
Gazdálkodni tanított a takarékbélyeg, Origo
Iskolai Takarékbélyeg./retronom.hu
Klinger András: Társadalomstatisztikai alapismeretek. Budapest, 1998, KSH
37. Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának és a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének határozata, 1951. december
38. Somogyi Hírlap, 1906. augusztus 23.
39. Szalóky Béla (Budapest) feljegyzései a zeneiskoláról

40. Májer Sándor (Hévíz) és Kovács Ilona (Balatonberény) feljegyzései a könyvtárról
41. 1954. évi könyvtári statisztika és jelentés. Városi Könyvtár, Fonyód
42. Az 1964. évi könyvtári statisztika és jelentés. Városi Könyvtár, Fonyód
43. Könyvtári iratok, levelek, 1964. Városi Könyvtár, Fonyód
44. Iktatás nélküli jegyzőkönyvek, levelek, jelentések, munkatervek, beszámolók, 1952, 1953, 1954. Városi Könyvtár, Fonyód
45. Gerő Gyula: Magyar könyvtártörténeti kronológia, 1. Takáts Gyula Megyei és Városi Könyvtár, Kaposvár
46. Az események szereplőinek, ismerőinek elbeszélései
(Bakonyi Károly, Baksa Sándor, Baricz Katalin, dr. Berdán László, Bodor István, Csutorás László, Csonták Lajos, Fáró Józsefné, Garay Imre, Gazda Lajos, Göndöcz István, Hajba József, Háncs Ferenc, Hegedűs János [Balatonfenyves], Horváth Ferenc, Jáhn Ödönné, Kiss Józsefné, Kocsis Lajos, László Sándor, Mezei István, Molnár István, Németh Éva [Budapest], dr. Németh Zsolt [Budapest], Párkányi Lászlóné, Pintér Csaba, Pintér Csabáné, Pintér Kálmán [Kaposvár], Podegrác Istvánné [Kaposmérő], dr. Pusztai Katalin [Budapest], Schmidt-Kovács Dezsőné [Miskolc], Solymosi Géza [Balatonlelle], Szabó József [Balatonboglár], Szabó Lajos [Balatonboglár], Szabó Sándorné, Szöllősi József, dr. Takács Erzsébet [Budapest], Takács István, Takács Jenőné, Tóthné Horváth Mária, Varga István, Vértés Gábor [Barcs], dr. Vida János, Zsirai Józsefné)
47. Ottófy Attila feljegyzései a papokról

Fonyód történetében az 1950–1970 közötti húsz év nagyon jelentős időszak volt, mert az ekkor történt közgazgatási, művelődési és gazdasági események alapozták meg felemelkedését, nagyközséggé, majd várossá alakulását, s egyben emelkedő pályára állították a lakosság életét is. E történéseknek jó része azonban még nem ismert, ezért szükségessé vált feltárásuk, történeti feldolgozásuk.

Hogyan lett Fonyód járási székhely? Hogyan jött létre, és hogyan működött a járási tanács? Hogyan született meg a járási könyvtár, az állami általános iskola, a gimnázium, az iparitanuló-iskola, a zeneiskola?

Hogyan épült be a lakosság életébe új vállalkozásként a szálláskiadás, a vendégfogadás, és hogy lett életük részévé a külföldi utazás?

Az új gazdasági, igazgatási és kulturális viszonyok hatására hogyan változott a lakosság életmódja, életszínvonala? Hogyan tudtak a családok – szinte a „nincstelenségi élethelyzetükből” kiemelkedve – házat építeni, és az „álomvilágból” hogyan lett valóságként még új bútor, televízió, motorkerékpár, autó is?

E sok kérdés kutatási eredménye ez a könyv, amely dokumentumok adataival és az események szereplőinek mint tanúknak elbeszélései alapján igyekszik választ adni a jelzett, még ismeretlen helytörténeti kérdésekre.

Németh Ernő

50 év múlva

ISBN 978-963-12-1895-4

9 789631 218954